

ВЕЛИКА СРБИЈА

ISSN 1452-9165

НОВИНЕ СРПСКЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ
БЕСПЛАТАН ПРИМЕРАК

БЕОГРАД, АПРИЛ 2008. ГОДИНЕ
ГОДИНА XIX, БРОЈ 3072

Свом снагом против корупције и криминала

Напред Србијо!

Др Војислав Шешељ

**ИДЕОЛОГИЈА
СРПСКОГ НАЦИОНАЛИЗМА**

ВЕЛИКА СРБИЈА А.Д.
БЕОГРАД 2002.

Др Војислав Шешељ

**СВЕДОК ОДБРАНЕ
СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА
У ХАШКОМ ПРОЦЕСУ**

СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА
БЕОГРАД 2005.

Др Војислав Шешељ

**АФЕРА ХРТКОВЦИ
И УСТАШКА КУРВА
НАТАША КАНДИЋ**

СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА
БЕОГРАД 2007.

Др Војислав Шешељ

**ХАШКО
ИНСТРУМЕНТАЛИЗОВАЊЕ
ЛАЖНИХ СВЕДОКА**

СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА
БЕОГРАД 2007.

ВЕЛИКА СРБИЈА

ЗЕМУН
ТРГ ПОБЕДЕ 3

НОВИНЕ СРПСКЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ

Оснивач и издавач

Проф. др Војислав Шешел

Главни и одговорни уредник

Елена Божић-Талијан

Заменици главног и одговорног уредника

Марина Томан, Јадранка Јоксимовић

Помоћник главног и одговорног уредника

Момир Марковић

Техничко уређење и компјутерски прелом

Северин Поповић

Редакција

Иван Нинић, Борис Алексић,
Душан Марић, др Никола Жутић,
Слађан Мијаљевић, мр Дејан Мирковић,
мр Александар Мартиновић,
Будимир Ничић, Амџад Мигати,
Огњен Михајловић

Унос текста

Весна Марић, Златија Севић,
Љубинка Божовић, Драгица Томић
и Биљана Мичић

Лектура и коректура

Лазар Маџура

Председник Издавачког савета

Др Борђе Николић

Заменик председника Издавачког савета

Др Бранко Надовеза

Издавачки савет

Проф. др Војислав Шешел,
Томислав Николић, Милорад Мирчић,
Гордана Поп-Лазич, Александар Вучић,
Драган Тодоровић,
Мирко Благојевић, Душко Секулић,
Зоран Красић, Паја Момчилов,
Наташа Јовановић, Горан Цветановић

Штампа

ДОО „Драгић“, Зрењанин
Борђа Јоановића 20,
23000, Зрењанин, тел. 023/535-491

Редакција прима пошту на адресу

„Велика Србија“, Трг победе 3,
11080 Земун; рукописи се не враћају
Новине „Велика Србија“ уписане су у
Регистар средстава јавног информисања
Министарства за информације под бројем
1104. од 5. јуна 1991. године.

СРП - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
329(497.11)

ВЕЛИКА Србија : новине Српске
радикалне странке / главни и одговорни
уредник Елена Божић Талијан. - Год. 1,
бр. 1 (јул 1990)-

- Београд : Војислав Шешел, 1990)-
(Зрењанин : Драгић). - 30 cm
Месечно

ISBN 1452-9165 = Велика Србија
COBISS.SR-ID 19291650

• Писмо подршке др Шешеља

2

• Економија

3

• Опоравак српске привреде

• Пољопривреда

14

• Стратешки сектор

• Сузбијање корупције

17

• Србија без корупције

• Социјална правда

35

• Преполовити сиромаштво

• Спољна политика!

40

• Нова платформа

• Војска

47

• За препород

• Култура

• Повратак националним вредностима

50

• Здравство

• Здравље у функцији напретка Србије

54

• Равноправност полова

• Друштво једнаких

62

• Сузбијање наркоманије

• Системска борба

66

• Мултиетничност

• Једнаки у правима и слободама

72

• Спорт

• Лек за оздрављење

76

Писмо подршке проф. др Војислава Шешеља

Браћо Срби и сестре Српкиње,

У модерној српској историји било је много важних избора, много важних одлука које смо заједнички доносили. Ипак, ови парламентарни избори значајнији су од свих досадашњих. Значајнији су јер се на њима одлучује о будућности Србије, о опстанку наше отаџбине и бољем животу наших грађана. На овим изборима се одлучује и о томе ко ће бринути о проблемима људи – они који су земљу пљачкали у претходних десет година или они који су у животу поштено радили, а интерес народа и грађана стављали испред свега.

Србија нема много избора. Западне силе сатерале су нас у угао и од нас траже да се одрекнемо себе, свог идентитета, националног поноса, да заборавимо на Косово и Метохију, да избришемо границе Србије и дозволимо комадање српске територије. Не ми, него то нико на свету не може да прихвати. Не постоји нико ко би укинуо себе, своју државу и свој народ. Зато ни ми немамо право да изгубимо оно што су нам очеви оставили, а брига за децу нас обавезује да државу сачувамо и најмлађима створимо шансу за бољи живот. Косово и Метохија је срце Србије и никада нико не сме и не може да прихвати да света српска земља припада било коме другом. Ми тиме не отимамо туђу земљу, ми тиме не тражимо ништа што нам не припада – ми тиме само бранимо оно што је наше, ми тиме показујемо одлучност да будемо своји на своме, не угрожавајући никога. Србија има обавезу, а Српска радикална странка у испуњењу те и такве обавезе мора

да предњачи, да Косово и Метохија увек буду део Србије и да никада не буде никакве разлике између Београда, Суботице, Пирота, Ваљева, Грачанице и Косовске Митровице, Зајечара и Призрена. То је Србија и нико не сме да је крњи и смањује. У тој нашој борби, сигуран сам, имаћемо подршку и помоћ наших руских пријатеља на челу са председником владе Путином и председником Медведевим, али и свих осталих слободољубивих земаља и народа у свету.

Српски радикали имаће посебну обавезу у пружању помоћи нашем народу на Косову и Метохији. Поред политичке одбране наше отаџбине, ми морамо да покажемо бригу за наше људе и њихове проблеме. Срби са Косова и Метохије не смеју да буду препуштени сами себи, држава мора да обезбеди економски просперитет за тај део Србије и социјалну сигурност за сваку српску породицу. Срби са Косова и Метохије никада неће бити терет, већ део нашег народа који заслужује дивљење и поштовање сваког Србина, ма где он живео.

Данас је свима у Србији, нарочито после ослобађајуће пресуде против Рамуша Харадинаја, потпуно јасно да Хашки трибунал није никакав суд, већ средство манипулације америчких и западноевропских моћника. Њихове пресуде представљају злочин по себи јер истинске злочинце ослобађају и награђују, док своје политичке противнике прогоне и осуђују на најтеже затворске казне. Српска радикална странка не сме и не може да учествује у хајци на људе које прогони антисрпски Трибунал у Хагу.

Српска радикална странка ће увек бити уз свој народ у Републици Српској, окупираној Републици Српској Крајини и Црној Гори. Власт у Београду никада ништа није урадила на приближавању, а камоли уједињавању српског народа и његових територија, али сам сасвим уверен да ће српски радикали урадити много на приближавању и уједињавању Срба, ма где они живели, посебно на нашим историјским територијама.

Досовски властодршци су у претходних осам година упропастили српску економију, опљачкали фабрике, раднике, сељацима и пензионере. Отпуштање људи после више десетина година рада постао је хоби за самопрокламоване демократе. Велики број људи једва крпи крај са крајем, док они који су били носиоци процеса приватизације живе богато као највећи нарко-магнати на свету. За њих нема права и правде у Србији. Они владају српским тужилаштвима, судовима и политичарима. Против њих, српски радикали морају да се боре свим дозвољеним и расположивим средствима. Криминал и корупција представљају рак-рану српског друштва. Корупција спречава развој нашег друштва, економски напредак наше државе. Ми више никада не смемо да будемо посматрачи убијања наше деце по школама, која врше нарко-дилери уз подршку институција власти које жмуре пред оваквим злочинима. Српски радикали најоштрије ће се борити за поштenu државну власт, јер само тако Србија може да крене напред.

Србији је више него икада потребан рад и стварање развојних шанси за нашу привреду. На челу државе морају да буду људи који ће спровести поштenu приватизацију у Србији, људи који ће знати да пронађу партнере и пријатеље у свету, попут Русије, Кине, Индије, арапских, латиноамеричких и афричких држава, које за Србију представљају значајно тржиште и озбиљну економску перспективу.

Српска радикална странка има огромну одговорност за будућност Србије. Уверен сам да ће српски радикали имати снаге да се суоче са свим проблемима и недаћама које стоје пред Србијом, али и да ће имати подршку народа за борбу против криминала, корупције, али, пре свега – борбу за очување државе, њеног суверенитета и територијалног интегритета. Србија може и мора, храбро и одлучно, у будућност.

Напред, Србијо!

Проф. др Војислав Шешељ
Хаг, 5. април 2008.

Опоравак српске привреде

Пише: мр Јоргованка Табаковић

1. Српској економији су потребне промене

Транзиција је неминовност на путу проналажења успешнијег система. Она је наметнута глобализацијом и успостављена међународним економским, политичким, социјалним, културним и другим односима.

Неспорна је чињеница да су могући различити путеви и токови транзиције и да она зависи и од вештине носилаца политичке моћи.

Ефекти транзиције највидљивији су кроз пораст тешких социјалних проблема и друштвених девијација. Ти проблеми су најбољи доказ да досадашњој власти недостаје одговорности према сопственом друштву, и да она одбија сваку обавезу према националној држави. Та власт, представљена у самозваним експертима, је нова елита Србије, која као и на другим местима у свету, није на страни сопственог друштва, већ глобалних економских и политичких сила.

Међу социјалним проблемима који су последица дугогодишњих друштвених криза, али и неодговарајућих одговора политике и власти у периоду транзиције, посебно се издвајају: сиромаштво, стварна и прикривена незапосленост, одржавање изражених друштвених неједнакости, појава специфичних видова експлоатације, опадање квалитета живота многих појединаца и породица, социјална, лична и егзистенцијална несигурност великог дела становништва, заустављени процеси унапређења квалитета живота жена и деце, раст системских девијација и организованог криминала, апатија коју власт вешто подстиче страхом од промена.

У условима друштвених криза и погоршања квалитета живота породице, несразмеран део терета око функционисања породице преузеле су жене, као што су оне и највеће жртве економских, вредносних, политичких и социјалних криза.

Чак и према светским стандардима, наспрот широком слоју сиромашних и осиромашених настао је слој веома богатих, који поседује значајан капитал, некретнине, друге материјалне вредности, економску и политичку моћ. Сиромаштво остаје и даље најизраженији, најтежи и најсложенији социјално-економски проблем Србије.

Системским девијацијама, поред осталих, припада: политички криминал, коришћење нелегалних средстава у освајању и очувању власти, политички монопол и искључивост, коришћење механизма система за преливање друштвене својине у приватну или групну својину, монопол послова или услуга по основу партијске или неке сличне припадности.

Недоступност неких добара или услуга, тромост појединих система у остваривању права људи и успостављене навике „краћег пута“ потпомажу опстајање мита и корупције. У највећем броју случајева, мито и корупција су резултат дистрибуције моћи и одсуства друштвене контроле над обаваљањем одређених јавних функција и послова.

Најозбиљнији проблем је свакако незапосленост као последица погрешних мера којима су се спроводиле „структурне реформе“, од којих је једна од најпогубнијих – приватизација по сваку цену.

Без обзира на то којим методама се израчунавала незапосленост у Србији, она је у сваком случају висока. Марта 2006. године службено је регистровано 920.031 незапослених, што чини стопу од 27,95 незапослености, док су њене структурне карактеристике (у погледу квалификационих, образовних, полних, узрасних и других својстава) хомогенизоване и релативно устаљене захваљујући дугом трајању незапослености. Тако су међу незапосленима доминирајуће заступљене жене (око 54 одсто), око 66 одсто оних који по први пут траже запослење, док највећи број незапослених има средњу школску спрему (око 70 одсто) или завршену основну школу (скоро 20 одсто). Иако има мали удео, није за занемаривање ни незапосленост са високом и вишом стручном спремом – око 6 одсто.

Незапосленост у савременом свету је добила милионске размере, тако да се чак и у многим развијеним државама стопа незапослености креће изнад 10 одсто, што се сматра високим нивоом, а то значи да је незапосленост један од најтежих и најозбиљнијих проблема и ових друштава.

Поуздане податке о кретању незапослености и запослености у периоду од 2001. до 2007. године није могуће пронаћи јер се овим подацима максимално манипулише. Износимо податке Министарства финансија.

Број незапослених активних лица, према тим подацима, у 2007. години био је 785.099. Смањен је у односу на претходну годину за 14,3 одсто. Основни разлог смањења броја незапослених је престанак остварења права на здравствену заштиту преко Националне службе за запошљавање, као и административна метода брисања са евиденције (уколико закасите са пријавом макар један дан, наредна три месеца вас скидају са евиденције).

Број запослених има негативну стопу раста од 1,1 одсто и он износи 2,002.345.

Свих ових година број запослених има негативну стопу раста – значи није отворено ниједно ново радно место, а прича Боже Ђелића који каже да је отворено 200.000 нових радних места недостаје податак колико их је угашено пошто је запосленост у 2007. години смањена за 2,1 одсто у односу на 2005. годину (извор Меморандум Владе за 2008)

Спољни дуг – дужничко ропство

Посматрано у периоду од 2001. до 2007. године, спољни дуг се из године у годину знатно увећавао. Спољни дуг 31. децембра 2001. године износио је 10,830 милијарди долара. Од тога 81,5 одсто износио је државни дуг, а 18,5 одсто приватни. Године 2002, 31. децембра, Србија је била задужена 11,125 милијарди долара, већ наредне године истог датума дуг се повећао на 13,575 милијарди долара. Године 2004. задужење је износило 14,099, 2005. 15,467, 2006. 19,906 да би 31. децембра 2007. године задуженост достигла 26,232 милијарди долара.

Последњи званичан податак је да је 31. јануара 2008. спољни дуг износио 26,274 милијарди долара, од тога 9,125 милијарди долара је јавни дуг, а 17,149 милијарди долара приватни.

У 2008. треба отплатити 3,172 милијарде долара дуга, од тога јавни дуг износи 858 милиона долара, а приватни 2,314 милијарде долара (извор НБС).

Грађани треба да знају, свако јутро када се пробуде, да смо тога дана дужни 8,690 милиона долара и да би привреда напредовала треба зарадити макар један долар више од тога. Под условом да све то вратимо у 2008. години, 2009. године за отплату доспева 3,569 милијарди долара, а 2010. године 3,816 милијарди долара.

Спољнотрговински дефицит

Спољнотрговински дефицит за период 2001 – 2007. година Године 2001. спољнотрговински дефицит увећан је за 37,9 одсто у односу на 2000. годину и износио је 2,93 милијарде долара.

2002.	3,54
2003.	4,84
2004.	7,43
2005.	5,92.
2006.	6,71
2007.	9,52
укупно	40,89 милијарди долара

– Колико ли је зарадио спољнотрговински лоби?

– Чију привреду ми развијамо?

Потрес на светском финансијском тржишту погодиће, пре свих, државе са високим дефицитом текућег платног би-

ланса, а то су: Летонија, Мађарска, Бугарска, Румунија и Србија.

Свесне ризика, ове земље би морале да смање експанзију, односно привредни раст заснован на кредитном финансирању.

Рањивост Србије због спољнотрговинског дефицита и дефицита текућег платног биланса је озбиљан проблем којим се решавањем власт није бавила сем на нивоу признања да проблем постоји. Поред незапослености, ови дефицити су најбољи доказ погрешног концепта који је вођен од 2000. године до данас, а резултат је либерализације трговинског режима, погрешне политике курса и некритичке приватизације по сваку цену са темељним уништавањем домаће производње и изостанком било каквог концепта индустријске политике.

Србија мора да рачуна на најповољније изворе финансирања, да се више ослања на праве стране директне инвестиције, јер криза нас неће мимоићи кроз увећање каматних стопа и промену динамике прилива. Смањиће се обим тог прилива и у погледу кредита и инвестиција, што упућује на преиспитивање сваког кредитног аранжмана којим се држава задужује или за који преузима обавезу гаранта – озбиљнију процену кредитног ризика и израчунавање ефеката задуживања.

Приватизација реалног сектора или расподела која се третира као инвестиција

У периоду од 2001. до 2007. године приватизовано је 1.632 предузећа и остварено 2,1 милијарде евра прихода. У 2007. години продато је 299 предузећа и остварено прихода у износу од 481,8 милиона евра (извор МФ). Када саберемо цифре, добијамо да је укупно приватизовано 1.931 фирма за 2,581 милијарди евра.

У периоду од 2002. до 2007. године из Акцијског фонда продато је 1.220 пакета акција и остварен је приход од 613 милиона евра. У 2007. години Акцијски фонд је продао мањинске пакете акција у 420 предузећа за 162,8 милиона евра.

Укупно Акцијски фонд (15 одсто) је продао 1.640 пакета мањинских акција за 775,8 милиона евра.

2. Основни циљеви економске политике – нема економског развоја без запослености

Програм Српске радикалне странке представља гаранцију јефтине и ефикасне државе чија је привреда заснована на приватној и државној својини и тржишној привреди.

Наш програм тежи остварењу равнотеже између ширења тржишта и приватне својине, с једне стране, и социјалне благодети и интервенције државе, с друге стране.

Основни циљ економске политике је смањење незапослености уз постизање одрживог привредног раста и побољшање стандарда становништва. Постизање овог циља подразумева мере за одржавање макроекономске стабилности, ниске инфлације и смањење финансијског ризика Републике Србије (што је до сада био циљ којем је било подређено и решавање питања незапослености и стандарда становништва).

У дефинисању овог циља Српска радикална странка се руководи интересом својих грађана који нису супротстављени интересима страних инвеститора.

До сада је Савет страних инвеститора у својој „белој књижи“ писао меморандум за рад Владе и диктирао мере, решења и приоритете у доношењу законских пројеката, што је недопустиво повлачење државе која доводи у питање своју основну улогу.

Монетарна политика и политика курса су основни извор нестабилности.

Стабилност законске регулативе, доследна примена закона и ефикасне мере против корупције су основни услови стабилности. Шта вреди што сте законски у праву када на то право треба да чекате више година.

Сигурност уговора и својине морају бити гарантовани не само због страних инвеститора, већ пре свега због свих грађана.

Услови пословања фирми морају бити олакшани. Мора постојати подршка идејама и предузетништву.

Темелј развоја привреде треба да буде штедња а не дуг.

Већина људи не ради – људски рад је неискоришћен а то је главни потенцијал. Може ли бити развоја?

Брига о берзи и стварању профита спекулацијама на берзи је представљена као најважнија ствар. Какву то поруку шаљемо народу – да се може живети без рада? Да им није потребан посао, већ трговина акцијама, може ли се живети без производње, од поклона, кредита и берзе?

3. Тржиште и држава у условима глобализације – наш одговор: Мала отворена привреда ослоњена на домаћу политику подстицања привредног развоја и ослонац на домаћу основу ради глобалне конкурентности

Државе као аутономне и суверене имају двоструку улогу: оне подстичу и управљају националном привредом, али се истовремено и инструментално стављају у позицију актера који служи интересима привреде.

Међутим, транснационалне компаније су у великој мери ушле у област економских права држава и мобилношћу капитала и рада умањују национални суверенитет у области опорезивања, радног законодавства, монетарних питања.

Тврдо језгро глобализације је финансијска глобализација која по поједностављеним тумачењима укида и сам економски суверенитет државе: фискални, да аутономно прикупља порезе и води буџетску политику, и монетарни, да штампа новац.

Морамо створити економски јаку државу способну да регулише друштвене односе, где ће се поштовати норме друштвене заштите: пензије, плате и право на рад. Државу у којој ће запосленост бити третирана као основа стабилности привреде, јер плате запослених нису трошак него тражња.

Двадесети век јесте век темелјних промена, свет постаје све међузависнији, обим и брзина кретања рада, капитала, информација убрзавају се свакодневно. Све се то подводи под феномен глобализације.

(Интернационализација је стари феномен, још од античког доба постојала су освајања, међудржавни односи, трговина, проток идеја. Фугери и Ротшилди, источно-индијске компаније, емиграције и имиграције, све су то прапочеци ових процеса).

Основно питање која глобализација намеће су последице које она има у финансијској сфери и у области рада, у масовној и трајној незапослености, флексибилној производњи и њеном сељењу.

Питање изнад свих питања је сагласност државе да учествује у тим процесима, одређује њихов профил и границе и да прихвати њихове последице. Прецизније, оних који ће представљати државу у одлучивању о тим процесима.

Глобализација не ствара праву глобалну привреду, него привреду која је међународна, јер су њени најважнији носоци најразвијеније државне привреде, а простор производње, трговине сада је планетаран. Глобализација је, у ствари, унутаркомпанијска подела рада на светском нивоу.

Глобализација јесте „идеологија крупног бизниса” и темпо и размере овог процеса се пренаглашавају и представљају неминовним, неизбежним и неповратним процесом којем се ни државе не могу супротставити, што је усредсређено не елиминисање сваког отпора.

Као аргументи за то користе се следеће тезе: глобална интернационализација капитала коју покрећу транснационалне компаније и која користи свима, победа неолибералног капитализма и успостављање униполарног света и нове технологије које унапређују наш свакодневни живот.

У мултинационалним компанијама запослено је тек 72 милиона радника, или 5 одсто укупне светске радне снаге, а услови њиховог рада су лошији него раније – неизвесност радног места, интензивнији рад и већа одговорност, релативно ниже зараде.

Наш одговор на те процесе је активна улога државе у стварању мале отворене привреде чије су осе ослонац националне владе на домаћу политику подстицања привредног развоја и ослонац домаћих фирми на домаћу основу ради глобалне конкурентности.

Мала отворена привреда се (као економски модел) дефинише као привреда са 3.000 долара per capita, са становништвом испод 10 милиона, значајном изложеношћу глобалној привреди, ослоњем на знање као најважнији ресурс, и развијеном инфраструктуром. У променљивом амбијенту истовременог партнерства-сарадње и сукобљавања-конкурентности и међу фирмама и државама, мала отворена привреда има важну предност, а држава више није луксуз, већ витални предуслов економског и друштвеног просперитета.

4. Стратешки сектори привредног развоја

За Српску радикалну странку пољопривреда је стратешки сектор јер је једна од основних полуга привредног развоја и раста, која треба да буде предмет посебних подстицања од стране државе. Пољопривреда је и основни сектор за решавање проблема незапослености и недовољне запослености.

Примарна производња и производња хране је била и остала најважнија шанса за бржи просперитет Србије, поготово узимајући у обзир и развој „пратећих” сектора – производња разноврсне амбалаже, сектор трговине, транспорта, итд.

Потребно је подстицање развоја још три стратешка сектора поред пољопривреде: сектор малих и средњих предузећа, грађевинарство и туризам.

Српска радикална странка ће спроводити индустријску пољопривреду која треба да подразумева државну интервенцију у корист стратешких сектора који се сматрају најзначајнијим за национални привредни развој и решење проблема незапослености. Насупрот уништавању домаће производње, уз либерализацију увоза, потребно је промовисати извозне секторе и то пре свега радно интензивне и створити услове да ти сектори постану међународно конкурентни. Заштита и други облици подршке били би повучени у току од 5 до 10 година након увођења. Као и у САД и у земљама Европске уније, наша привреда треба да задржи спектар протекционистичких мера и извозних подстицаја за секторе на различитим степенима зрелости.

У том смислу, улога државе у прихватању улоге активног учесника у процесима међународног реструктурирања, који је одговоран за профил, границе и последице је одлучујућа. Прихватање улоге партнера без утицаја има видљиве учинке неуспеха, без обзира на покушај да се они представе „ходом у добром правцу” и злоупотребу статистичких показатеља.

5. Српска економија у међународним оквирима – потпуна отвореност за стране директне инвестиције, обазриво задуживање кредитима

Српска економија је у великој мери зависна од ЕУ, што значајно сужава маневарски простор Влади да самостално реагује не само економски, него и политички. И управо то говори у прилог стратешког опредељења Српске радикалне странке да Србија мора имати више излаза, да треба подстицати прилив капитала и из других земаља и региона.

Српска радикална странка се залаже за државу која неће зависити од кредита и стране помоћи и која ће имати национално тржиште као основ и темељ државе-нације, које не сме бити уништено законима мондијализованог тржишта.

Програм Српске радикалне странке представља основ за државу чији крајњи циља не сме бити подвргавање влади тзв. међународне заједнице, преко институција ММФ, Светске банке и Светске трговинске организације, као машини за млевење појединаца и државе.

6. Буџет – јасна права, чисти рачуни, праведна расподела

Држава мора функционисати на уравнотеженом буџету где су сви приходи и сва трошења јавни, без политике двојног буџета и са обавезном ревизијом завршних рачуна буџета. Није довољно донети закон о ревизији, већ омогућити да сваки посредни и непосредни корисник јавних средстава буде суочен са обавезном професионалном и непристрасном контролом трошења.

Српска радикална странка се залаже за укидање парадржавних органа, агенција и институција који преузимају надлежности министарстава, али и банкарског система. Народна канцеларија председника републике реализује пројекат градње станова, агенције кредитирају одређене секторе и пројекте, а на основу уредби.

Половину бруто друштвеног производа влада Србије прерасподељује кроз буџет. Средства која стварају порески обвезници, држава троши без контроле јер буџет је само план прихода и расхода, а извршење буџета показује шта се стварно трошило. Последњих 6 година власт не сачињава никакав биланс извршења буџета. Последњи пут је Скупштина донела Закон о извршењу буџета за далеку 2001. годину.

Још 2002. године донет је Закон о буџетском систему који обавезује власт да сачињава завршни рачун буџета државе, а не само остварења буџета. И најмање предузеће има обавезу да то уради, а ако закасни, буде кажњено.

Порески обвезници не знају како газдује њихова држава, која узима и дели половину колача коју они створе.

Тај завршни рачун мора да садржи биланс стања државне имовине, али и великих дуговања државе, тај дуг са 31. децембром 2007. године износи 26 милијарди долара. Знамо да је држава улагала у Националну штедионицу, па продала, а да ли је нешто и купила?

Од неког се порези уредно наплаћују, али је од неких још увек велики износ ненаплаћен. Како се порески обвезници разврставају у те две групе? Како влада газдује јавним предузећима? Годишњи биланс стања имовине и обавеза мора да говори о степену успешности власти. Али подаци су недоступни јер нису ни урађени.

Завршни рачун, по закону, мора да садржи и важан биланс токова новца. У њему би се видело наплаћивање прихода, искоришћавање нових кредита, стање на рачунима

буџета и фондова код банака, плаћање и газдовање новцем. Куда тече новац од продаје капитала банака које су претходно подржављене? Из приватизације су прикупљена средства за денационализацију, али се не зна шта се са њима догађа. Из тог биланса би се могло и видети где стоји новац и да ли је на сигурном месту. Открио би се и однос Народне банке Србије и буџета, куповина и продаја девиза од стране буџета.

Коначно би добили и завршни рачун и екстерног ревизора. Не само законски текст о томе.

Финансирањем расхода буџета из продатог државног капитала обавља се дезинвестирање.

Остварење циљева: смањење незапослености уз одржив привредни раст и побољшање стандарда становништва у великој мери зависи од организовања и вршења буџетске власти.

Иако је мењана методологија буџета током 2005. године, план буџета још увек није прегледан и јасан. Нису обухваћени бројни добици и губици државе. Приходе од приватизације убира Агенција за приватизацију, па после покривања трошкова око продаје капитала, остатак уплаћује у буџет. Законом је прецизирано наменско трошење 70 одсто тих средстава, а остављено је 30 одсто за накнадно одређивање намене. (Једини контролор буџета био је ММФ)

Државу неће бити лако појефтинити, али је могуће. За почетак укидањем великог броја институција, агенција и организација паралелних са министарствима. Реформа буџетске потрошње мора почети смањивањем учешћа те потрошње у реалном, а не измишљеном – прецењеном друштвеном производу.

Подношења рачуна о томе мора се вршити у Скупштини пред народним представницима. Скупштина мора повратити и користити своју власт не само у одобравању плана прихода и трошкова, већ у контролисању извршења – трошења.

Основни предуслов за постизање одговорне државе која управља јавним средствима је да списак корисника буџетских средстава обухвати све агенције и регулаторна тела која располажу јавним средствима. Неопходно је остварити контролу ex ante у стицању средстава коришћењем државног монопола на директан или посредан начин од стране тих агенција и тела, располагању и трошењу (Агенција за приватизацију, Агенција за санацију стечај и ликвидацију банака, Агенција за осигурање депозита, услуге које пружа Трезор...)

Строго прописани и контролисани начини трошења буџетских средстава треба да важе не само за локалне самоуправе, градове, покрајину, свако јавно предузеће, установу, државни орган, већ пре свега за Министарство финансија и Трезор. Не може се говорити о јавности рада и о одговорном односу у вршењу власти а да информације о токовима новца имају привилеговане групе које на основу њих, а у спрези са влашћу, разним спекулацијама стичу огромне профите.

Имамо знање, политичку одлучност и поштење да спречимо праксу да буџет пунимо сви а да га троше одабрани, у личном и групном интересу.

7. Монетарно-кредитна политика – усаглашена са циљевима економске политике

Законским решењима и мерама економске политике морамо спречити да вођење монетарне политике буде политички мотивисано. Морамо спречити да одабрани имају приступ девизним резервама, државним инвестицијама, фондовима за развој.

Монетарно-кредитна политика мора бити у надлежности Народне банке Србије, али и координирана са основним циљевима економске политике. Политике засноване на смањењу незапослености уз постизање одрживог привредног раста и побољшање стандарда становништва.

Недопустиво је да монетарно-кредитна политика буде терен за сукобљавање различитих политичких моћника и лобистичких кругова (увознички лоби и финансијска мафија и сл.)

Јавна потрошња подстиче инфлацију а у буџету постоји суфицит – то је апсурд, бесмислица. Али је исто тако бесмислица и емисија државних записа у ситуацији када имамо суфицит у државним финансијама. Због чега банке, уместо кредитирања производње, купују државне записе? Можда због тога што им република плаћа камату из прикупљених пореза, а министар финансија регулише количину новца у оптицају и утиче на кредитну активност.

Није питање колико би од ЕУ добијали и колико свог учешћа морамо да обезбедимо у диктиране области и намене, већ колико Народна банка троши. Европска унија нам обећава око 190 милиона евра годишње, а НБ је у 2006. остварила губитак од 376 милиона евра!

Држава мора функционисати на принципу тврдог буџетског ограничења, да своје расходе покрива својим приходима, али и сва предузећа, и не може се звати финансијском недисциплином понашање предузећа која дугују држави, фондима, својим радницима.

НБС, гувернер и монетарно-кредитна политика

Монетарна политика није у функцији привреде и развоја нужно подржаног правом и усмереном кредитном политиком, већ углавном у функцији односа Централне и пословних банака и генерисања финалне потрошње.

Монетарна политика изгубила је своју основну функцију – подржавања привредних процеса и развоја, а окренула се последицама, облику понашања (стабилности) цена и девизног курса.

Стабилност цена као основни циљ монетарне политике може бити политика високоразвијене привреде, али не и недовољно развијене привреде у развоју. Целокупан концепт монетарног регулисања је погрешан. Динарски кредити Централне банке пословним банкама су практично нестали. Од укупних кредита Централне банке од 15 милијарди, на кредите држави отпада 11 милијарди.

Најпогубнија је чињеница да оваква монетарна политика доводи до тога да се пословне банке баве кредитирањем становништва и трговином хартијама од вредности са НБС кроз **репо операције**, где имају повластице (необрачунавање обавезне резерве на та средства) и сигурну зараду без ризика, уместо делатности због које су основане, а то је кредитирање привреде. Банкарски систем је по дефиницији крвоток привреде и економије уопште.

Репо операције: Након децембра 2005. године наступио је прави „стампедо“ комерцијалних банака у куповини репо хартија. Закључно са стањем на крају фебруара ове године, комерцијалне банке су повећале пласман кредита привреди, у односу на крај 2005. године, за само 6 одсто, становништву за 65 одсто, а у репо хартије су удесетостручиле износ инвестираног новца.

Пад међугодишње стопе инфлације у првим месецима 2006. године, уз раст каматне стопе на репо папире, учинили су улагање у њих значајно исплативијим у односу на пласмане кредита становништву и привреди. Фокус пословања комерцијалних банака преусмерио се од њихових очекиваних клијената (привреде и становништва) ка пословању са Народном банком Србије.

Осим каматног диференцијала, мотивација за инвестирање у репо хартије Народне банке Србије, проистиче и из

нижег ризика улагања и занемарљивих трошкова. На пример, уколико комерцијална банка располаже једном милијардом динара, пласман овог новца предузећима или становништву захтева проверу бонитета, солвентности десетина (предузећа) или хиљада (становништво) кредитних захтева, за шта треба ангажовати десетине запослених радника (или уполити нове). Иста милијарда динара уложена у репо хартије НБС не изискује практично никакав трошак.

Вредности пласмана комерцијалних банака показују нагли раст инвестирања у репо хартије НБС које су се, од занемарљивих вредности током 2005. године, у 2006. години нагло повећале, да би у првим месецима 2007. године готово достигле вредност пласираних средстава становништву. Народна банка Србије већ дуго упозорава становништво да се не презадужује. Ретки су, међутим, сигнали упозорења НБС-у да то исто не чини. НБС се правда да су репо операције изнуђене вишком ликвидности. Ко је мерама монетарно кредитне политике или мерама економске политике, креирао тај вишак ликвидности, ни реч.

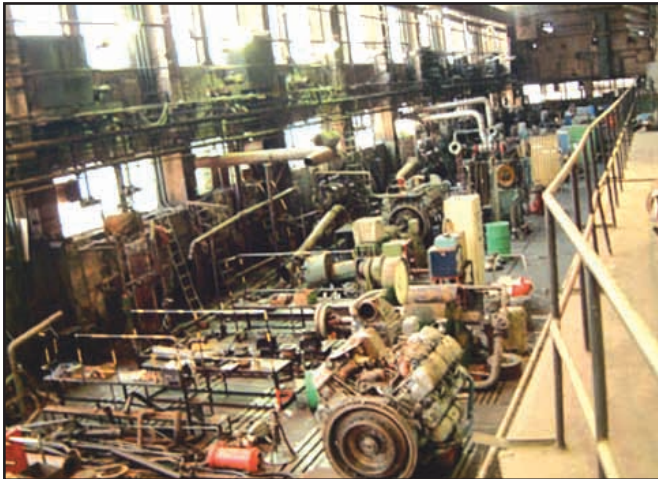
У фебруару ове године сток репо хартија НБС износио је 164,7 милијарди динара. Просечна каматна стопа на репо хартије износила је 1,01 одсто на месечном нивоу, што значи да је приход од репо хартија изнео преко 1,6 милијарди динара или преко 20 милиона евра. Уколико претпоставимо да ће се на нивоу целе године задржати трошкови НБС на репо хартије из фебруара, долазимо до своте од преко 240 милиона евра, што је готово идентично годишњој обавези републичког буџета за исплату дуга на основу старе девизне штедње!

Народна банка Србије је постигла циљ. Оборила је инфлацију на европски прихватљив ниво. Цена коју је наша Централна банка платила за постизање тог циља је директно мерљива и у прошлој години износила је 155 милиона евра, уз вероватни висок пораст и у овој години. Цену коју је платила привреда сазнаћемо из завршних рачуна за прошлу годину. Цену ће платити и Буџет Републике Србије јер ће морати да покрије губитке које је реализовала НБС.

Поставља се питање да ли је морала да се испостави толико висока цена како Србија не би имала највишу стопу инфлације у Европи. Или је можда пожељније било да се смањи број незапослених, уз виши раст индустријске производње, и мањи дефицит текућег биланса? Дилема, која то и није, дискредитује „резултате“ и носиоце оваквих потеза.

„Ноћно чување новца код НБС јесте начин којим НБС покрива губитке банкама које имају проблем пласирања новца, који је скуп због изузетно високе обавезне резерве и јер га има пуно због приватизационих прихода.

Поставља се питање зашто продајемо предузећа без било каквог (а камоли дугорочног) плана, а онда примењујемо изнуђене мере због створених вишкова новца у оптицају.

Међутим, никаква информација о обиму репо операција ове врсте не може се наћи ни у НБС, као ни у штампи, стручним часописима, а о њој не можете наћи ни саговорнике, ни у пословним банкама, о НБС да и не говоримо.

Готово исту чувану тајну представљају и двонедељне репо операције – трговина благајничким записима НБС. Предмет трговине су, иначе, и обвезнице старе девизне штедне и обвезнице Трезора Србије, рочности од две недеље за записе и до шест месеци за обвезнице.

Трговина се обавља на аукцијама у НБС, мимо берзе, са образложењем да је то олакшица јер нема провизије Берзе и берзанских посредника, али нема ни информација о томе ко је у одабраном клубу купаца у директној електронској трансакцији.

Подаци из НБС изгледају овако:

Народна банка Србије саопштила је да је 15. новембар 2006. године први пут организовала репо аукцију на којој је продала обвезнице државе Србије номиналне вредности 88,9 милиона динара, уз обавезу да их откупи за 14 дана. У саопштењу се наводи да су државне обвезнице продате за 89,87 милиона динара на репо аукцији на којој је учествовало **девет банака** и додаје да ће након две седмице те обвезнице бити откупљене по цени од 90,49 милиона динара.

Репо аукција је продаја хартија од вредности по методу „репо операција“, која подразумева обавезу да продавац обвезница, односно Централна банка, одређеног датума по цени прецизно утврђеној на аукцији, **откупи те** вредносне хартије од купца.

У саопштењима се наводи број учесника који се креће од девет до наводно 24 банке учеснице. Појединачна имена учесника–банака и обими промета по сваком учеснику су најчуванија тајна.

У статистичким прегледима такође стоје збирне цифре, укупни дневни прегледи који прикривају купце, али самим тим и изворе средстава за куповину али и откуп тих хартија.

Динкићева превара око Националне штедионице је привремено затворена продајом банци ЕФГ.

Исти сценарио припрема и за Поштанску штедионицу. Њеном продајом иностраној банци (после докапитализације од стране државе), елиминисхе се или умањује кривица актера стечајне мафије која је нераскидиво везана за претходну владу али, пре свега и појединце из актуелне владе.

Аутори такве преваре, у којој је примењена злоупотреба берзанског посредника, сада реализују аукције у директној комуникацији НБС – пословне банке јер је њихов систем „проваљен“, могао би га применити неко други, а изнад све-

га је потребно обезбедити потпуну затвореност података за учеснике из одабраног круга, где у игри великих бројева и камате на годишњем нивоу доносе изузетне зараде.

Гувернер НБС стално истиче своје тешкоће у реализацији циља монетарно-кредитне стабилности, јер је он једини који о томе брине спроводећи рестриктивну монетарну политику којом смирује тражњу и цене.

Међутим, доказа за рестриктивност нема. Било да се она посматра кроз однос новчане масе и номинални бруто домаћи производ. Новчана маса је просечно за око 8 одсто изнад номиналне стопе привредног раста (реални раст увећан за инфлацију). У 2004. је новчана маса повећана за 12 одсто, а номинални ДП 22 одсто, у 2005. тај однос је 30,3 : 23 одсто, 2006. године 24,4 : 17,1 одсто.

Ако се реалном привредном расту дода и пораст пројектоване инфлације, тада је вишак новчане масе изнад тако „пројектованог“ раста и инфлације износио у 2005. 15,1 одсто, 2006. 23 одсто и 2007. 11 одсто.

Да ли се можда води рестриктивна монетарна политика преко банкарских кредита? Годишњи раст банкарских кредита је изузетно висок и креће се од 31 одсто у 2003. години, у 2004. 44,3 одсто, у 2005. 51,1 одсто, 2006. 17,6 одсто и у 2007. 38,3 одсто. Просечан раст банкарских кредита у периоду 2003-2007. године износио је 37 одсто, раст номиналног друштвеног производа 17,5 одсто, а реалног 5,3 одсто.

Проблем је још већи јер се највећи део пораста банкарских кредита односи на пораст кредита становништву који просечно годишње износи 50 одсто (јер су банке усмерене на кредитирање становништва), што у основи генерише финалну потрошњу, тражњу потрошне робе и притисак на увоз.

Да ли се можда ради о рестрикцији динарског примарног новца Централне банке? У свим годинама од 2004. до 2007. стопа раста динарског примарног новца је већа од номиналног раста бруто домаћег производа, о реалној стопи раста да и не говоримо.

Концепт примарног новца Централне банке такође није адекватан, посебно банкарске динарске резерве. То је, у ствари, резервни новац и ликвидни новац пословних банака (готовина и жиро рачуни банака). Примарни новац може бити само готов новац у оптицају и кредити Централне банке пословним банкама, односно пораст девизних резерви Централне банке (и то не у целини).

Необично је да се издвојена обавезна резерва банака држи на жиро рачуну банака, што им омогућава њено перманентно коришћење. Тако банке улазе у минус на жиро рачуну. Тај минус у 2006. износи 1,5 милијарди и у 2007. години око 9 милијарди.

Ако се жели већа самосталност пословних банака и јефтинији кредити (обарање камата), тада треба укинути обавезну девизну резерву (сада износи 10 одсто), а многе државе су то већ учиниле.

Истовремено треба укинути обавезну девизну резерву код Централне банке, али тај износ (40-45 одсто) обавезно усмерити преко банака у подстицање извоза, припрему извоза и у пољопривреду – као стратешки одабрану грану стабилног привредног развоја.

Нема оправдања да се Централна банка држи концепта који не одговара нашој привреди. Укључивањем обавезне резерве у жиро рачун банака отвара се пут мултипликацији новца банака и отвореној кредитној експанзији пословних банака.

Истовремено укључивање депозита јавног сектора – државе у биланс Централне банке је пут извлачења стабилних и јефтиних депозита из биланса пословних банака, што ствара њихову већу зависност од репо трансакција Централне банке и води у додатно поскупљење кредита банака.

Репо трансакције Централне банке повећане су су са 16 милијарди динара из 2005. на 208 милијарди у 2007.

Девизне резерве

Српска радикална странка већ дуже време доводи у питање једну од тврдњи о привредној стабилности Србије заснованој на високим државним девизним резервама, а због префуткивања структуре тих резерви. Наиме, све време се саопштавају подаци о наводно високом нивоу девизних резерви које су крајем фебруара достигле износ од 14,4 милијарде долара, али је **тек сада, готово нечујно, саопштен податак да од тог износа НБС има својих резерви САМО 1,5 милијарди долара и може да рачуна на 2,5 милијарди државних пара које се налазе код ње на рачуну. Седамдесет одсто укупних девизних резерви или 10,4 милијарди долара су депозити банака, чиме НБС не може дугорочно да оперише.** Реч је о депозитима које пословне банке морају издвајати по одлуци НБС о обавезној девизној резерви. Од 100 евра које пословна банка има кроз одобрену кредитну линију од ЕБРД (Европска банка за обнову развој), која је намењена искључиво развоју малих и средњих предузећа, потребно је издвојити 45 одсто обавезне резерве и пласирати осталих 55 одсто на којима се каматом и осталим трошковима мора зарадити за свих 100 евра. Али, исто толику резерву издваја и страна банка која користи краткорочне кредитне линије од својих матица за кредитирање потрошње. Штета је више-струка.

Нема селективног приступа којим се мора обезбедити различит третман различитих банкарских извора кад су у питању резерве. Народна банка Србије није спремна да прихвати одговорност за наменску контролу коју би селективан приступ захтевао. Као што и не показује интерес да таквим селективним приступом води рачуна о подршци развоју пољопривредне производње, подршци припреме за извоз и самом извозу производа и услуга. Али је заинтересована за камаћење девизних резерви и стварање лажне представе о стабилности заснованој на девизним резервама банака.

Губици које ствара Народна банка Србије оваквим вођењем монетарне политике поништавају у значајној мери користи од прилива средстава.

Остаје да се види да ли ће на ново повећање референтне каматне стопе банке реаговати као и раније, уношењем новог капитала ради куповине репо хартија.

Крајем 2005. НБС је повећала камате на своје хартије од вредности, као и издавање записа по изузетно високој каматној стопи од 24 одсто. Била је то нелојална конкуренција Трезору на финансијском тржишту, посебно када се показало да су се пословне банке, као најзаинтересованији купци, окренуле ка хартијама које доносе бољу зараду. **Посебно је питање зашто држава, продајом тромесечних и шестомесечних државних записа, осигурава додатан новац у државну касу и то ради тако учестало, иако рачуни приказују да је државни рачун у суфициту. Колико кошта пореске обвезнике ова учестала игра у којој добијају купци тих хартија? На последњој аукцији од 4. марта, 400 милиона динара купила су два правна лица (!).**

Ко је профитирао на рачун губитка НБС од 376 милиона евра за 2006. годину? Савремене методе праћења финансијских токова и информационог технологија свакако омогућавају тај потпуно прецизан одговор.

8. Банке

Реформа банкарског система урађена је по наруџби међународних финансијских институција системом затварања четири развојне банке које су покривале више од 90 одсто привреде Србије.

Почетком 2002. обављена је темељна деструкција банкарског система. Уместо најављиване санације, која се по рачуницама (експерата) показала сувише скупа, извршена је ликвидација четири велике банке, не водећи рачуна да су трошкови ликвидације били (ако се тачно израчунају) можда и већи од трошкова санације неких од тих банака. Ти су трошкови, међутим, пребачени на леђа пореских обвезника у Србији, а привреда је остала без потенцијалних гараната и кредитора за веће пословне подухвате. Рашчишћен је простор на финансијском тржишту за нове банке, са страним капиталом, а неки мањи колективи (читај „Мали колектив“) из земље и иностранства успешно су, у просторијама ликвидираних банака, организовали банкарску активност, уз малу помоћ пријатеља, који су им обезбедили не само средства, него и уносне послове. У међувремену, јавност је замајавана дискусијом о проблемима поновног запошљавања отпуштених банкарских чиновника, као да је то била једина штета од уништавања домаћег банкарског система.

Преостале домаће банке доживеле су убрзо нови удар. У преговорима у Паризу договорено је да се отпише десетогодишња камата (из периода санкција) на дугове Париског клуба (66 одсто дуга), за које је гарант била држава. Обавезе банака, међутим, нису смањене, него су претворене у својински улог Републике Србије. Тако су, после дужег периода, неке банке опет постале државне, а у наредној фази продате страним банкама.

Домаћи финансијски систем тиме још није био потпуно дотучен. Због тога су, у следећем налету, вршени појединачни удари на приватне банке, које нису могле да се спасу ни пуноважним судским одлукама.

Србија је претходних година постала Елдорадо за стране комерцијалне банке. Оне су откушљивале уделе у домаћим банкама по пет до шест пута већим ценама од књиговодствених, доносиле су, и то и даље чине, огромне износе нових кредита од својих матичних банака, шире портфолио пословања на лизинг, добровољне пензионе фондове, инвестиционе фондове, итд. У својим билансима успеха за прошлу годину неке ће прокњижити и губитке (што је елегантан начин за неопорезовани трансфер профита из Србије), али ће упркос томе наставити да уносе свеж капитал у Србију.

Начете су и друге финансијске институције: промет неких хартија од вредности практично је „измештен“ са берзе, а неке друге организације (нпр. Централни регистар хартија од вредности), које по својој природи не би требало да се баве прометом, добиле су ту функцију. Промет акција (због којих је берза основана), неспутано се одвија мимо берзе, директним нагодбама купаца и продаваца.

Зашто је од Централног регистра направљена платформа за трговање обвезницама, а Берза гурнута у задњи план? – Ово је било неопходно како би се од јавности сакрили подаци о томе ко гомила обвезнице у свом портфелу, јер Берза мора да обезбеди јавност података о трговању, а Централни регистар, напротив, има обавезу чувања пословних тајни! Тако се ни до данас документовано не може доказати ко су највећи власници обвезница старе девизне штедње и коме држава плаћа највеће износе на име камата (ова чињеница је позната домаћој стручној јавности, бројним консултантима Светске банке и ММФ).

Чином затварања развојних банака је започета и велика транзициона превара, која се наставила распродајом српских предузећа по багателним ценама, при чему је странцима уступљено и домаће тржиште. Тиме је отворен пут и за преузимање домаћег банкарског сектора од стране страних банака. Оне су ушле у нашу земљу са капиталом од само пет милиона евра, да би сада многе од њих имале активу и више од 800 милиона евра.

Процес затварања домаћих банака се наставља. Права држава нигде у свету не би смела да се ослони само на стране банке јер држе у својим рукама крвоток привреде и економије.

Реформа банкарског система није довела до конкуренције која би за резултат имала квалитетнију и јефтинију услугу. Просечне каматне стопе у Србији знатно су веће него у земљама непосредног окружења. Кредитна активност банака је углавном усмерена на кредитирање становништва и највећи део те кредитне експанзије завршава се растом увоза. Раст тражње за кредитима утиче на раст цена. Трговински дефицит је од 2000. до 2006. године износио преко 5 милијарди евра годишње, а са 2007. годином кумулативно износи преко 40 милијарди евра.

Значајан део девизних резерви је стерилисан капитал пословних банака (преко 70 одсто).

У последње две године, задуживање у иностранству расло је брже од страних директних инвестиција.

Стечај затворених банака још није окончан. Извештај са билансима за сваку банку појединачно мора садржати податке о средствима која су се налазила на рачунима у иностранству и где су и под којима условима налазе депонована средства. Где се сливају средства од продаје имовине тих банака?

Банкарским системом мора управљати кредибилна централна монетарна власт, а не она оптужена за корупцију. Корупција се не доказује лако, поготово ако је реч о људима довољно опрезним да не остављају трагове. Међутим, у раду НБС има толико дискреционих права у доношењу одлука да је лако бранити се тим правом и кад је готово очигледно да је таква одлука била мотивисана личним интересима. Такав пример је давање одобрења за преузимање власништва над банком. Руска група „Конверс“ је одбијена аутоматски у случају преузимања Кулске банке, са образложењем да има низак кредитни рејтинг. А њихов кредитни рејтинг од ББ минус је исти као и међународни рејтинг Србије. Јелашкић је на положај гувернера дошао као најављени директор ХВБ банке о којој је касније требало да непристрасно одлучује. Управо тој банци дао је сагласност за обављање кастоди послова, односно чувања и салдирања хартија од вредности, иако је НБС месец дана раније тој истој банци ускратила то вредно овлашћење јер није задовољавала услове јасно предвиђене регулативом. Гувернер таквих квалитета дозволио је Еуроаксис банци да без икаквих последица прекрши уговор о враћању 28 милиона долара девизних резерви, и без одлуке Монетарног одбора сам одлучио да се тој банци не поставе додатни услови.

Најпогубнија чињеница је да монетарна политика коју креира и води НБС и њен гувернер доводи до тога да се пословне банке баве кредитирањем становништва и трговинском хартијама од вредности са НБС уместо делатношћу кредитирања привреде.

Девизне резерве су последњих година забележиле импресиван раст. Са некадашњих 250 милиона долара до данашњих око 14,4 милијарди. Када би се такав раст остварио у привреди која нормално функционише, прва асоцијација би била да се ради о снажној експанзији извоза. Нажалост, стварност је да имамо експанзију увоза, смањење извоза и брз раст девизних резерви. Девизе зарађене извозом имају релативно мали значај. С обзиром да су сви набројани извори девизних резерви на дуги рок несигурни, већ сада треба култивисати свест да без повећања извоза нема ни потребног обима девизних резерви.

У стварности постоји неразумна и готово синхронизирана политика Централне банке и највећег броја пословних банака које кредитирају уредне платише – сектор становни-

штва који углавном купује робу широке потрошње, најчешће страног порекла, кредитирајући привреде земаља из којих та роба води порекло. Кредити су доступни и малобројним јаким предузећима, али по каматама вишеструко већим од камата које важе у земљама у окружењу. По расположивим подацима, од 100 поднетих захтева малих и средњих предузећа 70 буде одбијено у иначе врло компликованој и захтевној процедури!

Генерално, сектор домаће привреде није циљна група банкарског сектора, о стратешким секторима да и не говоримо.

Српска радикална странка залаже се за оснивање две домаће развојне банке које би се бавиле кредитирањем пољопривреде и извозно оријентисаних грана које су основни предуслов стабилног и одрживог развоја земље.

9. Приватизација

Од државе се с правом очекује да финансира привредни развој, да мења привредну структуру и доноси инвестиционе одлуке.

То није у стању да уради само тржиште, нити приватна иницијатива има стрпљења да улаже у дугорочне, нископрофитабилне, али за развој неопходне области.

Средства за привредни развој требало је, између осталог, да буду обезбеђена и из прихода од приватизације.

Приватизација не може бити сама себи циљ.

Инвестиције и социјални програми морају бити обавезни део приватизационих уговора са чврстим гаранцијама за њихову реализацију и санкцијама за неиспуњење.

Држава приватизационе приходе не треба да користи за потрошњу, већ за улагања у стратешке секторе (инфраструктура, пољопривреда), и то у проширење и модернизацију производње, затим и услуге. Употреба тих средстава за отплату дугова или раст девизних резерви као главни извор ликвидности је лоша алтернатива. Та алтернатива не нуди раст запослености, продуктивности и извоза.

Тај посао држава је морала да обави кроз директно учешће у приватизацији, кроз јавне радове, кроз регулацију и кроз пословну политику јавног сектора.

Контролу предузећа требало је да преузму институције тржишне привреде – банке, тржиште акција и држава регулацијом монопола.

А добили смо :

- ревизорске скандале („Путник”);
- преварне радње умањења вредности деоница новим емисијама („Југоремедија”);
- трансакције повезаних страна и злоупотребе званичних положаја („Национална штедионица”);
- процедуре несолвентности подесне за манипулацију и преваре („Сартид”);
- неславне доказе о владином кроћењу независних институција (Комисија за хартије од вредности).

Закон о својинској трансформацији, донет у изборној 1997. години, нудио је много радницима, грађанима, државним бирократији, повериоцима. Испоставило се да су то обећања без покрића јер по том закону нико није био обавезан да започне процес приватизације. Погодности које је Закон предвиђао нису биле довољне да се превазиђе необавезност и неороченост процеса.

Закон који је у својој основи имао бесплатну поделу, демантовао је себе тврђом да је, у ствари, реч о расподели оног што су радници сами створили. И ту иста права имају и они који су капитал удвостручили и они који су преполовили свој капитал. Акционарство у којем је право да се акције стекну и продају, поклоне, и на основу њих стиче право управљања и право на дивиденду, је било врло ограничено.

У таквим концепцијским проблемима Закона садржана је и сва јаловост десетогодишњих реформи.

Држава је, са пуним правом и неопходном одговорношћу коју захтева приватизација, морала да се појави као једини легитимни власник, преговарач и продавац акција.

Од државе се с правом очекивало да раздужи дугове према корисницима буџета и старим девизним штедишима, али не и да уз сваки посао „произведе” једну мафију или аферу које ће морати да се нађу пред судом (пример Националне штедионице која је и основана на монопољу исплате старе девизне штедње, уз низ злоупотреба положаја, злоупотребе девизних резерви, злоупотребу берзе....)

Српска радикална странка се залаже за реализацију занемарених основних циљева приватизације:

- стварање услова за оздрављење предузећа путем инвестиција у њихово унапређење и ефикасније пословање;
- отварање нових радних места;
- подстицање тржишне конкуренције ради подизања продуктивности рада и посебно побољшања економских услова живота.

Инвестиције и социјални програми морају бити обавезни део приватизационих уговора, са чврстим гаранцијама за њихову реализацију и санкције за неиспуњење.

Приватизација великих јавних предузећа мора бити изведена селективно и зависити од искустава из окружења. У областима где је приватизација имала за резултат конкуренцију, ниже цене и већи квалитет услуга и где је могуће контролисати монополе, треба извршити потпуну приватизацију – ЈАТ-а нпр. Приватизација у области енергетике као стратешког сектора не само због вредности капацитета, већ и карактера делатности који утиче на развој другог сектора, као и сектора услуга, мора бити обављена по посебним условима. Реструктурирање мора подразумевати технолошко осавременјевање производње у тим системима, а не само отпуштање вишка запослених којима држава мора понудити могућности нових видова запошљавања.

Нов концепт привредног развоја мора да означава стратегију државне политике која заједно са приватним сектором ствара услове за стабилан привредни раст. Тај концепт развојне државе са успехом примењује Русија данас.

Приватизација не значи прелазак из једне крајности у другу у смислу да се и државна својина потпуно и без остатка трансформише у приватну својину. Све релевантне привреде у свету, посебно привреде у ЕУ, по власничком карактеру су мешовите привреде у којима постоји снажан државни сектор.

Данас када је интерес страног капитала за улагање у Србију недовољан да обезбеди ниво активности потребан за одржавање социјалне равнотеже, а домаћи инвеститори немају одговарајући предузетнички капацитет, један од могућих одговора је држава. Држава не само да има легитимни интерес за то, већ и обавезу да у периоду транзиције обезбеди максималну искоришћеност значајне имовине којом располаже.

Пројекти партнерства јавног и приватног власништва имају огромне могућности примене, од комуналних служби, управљања отпадним материјалима до изградње инфраструктуре. (*PPP Public Private Partnership*)

Из погрешно осмишљене и углавном накарадно спроведене приватизације кроз Закон о приватизацији и кроз злоупотребу стечајног поступка, слили су се у буџет значајни приватизациони приходи. Такође, значајан део средстава из тог процеса је завршио на приватним рачунима, делу се изгубио траг.

10. Српска економија у међународним односима – смањење дефицита и стварање услова за директне стране инвестиције, пре свега у индустријски сектор

Српска радикална странка сматра да је проблем трговинског дебаланса једна од најтежих последица погрешне политике вођене од 2000. године до данас. Основни узрок високог трговинског дебаланса Србије је један од највиших удела личне потрошње у БДП-у, и један од најнижих удела инвестиција у БДП-у у свету. Прилив капитала у Србију знатно више служи да исфинансира личну потрошњу у односу на инвестиције.

Повољну климу за стране директне инвестиције (СДИ) чине предвидљива процедура и стабилна законска регулатива.

Дуготрајан и коруптивни пут добијања дозвола за изградњу објеката је највећа брана СДИ.

Потребне су нам и стране директне инвестиције, али у постојећа предузећа реалног сектора а не само у акције и инвестиције у трговинске ланце. Већи прилив тих инвестиција може се очекивати само ако се смањи степен корупције и ако постоји јасан законски оквир. (Што је више нових закона то је мање уходане судске праксе, све постаје могуће, односно немогуће, што погодује корупцији).

Србија је имала занимљив процес укључивања у међународну поделу рада у релативно кратком периоду (2000-2006. година). Раст њеног БДП-а је био релативно скроман. То је било последица бржег раста увоза од извоза, и ширења трговинског дефицита, што је потискивало домаћу производњу и штедњу, и уз реалну апрецијацију подстицало потрошњу.

На основу вишедеценијског искуства, са огромним приливима капитала и последичним краховима економске активности кад он престане, ММФ је закључио да су мере монетарне политике неефикасне и често контрапродуктивне, увећавајући ризик од финансијске и валутне кризе. Штедња државе је увек ублажавала последице преокрета у правцу кретања капитала.

Да би се избегле могуће кризе у будућности, неопходно је да се фискалним мерама утиче на промене у понашању појединаца. Смањивањем основице за годишњи порез на доходак грађана, уз пореска ослобађања за штедњу и инвестирање (хартије од вредности, некретнине, штедњу на рачунима), могло би да се утиче на промене у понашању једног малобројног дела становништва који добро зарађује. Смањено би се притисак на раст трговинског биланса, а стимулисале би се домаће инвестиције. Мноштво је могућих сличних мера које би деловале у истом правцу. Битно је да

се мисли на време, како нас евентуална економска криза не би нашла затечене и немоћне.

Мала отворена привреда подразумева укључивање у међународну поделу рада и међународну трговину, али интеграције типа СЕФТА не обећавају успех, напротив.

На основу теоријских и емпиријских истраживања, као и података о релативном значају земаља Западног Балкана, највеће користи од имплементације нове СЕФТА требало би да има Хрватска. Њен релативан значај је „доминантан” (удео већи од 40 одсто у свим изабраним економским параметрима), и сходно томе компаније из Хрватске ће најлакше остварити користи од слободног пословања на јединственом тржишту.

Са друге стране, Србија је имала пораст удела у свим економским показатељима Западног Балкана, у периоду од 2000. до 2006. године, и с обзиром на то да има највећи број становника и централну географску позицију, иако Босна и Херцеговина има повољну позицију али са лошом саобраћајном инфраструктуром, економски посматрано, она није централна земаља Западног Балкана, **могуће је да, уколико привуче СДИ у индустријски сектор, оствари користи од интеграције.** У супротном, користи од заједничког тржишта ће у много већој мери преузети компаније лоциране у Хрватској.

Селективно и примерено заштити стратешких делатности (пољопривреда пре свега), смањивање царинске заштите, до њеног укидања за пет до десет година, за предузећа из Европске уније донело би Србији мноштво користи. За потрошаче, оно би значило ниже цене производа који су управно ценовно најосетљивији. За државу, смањивање релативне моћи монопола у трговини и производњи. За произвођаче, додатни притисак да постану конкурентнији. За незапослене, наду да ће доћи нове компаније које ће инвестирати у економски рационалну Србију.

На тај начин Србија би послала снажну поруку инвеститорима да жели да постане мала отворена привреда, и да су инвестиције у нашу земљу добродошле. А то би повећало прилив страних директних инвестиција у Србију.

Завршетак процеса приватизације великих друштвених предузећа неопходан је како би користи од економског развоја осетила цела Србија, а не само главне урбане целине које генеришу економски раст кроз финансије, саобраћај и трговину (а сви заједно зависни су од наставка раста увоза).

Привлачење, макар једне, озбиљне мултинационале компаније у Србију у овој години значило би велики корак напред у економском смислу. Канцеларија познатих мултинационалних компанија имамо на десетине, махом у Београду. Али стварно звучних производних (искључимо дуванске,

пивске фирме и цементаре које су оријентисане на локално тржиште) компанија нема. Уколико би влада Републике Србије привукла неку познату аутомобилску компанију да производи аутомобиле у Крагујевцу, или било коју познату компанију из области електронске индустрије да инвестира у Србији, користи по економски имиџ (али и потенцијал за будући раст) Србије биле би огромне. Бесплатна додела земљишта на коришћење, пореска ослобађања, пореске стимулације – могу стимулисати улагање јер ће користи од њега бити вишеструко веће.

Треба, такође, олакшати услове за пословање компанијама у Србији, од отварања до затварања пословања, како би заиста учинили нашу земљу привлачном за инвестирање, а имовинско стање грађана бољим.

Према истраживању „Doing Business” Србија је рангирана као 86. од 178 земаља. Пад на лествици је забележен у последње две године због политичке кризе унутар „демократског блока”, иако је била на граници да уђе у ред земаља у којима се пословање оцењује као лако.

Борба за Косово и Метохију ће трајати деценијама, наше чланство у Европској унији је далеко годинама, а ово су све мере и активности које нам могу учинити живот бољим одмах.

Србија је у реформе кренула у складу са смерницама ММФ-а: трговинска либерализација, девизни курс као основно сидро за борбу против инфлације...

Супротно миксу политика које сада спроводи, Србија би требало да води политику спречавања реалне апрецијације курса динара, смањивања фискалног оптерећења производње и повећања пореза на потрошњу, и активног привлачења страних директних инвестиција у индустријске секторе који су извозно оријентисани.

11. Регионални аспект

Транспортни трошкови имају драматичне ефекте на смањивање вредности трговине. Процене указују да удвостручење транспортних трошкова може смањити трговинске токове за око 80 одсто. Овај податак указује на неопходност развоја регионалних саобраћајница како би се периферне области Србије учиниле примамљивијим за инвестирање.

Важно је започети процес удруживања старих индустријских центара у Србији. Здружени центри би утицали на Београд да и они приступе финансијским фондовима за обнову саобраћајне мреже. Исто тако, неопходна је самостална акција округа и градова у централној Србији (попут најновијег примера обнове железничке мреже у Банату).

Ниво концентрације економске активности у Србији је повећан у 2005. години у односу на 1989. годину, што је условило и пораст регионалних неједнакости. Пораст концентрације је посебно изражен у периоду након 2000. године, када су три велика града допринела са преко четири петине укупном порасту друштвеног производа, са једне стране, док је готово половина Србије имала смањење друштвеног производа или његов скромни пораст, са друге стране.

Највећи релативни добитници у претходних 16 година биле су општине са снажним приливом страних директних инвестиција и три највећа града у Србији – Београд, Нови Сад и Ниш. Међутим, они су „релативни” добитници јер побољшање свог просечног дохотка дугују споријем паду од просека, а не оствареном расту.

Највећи губитници биле су општине са малим бројем становника и општине средње величине које су имале велика индустријска предузећа. При дубљем паду индустријске производње од српског друштвеног производа (и народног дохотка који је у анализама коришћен), индустријски развијене општине су имале већи пад од општина са већим уделом пољопривреде.

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.
Укупни расходи	36,2	43,4	43,7	41,4	40,6	42,3
Оште јавне услуге	3,3	3,5	3,6	3,9	3,8	3,4
Одбрана	3,3	3,2	3,2	2,7	2,4	2,7
Унутрашња безбедност	2,3	2,1	2,2	2,0	1,8	2,8
Економски послови	2,8	4,8	4,6	4,6	4,6	3,5
Заштита животне средине	0,0	0,0	0,1	0,3	0,3	0,3
Станоградња и комуналне услуге	2,1	2,3	2,3	2,3	2,3	1,9
Здравство	4,4	4,8	4,9	4,5	4,8	6,5
Рекреација, култура и религија	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,7
Образовање	2,5	3,0	3,3	3,3	3,5	4,2
Социјална заштита	15,1	19,3	19,1	17,6	16,8	16,3

Дејство ефекта закључавања, из теорије нове економске географије, формираног обрасца центар (Београд, Ниш и Нови Сад) – периферија, који настаје под дејством растућих приноса, може бити разорно за остатак Србије. Нови Сад и Београд, са непосредним окружењем, препознати су као локације са најбољом инфраструктуром, понудом међуфазних производа и тражњом. Ниш је, након ова два града, повољна локација услед броја становника и места на коме се налази (рачвање аутопута према Грчкој и Бугарској). Престоли велики неприватизовани индустријски системи налазе се, највећим делом, у градовима мање величине у централној Србији. Њихова приватизација кроз стечај, услед одсуства интересовања страних инвеститора за организовање производње у њима, може заувек осудити читаве округе на стагнацију економске активности. Могуће политичке, економске, етничке и безбедносне последице „закључавања“ економског раста на релативно малој површини Србије око Београда и Новог Сада није тема за расправу, већ проблем који се најхитније мора решавати.

12. Фискална политика – смањење пореза у функцији развоја привреде и бољег стандарда

Све пореске реформе од 1. фебруара 1991. године (тада је била значајна пореска реформа), па до данашњег дана су имале само један циљ: узети или отети што више од пореског обвезника.

Измењена улога државе у земљама у транзицији довела је до:

- пада БДП;
- пада запослености;
- пада животног стандарда.

Истовремено, државни сектор је постао превелик, његово учешће у БДП је високо, што показује следећа табела:

Консолидовани јавни расходи по функционалној класификацији, као проценат БДП-а за период 2001 – 2006. година

Табела 1: Консолидовани јавни расходи, као проценат БДП-а (основни циљ нове фискалне политике мора бити: смањење пореза). Види табелу горе!

а) Порези и доприноси за социјално и пензионо осигурање

Приказ обрачуна плате запослених на нивоу од 20.000 и 30.000 дин. како би се видело колике су стопе захватања

иако су оне доскоро биле 73 одсто :

Табела 2 (види доле)

И ове стопе су превелике и утичу на непријављивање радника и исплату умањених плата у односу на стварне.

Циљ је да на дужи рок ове стопе буду између 35 и 40 одсто.

б) Порез на добити

Стопа пореза на добит од 10 одсто је солидна, међутим много пореских обвезника због кредитне способности приказује у билансима већу добит од стварне. Смањење ове стопе са 10 на 8 одсто не би много умањило приход буџета, а позитивно би утицало на привлачење страних компанија да региструју своја седишта у нашој земљи.

ц) Порез на додаћу вредности

Приход буџета од овог пореза планиран је на нивоу од 311,5 милијарди динара или 48,7 одсто.

Стопа ПДВ-а од 18 одсто је највећа у региону.

Још увек постоји избегавање плаћања овог пореза и „прање папира“. Снижење ове стопе у потпуности би елиминисало црно тржиште.

На дуги рок ова стопа би требало да износи 12 одсто, на кратак рок – умањење од 2 одсто у мандату владе.

Стопа од 8 одсто – укинути ПДВ на битним дељим стварима. Раст приватног сектора био би много бржи да је фискално оптерећење мање.

Највећи део прихода потиче од опорезивања продаје и увоза. Удео корпорацијских пореза је мали због лажних финансијских извештаја.

ПДВ, порези на зараде и дохотке, морају бити главни извор прихода.

Структура тог прихода одражава неефикасан систем убирања пореза у којем држава бира да опорезује производне чиниоце и појединце који имају мању способност избегавања пореза.

Правило мора бити: прво производња, плате, па порез.

(**Ј. Табаковић је магистар економских наука**)

Бруто	27.666,33	Бруто	41.931,42
Нето	20.000,10	Нето	29.999,92
Обавезе	12.618,51	Обавезе	19.437,22
Одсто бруто	45,61	Одсто бруто	46,35
Одсто нето	63,09	Одсто нето	64,79

Пољопривреда

– стратешки сектор српске привреде

Пише: проф. др Зоран Машић

Пољопривреда треба да обезбеди прехранбену сигурност земље и стабилност у снабдевању основним пољопривредним производима. Пољопривреда мора бити у функцији заштите стандарда потрошача кроз одржавање стабилних цена и обезбеђивања здравствене исправности пољопривредних производа и омогућавања остварења дохотка пољопривредним произвођачима. Почетком 21 века, као глобалан светски проблем појавила се ограниченост природних ресурса, а рационално управљање ресурсима је императив сваке државе. У националним економијама свих земаља, храна и сировине од којих се она добија, као и енергенти, имају примат. Како и на који начин ће се искористити ти ресурси, у великој мери ће определити даљи развој сваке земље.

Србија има предност да на основу својих сировинских потенцијала у пољопривреди може да се нађе у кругу оних земаља које могу саме у потпуности подмирити домаће потребе, али и бити значајни извозник квалитетних пољопривредних производа на светско тржиште.

1 Садашње стање пољопривреде Србије

У српској пољопривреди присутан је недостатак дугорочне, конзистентне, континуиране и јасно дефинисане агроекономске политике. Постојећа агроекономска политика није стимулативно деловала на пораст производње и извоза у односу на садашње и потенцијалне конкуренте.

Србија има погодне услове за развој разноврсне пољо-

привредне производње – располаже са 5,1 милион хектара пољопривредне површине, од чега су 4,2 милиона хектара обрадиве површине (0,5 хектара по становнику). Однос шумских и пољопривредних површина (39 : 61 одсто) је повољнији него код многих европских земаља. Међутим, неповољна је структура газдинстава – она су просечне величине од око 3,87 хектара по газдинству, са ниским продуктивношћу рада, ниским коефицијентом концентрације и специјализације, са веома неповољном старосном и квалификационом структуром пољопривредних произвођача (преовлађују старачка домаћинства). Такође, добар део обрадивог земљишта је закишељен, као резултат неконтролисане употребе хемијских средстава, а у Војводини и заслањен, што умањује приносе и повећава трошкове производње. Процењује се да на око 1/3 обрадивих површина треба предузети мере побољшања физичко-хемијских особина земљишта. Око 85 одсто пољопривредног земљишта код нас је угрожено ерозијом ветра и воде. У поређењу са ЕУ, у неповољном смо положају, јер просечна величина поседа у Европској унији износи нешто преко 18 хектара.

Веома је лош и технички потенцијал у обради земљишта – застарела механизација, јер је просечна старост трактора и комбајна између 10 и 15 година. У односу на могућности, веома је мали проценат обрадивог земљишта под заливним системима (око 1,5 одсто, тј. 50 – 65 000 хектара), смањена је потрошња минералних ђубрива и износи око 36 кг активне материје по хектару (поређења ради, 1985. године потрошња минералних ђубрива износила је 1,450.000 тона, а 2003. године 300.000 тона). Такође, значајно је смањена и употре-

ба пестицида и других заштитних средстава, и то пре свега због високих цена, али и недовољног образовања пољопривредних произвођача. Недовољно је изграђених и опремљених складишних капацитета за пољопривредне производе.

1.1 Стање примарне пољопривредне производње

Неповољан је положај и примарне пољопривредне производње, која је у великој мери осиромашена и израубована, што се огледа у ниским приносима по јединици капацитета. У структури површина, у Србији доминирају житарице са 39 одсто, а релативно је мало учешће индустријског биља (7,6 одсто) и поврћа (5,7 одсто).

Последњих година на светском тржишту цене хране расту, а нове тенденције су коришћење уљарица (уљане репице, соје и сунцокрета) у производњи биодизела и употреба житарица (кукуруза и пшенице) у производњи биоетанола.

Пшеница и кукуруз представљају стратешки најзначајније житарице у нашој земљи.

Пшеница обезбеђује прехрамбену сигурност и представља главну хлебну житарицу, чија је цена последњих годину дана значајно порасла на свим светским берзама и процене су да ће цена и даље бити висока. Због неадекватне аграрне политике Владе и лоших климатских фактора током јесени 2007. године, у Србији је под пшеницом засејано око 470 000 хектара, што је најмање засејана површина у последњих 55 година и што објективно може да угрози прехрамбену сигурност грађана у Републици Србији.

Кукуруз има велики привредни и технолошки значај и чини основну житарицу у исхрани животиња, а кроз производњу меса и млека његова вредност се мултиплицира. Према физичком обиму производње, кукуруз представља доминантан пољопривредни производ и најзначајнији извозни артикал. Проблем је што је просечан принос кукуруза у Србији 4,4 тоне по хектару, што је за 1,1 тону ниже од европског приноса.

Производња индустријског биља одвија се на 389 хиљада хектара, односно на 7,6 одсто обрадивих површина. Најзначајнија је производња шећерне репе, сунцокрета и соје. За разлику од житарица чија се производња из године у годину смањује, производња индустријског биља је углавном у порасту. Производња и приноси индустријског биља значајно су условљени климатским факторима.

У структури обрадивих површина, поврће се засејава на око 280-290 хиљада хектара, а главне повртарске културе су: кромпир, парадајз, паприка, пасуљ, грашак, црни лук, бели лук и купус. Ова производња даје значајне сировине за прерађивачку индустрију и има значајну перспективу за извоз на међународно тржиште. Код нас постоје значајни капацитети за прераду поврћа до виших фаза прераде хладним и топлим поступцима, производња биоферментисаних производа и сокова од поврћа.

Воћарска производња и прерада воћа представљају значајну привредну делатност у Србији. Воћњаци се налазе на 244 хиљаде хектара, што чини око 4,7 одсто обрадивих површина. Према структури производње воћа, највише се гаји шљива, јабука, малина, вишња, крушка, бресква, јагода, трешња, кајсија, орах, дуња и грожђе. Производња воћа и прерађивачка од воћа је веома профитабилна, а на нашим просторима успевају готово све врсте воћа. Прерадни капацитети омогућавају прераду воћа током целе године, све већи асортиман прерађених производа омогућава већу тражњу производа и већи извоз прерађеног и смрзнутог воћа. Производи се широк асортиман полупроизвода од воћа (воћне пулпе, каше, матични воћни сокови, пастеризовано воће) и

готови производи од воћа – компоти, џемови, мармеладе, кандирано воће, слатко, сокови, концентрисани воћни сокови, сушено воће итд.

1.2 Сточарство

Посебно је неповољна, готово алармантна ситуација, у сточарству, где је значајно редукован број грла. Такође је присутан незадовољавајући расни састав стоке, неодговарајућа зоотехника, зоохигијена и ветеринарска заштита. Обим сточарске производње који је остварен у Србији у периоду 1996-2000. година, до данашњег дана није достигнут у говедарској, свињогојској, овчарској, живинарској и коњарској производњи. Говедарство је најзаступљенија грана сточарства због производње млека и меса, затим следи узгој свиња као најважнији извор меса за људску исхрану. Србија има довољно потенцијала и капацитета за производњу довољне количине говеђег, свињског и живинског меса и крављег млека за домаћу употребу и за извоз. Међутим, због појаве одређених заразних болести животиња и неадекватног превенирања и сузбијања тих болести и неиспуњавања одређених стандарда кланичне индустрије, онемогућен је озбиљнији извоз меса свиња и говеда, што демотивише произвођаче и директно утиче на обим производње.

Неодговарајући паритети цена између сточне хране и цене стоке за клање, а посебно стабилност цене кукуруза, битно утичу на обим сточарске производње, као и ниска куповна моћ потрошача.

1.3 Диспропорција између примарне производње и прерађивачке индустрије

Предимензионирани су капацитети за прераду основних пољопривредних производа. Велика је диспропорција између примарне производње и капацитета прерађивачке индустрије. Мали проценат искоришћености прерађивачких капацитета (уљаре користе капацитете са око 60 одсто, шећеране 30 одсто, кондиторска индустрија 40 одсто, кланице 35 одсто, индустрија сточне хране 15 одсто итд). То има за последицу неефикасност у пословању и слабу конкурентност у извозу. Карактеристична је неуједначена опремљеност у оквиру појединих групација, тако да су нека предузећа у самом врху техничко-технолошке опремљености и имају високообразоване кадрове за постизање светског квалитета, док друга све више заостају за савременим технолошким и маркетиншким захтевима.

Несразмерно је мало учешће аграрног буџета у структури укупног државног буџета – само 4,5 одсто. Буџетски подстицаји за пољопривреду у ЕУ износе око 120 евра по ста-

новнику, а у Србији буџетска издвајања за пољопривреду су мања од 20 евра по становнику. И даље је присутан висок степен либерализације увоза агроиндустријских производа.

Неопходне мере аграрне политике за унапређење пољопривредне производње у Србији

Конзистентним и дугорочним мерама аграрне политике мора се обезбедити **равномеран регионални развој пољопривредне производње у Србији.**

Одговарајућим мерама агроекономске и ценовне политике може се утицати на реструктурирање производње. То посебно у правцу већег учешћа индустријског биља у сетвеној структури, са циљем веће производње шећера, јестивог уља и финалних производа на бази соје, као и добијање већег броја и количине споредних производа који се користе као храна за животиње. Један значајан део производа прераде индустријског биља може се извести на светско тржиште, а и одобрена квота преференцијалног извоза шећера у Европску унију износи 180 000 тона.

Повољним кредитима и другим подстицајним мерама, неопходно је обезбедити набавку савремених пластеника и стакленика за повртарску производњу у заштићеном простору, као и набавку савремених система за заливање и коришћење биотермалних вода. Таквом производњом обезбедило би се рано пристизање поврћа, таква производња је профитабилнија од конвенционалне и обезбеђује се континуираност понуде поврћа током целе године.

Повољним стимулсањем производње може се повећати број засада воћњака садницама провереног квалитета и здравственог стања, као и повећати број засађених чокота квалитетних сорти винове лозе.

Мора се подстицати изградња нових савремених складишних капацитета и хладњача, које ће моћи да задовоље све захтеве тржишта уз примену нових савремених технолошких принципа затворених линија, од производње и прераде до пласмана финалних производа на тржиште, и то производа виших и високих фаза прераде.

Требао би увести одговарајућу политику селективног кредитирања аграра, са повољним каматним стопама, које ће уважавати специфичности и спори обрт у пољопривреди.

Ради ефикасније расподеле и контроле наменског трошења кредитних и подстицајних средстава, основати државну аграрну банку за кредитирање пољопривреде. Дугорочним кредитима, уз повољну камату и грејс период, кредитирати набавку пољопривредне механизације, система за наводњавање, подизање пластеника и стакленика, заснивање дугогодишњих засада воћњака и винограда и набавку приплодне стоке.

Рedefинисати политику и функцију робних резерви и политику цена пољопривредних производа.

Интензивирати развој сточарске производње побољшањем квалитета, расног састава, производних особености и генетског потенцијала, као и унапредити здравствену заштиту животиња.

Очувати природне биљне и животињске генетичке ресурсе у пољопривреди.

Спроводити мере очувања животне средине од утицаја негативних ефеката пољопривредне производње.

Активно спроводити мере руралног развоја и мере унапређења пољопривредне производње на селу и то:

– унапређење производње и пласмана, јачање сеоске инфраструктуре, развој сеоског туризма, заштиту животне средине на селу, развој и промоцију органске производње на селу, помоћ и подршку некомерцијалним пољопривредним газдинствима на селу.

Донети програме за заштиту, коришћење и уређење пољопривредног земљишта, наслеђивања пољопривредног земљишта и повећања земљишног поседа.

Кредитирати или субвенционирати осигурање пољопривредне производње.

Унапредити стручну саветодавну службу у пољопривреди и помоћи у оснивању удружења и асоцијација пољопривредних произвођача, који ће бринути о производњи и штитити интересе тих произвођача и бити партнери код прерађивачке индустрије и трговачких организација.

Сачувати нашу биљну производњу од генетски модификованих биљних врста.

У стратегији развоја извоза пољопривредних производа посебним мерама подржати производњу семенског материјала, кукуруза, шећерне репе, соје, сунцокрета, крмног мља и поврћа, као и свежег и прерађеног воћа и то свежје и смрзнуте малине, вишње, шљива, јабука, јагода и њихових прерађевина (сокови, џемови, мармеладе, слатко), затим, меса и производа од меса и млека и производа од млека.

Финансијски помагати и све извознике пољопривредних производа обавезати да у наредне три године уведу међународне стандарде квалитета ISO 9000, ISO 14000, HACCP стандарде и EUROGAP стандарде.

У већем обиму финансирати органску пољопривредну производњу, одредити сертификационе институције органске производње и маркентишки промовисати производе органске производње у земљи и на иностраним тржиштима.

Формирати препознатљиву марку производа „Made in“ и промовисати производе са географским пореклом.

У наредних пет година увећати аграрни буџет тако да 2012. године треба да буде у висини 10 одсто буџета Србије. Кроз аграрни буџет обезбедити регресе за пољопривредне инпуте (минерална ђубрива, нафту, семе и садни материјал, приплодну стоку и унапређење сточарске производње, финансирање залиха пољопривредних производа итд).

Обезбедити директне субвенције пољопривредним произвођачима у циљу плаћања разлике између тржишних цена и цена које би произвођачима гарантовале одговарајући доходак.

У Народној скупштини хитно усвојити сет важних закона из области пољопривреде – Закон о пољопривреди, Закон о безбедности хране, Закон о заштити биља, Закон о добробити животиња, Закон о елементарним непогодама, Закон о пољопривредним задругама, Закон о сточарству, Закон о дивљачи и ловству, Закон о шумама, Закон о водама, Закон о храни за животиње, Закон о средствима за исхрану биља, Закон о вину, ракији итд.

(З. Машић доктор ветеринарских наука)

Србија без корупције

Пишу: Борис Алексић, Марко Пушица,
мр Александар Мартиновић
и Иван Нинић

1. Увод 1.1 Општи део

Корупција (Corruptio) се најчешће преводи као кварност, поквареност, изопаченост, поткупљивање, распаѓање, труљење, кривотворење, потплаћивање. У нашем позитивном праву корупција се дефинише као однос који се заснива злоупотребом овлашћења у јавном или приватном сектору у циљу стицања личне користи или користи за другога. У дефиницији корупције, поред јавног, споменут је и приватни интерес, јер корупција погађа све грађане, те самим тим свеобухватна борба против корупције подразумева заштиту и приватног интереса. Корупција, без остатка, угрожава све земље, и богате и сиромашне, с тим што је „цена“ корупције у развијеним земљама већа. Ипак, главни плен корупције су зависне државе које су под фактичком контролом приватних – страних или домаћих група, или су у положају потчињености у односу на неке стране државе. Поједини стручњаци, попут Сузан Роуз–Акерман, су на примеру чланица Европске уније показали да демократија и слободно тржиште нису увек лек за корупцију, већ само први корак. Како се наводи у публикацијама ОЕБС-а, бројни догађаји у Западној Европи и Северној Америци су показали да корупција није тема о којој најразвијеније индустријске земље могу било коме да дају лекције из морала. Државе које желе да учврсте демократију, а при томе не донесу и не примене прописе који уређују сукоб интереса, финансијско богаћење, подмићивање, улогу законодавне, извршне и судске власти у борби против корупције, правосудни систем, главног ревизора, омбудсмана, јавне службе, локалну самоуправу, заштиту независних и слободних медија, заштиту грађана који пријављују корупцију, заштиту конкуренције, управљање финансијама, право на информацију, етичке кодексе јавних служби и слично, ризикују да им новоформиране институције буду угрожене жељом за стицање приватног богатства.

У Европској комисији је заузет став да корупција подиже цену роба и услуга, повећава дуг земље, повећава трошкове сервисирања дуга у будућности, доводи до опадања стандарда, води ка одређењу за пројекте који се заснивају, пре свега, на капиталу (јер су исплативији за починиоце корупције) уместо на радној снази, што би било далеко корисније за развој државе. На овај начин не повећава се само цена за 10 до 20 посто, већ читавих 100 процената инвестиција одлази на непрофитабилне и штетне пројекте. Дакле, инвестиције без квалитетних и применљивих пројеката не значе опоравак државе, напротив, оне могу, како се наводи у претходном примеру, подстицати корупцију.

Занимљиво истраживање Групе за контролу ризика (CRG) из 1999. године показује да је три пута већа вероватноћа да ће привреднике из САД висок ниво корупције одвратити од инвестирања у неку земљу пре него њен лош историјат у поштовању људских права.

Корупција води сузбијању конкуренције, стварању монопола, израбљивању и уцењивању радника (монополисти често приморавају раднике да раде за бедне плате, жене које остану трудне отпуштају са посла, да би смањили трошкове део запослених противправно ангажују преко уговора о делу, због свог положаја постају „имуни“ на рад надлежних инспекција) и опадању развоја приватног сектора.

Старост и укорененост корупције је тешко проценити, али интересантно је да су до данас најстарији подаци о корупцији пронађени у Сирији на археолошким ископавањима у Раки, где је откривено 150 плочица са клинастим писмом које су припадале асирској цивилизацији (из тринаестог века пре Христа), а садржале су податке о примању мита од стране високих службеника у име племства.

1.2. Међународно право и борба против корупције

Када је међународно право у питању, занимљиво је укратко представити основна документа и организације који треба да служе одлучнијој борби против корупције. Ту пре свега издвајамо:

- Кривичноправну конвенцију о корупцији;
- Конвенцију Уједињених нација против корупције;
- Грађанскоправну конвенцију о корупцији.

Грађанскоправна конвенција о корупцији, донета је 4. новембра 1999. године у Стразбуру, у оригиналу на француском и енглеском језику, а ступила је на снагу 1. новембра 2003. године.

Наша земља је напослетку ратификовала Конвенцију 15. новембра 2007. године, усвајањем Закона о потврђивању

Грађанскоправне конвенције о корупцији („Сл. гласник РС - Међународни уговори”, бр. 102/2007)

Кривичноправна конвенција о корупцији („Сл. лист СРЈ - Међународни уговори”, бр. 2/2002 и „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори”, бр. 18/2005) – је један од најзначајнијих докумената у области супротстављања корупцији. Она заједно са **Конвенцијом Уједињених нација против корупције** („Сл. лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 12/2005) представља основ борбе против корупције на међународном праву. Конвенцију Уједињених нација о корупцији усвојила је Генерална скупштина Уједињених нација 31. октобра 2003. године.

Сматрајући да је потребно да се допуни Кривичноправна конвенција, државе чланице Савета Европе и друге државе потписнице усвојиле су **Додатни протокол уз Кривичноправну конвенцију о корупцији** („Сл. гласник РС – Међународни уговори”, бр. 107/2007), чији је циљ инкриминасање активног и пасивног подмићивања домаћих и страних арбитра, као и домаћих и страних поротника. Додатни протокол Република Србија је ратификовала 06. новембра 2007. године.

У модерном добу, на Старом континенту, историја борбе против корупције има занимљиве корене. На XIX конференцији одржаној у граду Валета 1994. године, европски министри правде закључили су да је корупција озбиљна претња за демократију, правну државу и људска права. Стручњаци из европских земаља су се сложили да је за ефикасну борбу против корупције неопходан свестрани – мултидисциплинарни приступ. Министри правде су предложили Комитету министара да се створи једна мултидисциплинарна група за корупцију.

На основу тих предлога, Комитет министара је у септембру 1994. године основао Мултидисциплинарну групу за корупцију (MGC - *Multidisciplinary Group on Corruption*) која је израдила Програм деловања против корупције (PAC - *The Programme of Action against Corruption*), документ који је настајао да обухвати све аспекте међународне борбе против тог коруптивног деловања. Основни задатак ове групе био је да, под надзором Европског комитета за проблеме криминалитета и Европског комитета за правну сарадњу, састави међународну конвенцију за сузбијање корупције. У складу с циљевима утврђеним Програмом, Кривичноправна радна група при MGC, почела је са израдом Нацрта кривичноправне конвенције (*Criminal Law Convention on Corruption, ETS 173, 1999, Explanatory report*).

Пре него што је завршена конвенција, Комитет министара је, на свом 101. заседању 6. новембра 1997. године, усвојио 20 водећих принципа за борбу против корупције. Комитет је указао на везу националне и међународне корупције. Нпр:

Принцип број 2:

– обезбедити усклађену инкриминацију националне и међународне корупције,

Принцип број 3:

– обезбедити да они који су задужени за спречавање, истрагу, кривично гоњење и суђење кривичних дела корупције уживају независност и слободу у складу са својим функцијама, да нису изложени недопустивом утицају и да имају делотворна средства за прикупљање доказа, заштиту лица која помажу властима у сузбијању корупције и за очување поверљивости истрага;

Принцип број 4:

– обезбедити одговарајуће мере за заплелу и одузимање добити остварене вршењем кривичних дела корупције;

Принцип број 7:

– унапредити обуку професионалних лица или тела задужених за сузбијање корупције и омогућити им одговарајућа средства и одговарајућу обуку за извршавање задатака;

Принцип број 20:

– успоставити најширу могућу међународну сарадњу у свим областима борбе против корупције.

Након тога Комитет министара усваја Резолуцију (’98) бр. 7 којом се организује Група држава против корупције (Group of States Against Corruption - GRECO). Споразум којим се ствара GRECO садржи статут овог тела, усвојен је маја 1998. године. GRECO је тело чији је задатак да прати, кроз процес узајамног оцењивања и подједнаких притисака, спровођење Водећих принципа у борби против корупције и примену међународних правних инструмената усвојених у складу с Програмом. Пуноправно чланство у GRECO резервисано је за оне државе које у потпуности учествују у процесу узајамног оцењивања и које прихватају да буду оцењене. Ова организација има задатак да промовише сарадњу у области борбе против корупције, организованог криминалитета и прања новца, као и да унапређује способности држава чланица у препознавању недостатака у националним механизмима и подстиче законске, институционалне и практичне реформе.

GRECO је замишљен као флексибилан и ефикасан праћећи механизам који ће допринети делотворном и динамичном процесу превенције и сузбијања корупције. Споразум обезбеђује да у овом телу на равноправним основама учествују све државе чланице, затим оне државе које нису чланице, а које су учествовале у изради споразума, као и остале државе које нису чланице, али су позване да му се придруже.

Додатни протоколом уз Кривичноправну конвенцију проширује се поље које обухвата Конвенција и на арбитраже у трговинским, грађанским и другим стварима, као и на поротнике.

Термин „арбитар” се тумачи у складу са домаћим правом држава страна уговорница овог протокола, али, у сваком случају, означава лице које је, по основу споразума о арбитражи, позвано да донесе правно обавезујућу одлуку у спору који јој поднесу странке споразума. Термин „поротник” се тумачи у складу са домаћим правом држава страна уговорница овог протокола, али, у сваком случају, означава лице које учествује као непрофесионални члан заједничког тела, чија је дужност да одлучи о кривици оптуженог у судском поступку.

1.3. Србија у канцама корупције

Парафразирајући Томаса Мана, могли бисмо рећи да је корупција болест која се свуда осећа као код своје куће. Корупција, у различитим појавним облицима и у различитим областима друштвеног живота, присутна је чак и у државама које су узор другим земљама у погледу владавине права, квалитета легислативних решења и њиховог доследног примењивања у пракси.

Нажалост, и у Републици Србији корупција је масовна појава, нарочито од 5. октобра 2000. године, када је ДОС на потпуно неуставан и незаконит начин преузео полуге државне власти. Корупција у етимолошком смислу представља кварење нечега. Насилни упади у министарства, Радиотелевизију Србије, Управу царина и царинарице, Народну банку, јавна предузећа и установе заиста представљају еклатантан пример политичке и моралне покарвености која се, попут злоћудног тумора, убрзо проширила по целој Србији, рађајући бројне корупционашке афере у области правосудја, државне управе, војске, здравства, просвете, спорта и у

свим другим друштвеним димензијама. Упркос неуморном и папагајском понављању фраза о „европским и светским стандардима”, „реформама у свим областима”, „владавини права и правној држави”, „беспощадној борби против криминала и корупције”, које готово свакодневно, ево већ осам година, понављају представници прозападних власти у Србији, тужна је чињеница да је Република Србија на почетку XXI века једна од најкорумпиранијих држава у Европи. Србија је данас рај за разне врсте мафија: политичку, путну, грађевинску, лекарску, просветну, спортску итд. За новац се могу купити министарски ресори, посланички мандати, радна места, факултетске дипломе, разне дозволе, али и здравље, будући да само грађани са дубљим џепом могу себи да приуште иоле квалитетнију здравствену услугу и лечење у реномираним здравственим установама. Они који новца немају или нису спремни да га понуде грамзивим корупционашима, препуштени су сами себи и својој, врло често, тужној судбини.

Болест звана корупција захватила је и све поре управне власти, почев од општинске управе до републичких министарстава, органа управе у њиховом саставу и управних организација (различитих секретаријата, завода, агенција и сл), као и јавних предузећа и установа чији су оснивачи држава, аутономна покрајина и јединице локалне самоуправе. Само у граду Београду корупција је попримила размере епидемије. Градски властодршци из Демократске странке, Г 17 плус и других прозападних партија згрнули су у последњих неколико година силно благо на име астрономских провизија, издавања грађевинских и других дозвола и противправног чињења разних „услуга” онима који су на сумњив начин стекли капитал и преко ноћи постали „бизнисмени”, „лословни људи” и спонзори политичких партија које су саме себе прогласиле промотерима демократије, владавине права, грађанских права и слобода и „европских вредности” у Србији. Наша држава је угрожена и посебним видовима сукоба интереса, непотизмом и кронизмом. Непотизам се везује за ситуације у којој неко лице користи своја овлашћења или положај да би остварило предност за неког члана своје породице. Кронизам је шири појам од непотизма и обухвата ситуације у којима се даје предност пријатељима и колегама. У јавном сектору непотизам и кронизам морају да се сузбијају.

У Србији је тешка ситуација и у државној управи. Медији су препуни вести о томе како су се овај или онај министар, његов заменик или помоћник, обогатили захваљујући полу-гама власти које су им се, стицајем несрећних политичких прилика, нашле у рукама. Оно што посебно забрињава јесте то да је корупција у државној управи заправо добила своје законско, односно институционално утемељење.

У Републици Србији још један епицентар корупције налази се на Косову и Метохији. Јужна српска покрајина, која је под фактичком окупацијом НАТО пакта, са слабашном и плашљивом мисијом Уједињених нација, у потпуности је у челоустима корупције и криминала. Корумпирани НАТО трупе, као и неки службеници УН, благонаклоно гледају на шверц наркотицима, трговину белим робљем, ширење проституције, трговину органима, наоружавање терориста, подмићивање високих међународних службеника и организација итд. Према извештајима у медијима, нарко-дилери са Косова и Метохије су својим прљавим новцем успели да купе и утицај у Конгресу САД, док у исто време издвајају 10 пута већи износ за лобирање у Вашингтону од наше државе. Чак и у овако тешким условима Србија не сме одустати од борбе против корупције у јужној покрајини. Београд мора инсистирати на јачању улоге Уједињених нација и бољој кадровској политици те организације. Наше власти морају

помоћи у спречавању коруптивног деловања албанске мафије на особље УН. Преостало српско и друго неалбанско становништво може пружити драгоцену помоћ у тој борби. Наша држава мора инсистирати на испуњењу Резолуције 1244 јер повратак српских власти на Косово и Метохију омогућује почетак борбе против корупције. Београд мора, покретањем стручних расправа у земљи и иностранству и на друге начине, спречити фалсификовање и искривљено тумачење Резолуције 1244.

Србија има посебну обавезу да се обрачуна са корупцијом јер се у њеној дугој историји у документима која су основ за њено функционисање постављене основе за ту борбу. Још у Законоправилу Светог Саве говори се о свештеницима чија је обавеза да пред властима штите сиромашне од савомоле богатих. Управо на овом месту примећујемо велику сличност са омбудсманом.

1.4. Препоруке

Ради што ефикасније борбе против корупције неопходно је предузети следеће мере:

- зарад успешне борбе против корупције мора се обезбедити награђивање лица која открију корупцију у случају када су починиоци кажњени. (Нпр. део новчане казне припада оном ко је открио корупцију, или се ослобађа плаћања дела пореза);

- увођење прецизних, свеобухватних и усклађених процедура за рад у државним органима и јавним службама. Примена информационих технологија у контроли поштовања процедура и резултата рада у државним органима и јавним службама. (Нпр. свеобухватни компјутерски програм који прати рад службеника од првог до последњег корака, који показује тренутно стање, нпр. предмета који се решава, и који у себи садржи све могуће опције и решења – слично програмским решењима у великим привредним субјектима);

- стварање јединствене, добро обучене и стручне кадровске службе – службе за управљање људским ресурсима;

- увођење потпуног и јасно дефинисаног оцењивања рада и резултата рада запослених у јавном сектору. Претходно оцењивање постојања одговарајуће школске спреме и стручности за рад на одређеном месту. Оцењивање придржавања основних етичких норми по јасно утврђеним мерилима;

- треба практиковати убацивање обучених агената – провокатора који ће покушавати да подмићују државне службенике и на тај начин открију корупцију;

- дозвољавање анонимне пријаве корупције. (Приоритет у решавању имају случајеви који су пријављени са подацима лица које доставља пријаву. Треба спровести обуку кадра за ову врсту посла са циљем разликовање вероватних од измишљених случајева корупције. Обезбедити идентификацију позива путем којих се пријављује корупција и њихово евидентирање ради лакше провере аутентичности);

- неопходно је у потпуности заштитити лице које пријављује корупцију;

- обука кадра за борбу против корупције. (Помоћ локалној власти и сл.);

- увођење етичких кодекса за јавне службе и државне службенике;

- обезбеђивање независности јавних службеника од политичара. (Остају на положају и након смене власти. Обавеза рада по процедури. Могућност ефикасне пријаве коруптивног деловања на њих од стране политичара);

- обавеза за јавне службенике и државне функционере да у писаној форми пријаве поклон изнад одређене вредности;

- контрола односа плата–имовина код државних и јавних службеника; необјашњиво богаћење као преступ;
- могућност организовања службе за сузбијање превара – fraud у већим привредним друштвима која ће се бавити како спољним тако и унутрашњим преварама. Њихова међусобна сарадња и сарадња са надлежним државним органима. Састављање „црне листе” служби превара). Мотивисати предузећа да зарад могућности ослобађања од дела пореза, услед откривања корупције, формирају ове службе;
- састављање „црне листе” корупције доступне јавности;
- забрана обављања јавне функције за одређени временски период службенику или функционеру који је ухваћен у корупцији;
- обавеза објављивања провизија које понуђивачи плаћају заступницима и сл.;
- независан рад инспекција. Обавезан рад по процедури. Могућност контроле рада по процедури од стране заинтересованих грађана;
- ефикасна контрола дискреционих овлашћења јавних функционера. Обавеза рада по процедури.

2. Државна управа

2.1. Општи део

Политичке промене у Републици Србији, извршене у октобру 2000. године, затекле су српску државну управу са прилично једноставном структуром. Основни организациони облик државне управе било је министарство. Што се тиче посебних организација (у правној теорији се још називају и управним организацијама), оне су се образовале у форми секретаријата, завода, дирекција, управа и сл. Трећи вид државне управе – органи управе у саставу министарстава – готово да уопште није био заступљен. Иако је Устав из 1990. године садржавао одредбу која је прописивала да се у саставу министарстава образују органи управе „за обављање одређених послова државне управе” (чл. 94, став 4), до 2000. године образован је само један такав орган, и то у саставу Министарства правде: Управа за извршење заводских санкција, формирана 1997. Законом о извршењу кривичних санкција. После 2000. године број органа управе у саставу министарстава рапидно се повећава. Већ почетком 2001. године, Законом о изменама и допунама Закона о министарствима, образоване су два нова органа управе у саставу одговарајућих министарстава: Управа за спорт (у саставу Министарства просвете и спорта) и Управа за заштиту животне средине (у саставу Министарства здравља и заштите животне средине). Законом о министарствима из 2002. године обра-

зовано је чак шест независних органа управе: две дирекције (Републичка дирекција за воде и Републичка дирекција за робне резерве), два завода (Завод за просторно планирање и урбанизам и Завод за информатику и интернет) и две управе (Управа за спорт и Управа за шуму). Тренд повећања броја органа управе у саставу министарстава настао је и касније. Према Закону о министарствима из 2004. године, поред 17 министарстава, у Републици Србији постојало је и осам органа управе у саставу одговарајућих министарстава: две дирекције (Републичка дирекција за воде и Републичка дирекција за робне резерве) и шест управа (Управа царина, Управа за ветерину, Управа за заштиту биља, Управа за шуму, Управа за заштиту животне средине и Управа за спорт). Поред тога, посебним законима образовано је још шест независних органа управе: Пореска управа (у саставу Министарства финансија), Управа за трезор (у саставу Министарства финансија), Управа за игре на срећу (у саставу Министарства финансија), Управа за јавни дуг (у саставу Министарства финансија), Управа за безбедност и здравље на раду (у саставу Министарства рада, запошљавања и социјалне политике) и Управа за дуван (у саставу Министарства финансија). Ако се овом броју дода и Управа за извршење заводских санкција, образована још 1997. године, долази се до закључка да је у Републици Србији од 2004. до 2007. године постојало чак 15 органа управе у саставу одговарајућих министарстава. Тај податак довољно уверљиво показује драматичан организациони, односно институционални пораст српске државне управе, који одудара од званично прокламоване политике рационализације државне управе.

2.2. Агенције и паралелизам институција

Посебну карактеристику развоја државне управе у Републици Србији после 2000. године представља оснивање великог броја агенција. Снабдевене низом јавних овлашћења, агенције се могу разврстати у три правне категорије: агенције као јавне службе, агенције као посебне организације и агенције као јавне агенције, у смислу Закона о јавним агенцијама. Када је реч о агенцијама као посебним организацијама, таквих агенција тренутно има шест. Од тог броја, две агенције образоване су важећим Законом о министарствима из 2007. године (Агенција за развој инфраструктуре локалне самоуправе и Агенција за страна улагања и промоцију извоза), док су четири агенције образоване посебним законима: Агенција за рециклажу (образована Законом о поступању са отпадним материјама), Безбедносно-информативна агенција (образована Законом о Безбедносно-информативној агенцији), Агенција за енергетску ефикасност (образована Законом о енергетици) и Републичка агенција за мирно решавање радних спорова (образована Законом о мирном решавању радних спорова). Формирање агенција није увек праћено и јасном концепцијом о њиховој правној природи. Школски пример за то је Агенција за заштиту животне средине. Према одредби чл. 14, став 3 Закона о министарствима из 2004. године, Агенција за заштиту животне средине је „орган у саставу Министарства науке и заштите животне средине, са својством правног лица”, а образована је ради обављања одређених стручних послова у области заштите животне средине. Извесно је да ова агенција није била посебна организација. Али, прибегнемо ли дословном језичком тумачењу, није била ни орган управе, пошто је законодавац избегао да је тако квалификује. Произлази, дакле, да она уопште није припадала институционалном систему државне управе Републике Србије, будући да Устав из 1990. године није познавао никакав други организациони облик

државне управе сем министарстава, *орџана уйраве* у њиховом саставу и посебних организација. Поставља се, стога, питање због чега се одредба о Агенцији за заштиту животне средине уопште нашла у Закону о министарствима из 2004. године, поготово ако се зна да је у саставу Министарства науке и заштите животне средине постојала – као орган управе – Управа за заштиту животне средине. Паралелизам институција истог државно-правног и политичког нивоа (од којих је за једну много лакше рећи шта она није него шта јесте) није рационалан, ни са правног ни са економско-финансијског аспекта.

2.3. Више службеника него у Пољској

Овако гломазна државна управа, настала у последњих осам година, најмање је служила интересима грађана Србије. Уместо тога, министарства, бројни органи управе у саставу министарстава, а нарочито агенције, постали су стецште досовских политичких кадрова, најчешће потпуно неспособних, лишених елементарних стручних компетенција у односу на делокруг институције у којој су нашли ухлебљење. Размере организационог, кадровског и финансијског хипетрофирања српске државне управе од 2000. године до данас најбоље се могу илустровати бројевима. Према подацима Министарства за државну управу и локалну самоуправу, на дан 31. августа 2001. године у републичким органима управе (министарствима, изузев МУП-а, и посебним организацијама) и сродним институцијама (Генералном секретаријату и службама Владе и Управи за заједничке послове републичких органа) радило је 8.099 лица, од тога 171 постављено лице и 7.928 запослених. Непуне три године касније, на дан 31. марта 2004. године, државна управа у Републици Србији кадровски је увећана за нешто више од три пута: број лица (постављених лица, приправника и запослених на неодређено и одређено време) која су радила у централној управи (без МУП-а) износио је 27.238. Ако се ови подаци упореде са подацима Светске банке о броју запослених у појединим европским државама у периоду од 1999. до 2001. долази се до закључка да је српска државна управа кадровски предимензионирана, односно да је број лица која раде у државној управи изнад европског просека. Тако, на пример, број запослених у државној управи у Републици Србији мањи је него у Ирској, Грчкој и Аустрији, али је зато већи него у Финској, Чешкој, Мађарској и Пољској, које су и саме, са изузетком Финске, државе у транзицији.

2.4. Друштвени паразит

Кадровска пренапрегнутост српске државне управе има и своје финансијске последице. Упоредни подаци о учешћу фонда зарада запослених и функционера у државној управи у Републици Србији и државама централне и источне Европе у укупном обиму јавне потрошње такође су неповољни по Републику Србију. У Републици Србији током 2004. године забележено је веће учешће фонда зарада у укупном обиму јавне потрошње него у Албанији, Аустрији, Бугарској, Румунији и Словачкој. Већи проценат од Републике Србије имале су само Грчка, Хрватска и Словенија. Благодареди чињеници да је државна управа под режимом ДОС-а потпуно политички инструментализована и стављена у службу различитих „демократских“ олигархија, грађани су о њој стекли слику као о друштвеном паразиту, који само троши а не ствара национални доходак. Дешавало се, чак, да се у радни однос у органима државне управе примају лица која нису испуњавала елементарне услове из Закона о државној управи из 1992. године и Закона о радним односима у државним органима из 1991. године. У том смислу, карак-

теристичан је случај Министарства просвете и спорта (министар: Гашо Кнежевић) у којем је, поред 400 лица која су већ радила у том министарству, после 2000. године примљено још 200 лица, тако да је почетком 2004. године, у време ступања на дужност нове републичке владе, ово министарство бројало читавих 600 чиновника. Нешто слично се десило и у Министарству правде (министар Владан Батић): у јануару 2004. године број запослених повећан је за 20 одсто. Инспекцијски надзор у појединим министарствима показао је да су у државној управи радно ангажована и лица која нису имала положен стручни испит за рад у органима управе. Само у Министарству просвете и спорта током 2004. године откривена су чак 122 таква лица. Прегломазна државна управа захтевала је и енормне буџетске издатке, па је у буџету Републике Србије за 2005. године издвојено читавих 84,5 милијарди динара за финансирање државне управе и јавних служби, а огромна буџетска давања забележена су и у 2006, 2007. и 2008. години. Уместо да државна управа постане рационалан и ефикасан „сервис грађана“, како су то најављивали досовски властодршци, она је данас средство за исисавање новца пореских обвезника и енормног богаћења појединаца из режимских партија.

2.5. Препоруке:

– основни начин да се превазиђе тешко стање у српској државној управи и да се сузбије прикривена, али врло раширена и опасна институционализована политичка корупција у органима управе јесте изградња демократске државе засноване на владавини права, одговорности, јавности, економичности и ефикасности, као и нормативно обликовање државне управе усмерене ка грађанима, способне да грађанима и приватном сектору пружи висок квалитет услуга уз разумне трошкове;

– у Републици Србији коначно се морају оживотворити и у пракси применити класична начела на којима почива свака добро уређена управна организација: начело законитости, начело професионализма и стручности и начело политичке неутралности. Треба се вратити провереним принципима који су красили државну управу Кнежевине и Краљевине Србије. Не треба заборавити да је од времена кнеза Михајла, па све до 1918. године, у Србији постојало свега осам министарстава, тако да је српска државна управа била једна од најрационалнијих у ондашњој Европи. Ниједан појединац у државној управи не сме бити имун од примене кривичноправних и других прописа, почев од министра па до последњег службеника и намештеника;

– правосудни органи морају савесно и непристрасно да испитају сваку сумњу о корупцији у органима управе и да после спроведеног поступка изрекну правичну санкцију. Казнена политика према корупционашима мора бити знатно оштрија, како би се постигла сврха специјалне и генералне превенције криминалитета;

– оштрица борбе против корупције не сме да мимоиђе старешине управних институција. Напротив, они морају да буду контролисани, јер је друштвена опасност од корупције којој су они протагонисти далеко већа у односу на службенике и намештенике који се налазе на нижим хијерархијским нивоима;

– у борби против корупције не сме се гледати ко је ко. У противном, пошаст корупције захвата и саму ту борбу и она бива унапред осуђена на неуспех. Такође, зараде у органима управе морају бити такве да државним службеницима и намештеницима и члановима њихових породица обезбеђују нормалан живот. Све док су зараде ниске и док постоји сувише велики јаз између зарада функционера и зарада оних

који то својство немају, зло корупције ће константно бити присутно не само у органима управе, већ и у свим државним институцијама.

3. Правосуђе

3.1. Општи део

Правосуђе представља систем специфичних правосудних установа, које својим редовним надлежностима треба да обезбеде „струјање правде” у једној држави. Овај систем чине судови, јавна тужилаштва, адвокатура, јавна правобранилаштва, службе правне помоћи, правосудна управа, правосудни центар, заштитник грађана и правни факултети. Сви ови актери правосудне делатности имају задатак да обезбеде уставност и законитост, те заштиту права појединаца и њихових интереса, што све указује да правосуђе има уплив у све виталне сфере живота грађана, као специфични регулатор односа међу њима.

Када дође до испољавања корупције у области правосуђа, доводи се у питање и суверенитет државни оличен у њеним правосудним полугама. То значи да, уколико су правосудни органи подложни утицајима приликом одлучивања у стварима из своје надлежности, шта се може од грађана очекивати када им је тако нешто познато, него да искажу јасно неповерење у ауторитет донетих одлука и ауторитет самих органа који те одлуке доносе, а све то даље доприноси свеукупном неповерењу у сопствену државу, слабљењу законитости и друштвеног морала. Крајње последице овог ланчаног процеса могу бити заиста опасне и по опстанак саме државе. Међутим, оно што се прво може уочити јесте да корупција у овој сфери уништава свест о правном поретку, мења однос појединца према правом дозвољеном понашању, дерогира ред, а обзиром да постоји јасна веза између правосуђа и осталих области живота, тако настала корупција се даље шири у све остале сфере. Када се корупција јави у делатности остварења законитости и заштите појединачних права и интереса, титулар те делатности, правосуђе, постаје њен непресушни извор. Уместо да допринесе „струјању правде”, такво правосуђе доприноси „струјању корупције”.

На једном простом примеру можемо лако да покажемо како се утиче на судску грану власти. Присуство министра правде у Високом савету правосуђа говори само за себе. Сама његова појава по функцији у овом правосудном телу представља јасан пример уплива извршне у судску власт и тиме води рушењу независности судства, што представља и пример системски неуставног решења. Један од узрока системске природе, у вези са корупцијом у правосуђу, представља непостојање жеље за истинском реafirмацијом судске власти која би истовремено била и стручна и јака функција државне власти у уставноправном смислу, а из чега произлази и њена независност.

3.2. Реформу правосуђа спроводе САД и невладине организације

Реформу правосуђа у Србији под прозападним странкама спроводи невадина организација формирана од стране Америчког удружења правника – Правна иницијатива за средњу Европу и Азију (АВА – CELLI). Она представља програм јавног сервиса Америчког удружења правника и у деведесетим годинама је била препознатљива по слању америчких волонтера у бивше социјалистичке земље. Са Друштвом судија Србије сарађује од 1997. године. Невероватно звучи да организација из англосаксонског правног система спроводи реформу правосуђа државе која почива на континенталном правном систему. Њени пројекти су, између

осталог, прикупљање података о наводним српским злочинима, обезбеђивање експерата и података о наводним злочинима за МКТЈ, промоција Трибунала у Хагу, обука судија, тужилаца, професора и младих правника у Србији, реформа Удружења судија Србије, реформа Удружења тужилаца Србије, помоћ тзв. косовској Адвокатској комори, заштитна грађана Прешева, Медвеђе и Бујановца од наводне репресије српских власти итд. Велики број пресуда се доноси под притиском АВА и невладине организације (пројекта) који је она формирала, CELLI. АВА је на путу да целокупни правосудни систем, укључујући и правне факултете, стави под своју контролу и утицај.

Исто тако, у Србији делује и Немачка фондација за међународну правну сарадњу, основана 1992. године на иницијативу бившег немачког савезног министра спољних послова Клауса Кинкела, који је отворено подржавао насилно комадање Југославије. Ова организација је овлашћена од немачке владе да учествује у реформама правосуђа држава централне и источне Европе. У Србији функционише у оквиру Пакта за стабилност Југоисточне Европе од 2001. године и сарађује са Друштвом судија Србије. Овакво поступање озбиљно угрожава суверенитет Србије. Као што је познато, конститутивни елементи државе су становништво, утврђена територија и суверена власт. Суверена власт управо карактерише државу и по њој се држава разликује од других организација. Сувереност државне власти се огледа у супрематичности државне власти у односу на све друге власти унутар те државе и у независности при обављању функције на међународном плану. Да бисмо спречили корупцију, најпре морамо да обезбедимо независне судове и правосуђе. Државна власт не сме да буде потчињена невладиним организацијама.

3.3. Узроци класичне корупције у правосуђу

Узроке корупције у правосудном систему Републике Србије можемо поделити на оне који су класични и чији су појавни облици класични и ноторни, познати већем броју људи, односно просторно и временски уобичајени за тај вид корупције, и на нове узроке корупције, те њихово струјање које је деструктивно по државу и грађане у најопаснијем смислу, јер има идеолошке корене и њене последице су у почетку тешко уочљиве, па стога постојање овог вида корупције захтева један нови поглед на ову проблематику.

Узроци **класичне корупције** у правосуђу Републике Србије су истовремено и узроци корупције на нивоу читаве заједнице-државе, који се могу појавити у свим ресорцима, а тичу се између осталог и материјалног положаја носилаца правосудних функција, општег опадања морала и традиционалних вредности у друштву, сталне негативне селекције кадрова и захтева за апсолутном политичком подобношћу; даље, тичу се и непостојања јасне стратегије за унапређење правосудног система који би заиста и функционисао на темељима исте и где стратегија не би остала пука декларација, гомилање прописа у овој области, чија се примена константно одлаже, и буквално гомилање нових органа чије се надлежности преплићу са већ постојећим, или чије је само формирање спорно.

Класична корупција у правосуђу представља познате, конкретне случајеве, односно скуп појавних облика коруптивности у којима се као резултат корупције доноси одлука различите врсте без обзира на врсту конкретног органа, која може бити и незаконита или правилна, или се корупцијом убрзава или осигурава доношење таквих одлука, или се иде ка уклањању могућности доношења или недоношења одлука, биле те одлуке правилне или не. Такође, овај вид ко-

рупције се огледа и у неправилном вршењу или невршењу неке радње поступајућег органа, или у утицају на тај орган посредним путем, што опет може утицати на само одлучивање, или какву другу службену радњу од даљег утицаја на исход решавања у конкретnoj правној ствари. Треба поменути и посредну корупцију која се огледа у доношењу политички пожељних одлука, а сврха таквог поступања је нека посредна корист-напредовање, што додатно говори о политички зависном правосуђу, а обзиром да се она може јавити и као нови вид корупције, о томе ће касније бити више речи. Титулари класичног вида корупције појединачно могу бити:

- професионалне судије или судије поротници;
- судска управа;
- адвокати;
- јавни тужиоци;
- јавни правобраниоци;
- судски вештачи;
- судски службеници;
- судски тумачи;
- странке и
- корумпирани сведоци.

Начини превенције и сузбијања овог класичног вида корупције су већ садржани у великом броју домаћих прописа и ратификованих међународних докумената тако да њих и није потребно посебно образлагати, али је пракса њиховог сузбијања код нас оскудна и своди се само на реторику властодержаца. Напоменимо да су многе од ових појава системске природе и широко одомаћене у нас, па их треба системски и сузбијати.

3.3.1. Сузбијање класичне корупције у правосуђу

– Правосудни систем мора бити заокружен, што значи да сви прописи који га институционално утемељују и који регулишу неку његову сферу треба и да се примењују. У супротном, правни вакуум, односно ванзаконско стање, настало као последица непримењивања одговарајућих прописа, уноси правну несигурност. У том смислу треба и детаљно преиспитати даље спровођење Закона о уређењу судова, чија се примена константно одлаже до формирања судског система који је овим законом прописан, обзиром да је на снази стари Закон о судовима из 1991. године и његове одредбе о надлежности које ову област у целини и квалитетно покривају. Детаљна анализа ће помоћи коначном заокруживању институција правосуђа и отклањању досадашње произвољности која потпомаже и корупцију на посредан начин, јер правосуђе постаје неозбиљно и предмет различитих аранжмана извршне власти. То је жеља и грађана и радника у правосуђу, којима више одговара стабилност од постојећег хаоса.

– Судски пословник уређује унутрашње уређење и рад суда, доноси га министар надлежан за правосуђе у сагласности са председником ВСС, а надзор над његовом применом врши надзорник из министарства надлежног за правосуђе. Нови судски пословник би, између осталог, требало боље и потпуније да регулише материју притужби на рад поступајућих судија у свим поступцима, имајући у виду да се евентуално постојање неких видова корупције може открити и на тај начин, али са друге стране, треба спречити и честе злоупотребе притужби, па строго прописати правила поступања по истим, што би смањило број поднетих притужби које су неуредне, нејасне или злонамерне и управљене на злоупотребе процесних овлашћења, а зарад заштите носилаца правосудних функција.

– Треба имати у виду и поступање судске управе и председника судова приликом додељивања предмета у рад, или одузимања предмета, а у контексту подобности поступајућег судије као и приликом одлучивања о изузећу у сличним ситуацијама. Такође, поступање по притужбама можда треба поверити неком другом судском телу које би било надлежно само за то и у коме би се смењивале судије које нису поступале у спорним предметима, те би на тај начин требало изузети председника суда из поступања по притужбама, обзиром да притужбе ремете битније дужности председника суда чисто организационе природе.

– Јавни тужиоци поседују широка овлашћења дискреционе природе у вези са гоњењем и осталим уставним, те законским дужностима овог државног органа, а према новим процесним прописима који се још увек не примењују у потпуности, имаће и више контаката са полицијом него досад и више овлашћења, обзиром на новоуведену тужилачку истрагу, што опет даје простора да се јави и корупција која се преслиће са корупцијом у полицији, која је опет сама за себе тешка за откривање. Посебан проблем представља и новоуведени институт тзв. преговарања о кривици, који се још увек не примењује, а подобан је за корупцију по себи. Ипак, суштински проблем у вези са јавним тужилаштвом јесте јасна политичка, па у неким случајевима и страначка зависност у контексту оптужне политике и непостојање довољне контроле поступања. Јасан пример оваквих злоупотреба, па и корупције, била је акција „Сабља” у току које је ухапшено 12 хиљада људи. Веома је споран и персонални састав тужилаштва. Корупција у тужилаштву је несумњиво најтежа за доказивање, а то појачава и свест да се кривица може избећи.

– Посебно питање у контексту класичне корупције у правосуђу јесте појава корумпираних судских вештака. Ово је најопаснији вид класичне корупције, јер се преко корумпираних вештака ствара корупционашка заједница, у којој могу саучествовати сви актери у правној ствари, а при том се иста корупција може и озаконити правноснажношћу пресуде донете на основу налаза и мишљења корумпираног судског вештака. Овај вид корупције у правосуђу треба најозбиљније схватити и исти сузбити. Корупцију судских вештака треба сузбијати и преко професионалних кодекса одговарајуће струке. Преиспитати дозволе свих судских вештака и поштрити услове за постављање нових, што ће додатно утицати и на квалитет њихових вештачења.

– Одлучно и одмах решити питање корупције у земљишно-књижним одељењима, обзиром да је ова појава у земљишно-књижној материји узела маха као и када су у питању судски вештаци.

Из наведених напомена можемо закључити да је класичан вид корупције, поред свега наведеног, проузрокован системском доступношћу правосудног система пипцима корупције и сталном посредном „бригом“ извршне власти, као да је правосуђе малолетно.

3.4. Нови облици корупције у правосуђу

Нови узроци корупције у правосудном систему Републике Србије представљају нову појаву, јер њихово извориште није видљиво као што је случај са класичном корупцијом, последице ове корупције се не могу лако уочити, али је маркантна особина овог новог погледа на корупцију у правосуђу, струјање, односно кретање овог вида корупције, од извора до самих актера, а што је једино јасно.

На који се то начин у српском правосуђу, уместо „струјање правде“, спроводи „струјање корупције“? Наиме, реч је о својеврсним правним трансплантима који у себи носе клице опасног антисоцијалног и антидржавног зла – корупције.

Правни трансплантаци нису ништа ново у историји правних института, јер је њихова улога у историји цивилизације и правне културе до сада била неспорна. Међутим, у тренутку када је ова установа постала пуко оруђе силе и идеологије која се жели наметнути правном поретку Републике Србије, а тиме и њеном правосудном систему, не би ли он на тај начин изгубио префикс државног, те постао послушнији, зависнији и изгубио квалитет суверене овласти државе Србије, правни трансплантаци постају страном телом у правном поретку, које што пре треба избацити. Овај нови вид корупције у српском правосуђу се јавља у нормативној, институционалној, персоналној, функционалној и мешовитој равни где се меша са облицима класичне корупције.

3.4.1. Нормативна равна – диктати ЕУ

У нормативној равни, корупција је нужно условљена непровереним реформама великог обима и појединим диктатима ЕУ у области законодавства, где долази до простог превођења текстова страних закона, без одговарајуће номотехничке редакције, и неконтролисаним доношењем великог броја закона и подзаконских аката за исте области, који између осталог регулишу области које су традиционално биле уређиване на другачији начин, што повратно утиче на понашања нормирани наведеним прописима, јер се иста више не одвијају уједначено и адресати норми у таквом правном хаосу прибегавају избору понашања које је за њих повољније у конкретном случају. На тај начин и долази до спорова и активирања правосудног механизма, ради решавања спорних ситуација. Све то отежава посао носилаца правосудних функција. Овде треба имати у виду све наведене проблеме у вези са класичном корупцијом, о чему ће касније бити речи код објашњења мешовите равни, која *per se* може бити у симбиози са било којом другом равни корупције у оквиру њеног новог вида.

Дакле, сама могућност различитог исправног решавања спорова на основу тако насталог нормативног хаоса, у великом броју случајева води прибегавању корупцији, у којој може учествовати више страна у конкретној спорној правној ствари. Овде се можемо послужити и Тацитовом мишљу да је држава корумпирана што је број донетих прописа већи. Поред корупције, ова појава води и хипертрофији правног поретка, која се огледа у нормативном хаосу узрокованом пуким гомилањем прописа.

3.4.2. Институционална равна

– гомилање нових правосудних органа

У институционалној равни, дошло је такође до промена насталих путем наведене нормативне активности у духу ЕУ трендова, па је појава корупције детерминисана простим нагомилавањем нових правосудних органа или у умножавању надлежности различитих правосудних органа за поступање у истим правним стварима, или у стварању неких нових функционалних јединица у оквиру постојећих правосудних органа, све са циљевима који су у директној вези са захтевима политичке владајуће псеудолите, наметнутом политичком катарзом српске државе и свих њених органа, све под патронатом разних страних и домаћих НВО. Овакав приступ институционалној реформи, који је започет такорећи одмах, без усаглашавања са предстојећим увођењем новог система правосуђа према новом Закону о уређењу судова, изродио је и нека мамутска решења попут преношења надлежности војних судова, војног тужилаштва и војног правобранилаштва на припадајуће цивилне органе републике, изродивши тако образовање војних одељења при окружним судовима у Београду, Новом Саду и Нишу (на основу Закона о преношењу надлежности војних судова, војног тужилаштва и војног правобранилаштва на органе држава чланица и Закона о преузимању надлежности војних судова, војног тужилаштва и војног правобранилаштва, оба из 2004. године), формирање посебног одељења при Окружном суду у Београду за поступање у предметима против учинилаца кривичних дела организованог криминала, формирање већа за ратне злочине за суђење за кривична дела против човечности и међународног права одређена у глави XVI ОКЗ и за тешка кршења међународног хуманитарног права извршена на територији бивше Југославије од 1. јануара 1991. године која су наведена у Статуту Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (МКТЈ). При Окружном суду у Београду је образовано Веће за борбу против високотехнолошког криминала (на основу Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, Закона о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине и Закона о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала), такође, образована су и одговарајући тужиоци, односно одељења (специјални тужилац за поступање у предметима организованог криминала, посебни тужилац за ратне злочине и посебни тужилац за високотехнолошки криминал). Сви наведени, реформисани облици правосудних институција, представљају плод институционалног спољног диктата домаћим властодршцима не би ли ови на тај начин правосудни систем још више уситнили и створили јаз између носилаца правосудних функција, који су специјални и који нису, како би у том правосудно-памфлетистичко-медијском хаосу, неопажено била прошверцована политичка корупција, која се огледа у политички пожељним одлукама и послушном правосуђу. Правним трансплантом којим се ствара велики број посебних правосудних органа, правосуђе се бирократизује, стварају се додатни трошкови, а сензационализмом се прикрива рђав рад тако створених институција.

Наведена војна одељења при окружним судовима су погрешан концепт колико и идеја о укидању војног правосуђа које је специфично по свему у односу на цивилно правосуђе, тако да ће већ постојећа корупција бити пренета и у предмете који се воде пред овим одељењима, а који су иначе спецификом као и целокупно војно правосуђе. Војно правосуђе је системски било имуно на корупцију док је постојало и функционисало у оквиру оружаних снага.

3.4.3. Персонална раван

– невладине организације бирају кадрове

У персоналној равни, корупција се јавља као последица избора политички подобних носилаца правосудних функција, нарочито оних руководећих, на које је лако извршити утицај како би донели политички пожељну одлуку. С тим у вези је и негативна селекција кадрова у правосуђу, нарочито међу јавним тужиоцима, који су некако најближи политичкој целисходности. У ангажовању кадрова битну улогу игра и Правосудни центар на својим семинарима, те разне стране и домаће НВО на семинарима у земљи и иностранству, нарочито организација Млади правници Србије, која је такође на страним донацијама и има уплив на правним факултетима широм земље. Можемо слободно констатовати да српско правосуђе, са свим овим манама системске природе и са предиспозицијама за корупцију, данас представља само правосуђе за Републику Србију, осмишљено споља, а не изворно правосуђе Републике Србије. Наравно, овде није реч о генерализацији, јер је већина носилаца правосудних функција ван ових закулисних радњи и очекује успостављање реда и јасан раскид са досадашњим штетним реформама у тој области.

3.4.4. Функционална раван – трибунализација правосуђа

Функционална раван у којој се јавља нови вид корупције има данас свој посебан назив – *трибунализација српског правосуђа*. Ова најштетнија појава се везује за рад најспорније институције трибуналне природе, МКТЈ. Овај чудовишни суд је својеврсном политичком корупцијом и својом невероватном праксом, својим чисто политичким карактером и циљем, те штеточинским утицајем на светску правничку баштину, поставио опасне преседе у пракси међународних судова. Стога, све исте или сличне рђаве манире у области судског поступања, у свету и код нас, можемо обухватити синтагмом трибунализација правосуђе.

МКТЈ је основан Резолуцијом Савета безбедности у време униполарног света и америчког хегемонизма. Том приликом Савет безбедности (СБ) је противправно узурпирао законодавна овлашћења која припадају Генералној скупштини ОУН и државама чланицама.

Као што је познато, по Повељи УН, СБ је властан да оснује помоћне органе и то комисију, комитет и известиоца за посебна питања. Тако је нпр. у својој пракси овај орган УН установио Комитет за пријем нових чланова, Комитет стручњака за питања поступка, Комисију за атомску енергију, Комисију за конвенционално наоружање итд. Повељом УН је као помоћни орган СБ формиран Комитет војног штаба. Никад у својој историји, без обзира на тешке сукобе у свету, СБ није створио суд, а и како би када суд не може да буде помоћни орган. Према највишим демократским стандардима, судска грана власти је одвојена од других и потпуно независна у односу на извршну и законодавну. Међутим, када је МКТЈ у питању, то није случај јер је он, за разлику од сталног Међународног суда правде чији је статут део Повеље УН, потчињен Савету безбедности.

У надлежности Трибунала у Хагу није најтежи злочин по међународном праву – злочин против мира. Примера ради, овај злочин је био окосница рада суда у Нирнбергу. Злочин против мира је најтежи злочин јер из њега произилазе сви други злочини у рату, укључујући и геноцид. Једноставније речено, уколико нема злочина против мира, нема ни других злочина у једном рату.

Тужилаштво Трибунала у Хагу је чак на званичну потерницу МКТЈ ставило Грубана Малића, измишљену књижевну личност из романа Миодрага Булатовића, и то оптуживши га за учествовање у масовном силовању муслиманки у БиХ. Поврх свега, Тужилаштво МКТЈ под претњама и уценама изнуђује исказе од сведока, грађана Србије, у предметима који се воде у Хагу.

Као што је познато, Тужилаштво за ратне злочине у Београду, које је под снажним утицајем МКТЈ, селективно примењује правду. Поступајући више као идеолошка организација, оно извршава налоге из Хага. На тај начин се зара суверена државна власт Републике Србије. Примера ради, ово тужилаштво, и поред обиља података, не процесуира одговорне за извршење најтежих злочина против Срба, већ се фокусира на процесе против грађана српске националности. Међутим, тужилаштво не сме своје деловање да ограничи само на једну националну, верску, етнички или расну групу. На тај начин оно нарушава уставни поредак земље, крши основна људска права и озбиљно угрожава демократију. Податак који је у априлу 2008. године саопштен у јавности из овог тужилаштва, да они нису имали информације о злочинима над Србима у Албанији (везаним за киднаповање Срба и продају њихових органа на Западу) док их није објавила Карла дел Понте у својој књизи, једноставно је неприхватљив јер војска и полиција одавно располажу обиљем доказног материјала о овим и другим сличним злочинима.

Како је могуће да Тужилаштво за ратне злочине, као орган у рангу окружног тужилаштва, фактички буде потпуно ван уставног, те законског оквира контроле од стране Републичког јавног тужилаштва и осталих надлежних државних органа? Ко га контролише и коме је одговорно за све досадашње пропусте и нанету штету држави и правосуђу, обзиром да је ово тужилаштво најбитнији носилац трибунализације српског правосуђа?

Сваки вид примене било ког института права, а што може бити у вези, или је у вези са поступањем МКТЈ, све што је повезано са његовим радом а дешава се на територији државе Србије на подручју надлежности домаћег правосуђа, свако позивање на рад тог квазисуда и довођење у контекст са домаћим поступцима, свако дивљење или подржавање Трибунала или његовог тужилаштва учињено од стране домаћих старешина правосуђа, дакле све што личи на тај чудовишни извор планетарне политичке корупције, све је то својеврсна трибунализација наше правосудне збиље, а тиме и пресађивање корупције која у раду тог суда достиже највише размере. Увођењем трибуналних манира у сферу нормативног и у организацију српског правосуђа, те избором за Трибунал политички подобних, домаћих носилаца правосудних функција, најавом и персоналне сарадње са њиховим тужилашвом и одласцима на поклоњење у Хаг под изговором студијских путовања, те сервисирањем њихових корупционашких непочинстава по Србији, када отворено крше домаће прописе, представља трибунализацију српског правосуђа и стварање од српских највиших правосудних органа, подручних, теренских органа који поступају у име и за рачун Трибунала и његовог тужилаштва. То је најопаснија корупција, јер се у њену заштиту стављају сви њени домаћи актери.

3.4.5. Мешовита раван

У мешовитој равни, корупција се огледа у комбинацијама свих класичних облика корупције са новим видом „струјања корупције” које се огледа у некој од наведених равни. У том случају, опаснији је нови вид корупције, без обзира на раван у којој се јавља, због тренутне, системске немогућно-

сти да се сузбије. Овај вид корупције, у правосуђу данас неки називају реформом правосуђа, зарад уласка Србије у ЕУ, али већина већ одавно препознаје њен погубан утицај.

Стратегија борбе против овог новог вида корупције не мора да значи доношење посебних правних аката који би прописивали одговарајуће мере за њено сузбијање, стратегија се овде огледа у промени курса државне политике, а тиме и у стварању друкчијег односа државе према правосуђу као најзначајнијем делу суверене државне власти. Тако ће и српско правосуђе заиста омогућити „струјање правде“ за све грађане државе Србије и са себе скинути канце корупције. У сфери идеје о ослобођеном, а потом и слободном правосуђу, обитава и механизам за искорењивање овог новог вида корупције у правосуђу, али и јасан почетак борбе против класичне корупције, који ће се коначно огледати у јасним одлукама државне власти, дакле и делима, а не само у изговорним празним фразама.

3.5. Проблем корупције из угла судске праксе – заштићени „крупни играчи“

Имајући у виду досадашњу судску праксу из кривично-правне материје, а приликом поступања судова у предметима у којима се суди окривљенима за извршена кривична дела са елементима корупције, те узимајући у обзир постојање и црне и сиве бројке као неспорне чињенице карактеристичне за оваква дела, можемо делимично извести и одређене закључке у погледу *обласати* које су изворишта корупције у нас и у погледу *лица* која се јављају као извршиоци таквих кривичних дела.

Кривична дела са елементима класичне корупције и кривична дела у којима може бити неких елемената корупције, предвиђена су у посебном делу важећег Кривичног законика. На основу постојеће скромне судске праксе можемо констатовати да се ради о кривичним делима из група кривичних дела против права по основу рада, против привреде, против животне средине, против правосуђа, против правног саобраћаја и против службене дужности. На основу тако наведених група кривичних дела, даље можемо констатовати да су на удару корупције заштитни објекти који се штите конкретним кривичним делима у оквиру ових група, односно глава посебног дела КЗ-а, и како се ради о запосленима и њиховим правима која треба да остварују код послодавца, о домаћој привреди, о нашој животной средини, нашем правосуђу, те правном саобраћају и вршењу службене дужности, закључујемо да су ова добра, односно објекти које

држава штити кривичним правом, на сталном удару класичне корупције, али и да по истом принципу истовремено представљају области које су изворишта овог зла, па је велика штета непостојање већег броја решених предмета у вези са овом проблематиком у самој кривичноправној судској пракси. Конкретна кривична дела из наведених области су следећа кривична дела:

- повреда права по основу рада и права из социјалног осигурања из чл. 163 КЗ;
- повреда права на штрајк из чл. 166 КЗ;
- непредузимање мера заштите на раду из чл. 169 КЗ;
- прање новца из чл. 231 КЗ;
- несавестан рад у привредном пословању из чл. 234 КЗ;
- проузроковање стечаја из чл. 235 КЗ;
- проузроковање лажног стечаја из чл. 236 КЗ;
- злоупотреба овлашћења у привреди из чл. 238 КЗ;
- загађивање животне средине из чл. 260 КЗ;
- непредузимање мера заштите животне средине из чл. 261 КЗ;
- давање лажног исказа из чл. 335 КЗ;
- спречавање и ометање доказивања из чл. 336 КЗ;
- повреда тајности поступка из чл. 337 КЗ;
- навођење на оверивање неистинитог садржаја из чл. 358 КЗ;
- злоупотреба службеног положаја из чл. 359 КЗ;
- кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика из чл. 360 КЗ;
- несавестан рад у служби из чл. 361 КЗ;
- противзаконито посредовање из чл. 366 КЗ;
- примање мита из чл. 367 КЗ;
- давање мита из чл. 368 КЗ;
- одавање службене тајне из чл. 369 КЗ (листа крив. дела није коначна).

Само нека од наведених кривичних дела, са елементима класичне корупције и кривичних дела у којима може бити неких елемената корупције, су се нашла у актуелној судској пракси домаћих судова. Већина поступака у вези са кривичним делима са овог списка који се сигурно може проширити, из познатих разлога који се тичу политичке целесходности, зарад интереса политичке извршне власти, те надовезујуће послушности тужилаштва, али и тешкоћа приликом извођења доказа пред самим судским већима, није ни дошла до фазе оптужења, па чак и ако је одржан неки главни претрес, даље вођење поступка се одуговлачи.

Што се тиче лица која се јављају као извршиоци таквих кривичних дела, у нашој оскудној судској пракси се као најчешћи окривљени јављају: код неких кривичних дела се као извршилац може јавити било које лице које предузме прописану радњу извршења и тиме оствари последицу кривичног дела, послодавци, лица одговорна за предузимање мера заштите на раду, одговорна лица у предузећима или другим субјектима пословања са статусом правног лица, предузетници, службена лица, овлашћена службена лица – полицајци, затворски стражари, сведоци, судски вештаци, преводници, судски тумачи, судије, јавни тужиоци и њихови заменици.

Сиромашна судска пракса у овој области, и све што је већ наведено, само потврђује изнету тезу о угрожености домаћег правосудног система и непостојању независности ове функције државне власти, услед рђавих нефункционалних реформи и сталног утицаја политичке извршне власти на поступање носилаца правосудних дужности. Тако установљена зависност правосудног система у Републици Србији је, на жалост свих, системске природе, а непосредна је последица досадашњег чисто политичког, увек струковно неутралног, али изнад свега идеолошког приступа правосуђу.

3.6. Препоруке

- Успостављање независне и суверене државне власти. Обнова независности и суверености државне власти као предуслов за ефикасну борбу против корупције;
- спречавање утицаја организација попут АВА на правосуђе у Србији. Сарадња са независним и стручним организацијама и појединцима у реформи правосуђа;
- спречавање трибунализације правосуђа у Србији;
- спречавање утицаја нестручних невладиних организација на избор судија и судских већа у предметима у којим се суди за ратне злочине;
- судска власт треба да има свој буџет како би била обезбеђена и у сфери финансија, чиме би се само ојачала њена независност у односу на извршну власт и оправдао квалитет једне од функција државне власти;
- реформа правосуђа треба да иде у правцу суђења у разумном року као једином доказу његове ефикасности;
- постојећа обука носилаца правосудних функција преко Правосудног центра и његових семинара је само параван. Обука треба да иде и у правцу ширења постојећег знања носилаца правосудних функција, и перманентног рада, како у питањима из праксе тако и у питањима из домена правне теорије;
- старање о правосудном подмлатку. Омогућити пријем младих људи и њихово стално напредовање кроз усавршавање, уз стално оцењивање њиховог рада, а све са циљем стварања каријерног судијског кадра као гаранта персоналног квалитета носилаца правосудних функција и интегритета, те независности саме судске власти;
- тужилаштво нема квалитет независности, али је потребно остварити његов законски, природни квалитет самосталности, што ће га учинити и политички неутралним на све политичке притиске од стране извршне власти у вршењу својих надлежности. Како је тужилаштво странка у поступку, дакле у једнаком положају као и супротна страна, треба прекинути досадашњу праксу судија у погледу третмана тужилаца и њиховог поступања током читаваог кривичног поступка, обзиром да то води и прикривању грешака тужилаштва, које опет само тужилаштво вешто скрива, кријући се иза гаранција које му у једном делу пружа његова делимична правосудна природа;
- као кривично дело треба предвидети примање мита, а треба санкционисати и давање мита;
- поштујући начело поделе власти и начело „кочница и равнотежа”, неопходно је формирати ефикасне организационе јединице за борбу против корупције при извршној и законодавној власти. У оквиру извршне власти мора се установити и јединица за управљање ризицима, чији би циљ био не само откривање постојећих жаришта корупције, већ и предвиђања заснована на научним методама о томе где ће ризик од корупције бити највећи у будућности. У оквиру законодавне власти, потребно је организовати ефикасан одбор за борбу против корупције. Овај одбор мора да буде снабдевен овлашћењима да спроводи јавна саслушања лица у вези са корупцијом. Јавним саслушањима могу да присуствују медији, а њихови представници могу да постављају питања. Саслушање мора да води судија уставног суда јер су људска права уставна категорија и морају бити заштићена током испитивања. Представници извршне и законодавне власти, као и стручних служби, такође чине веће које обавља јавно саслушање;
- укидање погодбе у кривичном поступку;
- обавеза надлежног државног органа да адекватно реагује на извештаје Савета за борбу против корупције. Обезбеђивање адекватних средстава за рад Савета. Могућност

јавног саслушања пред скупштинским одбором за борбу против корупције лица које одбија да поступи по захтеву Савета;

– доношење потпуних закона о слободном приступу информацијама, решавању сукоба интереса, монополском положају, јавним набавкама, заштити лица која пријављују корупцију и злоупотребе у власти, контроли законитости рада управе од стране суда, пореклу имовине државних функционера и јавних службеника, прању новца итд.

4. Јавност у раду државних органа

4.1. Ко крије информације од грађана?

У циљу успостављања слободног демократског поретка, откривања и сузбијања институционалне корупције, информације о раду државних органа, односно информације о свим државним пословима у сваком тренутку морају бити доступне јавности.

Право на обавештеност грађанима наше земље јемчи члан 51 Устава Републике Србије, а начин и поступак за остваривање тог права је ближе уређен Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја. Без обзира на ово фундаментално демократско право које гарантује Устав, у протеклом периоду власт у Србији је показала неспремност да грађанима и јавности „положи рачуне” о свом раду.

Као независан и самосталан орган задужен да обезбеђује остваривање права на приступ информацијама од јавног значаја, законом је установљена нова институција у правном систему наше земље: повереник за информације од јавног значаја. Само за рад стручне службе повереника у периоду од 2005. године, закључно са 2008. годином, из буџета је издвојено око 100 милиона динара. И поред тога, остваривање уставом и законом зајемченог права на приступ јавним информацијама, нажалост, није знатно унапређено јер није постојала јака политичка воља. Осим политичке воље, практична примена Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја је наишла и на озбиљне правно-административне препреке.

Главни разлог за непоштовање закона јесте одсуство вршења ефикасног надзора над спровођењем истог, а самим тим и слаба казнена политика према државним органима и одговорним лицима у тим органима. Вршење надзора над спровођењем Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја је поверено Министарству културе које није специјализовано за то. Током 2005. и 2006. године, надзор над спровођењем закона није функционисао, тако да због ускраћивања права на приступ јавним информацијама, прекршајно нико није одговарао.

Због скривања јавних информација, Служба повереника је у 2007. години Министарству културе доставила 1365 предмета на даље поступање. Министарство културе је органима надлежним за вођење прекршајних поступака поднело свега 128 захтева за покретање прекршајног поступка. Од тога, органи за прекршаје су одговорним лицима изрекли свега 6 новчаних казни које су се кретале од 5.000 до 10.000 динара. Дакле, чињеница је да прекршаји застаревају уколико се на време не покрене прекршајни поступак. Међутим, поставља се питање како би прекршајни поступци били благовремено и покренути ако се у обзир узме податак да само један службеник у Министарству културе врши надзор над спровођењем овог закона.

Законска обавеза свих државних органа да објаве информаторе о свом раду се не поштује. Само један од многобројних примера јесте и податак да од укупно 176 општина у Србији, свега 59 општина је израдило свој информатор.

Орган задужен за спровођење надзора над применом Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја, до сада није покренуо ниједан прекршајни поступак против државних органа који нису објавили информатор о раду.

Још већа последица која је довела до скривање јавних информација, произведена је директно од Владе Републике Србије. Влада је у законској обавези да обезбеди извршење одлука повереника у ситуацијама када по њима не желе да постане органи јавне власти. До сада Влада Републике Србије није принудно обезбедила ниједно извршење одлуке повереника, што практично значи да је Влада подстрекивала органе јавне власти да уколико не желе да постане по налогу повереника, то и не морају да учине. Према подацима који су доступни јавности, Влада до сада није обезбедила извршење око 100 одлука повереника, којима је наложено државним органима да обелодане информације од јавног значаја.

Доношењем закона који регулише приступ јавним информацијама, власт у Србији је још једанпут показала да се покурава наређењима која јој је још почетком 2002. године упутио Савет Европе. Међутим, имплементација овог јако значајног прописа је наишла на озбиљне препреке, јер се савим јасно показало да лични интереси државних функционера претежу над јавним интересима. Непоштовање овог закона од стране носиоца државне власти даје јасне индикације да се скривањем информација о свом раду, скрива и евентуална корупција.

Примена Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја је свакако важан корак у стварању демократске и правне државе која показује спремност да се истински обрачуна са корупцијом. Власт морају да предузму све неопходне мере како би се рад државних органа учинио доступним јавности. У потпуности је легитиман интерес грађана и медија да имају увид у рад државног апарата и државних функционера, наравно на начин и у поступку који је ближе уређен законом.

4.2 Препоруке

Како би се што ефикасније унапредила јавност у раду државних органа неопходно је урадити следеће:

- надзор над спровођењем Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја, уместо Министарства културе, поверити Управној инспекцији Министарства за државну управу;
- појачати надзор над применом Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја;
- поштрити казнену политику због непоштовања Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја;
- утврдити начин на који Влада Србије обезбеђује принудно извршење одлука повереника за информације од јавног значаја;
- обезбедити принудно извршење сваке одлуке повереника за информације од јавног значаја којом је наложено јавно објављивање одређених информација;
- обавеза државног органа или јавне службе да по процедури одговори на питање повереника за информације, тј. да поступи по његовом налогу у складу са законом. Новчана казна уколико се то не учини (уколико се захтев повереника игнорише) у складу са законом. Могућност јавног саслушања пред скупштинским одбором за борбу против корупције лица које одбија да поступи по налогу повереника за информације.
- обезбедити приступ информацијама свим медијима истовремено и под једнаким условима, без досадашње фаворизације појединих медија;

- унапредити и убрзати начин комуникације државних органа са грађанима;
- у свим државним органима, одредити „дан отворених врата“ за пријем грађана;
- израдити, употпунити и свакодневно ажурирати веб презентације свих државних органа;
- у сваком државном органу увести телефонску линију искључиво за комуникацију са грађанима;
- обавезати све државне органе на израду периодичних билтена и информатора који ће у потпуности садржати све податке и информације о њиховом раду.

5. Контрола јавних финансија

5.1. Државна ревизорска институција – марионета политичких партија

Поред финансирања државних расхода, из државног буџета у Србији се тренутно највише финансира и институционална корупција. Због корупционашких послова, државна каса трпи штету невиђених размера без обзира о којим државним органима је реч. Наравно, у томе највише предњаче органи извршне власти, односно директни корисници буџетских средстава. Управо из тих разлога је најважније успоставити јаке механизме контроле расхода буџетских средстава. Нажалост, досадашња власт у Србији, све што је чинила по том питању, чинила је на лош начин.

Према Закону о врховној државној ревизорској институцији, који је на снагу ступио крајем 2005. године, највиши државни орган задужен за ревизију јавних средстава у Србији јесте Државна ревизорска институција (ДРИ). Законски рок за избор чланова Савета ДРИ био је мај 2006. године, али тај рок није испоштован јер није постојала политичка воља да се Савет конституише. Чланови Савета ДРИ су изабрани тек у септембру 2007. године, а кључ за њихов избор дале су владајуће политичке партије. Тако су владајуће странке биле у прилици да саме предложе и изаберу своје кадрове за чланове Савета ДРИ.

Овој институцији Влада није доделила ни простор за рад, тако да је тренутно Савет ДРИ смештен у просторијама Народне скупштине. Савет ДРИ је финансијским планом за 2008. годину предвидео неопходни буџет у износу од 296 милиона динара, али је Влада за ту намену одредила 150,3 милиона динара. Власт није имала у виду чињеницу да је само за плате укупно 116 радника који би били запослени у ДРИ, у 2008. години било неопходно чак 124,5 милиона динара. Међутим, власт је ипак смишљено поступила, јер уопште и није планирала функционисање, а камоли запошљавање у ДРИ. Обавеза да се 7 врховних државних ревизора, као и 76 државних ревизора, изабере до 27. марта 2008. године, није испоштована, па фактички ова институција и не постоји.

5.2. Буџетска инспекција

– ко троши новац пореских обвезника?

У складу са одредбама Закона о буџетском систему, вршење материјално-финансијског пословања, законите, наменске и ефикасне употребе буџетских средстава је поверено Буџетској инспекцији. Буџетска инспекција, као служба, функционише у оквиру Сектора за буџетску инспекцију и ревизију Министарства финансија и броји свега 17 инспектора. Дакле, свега 17 буџетских инспектора фактички врши надзор над радом буџетских корисника којих, према неким проценама, у Србији има око 9500.

Буџетска контрола обично траје неколико месеци, тако да је мали број буџетских корисника који се могу преко-

тролисати у току једне буџетске године. Томе у прилог иде податак да је у 2006. години Буџетској инспекцији приспело 995 представки, а извршено је свега 124 буџетске контроле. Од тога је код 101 буџетског корисника утврђено незаконито пословање. Током 2006. године Буџетска инспекција је контролом утврдила огромно ненаменско трошење буџетских средстава и наложила да се у Републички буџет врати износ од 1.580.426.530,48 динара, у буџет локалне власти износ од 303.563.179,46 динара, а у буџет Града Београда износ од 169.748,00 динара. Јавности ипак није познато да ли је неко одговарао због оваквог расипања буџетским средствима. Међутим, јавности је доступан податак да је Буџетска инспекција, због ненаменског коришћења буџетских средстава, поднела свега 3 кривичне пријаве против 3 одговорна лица.

Поред Буџетске инспекције на републичком нивоу, Закон о буџетском систему предвиђа и успостављање интерне контроле код свих директних корисника буџетских средстава и органа локалне самоуправе. Међутим, последњим изменама и допунама Закона о буџетском систему, интерна контрола се успоставља као систем процедуре и одговорности свих лица која су укључена у финансијске процесе, а не као обавезу организовања посебне службе као што је то раније био случај. Ипак, многобројни државни органи, међу којима су и органи локалне самоуправе, односно директни корисници буџетских средстава, задржали су и даље посебну службу интерне контроле коју су раније основали у складу са тадашњом законском обавезом.

Службе интерних контрола код директних корисника буџета, као и код органа локалне самоуправе, само су још један буџетски терет на грбачи пореских обвезника, али и подстрекач и извор корупције. Као најбољи пример за претходну констатацију треба узети рад Агенције за буџетску инспекцију Града Београда која је редовно контролисала ЈКП „Градска чистоћа“, а приликом тих контрола није установила никакве неправилности. Међутим, након хапшења 32 лица за која се сумња да су буџет „Градске чистоће“ оштетили за чак 670 милиона динара, озбиљно се доводи у питање рад и сврха и оправданост постојања градске Агенција за буџетску ревизију.

Актуелно стање у области јавних финансија показује да држава тренутно не располаже довољно ефикасним механизмима контроле трошења буџетских средстава. Недостатак политичке воље за ефикасну и квалитетну контролу јавних расхода директно иде у прилог институционалној „производњи“ корупције. Главна и врховна ревизорска контрола не постоји, односно постоји само на папиру, док је рад Буџетске инспекције недовољан и ограничен. Службе интерне контроле су нестручне, непотребне и неефикасне, док су интерни контролори политички обојени. Ипак, овакво стање у контроли јавних финансија највише одговара државним функционерима који располажу буџетским средствима по сопственом нахођењу, свесни чињенице да не подлежу озбиљној ревизији.

5.3. Препоруке

Како би се што ефикасније унапредила контрола јавних финансија, а самим тим и сузбила корупција, неопходно је урадити следеће:

- разрешити дужности садашње чланове Савета Државне ревизорске институције и изабрати друге, по критеријуму стручности, а не по партијској припадности;
- омогућити услове за рад Врховне државне ревизорске институције у погледу неопходног простора и опреме;
- расписати јавни конкурс за избор државних ревизора;
- повећати број буџетских инспектора у Министарству финансија;

- организовати перманентну обуку и усавршавање за буџетске инспекторе и државне ревизоре;
- извршити ревизију досадашњег рада Буџетске инспекције;
- угасити све појединачне, односно локалне службе интерне контроле као непотребан буџетски терет и извор корупције и успоставити интерну контролу као одговорност свих лица која учествују у реализацији буџета;
- извршити ревизију досадашњег рада сваке службе интерне контроле која је постојала код директних буџетских корисника и органа локалне самоуправе;
- кривично и прекршајно процесуирати сваког буџетског инспектора, односно ревизора за кога се утврди да је несавесно поступао у вршењу службе, односно да је примао мито или прикривао право чињенично стање у налазу о извршеној контроли, односно ревизији;
- кривично и прекршајно процесуирати свако одговорно лице за које се утврди да је учествовало у незаконитом располагању државним буџетом;
- упознати јавност са сваким налазом који је сачињен од стране буџетског инспектора, односно ревизора;
- извршити ревизију буџета за сваку буџетску годину, и то од 2001. године;
- извршити ревизију буџетских средстава НИП-а, и то од момента када је формиран.

6. Корупција у просвети и образовању

6.1. Општи део

Уместо да просветне, односно образовне установе у нашој земљи буду национални ресурси знања, постале су неизбежни ресурси корупције. Полазећи од претпоставке да све има своју цену и да се све може платити, диплома је постала „производ“ који се на тржишту може купити не знањем, већ искључиво новцем. Хапшење групе професора Правног факултета Универзитета у Крагујевцу показало је праву слику данашњег образовања у Србији. Међутим, власт није осетила грижу савести због ове афере, нити је предузела конкретне кораке у сузбијању просветне корупције. Заташкана је афера на Правном факултету у Београду, у којој је ухапшен један професор и оптужен за примање мита. Он је након пар месеци поново почео да испитује студенте као да се ништа није догодило.

Државне образовне институције губе на квалитету, док се приватни факултети у нашој земљи свакодневно отварају. У сваком граду, на сваком ћошку, може се уписати и екс-

пресно стећи диплома више или високе стручне спреме. Овакву појаву убрзаног и виртуелног студирања је омогућила актуелна власт тиме што није дефинисала довољно јасне и строге стандарде за акредитацију приватних образовних институција.

6.2. Министарство просвете – извор корупције

Свакако главни извор корупције у просвети јесте Министарство просвете са својим slabим и лошим механизмима контроле. У образовним институцијама у Србији влада потпуни хаос и јавашлук, а Министарство просвете нити показује спремност, нити жели да се суочи са горућим проблемима. Јака контрола у раду просветних институција је нарочито неопходна у сегменту који се односи на стручни, односно просветни сегмент рада. То пре свега подразумева јачање просветне контроле на градском и републичком нивоу. Још јача и сложенија контрола је неопходна у погледу финансијског пословања свих просветних институција у Србији.

Последица просветне корупције у нашој земљи се највише уочава у финансијском сегменту. Разлог за тако нешто јесте чињеница да челни функционери Министарства просвете и директори просветних установа, веома тесно сарађују са грађевинском мафијом. Ова организована група људи највише цеди просветни буџет приликом изградње и адаптације просветних објеката. Поред тога, сведоци смо да у појединим основним школама у Београду сале за физичко остају затворене од стране инспекције дуже од годину дана јер постоји опасност од урушавања кровне конструкције. По том питању се не предузима ништа, иако су животи ученика у питању. Свакако најчешћи вид корупције у просвети јавља се приликом спровођења поступака јавних набавки. Такво мешетарење највише предњачи у области ученичког и студентског стандарда (домови ученика и студената), али ништа мање не заостају ни установе основног и средњег образовања. Међутим, по питању корупције и криминала у просвети, актуелна власт не предузима никакве конкретне мере.

За три последње године свога рада, Одељење интерне контроле у Министарству просвете је извршило више од 100 финансијских контрола над радом образовних институција. Сви извештаји о извршеним контролама садрже конкретне неправилности које су током контроле уочили интерни контролори. Обично је незаконитим пословањем нанета штета буџету просветних установа од стране директора који њима руководе. Поред законске обавезе и поред више од 100 чињеничних записника о извршеним контролама,

Министарство просвете није поднело ниједну прекршајну, нити кривичну пријаву против лица одговорних за учињене незаконитости.

У време Гаше Кнежевића организована је велики број курсева за наставнике и учитеље преко разних невладиних организација. Новац пореских обвезника је трошен на то да полазници науче да праве фигуре од папира, глуме усисиваче и друге електричне апарате, што се све, наравно, показало као потпуно непотребно у пракси.

Актуелно стање у просветном систему наше земље свим јасно показује да држава ништа конкретно не чини по питању сузбијања корупције у просвети. Министарство просвете као надлежан орган за сузбијање просветне корупције, директан је извор корупције. Све док инспекцијске службе Министарства просвете буду функционисале као до сада, и то на челу са истим људима, просветни систем наше земље ће наставити да трули и пропада.

6.3. Препоруке

Како би се унапредио квалитет рад просветних институција, а самим тим и сузбила корупција, неопходно је урадити следеће:

- донети јасну и дугорочну Стратегију развоја образовања у Србији;
- утврдити јасније и строже стандарде за акредитацију приватних високошколских установа;
- повећати број градских и републичких просветних инспектора;
- организовати сталну обуку и усавршавање за градске и републичке просветне инспекторе;
- извршити ревизију рада градске и републичке просветне инспекције;
- извршити ревизију рада Одељења интерне контроле у Министарству просвете;
- извршити стручни надзор и финансијску ревизију рада свих просветних установа у Србији;
- извршити ревизију трошења просветног буџета од стране Министарства просвете;
- упознати јавност са сваким налазом просветне инспекције у коме су утврђене неправилности у раду образовних установа;
- испитати утицај деструктивних верских секти на образовни систем Републике.

7. Корупција у приватизацији

7.1. Приватизација као пут до олигархије

Процес приватизације је врло подложен корупцији. У великом броју случајева уочено је кршење закона и прописаних процедура, али и постојање сукоба интереса код особа које су биле одговорне за доношење одлука.

Највећи број уочених проблема био је везан за рад Агенције за приватизацију, Министарства привреде, као и привредних судова. Власт углавном није предузимала мере за елиминисање ових проблема, иако је била детаљно упозната са свим појединостама.

У поступку приватизације остварен је најпогубнији утицај финансијских центара моћи на власт. Прозападне партије у Србији су након 2000. године примењивале правило према којем је приватизација важнија од владавине закона. Фабрике захваљујући којима су генерације радника издржавале своје породице, продаване су за неколико евра. Божидар Ђелић, који је учествовао у неолибералним реформама у Русији у време Чубајса, а које су довеле Русе на руб пропасти и створиле шаку пребогатих олигарха са једне стране и огроман број сиромашних са друге, дошао је у Србију где је,

ако му је веровати, експресно зарадио 10 милиона евра! Пропадање Руса је зауставио Путин протеравши неолиберале, а Божидар Ђелић је остао дужан одговор грађанима Србије како није успео да заради толики новац у богатој Француској или у другим богатим државама ЕУ, већ му је то пошло за руком у сиромашној Србији.

Чувени нобеловац из области економских наука, родоначелник неолиберализма, односно глорификације слободног тржишта М. Фридман, признао је да није био у праву када је почетком 90-их земљама у транзицији препоручивао: „Приватизујте, приватизујте, и само приватизујте”, и да је у међувремену дошао до закључка да је владавина закона важнија од приватизације.

У Србији је створен концепт приватизације који је истргнут из укупног социјално-економског развоја, и који се базира на нетачним претпоставкама да имамо обезбеђену једнакост пред законом, инструменте за заштиту приватне својине, сигурност уговарања, институције које ће заштитити интересе друштва и државе,

7.2. Ко је блокирао борбу против корупције?

Око самог процеса приватизације већ је врло брижљиво била подигнута идеолошка завеса, и сваки разговор о незаконитостима и корупцији у овом процесу, о очигледним преварама, често и о пљачки, проглашаван је за непријатељско деловање против приватне својине и напретка. Уместо да буде један од процеса у оквиру транзиције ка демократији (и то један од најважнијих!), приватизација је идеолошком замена теза наметнута као нека врста „замене” за демократизацију, као да није рационално средство за успостављање својинских односа и заштите својине на начин на који они функционишу у земљама развијене демократије, већ да је циљ који се не доводи у питање, мистичан циљ, попут старих добрих „виших интереса”. Иза идеолошке магле крила су се и питања порекла капитала, процена вредности предузећа, висине консултантских хонорара, поштовања законских процедура и правила струке.

Власт није показала вољу ни да донесе недостајуће прописе како би се смањила корупција и омогућила законита продаја друштвене својине. Све предлоге за измену и побољшања закона, са које год стране да су долазиле, Влада је одбацила, а касније су усвојене и измене које дају још већу могућност за корупцију.

Врло је индикативно да су сви предлози за побољшање прописа у приватизацији у циљу смањења могућности за корупцију наилазили на отпор и у „стручној јавности”, посебно оном њеном делу који је близак експертима који су тај концепт креирали. Анализе су се сводиле на констатације да је модел добар, да га не треба мењати, јер су други, претходни модели били још гори (исти експерти су били креатори и претходних модела), тако да се расправа, чак и ако се покренула, сводила на разматрање питања која нису ни била покренута, о моделу приватизације, а не о корупцији, односно о томе зашто у прихваћеном моделу нису створени инструменти и процедуре који ће смањити корупцију на прихватљив ниво.

7.3. Приватизација као идеолошка борба

Значајна су и искуства у санкционисању маргиналне корупције. Санкционисање конкретних облика злоупотребе власти ради прибављања материјалне користи, посебно давање и примање мита, такође је корисно за успостављање нормалног поретка, под условима поштовања моралних и правних норми и аутономије квалификованог правосуђа. Међутим, тај облик борбе са корупцијом оптерећен је злоупотребом власти и разних облика неконтролисана моћи.

Наиме, покрећу се разне афере, али остају нерасветљене и без одговарајућих санкција. Следе једна за другом без одговарајућег расплета, као да су и покретане ради узајамних обрачуна разних центара неконтролисана моћи, и политичке и економске. Процес приватизације, о којем је већ било речи, од посебне је важности, јер има далекосежне последице. Тај процес је оптерећен вишком идеологије. Намера се схватање приватизације као свеобухватног и коначног обрачуна са комунистичком прошлошћу, у којем је готово све допуштено. А баш ту су рационалне промене блокиране разним злоупотребима моћи. Чак се основано може говорити да су разне злоупотребе располагања некада доминантном друштвеном својином, као „свачијом и ничијом”, и даље на делу. Без јасне стратегије преображаја својинских односа и развоја привреде постоји широк простор за злоупотребе разних облика моћи.

Признање и исправљање грешака у процесу приватизације уклонило би и најдрастичније последице неправде којој су изложени мали акционари и незаконито отпуштени радници. И не само због угледа процеса приватизације, већ и за успостављање преко потребног узајамног поверења између кључних актера транзиције, без којег није могућа рационална и ефикасна промена иначе проблематичних привредних и политичких структура.

У периоду од 2001. до 2007. приватизовано је 1.632 предузећа и остварено 2,1 милијарде евра прихода. У 2007. год. продато је 299 предузећа и остварено прихода 481,8 милиона евра (извор ММФ). Када саберемо цифре, добијамо да је укупно приватизовано 1.931 фирма за 2,581 милијарди евра.

У периоду 2002. до 2007. из Акцијског фонда продато је 1.220 пакета акција и остварен је приход од 613 милиона евра. У 2007. год. Акцијски фонд је продао мањинске пакете акција у 420 предузећа за 162,8 милиона евра.

7.4. Корупција без судског епилога

Број поништених приватизација није мали. У групи предузећа која су продата на тендеру поништено је око десет одсто. Још је озбиљнија ситуација код предузећа која су продата на аукцији, где су раскинута укупно 222 купопродајна уговора, или око 15 одсто. Најчешћи узрок био је то што купац није уплатио прву рату, али нису биле ретке ни ситуације да власник није поштовао радноправне односе, социјални програм, или није у договореном року успео да покрене производњу.

Међутим у овим бројкама су само они случајеви у којима је било директног кршења уговорених одредби, а случајеви корупције су далеко од правосуђа или „заглављени” у неком од малобројних судских поступака у којима су учесници оставили толико видљиве трагове да их није било могуће превидети.

Па да је ова власт све друго радила како треба (а није), само нереаговање на случајеве корупције у приватизацији би било довољно за промену власти.

7.5. Препоруке

У борби против доминантне и маргиналне корупције посебну пажњу треба посветити:

- ревизорским скандалима („Путник”);
- преварним радњама умањења вредности деоница новим емисијама („Југоремедија”);
- трансакцијама повезаних страна и злоупотреби званичних положаја („Национална штедионица”);
- процедурама несолвентности подесним за манипулацију и преваре („Сартид”);
- неславним доказима о владином укроћавању независних институција (Комисија за хартије од вредности);
- Србија мора гарантовати страна улагања и све што је стечено у складу са законом.

8. Здравство

8.1. Трговина здрављем

Србија је, према истраживању Светске банке, четврта земља у свету по степену корупције у здравству. Резултати истраживања објављени су 17. јуна 2007. године. Највећа корупција регистрована је у Таџикистану, Молдавији, Мароку и Србији.

Извештај професора са Сорбоне др Жоао Хубрехта и др Бориса Најмана, који су од 2003. године до 2005. године радили за Међународну лигу за људска права, такође говори о високом степену корупције. У наслову њиховог извештаја стоји „Дискриминација и корупција – системске грешке српског здравства”.

Корупција је присутна на два нивоа – „нисконапонска”, на релацији пацијент лекар, када пацијент плаћа услугу, кад му лекар изнуђује новац и „висконапонска”, односно корупција код великих јавних набавки. Обе су на неки начин озакоњене.

Реч је о члану 199 и члану 202 Закона о здравственој заштити, који омогућавају лекарима запосленим у државном здравству да раде и у приватним здравственим установама.

Може ли судија пре подне да буде државни чиновник, а

поподне адвокат? Или неки грађанин пре подне шпедитер, а поподне цариник? Наравно да не може због сукоба интереса.

Та законска одредба омогућава лекарима да пацијенте из државних „пребацују” у приватне клинике, где они све плаћају из свог џепа.

Такође, члан 57 и члан 61 Закона о здравственом осигурању, који се односе на листе чекања и увођење „ванстандардних” услуга, коруптивне су законске одредбе.

Наиме, листе чекања су листе уцене – плати или умри!

Ванстандардне услуге наплаћују се без фискалног рачуна, дакле реч је о сивој зони, новац се узима без икаквих доказа и ван је пореског система. Где он завршава, како се њиме управља, потпуно је нетранспарентно!

Мора се обезбедити бесплатна здравствена заштита и здравствена заштита мора да буде доступна свима. Исто тако је неопходно сачувати имовину здравствених институција и набавити нову неопходну опрему.

8.2. Препоруке:

– нужно је одмах приступити измени системских закона у Здравству – Закона о Здравственој заштити (од члана 199 до члана 202) и Закона о здравственом осигурању (члана 57 и члана 61) Такође, треба приступити изради и усвајању Закона о заштити права пацијената и корисника здравствених услуга;

– неопходно је ратификовати Римску повељу – Европску повељу о правима пацијената, која је у Бриселу усвојена 2002. године (у Србији још увек није ратификована);

– неопходно је повећати плате запослених у здравству;

– истражити податке о тестирању појединих непроверених лекова западног порекла на грађанима Србије. Испитати податке о тестирању медикамената на грађанима Србије;

– истражити податке који су објављени у медијима у вези коруптивног деловања деструктивних верских секти у здравству. Истражити посебан вид сукоба интереса где, уместо најбољег кандидата, радна места добијају чланови појединих верских секти деструктивног деловања.

– истражити ускраћивање грађанима Србије права на подједнако квалитетне, али јефтине алтернативе појединим лековима;

– испитати податке о могућој распродаји имовине здравствених институција у Србији, попут Клиничког центра, и истражити њене последице по здравствену заштиту популације;

– донети стратегију за заштиту грађана Србије од последица тровања осиромашеним уранијумом, биолошким и хемијским оружјем употребљеним у НАТО агресији на Савезну Републику Југославију 1999. године. Ни после десет година ништа није урађено по овом питању. Зато је неопходно истражити да ли је узрок таквог понашања корупција. Према подацима стручњака, кулминација последица загађења осиромашеним уранијумом очекује се 10 година након агресије. Домаћи стручњаци су већ доказали да поједини вулкански минерали, попут зеолита, могу да апсорбују највећи проценат осиромашеног уранијума;

– одговарајућим прописима обавезати произвођаче и увознике да на производу јасно и недвосмислено обележе храну штетног трансгенетског порекла, како би се спречиле злоупотребе и корупција у скривању порекла и дистрибуцији такве хране, која може озбиљно да угрози људско здравље.

(Б. Алексић и М. Пушица су дипломирани правници, Иван Нинић је студент Правног факултета у Београду, А. Мартиновић је магистар правних наука)

Поступак „продаје” „Сартида” коначно је у рукама правосудних органа

Пљачка за пример

Пише: мр. Јоргованка Табаковић

С правом очекујемо да се за сваког учесника појединачно утврде разлози за нанету штету држави и грађанима кроз утврђену цену и спроведен поступак продаје „Сартида” испод сваке разумне цене. Да се види ко је био руковођен похлепом, а ко је био некомпетентан, иако незнање не ослобађа од одговорности. И да ли је могуће да је појединим учесницима похлепа најбоља препорука да и даље у име својих странака, а не водећи рачуна о интересу грађана и државе, врше власт?

Међутим, „Сартид” је врло илустративан пример „успешности” страног улагања, улоге експерата и стручњака на које се још увек ослања и којима се поноси предизборна коалиција ДС и Г17, као и улоге економских стручњака распооређених на различитим местима у медијима, институтима и сличним организацијама, али са истим задатком – промовисања успешности пројекта који то није. Напротив, „Сартид” управо илуструје погрешан концепт у којем су, кроз непоштовање закона, кроз изгубљене порезе, кроз ниске зараде и несигурност, депресирану цену струје, лажну слику о највећем извознику и прећуткивање чињенице о највећем увознику, кроз још увек отворено питање у каквој је вези ликвидација четири највеће банке чија су потраживања износила – губитници и запослени и држава.

За Влаховића су 23 милиона долара била повољна понуда

Александар Влаховић (тадашњи министар) ће остати упамћен по одбрани постигнуте цене од 23 милиона долара: „Тај комплетан пакет је врло исплатив и повољан. Нарочито када се упореди са уговорима који су закључивани са челичанама 'Сидекс' у Румунији, 'Кошице' у Словачкој или 'Нова хут' у Чешкој”, објашњавао је Влаховић (*Експрес*, 3. април 2003). То, наравно, никако није било тачно. Кошице су плаћене 60 милиона долара, уз прихватање целокупног дуга од 325 милиона долара. Смедерево је пак плаћено свега 23 милиона, и то без икаквих дугова. Такође, U.S. Steel је преузео обавезу да током десет наредних година у Железари Кошице уложи 700 милиона долара и да за то време не отпушта раднике.

У Србији се U.S. Steel обавезао на улагање од 150 милиона долара током наредних пет година, али је забрана отпуштања радника овде сведена на свега три године! Влаховић је, слично томе, када су радници Смедеревске железаре ступили у штрајк, одмах отрчао у Железари како би им објаснио „да је позитивно што у једном приватном предузећу постоји тако јак синдикални покрет, али је дуг овог концерна био већи од милијарду и седам стотина милијарди долара”! Какве везе има тај фамозни дуг, којег је, ионако, U.S. Steel ослобођен, са актуелним радничким платама – министар Влаховић је том приликом некако заборавио да објасни.

Тада је српска јавност засута подацима о изузетном значају U.S. Steela за Србију. Најупечатљивије што је речено било је да је U.S. Steel данас највећи српски извозник. Извози се 65 до 70 посто производње у вредности од 347,6 милиона

евра годишње (у 2004. години). Такође је речено да U.S. Steel Србија запошљава 8.550 радника које „неће масовно отпуштати ни након 2006. године”. Српски званичници нису крили импресионираност U.S. Steelom. Све то било је лепо – највећи српски извозник, нема отпуштања, нова улагања, америчко-српске везе, амерички корпоративни дух... Али, од српске јавности су том приликом сакривене бар три чињенице које би, можда, читаву ствар могле да прикажу у мало другачијем светлу.

Прво, тачно је да је U.S. Steel највећи српски извозник. Али, најпре, он то није постао тек када га је преузео U.S. Steel. Био је то и раније – подједнако 1992, 1997, или 2001. године. Такође, ова компанија јесте највећи српски извозник, али је и највећи српски увозник. Србија нема ни гвоздене руде, нити каменог угља. Оба ове елемента, кључна за производњу челика (чине 67 одсто цене), морају се увозити (руда гвожђа из Јужне Америке или Африке, а угаљ из Русије и Украјине). У доба када је „Сартид” извозио робу за 400 милиона марака, увозио је за 300 милиона (*Наша борба и Политика*, 30. октобар 1997). Тако, ако данас U.S. Steel извози из Србије робу за 400 милиона долара, вероватно да је бар за 300 милиона долара увози. Заправо, једина технолошка компонента коју U.S. Steel овде не увози јесте струја. Али, ни од продаје струје U.S. Steelu Србија нема корист. Цена струје, наимае, за произвођаче у Србији увелико је „депресирана”. То је део дугогодишње државне политике помоћи српској привреди. Америчка компанија, дакле, овде добија струју испод уобичајених европских цена и то је први од разлога њене добре конкурентности.

Друго, тачно је да није било масовног отпуштања (што је, уосталом и уговор о куповини забрањивао). Али, такође је тачно и то да, као што је већ речено, српски радници имају вишеструко ниже наднице у односу на остале погоне U.S. Steela. То је други разлог пословног успеха овдашњег огранка Моргановог краљевства. Јануара 2004. године, после вишенедељног штрајка (за којим су уследила још два месеца

тешких преговора), руководство Ју Ес Стила умилостивило се да повећа цену радног часа са 26 на 47 динара (брuto). Од тада је српски радник плаћен око 90 центи по сату. У исто време, Словаци запослени у Железари Ју Ес Стила у Кошицама имају 3,74 долара на сат, а амерички радници Ју Ес Стила у Питсбургу 16,98 долара. Српски радник свакако да није четири пута мање продуктиван од словачког, нити је шеснаест пута мање марљив од америчког. Али, он је пресрећан да уопште има посао, односно да није на листи за отпуштање. Крајем 2005. године, бивши „Сартидови“ радници, добијају 61,5 динара на сат – што је и даље мање од једног долара. Али, ко би се од радника смео бунити – „Јер, Американац може да се наљути и да отпусти“, рећи ће вам они. И то је истина, с обзиром на стална упозорења Томаса Келија како постоји „једна фабрика сличног капацитета у САД која запошљава само 1.500 радника“.

И треће, тачно је да је годишња вредност извоза Ју Ес Стила у Србији 400 милиона долара. Али, такође је тачно и то да U.S. Steel Србија књиговодствено не исказује никакву добит www.nspm.org.yu/ekonomskapolitika/2006_ant_sartid22.htm или је исказује у сасвим малом износу. Наиме, да би се избегао порез на корпоративну добит и поделу профита са радницима, приходи се или прикривају, или одмах пребацују у инвестиције (то је, уосталом, вероватно и део тајне улагања U.S. Steela у Србију). Пошто своје производе извози, U.S. Steel Србија је ослобођен и плаћања ПДВ-а. Једини порез који U.S. Steel заправо плаћа Србији јесте онај на зараде. Али, зараде су, као што смо видели, ионако безначајне. Такве су онда и пореске основице. Отуда држава Србија заправо нема никакве нарочите користи од U.S. Steela, упркос све U.S. Steel пропаганде.

Побуна српске елите против обавеза према држави

Оно што је у читавој овој U.S. Steel пропаганди око инвестиција поражавајуће, јесте чињеница да је управо захваљујући начину на који се U.S. Steel докопао „Сартида“ у Србији угрожена та иста „клима инвестиционог поверења“! Због начина на који се води стечајни поступак „Сартида“, Волфганг Клемент, министар за привреду Немачке, упутио је 20. децембра 2002. године оштро протестно писмо премијеру Ђинђићу. Немачки амбасадор у Београду, Курт Леонбергер, такође је јавно саопштио упозорење да ће Србији бити нанета велика штета у круговима инвеститора уколико се настави започети пут приватизације „Сартида“! И повериоци из Конзорцијума ван Немачке били су покренули широку акцију упозорења да у Србији не постоји инвестициона сигурност. Тако је Bank of Austria у име Конзорцијума, послала писмо европском комесару Крису Патену, у којем је затражила заштиту свих европских кредитора у Србији. Марта 2003. године, немачка амбасада прослеђује слично протестно писмо на адресу свих највиших државних установа. Одмах пошто је Гудиш 1. априла 2003. године обзнао да је U.S. Steel купио смедеревски „Сартид“, уследиће права салва протеста из Немачке. На великој конференцији за штампу, одржаној 25. јуна 2003. године у београдском хотелу „Хајат“, уз присуство немачког амбасадора и представника амбасаде Италије, представници Конзорцијума су поново упозорили да је обављени поступак продаје „Сартида“ „лош знак за све потенцијалне инвеститоре у Србију“.

Први секретар немачке амбасаде Дирк шулц нешто слично ће поновити и у интервјуу датом „Недељном телеграфу“ од 1. октобра 2003. године. „Шпиگل“ пише, а „Политика“ од 10. јануара 2004. године преноси, да је немачки амбасадор у Србији, Курт Леонбергер, пренео „неуобичајено

оштро“ упозорење српској влади, најављујући „даље погоршање економских односа са Немачком“. Резултат је био да је нови српски премијер Коштуница често морао да разговара са немачким и италијанским званичницима о овим потраживањима. Да је U.S. Steel стварно стало до страних инвестиција у Србију, не би политичким договорима уклањао конкуренцију (ЛНМ), не би политичким договорима одбацивао дугове (Конзорцијум), не би доводио Србију у сукобе са европским кредиторима... Са друге стране, U.S. Steel и читав антилиберални картел својом пропагандом „стране инвестиције, и само стране инвестиције“, потпуно заклањају један други и важнији чинилац убрзаног привредног развоја – домаћу штедњу. Други важан општи разлог који иде у прилог корпорацијској пропаганди U.S. Steela јесте чињеница да многи српски медији животни зависе од спољне новчане помоћи.

Та помоћ долази из различитих фондација и преко различитих пројеката, али у свима њима евалуатори имају пресудну реч о томе ко ће помоћ добити, а ко не. Када је 14. јануара 2005. године амерички амбасадор Мајкл Полт објавио казнене мере против Србије због споре сарадње са Хашким трибуналом, он је одмах упозорио да се то никако не односи на „дружање помоћи независном новинарству и медијима“, с тим што ће чак бити достављено и „више помоћи за невладине организације, демократске програме и реформе на општинским нивоима“. Из излагања Кетлин Стивенс (Kathleen Stephens), заменице помоћника државног секретара задуженог за Европу и Евроазију, одржаног 17. марта 2004. године пред Одбором за међународне односе Представничког дома, види се да су САД само у 2004. години дале сто милиона долара помоћи „економским реформама, демократској управи, владавини права и независним медијима“ (www.belgrade.usembassy.gov).

Процењује се да од тих сто милиона, бар једна десетина иде као помоћ српским јавним гласилима. И онда, ако амерички амбасадор толико полаже на U.S. Steel, зар се може очекивати да новине које зависе од америчких фондација почну критички да пишу о овој корпорацији? Међутим, једна је ствар уздржавање од критике U.S. Steela, да би се добили огласи или новац из америчких фондација. Сасвим друга ствар јесте претварање својих новина у део U.S. Steel пропаганде и заступање крајњих корпорацијских интереса у чланцима, интервјуима или коментарима који не носе ознаку „економски маркетинг“. Управо на такву уређивачку политику најчешће наилазимо у дневним и недељним новинама које радо себе зову „независним“, а у којима се систематски избегава преношење вести које могу бити непријатне за U.S. Steel, а значајно се повећавају чланци које као да је писао PR директор саме те компаније.

„Сартид“ и Железара гледају се искључиво очима њихових нових власника. Аргументи који се у вези са „Сартидом“ износе искључиво су они који иду у прилог U.S. Steelu, никако не и држави Србији или овдашњем становништву. Тако и српски мисионари, реформатори или бизнисмени показују да су само део „нове глобалне елите“, у које спадају „не само корпорацијски менаџери, већ и све професије које производе и манипулишу информацијама“. Та нова елита је и у Србији, као и на другим местима у свету, на страни не сопственог друштва, већ глобалних економских и политичких сила. „Нове елите су код куће само у транзиту, на путу за неку конференцију на високом нивоу, на грандиозно отварање новог представништва, на интернационални филмски фестивал или у неоткривено летовалиште“. Теоретичари то дефинишу „побуном елита“ против одговорности према сопственом друштву, побуном против сваке обавезе према националној држави.

Преполовићемо сиромаштво

- У Србији је данас на делу „богаћење богаћих и осиромашење сиромашних”, односно концентрација великог богаћства у рукама малог броја појединаца на једној страни, и масовног сиромашења највећег броја лица који припадају средњој и нижој социјалној групицији
- Предлог мера које предлаже Српска радикална странка омогућиће да се до 2013. године сиромаштво у Србији смањи за 50 одсто, што подразумева елиминисање најизраженијих облика сиромаштва присућних у неразвијеним подручјима. Српска радикална странка се залаже да темељ буде привредни раст, раст инвестиција и раст конкурентности националне економије који би у наредних 5 година довели до остварања бар 500.000 нових радних места

Пише: проф. др Миленко Целетовић

Оптимистични сценарио Владине Стратегије за смањење сиромаштва, која је требало да представља средњорочни развојни оквир усмерен на смањење кључних облика сиромаштва, није се реализовао. Актуелну економску ситуацију у Србији првенствено карактерише недовољан привредни раст, који је огроман терет приватизације и транзиције комплетног друштвеноекономског миљеа превалио на, данас највећи број незапослених лица у Евро-

пи, и најмање 20 одсто становништва које живи у сиромаштву. То јасно говори колико је тешко економско стање и како су катастрофалне социјалне последице. Драматичан пад бруто друштвеног производа, распад бивше СФРЈ, санкције СБ УН, бомбардовање Србије од стране НАТО алијансе, неправедна приватизација – резултирали су социјалном кризом која се рефлектовала на социјално раслојавање становништва. У Србији је данас на делу „богаћење богатих и осиромашење сиромашних”, односно концентрација великог богатства у рукама малог броја појединаца на једној страни, и масовног сиромашења највећег броја лица која

припадају средњој и нижој социјалној групацији. Катастрофално економско и социјално стање је додатно отежано великим приливом избеглица и расељених лица, који је у једном тренутку достигао бројку од 750.000, а данас се та бројка креће око 500.000 људи. Као директна последица наведених фактора, грубе процене указују да око милион људи у Србији живи испод линије сиромаштва, а чак више од два милиона се егзистенцијално угрожени.

У поменутој стратегији за смањење сиромаштва, полази се од сиромаштва као вишедимензионалног феномена који, поред недовољних прихода за задовољење основних животних потреба, подразумева аспекте везане за људска права као што су могућност запошљавања, одговарајући стамбени услови, адекватан приступ социјалној заштити, здравственим, образовним и комуналним услугама. Стратегијом је био постављен циљ да се сиромаштво у Србији преполови до 2010. године, односно да се елиминишу најизраженији облици сиромаштва посебно присутни у неразвијеним подручјима и концентрисани међу социјално најугроженијим групама. Не само да тај циљ није реализован, већ су социјална раслојавања добила на интензитету и динамици.

Последњих осам година, од петооктобарских промена наовамо, је потврдило давно дефинисани некејнзијански став да претерана либерализација тржишта и ригорозни инструменти монетарно-кредитне политике централне банке не могу и неће решити проблем незапослености, а тиме ни сиромаштва. Насупрот монетариста (присталица Вашингтонског консензуса), домаћих реформатора и њихових саветника, потпуно је оправдано теоријско становиште кејнзијанске школе да се у текућу и дугорочну макроекономску политику треба и мора инкорпорирати привредни раст и пуна запосленост тако да паралелно са повећањем производних капацитета дође и до пораста ефективне тражње. Заправо, реч је о концепту који говори да у условима пада економских активности, решење не треба тражити у повећању дерегулације и афирмацији либералног тржишног механизма, већ у активнијој улози државе у решавању горућих проблема.

Србији, али чак ни много моћнијим земљама, није данас економски дозвољено, нити је то у њеном националном интересу, да у борби против сиромаштва остане по страни од савремених глобалних токова. Отуда и потреба да се осмисли и имплементира адекватна стратегија за смањење сиромаштва (али и свеобухватна стратегија привредног и укупног друштвеног развитка) добија на значају и пуној актуел-

ности. Истини за вољу, претходне владе су декларативно доносиле стратегије смањења сиромаштва, али је све остало мртво слово на папиру. Јер не само да се сиромаштво није смањило, већ је и озбиљно увећано.

Све док не буде постојала конзистентна стратегија заснована на јединственом системском принципу, појединачне мере и активности које се примењују насумично неће значајније утицати на смањење стално растућег сиромаштва. Тек успостављањем свеобухватне стратегије могуће је утврдити конкретне кораке и мере које ће бити у функцији успостављања и даљег развоја таквог поретка. Уколико ово базично питање и даље буде занемаривано, уз стандардан изговор да „нема времена за такве расправе јер је потребно брзо деловати“, долазићемо у ситуацију да ће свака промена у политичком животу значити и промену стратегије.¹⁾ Оптимална стратешка концепција, с једне стране, пружа привредним субјектима назнаке за економску и развојну политику коју ће држава предузимати у наредном вишегодишњем периоду, а с друге стране, онима који непосредно припремају и спроводе мере макроекономске и развојне политике пружа оквир у коме треба да се крећу како би се постигли зацртани циљеви. Отуда је неопходно дијагностицирати стање и идентификовати основне правце и темеље на којима би се стратегија заснивала.

Сиромаштво у Србији постало је рурални феномен

Као и у већини земаља у транзицији, пре свега због бржег раста реалних зарада и пензија, које чине доминантан извор прихода становништва у урбаним срединама, индекс сиромаштва руралног становништва (14,2 одсто) био је скоро два пута већи од индекса сиромаштва урбаног становништва. Рурално становништво је, у односу на урбано, такође суочено и са већом дубином и оштрином сиромаштва.

Регион са највећим уделом сиромашних јесте југоисточна Србија, нарочито рурална подручја која су двоструко више изложена ризику сиромаштва у односу на просек целе популације. Сиромаштво у том региону је најдубље и најоштрије. Становништво руралних подручја југоисточне и дела западне Србије чини 25 одсто укупног броја сиромашних.

Граница сиромаштва у Србији одређена је потрошњом по потрошачкој јединици у просеку мањој од 72 евра месечно. Према том критеријуму, испод ове линије сиромаштва налази се 10 одсто становништва Србије или око 800.000 људи. Ако се овоме дода становништво које се налази непосредно изнад линије сиромаштва, и које се сврстава у категорију „материјално недовољно обезбеђених“, проценат сиромаштва се повећава на 20 одсто од укупног становништва, или 1.600.000 грађана.

Када је тржиште рада у питању њега одликују:

1. висока стопа отворене званичне незапослености од 28 одсто;
2. стопа трајне незапослености (преко 10 година) је 10 одсто, а ако се дугорочна незапосленост рачуна по међународним стандардима (преко 5 година), онда се долази до нивоа од чак 35 одсто;
3. велики број лица потпуно или делимично ангажован у сивој економији (по проценама је свега 30 одсто регистрованих незапослених);
4. неповољна структура незапослености, у којој доминирају мушкарци, жене, лица са стручним квалификацијама, лица која први пут траже запослење и лица која чекају дуже од годину дана на посао;
5. у Србији има више од 700.000 инвалида, од којих је само 13 одсто запослено, што је три пута мање него у ЕУ;

6. грубо кршење права радника;
7. слаба просторна, професионална и гранска мобилност радне снаге;
8. ниске просечне реалне зараде;
9. велике међугранске разлике у зарадама.

Поред наведеног, константно се појављују нови вишкови радне снаге као последица приватизације и реорганизације државне управе. Даље, присутан је и стални прилив нових генерација радне снаге.

Фаза економске транзиције, од краја 2000. године до данас, донела је промене које се могу дефинисати као фаза почетне дерегулације, али без много принципијелности. Наиме, први „реформски“ Закон о раду је урађен по захтевима и принципима Светске банке. Међутим, поред домаћих синдиката, и Међународна организација рада је критиковала поменути закон. Наиме, према Закону о раду, отпуштање радника је за сваког послодавца постало рутинска ствар. У том погледу треба истаћи да никада није објављен валидан податак колико је укупно особа остало без посла услед затварања фирми, као и по основу приватизације преко 2 200 предузећа. Од 2001. године власт је социјалну политику третирао као оптерећење привреде или као политику дистрибуције постојећих ресурса на најнижем нивоу прихода. Поред тога, различите стратегије које су предложиле међународне институције нису биле ни међусобно конзистентне, а поготово нису биле конзистентне са специфичностима наше привреде.

Циљ стратегије за смањење и искорењивање сиромаштва у Србији коју предлаже Српска радикална странка је да се до 2013. године сиромаштво у Србији смањи за 50 одсто, што подразумева елиминисање најизраженијих облика сиромаштва присутних у неразвијеним подручјима. Српска радикална странка се залаже да темељ те стратегије буде привредни раст, раст инвестиција и раст конкурентности националне економије који би у наредних 5 година довели до отварања бар 500.000 нових радних места.

Приликом анализе постојећег стања треба обратити пажњу на баланс између незапослених лица, сиромашних запослених радника, приватних предузетника генерално, а посебно у сектору малих и средњих предузећа (МСП), што свеукупно гради оквир растуће социјалне конкуренције на свим нивоима, као и социјалне диференцијације. На основу тога, основни задатак јесте постизање социјалне кохезије, како би се из различитих сфера економског живота подвргнутих суровим транзиционим реформама остварио већи степен запослености и привреде и становништва, праведнија дистрибуција друштвеног богатства и бољи животни стандард.

Најважнији фактор смањења сиромаштва је привредни раст. Генерално посматрано, повећање дохотка једне земље неминовно доноси и повећање дохотка њених сиромашних грађана. Привредни раст позитивно утиче на смањење сиромаштва по три основа. Први се огледа у повећаној тражњи за радном снагом која консеквентно води повећању запослености у земљи ангажујући незапослене и неактивне људе, доноси им доходак и шансу да се извуку из сиромаштва. Други основ је раст плата запослених са најмањим примањима. Повећање плата током времена води до повећања животног стандарда и материјалног благостања. Трећи је повећање средстава за државну подршку сиромашнима. Наиме, привредним растом се увећавају фискални капацитети земље, па је држава у стању да појачаном финансијском помоћи „подржи“ најсиромашније.

Очекивања актуелне власти да ћемо у наредном средњорочном периоду имати раст БДП по стопи од 5-6 одсто и да ће то бити довољно за ефикасну борбу против сиромаштва,

нису реална из два разлога. Прво, проблем је што је премија о „довољном расту“ БДП-а погрешна с обзиром на раст обавеза по основу сервисирања спољног дуга, јер би за поменуто кретања и резултате било потребно остварити више стопе раста БДП – бар око 10 одсто. И друго, проблем незапослености се неће моћи решити, без обзира на раст БДП-а, ако је он резултат веће продуктивности рада на основу смањења броја запослених, а не нове запослености.

Када је у питању раст БДП и његове импликације на смањење незапослености и сиромаштва, важно је нагласити да су структура и квалитет оствареног раста нашег БДП-а са становишта здраве тржишне економије, потпуно неприхватљиви.

Здрав економски раст може бити дугорочан и обећавајући само ако је заснован на расту производње. Наиме, остварени раст БДП којим се хвали досадашња власт није заснован на расту индустријске и пољопривредне производње, већ пре свега на расту обима различитих врста услуга и трговине. Овакви резултати су неизоставно повезани са неоправданом либерализацијом увоза и спољнотрговинским дефицитом. Наиме, у условима повећања увоза и апресирање националне валуте, као и на основу донација, трговина показује већу способност за растом него што је то случај са производњом.

Када су у питању инвестиције, као други кључни фактор смањења незапослености и сиромаштва, према прорачунима економских стручњака за трајнији раст БДП од (само) 5 одсто, потребно је да укупне инвестиције расту у просеку 15 одсто годишње и да досегну учешће од 25 одсто вредности БДП. Истовремено, извоз роба и услуга би требало да расте по стопи од 15 одсто годишње, што би трговински дефицит спустило на испод 13 одсто, који би се могао исфинансирати одговарајућим комбиновањем комерцијалних и некомерцијалних финансијских извора. Међутим, у том контексту треба релаксирати и монетарно-кредитну политику, јер се у нашим условима показало да ригидна монетарна политика несумњиво успорава привредни раст, а висока есконтна стопа смањује расположиви кредитни волумен као реални извор инвестиција без којег нема промена у реалној сфери привреде.

Српска радикална странка сматра да samozapošljavanje представља најбржи начин смањења стопе незапослености и то оснивањем предузећа, задруга, радњи, пољопривредних газдинстава или других облика предузетништва. У највећој мери реч је о запошљавању у малим предузећима и радњама као флексибилнијим и у тржишном амбијенту конку-

рентнијим системима, који се без значајнијег инвестирања прилагођавају променама на тржишту рада.

Приоритетан проблем у подстицању samozapošljavanja и оснивања МСП се односи на недостатак регулисаног финансијског тржишта и подршке државе. То се пре свега односи на потребе обезбеђења почетног капитала и стварања повољног институционалног амбијента. Наиме, непостојање конзистентности у постојећој Стратегији за смањење сиромаштва, најбоље илуструје чињеница да за samozapošljavanje и подстицање развоја МСП, не постоје посебне олакшанице са аспекта фискалне политике. Присутна лимитирана нефинансијска и финансијска подршка, коју карактерише необједињени приступ и одсуство партнерства државног и приватног сектора, показала се недовољном.

Неопходна интензивна сарадња републичког и локалног нивоа

Дефинисање сиромаштва као вишедимензионалног феномена (што оно заиста и јесте), поред финансијског аспекта, захтева и велике организационе напоре, усаглашавање републичког и локалног нивоа, утврђивање секторских и других приоритета, интензивну сарадњу државних институција и цивилног сектора, а пре свега жељу и спремност свих учесника да одговорно учествују у овом сложеном процесу. У постојећој стратегији су сви економски аспекти повезани са макроекономијом, па је и улога Владе и надлежних министарстава пренаглашена. Сиромаштво је знатно комплекснија појава од самог недостатка новца, па је и стратегију немогуће спровести без консензуса и интензивне сарадње републичког и локалног нивоа.

У том контексту, наглашена регионална компонента незапослености и сиромаштва с једне, и структурних карактеристика привреде с друге стране, намећу потребу развијања специфичних локалних програма запошљавања. Наиме, наше искуство је показало неефикасност општег модела на нивоу државе који не инкорпорира локалне и регионалне специфичности.

Локално управљање, односно делегирање дела послова јединствене републичке стратегије на локалне органе власти је продуктивније, јер је локална администрација боље информисана о сиромашним члановима те заједнице. Међутим, финансирање основних програма државне подршке сиромашнима мора се одвијати преко републичког нивоа јер само он обезбеђује једнака права и бенефиције свим сиромашним грађанима. Препуштање финансирања локалним заједницама довело би у опасност да најсиромашније општине нису у стању да финансирају законом одређене бенефиције сиромашних.

Република Србија би убудуће морала да обезбеди основну заштиту сиромашних, док локалне заједнице могу финансирати и спроводити своје допунске програме подршке сиромашним, програме који су у складу са циљевима и средствима јединствене стратегије за борбу против сиромаштва.

Евидентан проблем претходних влада огледао се у чињеници да су оне махом давале предност социјалним трансферима великом броју грађана у односу на трансфере ужем кругу корисника, па макар они били заиста сиромашни. У неким ранијим студијама је већ констатовано да су претходне владе Србије знатно редуковале непосредну новчану помоћ сиромашнима, док су (из чисто политичких разлога) водиле широку политику субвенционисања основних производа од којих је корист имало цело становништво. То се негативно одразило на економску ефикасност, буџетску пренапрегнутост и недовољну подршку сиромашнима. Истовремено, у првом владином извештају о спровођењу Стратегије за смањење сиромаштва, каже се да се новац улаже у све за шта се верује да може утицати на смањење сиромаштва: економију, запошљавање, здравство и образовање. Међутим, због линеарног буџетског система, немогуће је утврдити директну везу између одређених издатака и остварених ефеката. Искуства других земаља у региону указују да је за развој детаљних трошкова примене стратегије потребно неколико година и да буџетски процес може да обезбеди само ограничене информације о расподели средстава на нивоу програма. Друго, имплементација Стратегије указује да постоји јаз између фискалних средстава потребних за имплементацију целокупног програма дугорочних мера из Стратегије и средстава расположивих у кратком и средњорочном периоду.

Српска радикална странка предлаже да се оформи засебан Фонд за сузбијање сиромаштва у Србији. Оснивање и функционисање Фонда финансирало би се из фискалних извора, буџетских уштеда и плус 5-10 одсто будућих приватизационих прихода. Имајући у виду да су фабрике, руднике, железаре, и друге објекте приватизације у највећој мери подизали они које идеолози либералног капитализма називају „транзиционим губитницима“, тј. сиромашни, сматрамо да би издвајање поменутог процента из будућих приватизационих прихода и њихово преусмеравање ка Фонду за сузбијање сиромаштва представљало бар извесно исправљање неправде према социјално најугроженијем слоју становништва.

Радни колектив Фонда би био сачињен од постојећих кадровских ресурса надлежног министарства. Фонд би имао јасно дефинисане задатке утврђене Стратегијом за сузбијање сиромаштва, али и јасну политику финансијске помоћи, захваљујући чему би држава Србија добила потпуно јасну слику о ефикасности одређених конкретних издатака и много лакше идентификовала неуралгичне тачке постојеће социјалне политике. Горња граница финансијске помоћи државе сиромашнима, укључујући и социјалну компоненту дечијих додатака, кретала би се око 1,5 до 2 одсто ГДП (у земљама транзиције је износила око 1 одсто).

У оквиру борбе против сиромаштва, приоритетне активности би биле усмерене на: 1. запошљавање и развој сектора малих и средњих предузећа (МСП);

2. образовање;
3. здравство и социјалну заштиту;
4. реформу пензијског система.

1. **Стратегија запошљавања** коју активно треба да подржи држава, мора се усмерити ка продуктивним делатностима са средњим нивоом зарада, као што су пољопривреда, металоправаљички сектор, туризам и грађевинарство, и генерално сектор малих и средњих предузећа (МСП). На тај начин ће потенцијал постојеће и нове радне снаге бити ви-

ше искоришћен, применом модела продуктивног запошљавања, који је за наше услове прихватљивије решење зато што се не можемо ослонити на пројекцију (или жељу) о врло високој стопи привредног раста.

У том контексту, Српска радикална странка сматра да није циљ запослити човека на било каквом радном месту, већ на месту где ће бити у могућности да постигне високу продуктивност рада. Зашто? Зато што ће нова запосленост, заснована на повећаној продуктивности рада, генерисати привредни раст и даље повећање запослености. Повећана продуктивност као основа нових радних места је извор одрживих реалних повећања зарада и истовремено смањује могућност инфлаторних притисака.

У оквиру новог приступа у борби против сиромаштва и незапослености дужну пажњу треба посветити и осталим мерама активног тражења посла. Перманентним усклађивањем функционисања тржишта рада са структурним и институционалним променама у привреди обезбедиле би се неопходне претпоставке за прилагођавање радне снаге новонасталим условима привређивања.

Спречавање нове незапослености као последице даљих приватизација и реструктурирања привредне структуре, пружање стручне помоћи лицима која траже посао и новчане накнаде су мере које се хитно морају предузети. На средњи рок, државна стратегија би инвестирањем у нова радна места и преквалификацијама радне снаге која остане у међувремену без посла, знатно ублажила (актуелни) растући тренд сиромаштва.

2. Повећање улагања у образовање, доквалификацију или преквалификацију незапослених.

И у Србији је на делу општа законитост да сиромашни имају исподпросечан ниво образовања, што наравно смањује могућност обезбеђења пристојне материјалне egzистенције. У том смислу, једна од добрих дугорочних мера смањења сиромаштва јесте образовање, које би обезбедило и повећану могућност запошљавања, а тиме и зарађивања.

3. Коренита реформа здравственог система која би подразумевала јасну стратегију здравствене заштите социјално најугроженијих категорија становништва.

Здравствени систем доприноси ублажавању последица сиромаштва у оној мери у којој је бесплатан.

У домену социјалне политике и социјалне помоћи, неопходно је утврђивање апсолутне линије сиромаштва на нивоу Републике (попут Словеније, рецимо) као целосходније решење у односу на релативну линију сиромаштва која је везана за зараде и варира заједно са економским приликама у земљи. У том погледу подржавамо ставове појединих домаћих економиста који тврде да би успостављањем апсолутне линије сиромаштва на целој територији Србије биле уклоњене разлике по општинама за стицање права на социјалну помоћ, чиме би се отклонила дискриминација сиромашних грађана који живе у (нај)сиромашнијим општинама у Србији. Два најчешће коришћена модела новчане подршке у многим земљама су социјална помоћ и дечји додатак. У том контексту треба преиспитати постојеће престроге критеријуме за стицање права на социјалну помоћ, а самим тим и ма ла издвајања по том основу.

Стратегија свакако подразумева и појачану финансијску подршку центрима за социјални рад како би били у стању да ефикасно одговоре потребама најугроженијих слојева становништва. На тај начин би се инвестиције у центре за социјални рад више него исплатиле кроз штедњу буџетских средстава намењених сиромашнима, прецизније, кроз њихову ефикаснију употребу и усмеравање ка онима који су заиста сиромашни.

Посебно треба нагласити улогу и значај Социјално-економског савета који је формиран још 2001. године, а који ни-

је испунио очекивања највећег дела запослених грађана. Социјално-економски савет као институт социјалног дијалога мора да афирмише принцип трипартизма, односно активно учешће социјалних партнера у утврђивању политике запошљавања. Нарочито је важна, а до сада недовољно афирмирана улога Савета у погледу:

- активног учествовања у заштити радних и социјалних права у процесу приватизације, у области радног законодавства и других прописа којима се регулише материјално-социјални положај запослених и послодаваца;

- покретања заједничких иницијатива за промену постојећих и доношење нових законских и подзаконских аката;

- подстицања социјалног дијалога на локалном нивоу и у оквиру предузећа.

4. Редформа пензијског система иде успореним темпом и Српска радикална странка је сматра делом комплексне стратегије у борби против незапослености и сиромаштва. У том контексту, Српска радикална странка сматра да актуелни модел текуће исплате пензија, који подразумева да се пензије финансирају из текућег дохотка запослених, постаје неодржив. Наиме, финансијска неодрживост постојећег система произилази из чињенице да све мање запослених издржава све више пензионера, што потврђује константно погоршање коефицијента зависности. Иначе, коефицијент зависности изражава однос запослених и броја пензионера и код нас износи 1,2 : 1, са тенденцијом даљег погоршања. Треба ли подсећати да се сматра оптималним однос 3 : 1 или три запослена лица на једног пензионера.

Приликом реформе пензијског система залажемо се за изв. модел ендогене реформе пензијског система. Овај модел је широм света примењиван деведесетих година прошлог века, базира се на концепту тир пензијска стиуба. Први стиуб је државно вођени стиуб са задатком да обезбеди средстава за осигурање у старосци, у случају инвалидитета и смрти. Други стиуб је формиран са задатком да очува реалну вредност средстава издвојених за „будуће” пензије. Трећи стиуб фондиран је на принципу добровољности и капитализацији средстава издвојених на индивидуалним рачунима осигураника. У земљама које су сировеле ову реформу показало се рационалним да се један део пензије, који одговара социјалном минимуму, финансира из текућег дохотка, а други варијабилни део путем капитализације.

(М. Целеговић је доктор економских наука)

Напомена:

1) Божа Стојановић, „Неопходност конзистентне стратегије реформе”, Економски анали, септембар 2004. Економски факултет – Београд, стр.163.

Спољна политика Србије у светлу нових глобалних односа

Пише: мр Дејан Мировић

При изради спољнополитичке стратегије Српске радикалне странке треба узети у обзир следеће факторе: број становника Србије, бруто домаћи производ Србије, географски положај Србије, нове глобалне односе и промене у односу на деведесете године 20. века. На основу ових елемената је направљен предлог стратегије спољне политике Србије.

Свака озбиљна стратегија спољне политике Србије мора узети у обзир и историјска дешавања која су довела до распада друге Југославије.

Такође, озбиљна српска спољна политика не сме да се руководи идеолошким и острашћеним фразама о „ЕУ будућности по сваку цену“.

Разматрање будућих праваца спољне политике Србије мора да се заснива на реалности, али и на економским интересима земље. Само таква стратегија може предвидети крупне ударе на нашу земљу као што је био онај од 17. фебруара 2008. године, када су САД после дуготрајних припрема отпочеле процес признавања тзв. државе Косово.

За разлику од актуелне прозападне стратегије (ако такво нешто уопште постоји), стратегија Српске радикалне странке је направљена ради дугорочног предвиђања и спречавања таквих удара на нашу земљу, који су, нажалост, поново могући у годинама и деценијама које су пред нама.

У том контексту, Српска радикална странка неће чекати да се негативни догађаји десе, као што то ради прозападна власт, већ ће покушати да их уз помоћ темељних анализа предвиди, и да их у складу са потенцијалима земље и уз помоћ моћних савезника спречи.

Колико је нужна промена у нашој спољној политици и дипломатији, показују следећи примери. Српска радикална странка не би никада дошла у ситуацију да нема унапред припремљен озбиљан акциони план, као што се десило актуелном режиму након проглашења тзв. државе Косово.

Српска радикална странка никада не би водила спољну политику по принципу који је дефинисао Борис Тадић, изјавивши да ће бити „амбасадор немачке привреде у Србији“. Нова спољна политика би подржавала наступе српских привредника у иностранству, а не страних привредника у Србији.

Историјски контекст

Србија се нашла у изолацији почетком деведесетих година 20. века. Србија није имала на својој страни нити једног моћног савезника. Таква ситуација се не сме поновити. Узроци изолације из деведесетих нису били тако једноставни како жели да их представи идеолошки острашћена досовска власт. Зато је важно да се они разјасне.

Након завршетка Другог светског рата 1945, па до 1948. године, главни савезник друге Југославије је био СССР. Захваљујући масовној војној помоћи из Русије, ФНРЈ је очувала свој интегритет.

Од 1948. до 1961. године ФНРЈ се у спољној политици ослањала на Запад, пре свега на САД. Услед економске помоћи са Запада, Југославија је поново била у стању да очува свој интегритет.

Од 1961. године, због авантуристичког мешања у најстарији нерешени светски сукоб, између арапских држава и америчког савезника Израела, Југославија је дошла у сукоб са САД.

У одсуству било какве промишљене дипломатске стратегије, титоисти су од 1961. до 1991. године покушавали да воде мегаломанску авантуристичку спољну политику по принципу „ни Исток ни Запад“.

Зато се услед вишедеценијске погрешне политике, 1991. године СФРЈ нашла у погубној изолацији, одвојена и од Русије и од Запада.

То је и разлог због којег на југословенској територији почетком грађанског рата није било руских база које би спречиле интервенцију НАТО-а као што је то био случај у Молдавији 1992. године.

Зато СФРЈ није као Грчка успела да уђе у ЕУ.

Историјска анализа спољне политике СФРЈ нам показује да савремена Србија не сме да понови грешке из периода СФРЈ. Србија мора да се определи за једног великог савезника уколико жели да избегне погубну изолацију и даље разарање државног интегритета које јој реално прети након проглашења тзв. државе Косово. Титоистички авантуризам у спољној политици више није могућ и треба га заувек одбацити.

Економске основе за вођење спољне политике Србије

Спољна политика данашње Србије се мора заснивати на реалној процени економске снаге наше државе. Реално стање наше економије, а не фразе о „бескласном рају“ који аутоматски доноси чланство у ЕУ, треба да одреде основне правце спољне политике.

Српски БДП не чини ни 1 проценат светског. Српско тржиште и популација не чине ни 1 проценат од укупног светског тржишта. Српски извоз не чини ни 1 проценат светског. Србија не поседује значајна природна богатства у светским оквирима. Србија увози нафту, гас и електричну енергију.

Производња пшенице у Србији 2004. године достигла је само око 0,004 светске производње.

У том смислу, Србији је неопходно да се стратешки повеже са неком великом економском и политичком силом која поседује велике енергетске ресурсе, као својим главним савезником, ако хоће да опстане у политичком и економском погледу као држава. Србија не може опстати као изоловано економско острво које нема приступ главним светским изворима енергије. Енергетска изолација је погубнија за Србију од тзв. политичке (или виртуелне) са којом режим плаши наш народ.

Географске основе за вођење спољне политике Србије

Географски положај Србије такође у великој мери условљава спољну политику. Реалне процене, лишене идеолошког набоја, показују да се Србија не налази на главном европском правцу, нити близу економског центра ЕУ. Главни европски правац је Париз-Берлин-Варшава-Москва. На том правцу се налази велики број комуникација и највећа је густина насељености. На том правцу се налази економски центар ЕУ и „мотори“ ЕУ као што су индустријски развијени Париски регион и Рурска област. Од шест држава оснивача ЕЗ, четири се налазе на овом главном европском путу.

Србија је географски одвојена од тог главног економског центра ЕУ огромном природном препреком на западу, Алпима.

Дакле, у географском смислу Србија се налази далеко од центара ЕУ, као и од Русије, од које је на истоку деле Карпати.

Зато Србија може да бира – да ли ће сарађивати са ЕУ или са Русијом као главним економским партнером.

То је географска реалност Србије, остало су идеолошке „ЕУ фразе“.

Нова спољна политика Србије мора од 2006. године да има у виду још један географски фактор. Услед нереалне и погрешне спољне политике усмерене једнострано само ка ЕУ, Србија је изгубила излаз на море. Острашћена и нереална прозападна спољна политика режима и злонамерно политичко мешање ЕУ у црногорски референдум, довели су до тога да је Србија 2006. године (после 88 година), изгубила излаз на море или око 200 километара морске обале. На тај начин, Србија је трајно изолована од главних лука

ЕУ, као што су Лондон, Ливерпул, Марсеј, Ђенова, Напуљ, Ротердам. Заузврат – није добила ништа, никакву значајнију економску или дипломатску помоћ ЕУ.

Спољна политика Србије мора да има у виду овај велики геополитички губитак и мора да се прилагоди новонасталим околностима.

Данас је једини значајнији саобраћајни правац који пролази кроз Србију Коридор 10. Он се простире кроз Моравско-вардарску долину. Али, због политике ЕУ и САД који форсирају независност тзв. државе Косово, и овај саобраћајни правац је озбиљно угрожен. Наша спољна политика мора имати у виду да раздаљина између административне границе тзв. државе Косово и Коридора 10 на појединим правцима износи само неколико десетина километара. Није много већа ни раздаљина између бугарске границе и административне границе тзв. државе Косово.

Дакле, ради се о својеврсном „уском грлу“ на територији Србије.

У случају даљег наставка агресије на државну територију Србије од стране албанских терориста које помажу ЕУ и САД, могло би се десити да буде прекинут Коридор 10. У том случају, била би прекинута веза са Грчком и са луком Солун. То је реална могућност коју мора имати у виду свака дугорочна стратегија наше спољне политике.

У том смислу, на основу негативног искуства у вези са одвајањем Црне Горе и улоге ЕУ у тим догађајима, српска спољна политика мора да предузме мере које ће спречити овакав негативан развој догађаја на правцу Коридора 10. Те мере морају да имају за циљ спречавање даље географске изолације Србије.

Дипломатска борба за Косово и Метохију и целовитост Србије мора узети у обзир значај територије региона око Враћа, на коме је Србија рањивија можда и више него у Војводини или Рашкој области.

Зато српска спољна политика не сме више никад да покаже ону количину непрофесионалности, незнања и слепог идолопоклонства у односима са ЕУ као што је то био случај за време референдума у Црној Гори, и раније приликом стварања тзв. државне заједнице Србије и Црне Горе.

„Добронамерне“ посредничке услуге ЕУ у вези са решавањем наших унутрашњих територијалних и политичких проблема, спољнополитичка стратегија Српске радикалне странке у потпуности одбацује и не предвиђа у било каквој ситуацији.

Нови однос снага у свету и спољнополитичке перспективе Србије

За разлику од идеолошки острашћене и догматске прозападне дипломатије и спољне политике која још увек сматра да се ништа није променило у свету у односу на деведесете, или да је „време стало“ 5. октобра, аналитички тимови Српске радикалне странке су током више година вршили свеобухватне анализе нових глобалних односа. У том контексту, стратегија Српске радикалне странке полази од принципа које су усвојили највећи ауторитети америчке и руске спољне политике. Хенри Кисинџер написао је још 1979. године: „Мој приступ је био стратегијски и геополитички; настојао сам догађаје доводити у узајамне везе, стварати и изазивати подстицаје и притиске у једном делу света како бих утицао на збивања у неком другом крају... Савремени комуникацијски системи омогућили су тренутно преношење вести и идеја. Догађаји који су некада имали локална обележја – ратови, ривалство, скандали, унутрашњи немири, природне катастрофе – изненада су попримили глобално значење“.

У том смислу, стратегија Српске радикалне странке је узела у обзир чињеницу да се обновљена моћ Русије након 2000. године мора неминовно одразити не само на сложене и крупне глобалне односе у данашњем свету, већ и на конкретан спољнополитички положај Србије

Зато су приликом разраде стратегије Српске радикалне странке са највећом пажњом простудирани и следеће глобалне чињенице:

- руске девизне резерве су 1999. године износиле 12 милијарди долара, а у фебруару 2008. године су достигле преко 500 милијарди долара и по вредности су биле треће на свету. Ради сагледавања руске финансијске моћи, узето је у обзир да се у другим руским финансијским фондовима, насталим дељењем Стабилизационог фонда, у фебруару 2008. године налазило још око 160 милијарди долара;

- руске девизне резерве су уложене и у финансијски систем САД. Дакле, америчка привреда све више зависи од руског капитала, слично као и од кинеског. У случају озбиљног сукоба са САД, Русија има моћно финансијско оружје – може да повуче огроман капитал из привредног и финансијског система САД. То је велика разлика у односу на деведесете, када је било обрнуто, и када је Русија зависила од капитала САД, тачније од кредита ММФ-а;

- за спољну политику Србије важно је и сазнање да је руски БДП порастао са око 260 милијарди долара 2000. године на око 1.300 милијарди 2007. године и сада је већи од италијанског (процењује се да ће ускоро престићи и француски);

- до 2010. године руски БДП ће достићи 2.000 милијарди долара, а до 2020. године, руски БДП ће бити пети по вредности у свету;

- експерти Светске банке процењују да ће до 2030. године фондови настали из руског Стабилизационог фонда достићи цифру од 2.300 милијарди долара;

- до 2010. године, Русија ће постати највеће потрошачко тржиште у Европи;

- у последњих 9 година руска производња нафте је порасла за 60 процената;

- руски извоз наоружања је порастао са мање од 3 милијарде долара у 2000. години, на 6,2 милијарде долара у 2007. години.

Са друге стране, глобалне анализе показују слабљење моћи САД. Ратови у Ираку и Авганистану исцрпљују војну и привредну моћ САД. Амерички нобеловац, бивши потпредседник светске банке Џозеф Стиглиц процењује да је рат у Ираку до сада коштао САД око 3.000 милијарди долара. Само за отплату камата у вези са позајмицама потребним за покривање трошкова рата до 2017. године САД ће морати да исплате још 1.000 милијарди долара.

САД нису успеле током протеклих година да сопственом производњом нафте покрију 50 процената домаће потрошње.

Прва интервенција у америчкој историји америчке централне банке (ФЕД) ради спасавања банака које су биле погођене крахом тржишта некретнина у САД показује да амерички финансијски систем више није тако јак као што је био деведесетих, на врхунцу америчке моћи.

Анализа текућих председничких избора у САД указује да ће се скуп и исцрпљујући рат америчке војске у Ираку вероватно наставити, а слична ситуација је и у Авганистану, где НАТО већ има потребу за довлачењем нових окупационих снага.

Анализа глобалног нафтног тржишта показује да ће цене нафте наставити да расту. Комесар за енергетику ЕУ, Пијебалгс, је проценио да ће барел нафте у 2008. години достићи цену од 120 долара.

Зависност ЕУ од испорука руског гаса до 2020. године се неће смањити, напротив – повећаће се. Руски гигант „Газпром“ ће до 2020. године извозити годишње око 250 милијарди кубних метара гаса, а удео у испорукама Европи ће повећати са 26 на 33 процента.

Дакле, Русија ће у наредним годинама и деценијама бити све јача, а САД слабије.

У том контексту, потребно је да спољна политика Србије уважи ову нову реалност у свету и велике промене у односу на деведесете када је постојала само једна доминантна глобална сила.

Зато идеолошко-догматски приступ који примењују досовске власти у спољној политици треба у потпуности одбаци. Глобална реалност је другачија у односу на деведесете. Српска спољна политика мора да се промени и да се прилагоди временима која долазе.

Српска радикална странка има стратегију која је у складу са тим новим глобалним околностима. Стратегија узима у обзир све јачу глобалну позицију Русије.

Однос према Русији као приоритетном савезнику

Србија мора да направи приоритетно стратегијско партнерство са Руском Федерацијом. То треба да буде основни циљ српске спољне политике. Српска дипломатија мора да подржава, подстиче и прати економску, културну, политичку, научну и војну сарадњу између РФ и Србије. То ће бити основни задатак наше нове дипломатије.

У конкретном смислу, Српска радикална странка ће одмах укинути бесмислено трошење новца грађана на такозвано „лобирање“ у Конгресу САД. Ову штетну праксу је увела досовска дипломатија. Пуних осам година тзв. лобирање није дало никаквог резултата, осим што су потрошена огромна средства, и то углавном из буџета. Српска радикална странка ће та средства преусмерити на једино лобирање које има смисла – а то је оно у Државној думи Руске Федерације, Савету Руске Федерације и руским медијима.

Српска радикална странка ће ојачати и проширити српска дипломатска и конзуларна представништва у Русији. У Русији постоје бројни региони и милионски градови у којима је потребно отворити наша конзуларна представништва зарад подстицања привредне, политичке и културне сарадње између тих центара и Србије. Уколико Српска радикална странка преузме вођење спољне политике, никада се више неће десити да преко годину дана немамо амбасадора у Руској Федерацији.

Такође, никада се више неће десити да се са српске територије подстичу субверзивне акције против руских интереса

на просторима бившег СССР-а као што је то било случај са такозваним „цветним револуцијама” у Украјини и Грузији и покушајима да се исте проамеричке „револуције” изведу у Белорусији и Русији.

Српска дипломатија ће подржати и даље развијање односа између Руске православне цркве и Српске православне цркве.

Развијаће се и војна сарадња између војске РФ и војске Србије у складу са историјским пријатељством два народа (који никада нису ратовали на супротним странама, већ увек заједно) и деценијском техничком упућености српске војске на руске војне системе у копненој војсци, оклопним јединицама, ваздухопловству и ПВО.

Економска сарадња са Руском Федерацијом

Економска сарадња са РФ је услов за опстанак наше привреде и државе у целини. Посебно место у тој сарадњи треба да заузме залагање за подстицање сарадње у вези са Уговором о слободној трговини са Руском Федерацијом. Уговор је потписан у августу 2000. године и омогућује да се око 85 процената наших производа продаје фактички без царине на руском тржишту. То је уникатна могућност, јер ниједна земља ван заједнице ЗНД нема такав уговор са Руском Федерацијом. Иако уговор функционише у пракси, он још није ратификован у Државној думи, што је велики пропуст досовске дипломатије. Ратификација тог уговора ће бити један од првих задатака нове српске дипломатије.

У координацији са другим министарствима, нови МИП ће предузети низ мера ради исправљања апсурдне ситуације која постоји у српском извозном сектору. Срамно је да стране фирме, и то углавном из оних држава које су признале такозвану државу Косово, извозе више робе са српске територије у Русију него што то раде српске фирме. Са таквом праксом мора се престати одмах након промене у спољној политици Србије. На тај начин ћемо заштитити наше националне интересе у вези са Косовом и Метохијом и смањити спољнотрговински дефицит који је највећи у српској историји управо због једностраног оријентисања само ка ЕУ.

Посебна пажња ће се обратити на развијање сарадње у области енергетског сектора. Она ће се заснивати на споразуму између влада СРЈ и РФ из 1996. године, и уговору потписаном у Москви у јануару 2008. године који регулише продају НИС-а и пролазак гасовода „Јужни ток” кроз Србију. Српска радикална странка поштује правно начело *servanda*. Потписани уговор је обавеза за сваку озбиљну државу. Српска радикална странка се никада неће понашати као досовске власти, које несхватљиво негирају оно што је потписано у Москви 25. јануара 2008. За Српску радикалну странку су најважнији економски интереси и напредак Србије, а њих у потпуности обезбеђује сарадња са Русијом у енергетском сектору. Српска радикална странка никада неће дозволити да јој спољну политику диктирају западне државе, и то на штету грађана као што је то случај у вези са досовском политиком која не признаје свој потпис на уговору из Москве.

Србија ће затражити и статус посматрача у Шангајској организацији за сарадњу.

Србија ће усагласити своју спољну политику са РФ у оквиру Организације за црноморску економску сарадњу..

Косово и Метохија

Српска радикална странка сматра да је дипломатска одбрана Косова и Метохије требала бити јача и доследнија. Наивно и непрофесионално се приступило преговорима који су отпочели у Бечу 2007. године. Поновиле су се исте гре-

шке као и у вези са одвајањем Црне Горе. Прихваћен је Марти Ахтисари као „добронамерни” посредник, иако је одраније био искомпромитован као и претходни „посредник” Солана у случају Црне Горе. Српска радикална странка никада неће поновити такве грешке када се једног дана поново поведу преговори о статусу јужне српске покрајине. Евентуални посредник може бити само из земље која није признала независност тзв. Косова и из земље која није члан ЕУ.

Српска радикална странка никада неће дозволити постојање нејединства у српској делегацији која ће преговарати о будућем статусу Косова и Метохије у оквиру Србије.

Косово и Метохија не може бити члан ММФ-а или Светске банке. Проблем отплате косовског дуга мора бити решен у преговорима између тих институција и власти у Београду.

Уколико ММФ и Светска банка и даље буду инсистирали на отплати косовског дуга, а Србија не буде била у стању да наплаћује порезе на територији своје јужне покрајине, онда ће се довести у питање и целокупна политика Србије према ММФ-у. Спољнополитички положај Србије у овим преговорима олакшава и чињеница да су ММФ и Светска банака креатори економске политике која је у протеклих 8 година уназадила српску привреду и уништила српски извоз. Српска привреда може да се развија без скупих кредита ММФ-а. Најбољи пример за то је Русија која је доживела привредни успон када је престала да следи упутства ММФ-а.

Српска дипломатија ће селективно примењивати и Халштајнову доктрину (прекид дипломатских односа). Водиће се рачуна да Србија не дође у економску изолацију, али ће се водити рачуна и о националном достојанству и очувању Косова и Метохије у саставу Србије.

Халштајнову доктрину треба применити према државама са којима немамо развијене економске односе, а које су предводници у процесу отимања Косова и Метохије из састава Србије.

То су пре свега САД и Велика Британија. Српски извоз у САД износи око 1 проценат укупног извоза. Након примењивања Халштајнове доктрине према САД и Великој Британији, треба затражити од надлежног руског министарства да руска посланства у овим земљама заступају српске интересе.

У случајевима када се ради о крупним трговинским партнерима као што су Немачка или Италија, не треба примењивати Халштајнову доктрину, али је неопходно да се политички и дипломатски односи, независно од економске сарадње, спусте на нижи ниво.

Оштре дипломатске мере треба применити према земљама које су признале такозвано Косово, а које се налазе и у окружењу наше земље. Пре свега према Словенији и Хрватској. У овим случајевима нагласак треба ставити на економске мере. У том смислу, српска дипломатија треба да усагласи своје деловање са надлежним царинским и пореским органима који ће на бази реципроцитета преиспитати услове пословања фирми које долазе из тих земаља. Дакле, неће се примењивати популистичке мере као што су позив на јавни бојкот, већ ће надлежна министарства и органи оштро, неумољиво и брзо деловати у координацији са српском дипломатијом ради заштите националне части и достојанства Србије.

Отвориће се званично представништво владе РСК у Београду.

Однос према Хашком трибуналу

Српска дипломатија ће у садејству са руском дипломатијом покренути поступак за укидање Хашког трибунала.

Истовремено ће се отворити и посебно представништво српске државе у Хагу које ће имати задатак да материјално, правно и на све друге начине помаже Србима заточеним у овој политичкој институцији.

Однос према ЕУ

Сви преговори са ЕУ морају бити условљени питањем статуса Косова и Метохије.

Уколико Брисел буде наставио са форсирањем независности такозване државе Косово и условљавањем Србије да се одрекне Косова и Метохије зарад уласка у ЕУ, преговори о уласку у ЕУ неће бити више могући.

Србија никада неће признати нелегалну мисију ЕУ на Косову и Метохији. Србија никада неће признати легалност базе „Бондстил”.

Билатерани дипломатски односи и економска сарадња са државама чланицама ЕУ које нису признале такозвану државу Косово, као што су Шпанија, Грчка, Румунија, Словачака и Кипар биће настављени.

Однос према НАТО

Србија никада неће ући у антируски и антисрпски војни савез – НАТО. Србија никада неће подржати проширење НАТО ка истоку. У том смислу подржаваће дипломатске напоре Руске Федерације који су усмерени на спречавање ширења НАТО-а.

Поништиће се срамни уговор СОФА потписан са САД.

Сарадња са исламским државама

У контексту избегавања наметнутог, а режираног од стране САД, сукоба између исламских и православних држава, и у садејству са новом политиком Русије према исламским државама, српска дипломатска стратегија ће посебну пажњу обратити на развијање односа са исламским државама. Ову сарадњу олакшава и принципијелни став велике већине исламских држава које су одбиле да признају америчку лажну творевину, такозвану државу Косово. Српска дипломатија ће подржати и развијање економских односа са овим државама. Уз помоћ руске дипломатије, стрпљиво и упорно ће информисати владе и народе исламских држава о правим узроцима дешавања на просторима бивше СФРЈ. Тако ће се променити лажна слика о нашем народу коју су САД произвеле током деведесетих у исламском свету.

Српска дипломатија никада неће признати израелску окупацију Газе, Западне обале, Јерусалима. Српска дипломатија ће упорно захтевати одлазак америчких окупационих снага из Ирака.

У том контексту, основно начело српске дипломатије ће бити да су православна и исламска цивилизација природни савезници а не противници.

Сарадња са Покретом несврстаних и Кином

Србија ће затражити чланство у Покрету несврстаних. Али то чланство никада више неће бити, као у време титоизма, усмерено против Русије, већ слично актуелном чланству Кипра, бити у коегзистенцији са проруском спољном политиком Србије. У том контексту, кроз билатералне односе и чланство у Покрету несврстаних, развијаће се економски и политички односи са Индијом, афричким, азијским и латиноамеричким државама. Нова српска дипломатија ће исправити неодговорне поступке прозападних власти, и зато ће успоставити дипломатске односе са економски моћном и сировинама богатом Венецуелом.

Српска дипломатија ће посебну пажњу усмерити на развијање економских и политичких односа са светском економском силом каква је Кина.

Србија ће снажно осудити покушаје сепаратистичке побуне на Тибету, и неће срамно ћутати као што раде прозападне власти данас.

Подршка Србима у суседним државама

На основу Оквирне конвенције за заштиту националних мањина и Европске повеље о регионалним и мањинским језицима, Србија ће пружити сву материјалну, политичку и културну помоћ Србима који живе у РС, Црној Гори, Хрватској, Македонији и другим државама у окружењу. Србија ће омогућити да се отворе нова дипломатска представништва у суседним државама, добијање двојног држављанства, право гласа на изборима у Србији, образовање на сопственом језику, оснивање невладиних организација српског народа, телевизијских канала, новина и часописа, радио станица, добијање српских стипендија. Србија ће тражити од држава у окружењу да омогуће изучавање српске историје припадницима српског народа, несметану комуникацију са матичном државом, употребу сопственог језика у правосуђу и пред државним органима, двојезичне натписе у окрузима и градовима где је српски народ у већини, слободу вероисповести и слободу изражавања у складу са Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода.

Србија ће своју спољну политику према земљама у окружењу дефинисати према степену заштите права српског народа у тим државама.

(Д. Мирковић је магистар правних наука)

Продаја вере за најаву евро-вечере

Пише: Данило Тврдишић

Сведоци смо наставка систематског медијског испирања мозга српском народу којем смо већ осам година за редом изложени као некој врсти политичке и менталне радијације. Тај процес се одвија преко „националних“ електронских медија и њихове уређивачке подршке агресивној политичкој мантри о евроатлантским и евроунијатским интеграцијама. По свом тоталитарном карактеру, цела прича неодољиво подсећа на време када се српском народу наметала прича о комунистичком „рају“ и бољем животу. Тих година смо имали прилику да гледамо комунистичке комесаре који су нас редовно обавештавали и убеђивали које услове још треба да извршимо да бисмо ушли у то обећано „бескласно друштво“. Данас, уместо комунистичких, ми свакодневно гледамо бриселске комесаре са својим „хуманим“ условима, на челу са Хавијером Соланом, Олијем Реном итд. Они нам нуде онај чувени лицемерни леденопластични осмејак и своје „спасоносне услове“, чије смо „благодарно“ дејство много пута имали прилике да осетимо на својој кожи у последњих петнаест година. Такође, данас уместо некадашњих комунистичких жбирова, имамо њихове невладине жбирове. И слично као што ни комунистички рај тада „није имао алтернативу“, тако ни данас овај евроунијатски-солановско-ахтисарисевско-делпонтеевски рај, тобоже нема алтернативу.

Докле ћемо гледати свакодневну медијску тираду евроунијатских интелектуалних трећепозиваца који редовно обмањују народ својим дневним дозама мантри о евро- и евроатлантским интеграцијама и утопији „бољег живота“ који нас, тобоже, тамо чека. Како је могуће да се иста плоча врти после осам година, а која је постала лако препознатљива као политика штапа и европске шаргарепе, политика пораза и понижења? Зашто вређају интелект овога народа? Треба само мало морала и здравог разума са њихове стране да би признали потпуни колапс те политичке идеје која се препознаје кроз слоган „И Косово и ЕУ“. Поменута питања такође треба да постави себи и онај део народа који је веровао у поменуто ЕУтопију. Чињенице и здрав разум говоре докле нас је као народ довело прихватање болесних амбиција интересне групе људи окупљених око Демократске странке, као и некритичко прихватање једног крајње проблематичног и опасног идеолошког пројекта који носи назив – Европска унија.

Прећутани економски ефекти ЕУ

Можда ће се неко запитати шта још има да се каже ново на тему ЕУ, а да то већ није речено од стране (псеудо)интелектуалне елите или представника „демократских“ поли-

тичких структура у Србији. Али, о Европској унији може и мора много тога новог да се каже. У ствари, о Европској унији готово да ништа, осим познатих идеолошких мантри о великом европском тржишту, уређеном законодавству и слободном кретању „људи, капитала и роба“, и није речено. Као да Русија није трипут веће тржиште, као да нам нису омогућени много повољнији услови за проток „људи, капитала и роба“ са руске стране кроз Споразум о слободној трговини, као и последњи гасни споразум, а посебно кроз немерљив потенцијал у свим другим областима заједничке сарадње у будућности, који је до овог тренутка готово неисkoriшћен. Међутим, стиче се утисак да би свако ко би рекао нешто другачије на тему ЕУ од оног официјелног мишљења, био унапред етикетан као назадан, немодеран, као противник светле европске будућности, као неки самоизолациониста, шта год то значило.

Шири слојеви становништва неће боље живети ако се уђе у Европску унију. Да ли се зна да ће убедљиво највише користити од уласка у „обећани рај“ имати само привилегована евроунијатска каста, односно нова класа буржуја окупљена око странака „демократског блока“, њихових фирми и њихових невладиних организација? Да ли се зна да је за парике, односно најшири слој становништва, „губитнике у евроунијатској транзицији“ (као што се то десило у Пољској, Мађарској, Словачкој, Румунији, Бугарској), заправо предвиђен латиноамерички сценарио? Тај сценарио ће се, поред осталог, испољити у повећању незапослености (нпр. у Пољској се број незапослених повећао за 1/3 откако су ушли у ЕУ), огромном повећању јавног дуга, дефициту

платног биланса и огромном миграционом таласу најобразованијег радно способног становништва. Ово је искуство оних држава које су последње приступиле Европској унији. Да ли се зна да ће и капитал (по поменутом искуству последњепримљених држава) који буде инвестиран, заправо бити инвестиран у главни град и то у оне секторе које одабере западни поверилац, и да ће то још више продубити економски јаз између главног града и провинције? Да ли се, даље, зна да услови уласка у ту надржавну творевину нису исти за све кандидате и да се они стално мењају у зависности од интереса бриселског централног комитета?

ЕУ и „невидљива” рука тржишта

Када о економским последицама уласка у Европску унију говоримо, поставља се једно логично питање: да ли је шира јавност уопште и приближно упозната какве ће се све промене у микроекономској и макроекономској сфери десити бриселским излетом који „нема алтернативу”? Дакле, да ли су гласноговорници „невидљиве” руке тржишта објаснили својим бирачима да нпр. примена неких обавезних услова у пракси значи наметање и легализацију нетржишних правила игре у тржишну утакмицу, а све са циљем фаворизовања страних и домаћих налогодаваца – монополиста? Да ли домаћи приватни предузетници знају какве строге услове ће морати да испуне? Да ли знају да многи од обавезних стандарда и процедура немају никакве директне везе са делатношћу којом се баве? Реч је, између осталог, о стандардима везаним за осветљење, о еколошким захтевима, захтевима везаним за заштиту на раду, о захтевима везаним за знатно сложеније и компликованије књиговодствене и рачуноводствене процедуре од ових садашњих, прописно опремљен складишни простор, о захтевима везаним за број запослених радника по броју квадрата радног простора и многобројним другим условима које намеће бриселска бирократија. Овде није проблем у оним стандардима који су заиста неопходни за увођење реда у привредни живот, са еколошким стандардима и стандардима за заштиту животне средине који су друштвено позитивни, већ је проблем што се под плаштом увођења реда у привредни живот прихватају многобројни небулозни бриселски услови, чиме се стандардизује много више од онога што је заиста и неопход-

но. На тај начин се директно утиче на стварање много већих трошкова опстанка у одређеној привредној грани, а широм се отварају врата поменути страним и домаћим монополима који ће једини моћи да одговоре на високе прописане критеријуме и покрију трошкове за њихово испуњење.

Бриселска мегабирократија и неоколонијализам

То даље отвара могућност појављивања читавог низа „лиценцираних” бирократских институција које ће бити финансиране из државног буџета, а које ће имати за циљ праћење усаглашености пословања са стандардима. Реч је, између осталог, о 667 000 страница регулативе и закона који су до сада донети на нивоу Европске уније. Дакле, свака област ће имати свог лиценцираног татора. Стиче се утисак као да неко на овај начин жели да нормира и број откуцаја људског срца. По речима европског комесара за бизнис, та масовна регулатива привреди ЕУ ствара трошкове од 600 милијарди евра годишње, док је прорачуната корист од јединственог тржишта око 165 милијарди. То је застрашујући мегабирократски апарат са преко 700 000 запослених у ЕУ, који би се плаћали и из буџета наших пореских обвезника.

„Једном када земља поднесе молбу за приступање ЕУ, она постаје наш роб”, то је изјавио један високи британски званичник британском „Економисту” (25. септембар 2004, стр. 9). Реч је заправо о бриселском трансфузионом механизму који уместо да излечи ствара државе-робове. Не показују ли тај неоробовласнички сценарио и горе поменуте бројке бриселске бирократије, а поготово све оно чиме су нас „даровали” бриселски усређитељи у последњих 15 година? Дакле, хоћемо ли још једном забити главу у песак и веровати у утопију бриселског бољег живота, или ћемо се суочити са здравим разумом и логиком и рећи и себи самима и њима да им овај пут неће проћи?

О новим конвертитима

Ово што нам се данас као народу дешава, у историјском смислу, није ништа ново. То је нешто што се дешавало готово свим генерацијама православних Срба. Много је пута нуђена продаја вере за вечеру, односно одрицање од сопственог бића и прихватање понижења које нуде окупатори различитих историјских епоха. Резултат такве врсте утицаја су Срби конвертити. То су Срби који су се муслиманчили, македончили, црногорчили и унијатили. Наиме, дешавало се кроз историју да људи слабог карактера и морала трампе веру за нешто бољи материјални положај и одређене привилегије. Данас је евроунијатска идеја заправо идеја новог конвертитства које се нуди Србима, а све под изговором материјалног благостања и бољег живота. И то треба отворено рећи. Јер ако будемо ћутали, чини се да ће и камење проговорити. Дакле, оно по чему се ово евроунијатско конвертитство разликује од свих ранијих, јесте да се продаје вера (читај: Косово и Метохија) за **најаву** евро-вечере. Овде, свакако, није реч само о идеолошким разликама две супротстављене политичке концепције, већ се овде заправо ради о потпуно различитом погледу на свет и философији живота. Зато питање Европске уније и не може бити разматрано само у идеолошкој равни, већ пре свега на терену **система вредности**. Косово и Метохија је у том смислу вододелиница која је отрезнила многе Србе који су спавали дубоким европским сном. То је онај Рубикон преко кога ниједан искрени православно Србин неће прећи у трагању за „бескласним” отвореним друштвом и изгубљеним „рајем” новог бриселског централног комитета. Јер, Европска унија је, ипак, пролазна идеолошка творевина владајућих глобалистичких елита, док је Косово и Метохија у срцима духовних потомака светородних Немањића – **вечно**.

Стање Војске Србије и њена перспектива

Пише: генерал Божидар Делић

Питање војске као једне од најзначајнијих институција и ослонаца било које озбиљне државе, питање је од највећег значаја. Сведоци смо континуиране деградације ове институције од стране актуелне власти. Тиме се заправо наставља НАТО агресија на овом пољу, уз потпуну кооперативност, или прецизније речено, колаборацију тзв. европског дела режима. То је за нову патриотску власт задатак од највеће важности, који треба хитно урадити да би се спречиле дубље последице, али и знатно поправило озбиљно нарушено стање и Војска Србије довела до мере онога што су потребе и очекивања нашег народа.

Стање Војске СЦГ непосредно након агресије НАТО-а

Захваљујући изузетно високом борбеном моралу, храбрости и хероизму својих припадника, предузимању бројних и разноврсних радњи и поступака којима су спречене велике жртве и нанесени губици агресору, војска је из крајње неповољне и несразмерне позиције у којој је била, изашла као морални победник. Због успешног парирања бројним агресијским поступцима, војска је стекла изузетно велико борбено искуство, а поверењем у сопствене могућности и резултатима које је постигла, обезбедила је изузетан углед у народу, као и респект агресора, и тиме постала предмет великог занимања и поштовања иностраних војних стручњака.

Урушавање борбене готовости након 2000. године

Када се трезвено и рационално посматрају чињенице и разобличе демагошке фразе и флоскуле о наводно професионалној војсци и компатибилности са војскама западне провенијенције, којима се служи тзв. демократски део власти када говори о војсци, са жаљењем се може констатовати да је борбена готовост војске по свим значајнијим параметрима константно урушавана од 2000. године до данас.

Тешко да се може наћи неки елемент који је на иоле квалитетнијем нивоу. И поред могуће и условно добре намере стварања војске која би била компатибилна са потребама програма „Партнерство за мир”, дошло се до наметнутог решења које у овом тренутку не задовољава елементарне потребе одбране, односно не обезбеђује подршку државној политици. Сви параметри су у паду, од смањења бројне величине испод критичног нивоа, па до занемаривања практичне обуке и њеног спуштања на ниво вода-чете, од некритичног копирања НАТО стандарда у формацијској структури и обуци, па до уништавања борбене технике и осетног умањивања неких наших предности у односу на потенцијалног агресора и његове копнене компоненте (резање ремонтаних тенкова, уништавање ПВО система, уништавање мина итд).

У процесу трансформације војске и њених организацијско-формацијских промена, учињене су озбиљне грешке и недовољно сагледани сви елементи који одређују потребу локације неког елемента система одбране или дела војске. Посебно погубан утицај на стање војске има занемаривање основног чиниоца борбене готовости – стања морала како за мирнодопске, тако и за услове у ванредним или ратним ситуацијама. Бројни елементи на којима је деценијама, и то веома успешно, изграђиван морал појединаца, колектива, команди и установа до саме војске као целине – занемарени су, напуштени и што је најгоре, најчешће су замењени елементима из система вредности западних земаља. Основа изграђивања морала потпуно је промењена, а сагласно тим циљевима минимизирани су органи који су се стручно и на научној основи бавили тим питањима.

Кадровска политика, као један од кључних предуслова за дуготрајно стабилно стање војске и стварање поверења потчињених у стручност, способност и друге квалитете својих претпостављених и виших старешина, обесмишљена је на свим нивоима, укључујући и личности на највишим функцијама, као што је начелник Генералштаба. Основни критеријуми за постављање су лични и породични односи и везе, партијска припадност, испољавање љубави и дивљења за све што долази са Запада итд.

У покушајима реформисања војске занемарена је чињеница да су за ефикасно функционисање војске у систему одбране неопходни и складно, функционално и ефикасно постављени остали елементи система одбране и да тек њихова координирана активност са војском обезбеђује ефикасно функционисање војске.

Претходни затворени систем пројектовања, израде, верификације, ремонта и употребе домаћег наоружања и опреме, доведен је у стање минималних могућности реализације. Неселективним губљењем кадрова и њиховом нерепродукцијом, непраћењем савремених технологија, губљењем створених контаката, као и позиција и тржишта, посеб-

но у „трећим земљама”, а понајпре незнањем од стране лица која су постављена на кључне позиције у Министарству одбране и војсци, урушен је систем и доведен до немогућности њихов брз и ефикасан рад. Пројекти трају и до десет година, а технологија у свету се мења сваких пет година.

Можда нигде није уочљивија погубност актуелне политике него у сфери политике одбране и војске.

Актуелно стање

Последица таквог односа и намера је слабљење опште способности војске. Губљењем идентитета, моралним и материјалним осиромашењем, гушењем или занемаривањем традиционалних вредности, а увођењем система вредности по диктату Запада, војска је доведена до степена када се поставља питање патриотске основе и перспективе војног позива. Као такву, народ је не доживљава својим органским делом, што је била једна од одредница њеног бића.

Поставља се питање остваривања и њене уставне улоге, јер су запостављени сви кључни услови да би она извршила своје основне задатке.

Међутим, треба веровати да преостали професионални кадар у војсци није изгубио своје духовно порекло, осећај за стварне интересе народа и патриотску основу која је носилац генерација часних официра и команданата свих нивоа.

Уз промену државне политике и радикалну промену материјалних и социјалних услова, за релативно кратко време, моћи ће да се стигне до нивоа да старешински кадар буде поздан чинилац развоја војске.

Циљеви спољног фактора

Циљеви страног фактора могу се категоризовати на следеће активности:

- наставак активности на дезоријентацији и слабљењу опште способности војске до мере онеспособљавања војске за праву борбену употребу;
- свођење улоге војске на извршавање протоколарно-полицијских задатака;
- затомљивање сваког осећаја припадности српском народу и српској држави у циљу наметања некаквих вредности евроатлантских интеграција;
- спречавање војске да буде било какав озбиљнији фактор одвраћања од потенцијалног агресора уз даљу, а по могућности, и потпуну пацификацију војничког и традиционалног, али и целокупног националног бића.

Спрега деловања спољног и унутрашњег фактора

У најосновнијем се може рећи да се ова спрега огледа у координираним активностима на превредновању општег

система вредности под плаштом тзв. демократских тековина и универзалних и глобалних вредности, индоктринацији и пацификацији нације под плаштом тзв. мирољубиве политике, уз увођење партијске припадности као кључног критеријума за кадровску политику.

Елиминисањем скоро свих кључних личности које су биле на командним и руководећим дужностима, а посебно оних које су се истакле у отпору НАТО агресији, изручивањем Хашком трибуналу државног и војног врха, уз бројне друге активности, настоји се обесмислити и сама помисао на отпор агресору и неправдама којима смо изложени.

Спрегом деловања иностраног и домаћег фактора, на делу је спровођење једне од последњих фаза свеобухватне психолошко-пропагандне операције против државног, националног и војног бића Србије, чиме се реализује оно што се није успело реализовати оружаном агресијом.

Стога није чудно што је до проглашења и одређеног признавања фантомске НАТО државе Косово, дошло тек након потпуног урушавања војске.

Циљеви патриотских снага

Циљеви будуће владе патриотских снага према реформи система одбране и војске морају обухватити:

- хитно спречавање даљег осипања и ерозије војске;
- стварање стварне, а не декларативне професионалне војске у оним сегментима и специјалностима где је то неопходно;
- дефинисање и спровођење у пракси оптималног бројног стања војске у условима угрожавања територијалног интегритета и безбедности земље;
- од усклађено дефинисане бројне величине војске неопходно је у високософистицираним областима извршити професионализацију (у првом реду ваздухопловства и противваздухопловне одбране, радио-електронске борбе, ЕИ и ПЕД, АБХО, специјалне јединице КоВ-а, ОМЈ) у проценту од око 50 одсто. У осталим сегментима – у складу са кадровском попуном и материјалним могућностима. Нажалост, то све није могуће реализовати са постојећим статусним положајем, посебно професионалних војника. Мирнодопска бројна величина војске, према садашњем виђењу, износила би 45.000-50.000 припадника, а ратна војска око 200.000 припадника. Јединице мирнодопске војске биле би распоређене у „А” и „НА” саставе, а по времену реаговања биле би тако димензиониране да могу ефикасно одговорити претњама и изазовима. Известан контингент мирнодопске војске чиниле би снаге за брзо реаговање, које би биле потпуно професионалне, врхунски обучене и технички и логистички опремљене, и тиме способне за ефикасно дејство на било коме делу територије Србије у најкраћем могућем времену. Остали део војске чиниле би главне одбрамбене снаге;
- хитно осавремењивање и опремање борбеном техником, пре свега савременим системима противваздушне одбране малог, средњег и великог домета, борбеним хеликоптерима, савременим противоклопним средствима, средствима везе и ЕИ и ПЕД;
- враћање достојанства војној професији и њеним припадницима, побољшање социјалног и материјалног статуса њених припадника;
- трансформација војске није могућа без модернизације СРТ. Бројна величина војске лимитирана је, између осталог, степеном савремености ратне технике, професионализацијом кадрова, обученошћу кадрова, употребом софистицираних система командовања и руковођења и материјално-финансијским могућностима, а не само и искључиво финансијским средствима;
- иницирање и покретање законских и других активности на плану складног постављања целокупног система од-

бране и у складу са тим дефинисање и усаглашавање надлежности у систему одбране, а посебно система цивилне заштите;

- иницирање развоја интегрисаног оперативног центра на нивоу државе, користећи постојећа сопствена, као и искуства других држава;

- духовна ренесанса и враћање духовних вредности, слободарских и борбених традиција у васпитно-образовни систем, превредновање елемента б/г и његових компоненти. Неопходно је, са поштовањем и дужним пијететом, чувати борбене и слободарске традиције свих ослободилачких ратова, вратити називе ратним јединицама и касарнама које су носиле имена славних војсковођа и других историјских личности или догађаја, оних које су проглашене народним херојима и другим, које су баштиниле значајне историјске и слободарске традиције;

- након, научном методологијом анкетираниог комплетног састава, оценили стање морала у организацијским јединицама Министарства одбране и целокупној војсци, сагледати конкретне проблеме и предузети интервентне и дуготрајније мере на његовом трајном побољшању;

- хитно доношење свих законских прописа и докумената који дефинишу позицију војске, као једног од предуслова за даље предузимање законитих радњи и поступака на позиционирању војске;

- преиспитивање и научна валидација свих резултата досадашње трансформације и реформских намера војске, уз евентуално задржавање и развијање решења која су се показала квалитетним;

- доградња организацијско-формацијске структуре на оперативном и здружено-тактичком нивоу;

- унапређивање система цивилног служења у војсци;

- у циљу коришћења изузетног професионалног, а посебно борбеног искуства, неопходно је реактивирати део пензионисаног професионалног кадра постављањем на места у бригади и вишим нивоима, где својим знањем и способностима могу да допринесу попуни и стабилизацији стања;

- ради ревитализације ВТИ, ТОЦ и других установа, требало би их усмерити на одређене и војсци преко потребне пројекте (пројекте нових технологија композитних материјала, муниција, преносне платформе, средстава КоВ-а – СУВ и КиС и др.) Уколико би се створили ти услови, постоји реална шанса релативно брзог враћања у функцију војнонаучног потенцијала и војнопривредног сектора у целини. Како војна индустрија никада не ради сама, већ у великој међузависности са другим научним и привредним субјектима, тиме би се изнова створили услови активирања дела привредних потенцијала земље и обезбедио њен значајан развој, што би обезбедило предуслове за значајан извоз ка „трећим земљама“;

- у складу са потребама и могућностима, требало би уврстити одређене лиценце за СРТ (за које су потребна значајна финансијска улагања и велико време) из пријатељских земаља и производити у сопственим фабричким и другим капацитетима;

- преиспитивање одлуке и уговора о набавкама војне опреме и наоружања, ремонту СРТ и другим значајнијим финансијским пословима Министарства одбране и војске, те сторнирање евентуално штетних уговора уз покретање кривичних и других, законима предвиђених радњи;

- стварање услова да се у целисти заштити војна опрема и непокретности, као и да се транспарентном продајом истих стварају услови за суштинско решавање проблема војске (модернизација, стамбена проблематика, социјални статус и др);

- комплексно и потпуно решавање пензионог система враћањем на ранији стабилан и проверен систем, те нужно

и хитно изједначавање пензија са актуелним кретањима и спречавање даљег понижавајућег материјалног и социјалног статуса корисника војних пензија;

- неопходно је хитно и потпуно решавање горућег стамбеног питања, као и нарушених услова за здравствено збрињавање војних осигураника у местима која су остала без амбулантних и других сегмената примарне здравствене заштите;

- преиспитивање незаконитих решења Министарства одбране и отклањање неправедних одлука, као и њихово усклађивање са законским условима, те покретање процедуре за исправљање некавалитетних и штетних решења по војску и њене припаднике;

- враћање незаконитог закидања плата, пензија, заостатака, доприноса и додатака. Посебно је неопходно преиспитати актуелни положај подофицира, војних намештеника и војних службеника. Једна од хитних мера биће усклађивање плата према степену стручне спреме и отклањање створеног дестимулативног система у његовим појединим сегментима;

- укључити се у комплексно и потпуно решавање проблема са исплатама ратних дневница резервном и професионалном саставу, и то не само припадницима бившег Приштинског корпуса или Треће армије;

- у складу са проценама угрожавања и могућим правцима деловања према нашој земљи, требало би преиспитати планове употребе снага, и у складу са закључцима извршених неопходних промена у организацијско-формацијској структури и дислокацији јединица, а посебно пажњу усмерити на рубне гарнизоне према Косову и Метохији – Рашка, Нови Пазар, Врање, Бујановац, Куршумлија;

- у циљу развијања мирољубиве политике и добросуседства, али превасходно у циљу интереса развијања и јачања борбене готовости војске, неопходно је развијати свестрану сарадњу са другим армијама на плану школовања, размене искуства, заједничких увежбавања, пренаоружавања, хуманитарног плана и на друге начине;

- посебно јачати сарадњу на свим пољима са пријатељским земљама. Улазак у неку од војних алијанси, укључујући и НАТО, условити консензусом свих релевантних чинилаца и референдумом становништва;

- упознавање надлежних државних органа и најшире јавности о намерама на плану јачања борбене готовости, отпорима који се евентуално буду јављали, дOMETИМА реализованих мера и проблемима са којима ће се при томе сустрести Министарство одбране и војска.

Закључак:

Општи циљ будуће патриотске власти у Србији мора бити обезбеђивање услова да ефикасно и професионално војска својом обученошћу, моралним стањем, свеукупним квалитативним, као и квантитативним елементима, буде понос целокупног свог народа, нада српском народу и другом живљу на Косову и Метохији које Србију сматра својом отаџбином. Војска Србије мора да буде снажан фактор одвраћања потенцијалног агресора и ослонац државе на дипломатском плану, као и у пружању помоћи народу при елементарним непогодама.

У случају потребе, тако обучена војска може бити, након националног консензуса и само под заставом УН, укључена у одређене мировне мисије.

Војска мора бити обучена, опремљена и мотивисана за ефикасну борбу у могућим наметнутим условима. Таквом својом способношћу, она ће обезбедити своју основну функцију одвраћања потенцијалног агресора и бити способна да прими удар на себе, те створи услове да сви сегменти одбране буду садејствовани.

(Б. Делић, генерал у пензији)

У држави у којој се не краде, народ је богат

Повратак националним вредностима

• Народ који не поштује својивену прошлост неће имати ни будућност!

Пишу: Радослав Павловић
и Драгомир Антонић

Култура у Србији је у сличном стању у каквом је и духовни пејзаж савремене Европе: старе идеологије и идеје су нестале, нових нема, на делу је опште враћање националним вредностима. Стицајем историјских околности нама је дата прилика да будућност своје културе планирамо сами.

Култура је друштвени феномен који се развија у више праваца: националном, традиционалном, индивидуално-уметничком, естрадном.

Национални правац подразумева чување и развијање темељних вредности нације, а то су језик, позитивна историја, класична уметност, породица, појединац и православно хришћанство. Та култура не може да опстане без бриге и финансијске помоћи државе. Реч је о огромном и важном тематском простору који је због комунизма, санкција, транзиције и скоројевићског либерализма, дуго био по страни.

Традиционални правац обухвата чување и преношење историјских чињеница, предања, веровања, обичаја, писма, правила понашања, која се преносе са поколења на поколење.

Свако племе, етничка група, народ, нација, који данас живе на заједничкој планети, чувају и поносе се сопственом традицијом. Традиција је ујединитељ и гарант опстанка једног народа.

Традиција не спутава, не затвара индивидуализам, већ само поспешује колективизам. Напротив, ако традицију, обичај, затворимо, они ће издахнути. Бити слободан, неспутан, а припадник заједнице, идеално је решење и за појединца и за заједницу.

Традиција, обичаји, се једино не смеју заборавити, јер су они са народом или групом људи повезани системом спојених судова. Они се узајамно чувају. Нема народа без традиције, нити традиције без народа.

Ми Срби морамо бити свесни да је традиција наша будућност!

Она је наша најбоља понуда комшијама, Европи и свету. У традицији су сабрана и сачувана сва знања наших увек поштованих предака. Сачувана је спознаја о нама самима.

Захваљујући традицији не морамо да се питамо ко смо, шта смо, куда ћемо, са ким ћемо, шта нам је чинити.

Наши преци су одавно одговорили на ова питања! Традиција је ризница мудрости коју смо наследили бесплатно, без икаквих обавеза да плаћамо било какве таксе, акције, авансе, провизије, активне и пасивне камате. Ништа не дугујемо Светској банци, Међународном монетарном фонду, донаторима, Кајманским и Сејшелским острвима...

Традицију смо наследили одједном и у целости.

Наши преци нису шкртарили па нам је додељивали у рамама.

Ми наследници имамо само једну обавезу. Да оно што смо наследили сачувамо, ако можемо обогатимо и предамо сопственим потомцима.

Индивидуално-уметнички правац обухвата особе којима је Бог дао дар или природа таленат – свако нека изабере шта му одговара – и зато је тај дар индивидуалан. Друштвена заједница-држава мора створити услове да се дар у потпуности отелотвори, а појединцу који га поседује омогући да стигне до врха европске и светске заједнице. Успех даровитог појединца, успех је заједнице из које појединац потиче. Ово питање се лако решава, материјално не кошта много. Довољно је само имати жељу и свест да је успех грађанина Србије и успех државе Србије.

Народни или естрадни правац подразумева широк појам забаве, од лаких ТВ серија, хумора који не обавезује, дневног сензационализма у штампи, до разних облика популарне музике. Он је комерцијалан и издржава се сам. Настаје сам и сам пропада. У народној култури се окреће велики новац и држава би морала да према њој има толерантан однос. Подсећања ради, од пореза на мала ауторска права на фолк и поп музику су финансирани, седамдесетих година прошлог века, Мостарска петља и мост „Газела“.

Писмо

Српско писмо је ћирилично писмо. Обавеза државног чиновника из сваке државне институције је да пише, негује и пропагира ћирилицу. Новцем из државног буџета финансира се само књиге, часописи, периодика и други писани материјали који се штампају ћирилицом. Ово се не односи на припаднике националних мањина, којима ће се штампање финансирати на њиховом језику и писму.

Позориште

У Београду остаје само један национални театар са три ансамбла и стално запосленим уметницима. Позоришта у власништву града ће добијати новац за текуће одржавање и опрему неколико премијера. Уметници ће платити зарађивати на благјани, биће везани за позориште двогодишњим уговором. Принцип је да се плаћа само онај који ради и да се играју представе које публика хоће да гледа.

Дозволити отварање приватних позоришта. Она ће у целисти бити на терету власника или групе уметника-оснивача. Неопходно је променити законску регулативу – данас приватно позориште може да се региструје само као нека врста фабрике или радионице за производњу ексера, па и такве намете плаће. Приватна и градска позоришта морају пред државом бити једнака.

Кроз нову организацију градова, култура ће се децентрализовати, градови ће правити своје продукције. Сви ће моћи да уђу у уметничку и комерцијалну утакмицу. Србија ће бити једна позоришна целина са двадесетак позоришта која ће своја дела показивати по читавој земљи. Глумци и аутори ће радити у оном граду који има најуспешније пројекте и који најбоље плаћа. Нема ансамбла на плати, нема синекуре. Не стаје појам провинције у српском позоришту. Провинцију прави држава, а не култура и ствараоци.

Манифестације и смотре

Финансирати Битеф, Бемус, Фест и остале манифестације које постоје деценијама. Такође, Гучу и Егзит, јер су брендови које треба сачувати. Не смеју се заборавити манифестације које се деценијама одржавају, које су одавно прерасле локално, регионално подручје. Неготински вашар који је складно уклопљен у манифестацију „Мокрањчеви дани“ је добар пример за прерастање средине из које је потекао. Некад велики вашари у Наталинцима или Такову могу се обновити. Локалне манифестације много значе за развој локалне средине и опстанка народа у њој. Оваквих примера има безброј.

Поједине манифестације ће држава финансирати, друге градски центри, а већина ће се акционарски организовати и при том остваривати профит.

Позоришни и филмски фестивали су изгубили своје профиле. Сви личе једни на друге. „Позорје“ би опет морало да буде фестивал домаће драме, а „Јагодина“ фестивал домаће комедије. Мора се водити политика децентрализације. Један фестивал би морао да буде у Сијаринској бањи: да уметници виде југ Србије, да се тамо троши државни новац, промовише регија. Где је неразвијен крај, мора се направити фестивал или годишњи догађај. Све паре се не смеју трошити у Београду и Новом Саду. То је антикултура.

Србији је неопходна велика летња смотра. Србија је увек добрим делом финансирала разноврзне југословенске пројекте. Дубровачке игре, Охридско лето... Сад су те манифестације постале власништво других држава. Србија сад нема ниједну манифестацију таквог нивоа. Зато је једноставно мора сама створити. Идеалан простор би била Смедеревска тврђава и подручје Браничева. За ово је већ урађен предлог пројекта под називом „Марини дани“, али претходне владе нису за пројекат, сем декларативног, имале разумевање. Назив „Марини дани“ потиче од Маре Бранковић, ћерке Ђурђа Бранковића, деспота Србије, градитеља Смедеревске тврђаве.

Кинематографија

На малом тржишту какво имамо, домаћи филмови не могу да поврате уложени новац. Наша кинематографија не може да буде комерцијална. Зато, као и до сада, држава мора да финансира филм. Држава мора финансијски да помаже домаћу кинематографију и снимање филмова, али искључиво оних који афирмишу државу Србију.

Но, ту се увек меша политика и новац добијају неталентовани партијски људи, често једни те исти. Зато би био важан Закон о *мексикарцима*. Приватне фирме и корпорације би имале право да улажу новац у филмску продукцију и зато би добиле пореске олакшице.

Стање биоскопске мреже је, благо речено, врло тешко. Држава се ту не сме мешати. Једино ће законским прописима омогућити да сваки град, односно локална самоуправа, процењује, који је интерес грађана.

Држава би странцима који снимају филмове у Србији требало да учини одређене пореске и друге олакшице како би привукла већи број филмских екипа на свој терен. Нешто слично је урадила америчка држава Њу Мексико. Резултати су превазишли очекивања.

Створити услове – законске, власничке – који би привукли домаће и стране инвеститоре за подизање филмског студија, где би се омогућила реализација истовремено више пројеката. Студио би се протезао на простору од 100 и више хектара и био би, поред основне намене, и својеврсна туристичка атракција. У склопу студија био би подигнут и етноград – српска варошица са архитектуром с краја 19. и почетка 20. века. С тим што би једна улица имала изглед из средњовековног града, друга би била налик улици планске варошице из Милошеве Србије итд. Студио – етноград био би подигнут у унутрашњости Србије.

Удружења

Помоћник градоначелника Београда, Горица Мојовић, је слободне уметнике ставила у ранг приватника који имају радње и киоске. Идеја је била да се сви уметници запосле да би били егзистенцијално зависни од власти и следили је у њеним политичким захтевима. Већ деценију и по запослени уметници демонстрирају на миг Демократске странке која их запошљава у Београду и градовима Србије. Доказаним уметницима треба вратити њихова права (социјалну и пензијску заштиту) и уметничку слободу. До 2000. године порез на ауторски хонорар је био 9 одсто, а данас је 27 одсто. Актуелном скоројевићском режиму није потребна уметност него гласачи на синекури.

Локални ниво

Финансирање културних установа и манифестација буџетским средствима мора бити са две трећине средстава усмерено ка унутрашњости Србије. Деметропилизација културе у Србији почиње са другачијом расподелом буџетских средстава.

Постојао је један добар обичај у социјализму – грађење домова културе. Свако место од преко 5 000 становника је имало своју зграду. Данас су домови културе у катастрофалном стању, углавном прокисли и урушени. Та структура би се свакако морала обновити и држава и локална заједница имају могућности да то ураде, потребна је само политичка воља. И памет. Поправити кровове, окречити, пресвући седишта, ставити десетак рефлектора, увести грејање, упристојити тоалете, и свако мало веће место у Србији ће имати свој културни центар. А у њему, аматерско позориште, често квалитетније од неких професионалних, галерија слика, школска представа, слава места, страначки митинг, удобно гостовање позоришних трупа, музичара, промоције књига. Мноштво малих светионика у Србији за мало новца, а на огромну корист нације.

Утицај иностране културе

У држави са јаким позориштем, јаким аматеризмом, добрим филмовима и литературом инострана култура не може да потисне домаћу. Статистика каже да су у Србији у позориштима најигранији домаћи писци, далеко најгледанији домаћи филмови, најчитанији српски писци. Равнотежа из-

међу иностране и домаће културе успоставља се правилним односом државе према властитој култури. Свакако да ће се у позориштима и даље играти Шекспир, Брехт, Пинтер, Чехов, Достојевски, Молијер. Штампаче се светски и европски класици. Уводиће се најновија софтверска технологија у установе културе. Све што је потврђено као вредно биће доступно и нашим уметницима и радницима у култури. Штавише, по природи ствари, Србија ће вршити најјачи медијски утицај и пласман наших дела у региону, где више од 20 милиона људи говори или разуме српски језик. Дугорочно, национални пројекти ће се финансијски исплатити јер ће, једном произведени, постати трајна тржишна вредност.

Ликовна уметност

Приватне галерије полако ничу и налазе своје место у већим градовима. Поред њих постоје градске галерије, галерије у оквиру музеја које излажу текућу продукцију. Важно је да држава омогући да и даровити почетници могу да излажу. То се чини тако што држава обезбеђује да галерије једном или два пута годишње организују прву изложбу младом сликару, вајару, керамичару... и ту изложбу финансира или суфинансира. У супротном, нико неће излагати почетнике. Исти принцип би важио и за писце, посебно за песничке књиге.

Музичка уметност

Покушаће се са ангажовањем наших еминентних музичари и музичких стручњака, који су познати у светским размерама и који предају на многобројним музичким академијама у свету. Добиће понуду да у градовима Србије оснују музичке школе за даровиту омладину. Школе не би биле класичног типа, већ би радиле као специјални семинар по плану и програму самих, већ афирмисаних уметника. Полазници семинара били би млади који су већ стекли одређено музичко образовање. Семинари би се организовали из свих музичких области за које се покаже интересовање: класичне музике, филмске музике, цеза, етно звука. Такође би уз помоћ наших музичара из Србије и иностранства били држани семинари за појединачне инструменте: труба, саксофон, контрабас, виолина, хармоника, клавир...

Издаваштво

У овој делатности, врло важној, много тога је остало нерешено. Дуго се чека на формирање Националног центра за књигу. Сад је у припреми предлог за уређивање односа у овој области. Потребна је помоћ надлежног министарства за отварање књижара у мањим градовима, али и књижаре морају бити другачије конципиране него што су биле раније. Ваља схватити да је продаја књига преко интернета чињеница. Зато савремене књижаре морају пронаћи начин како ће тржишно опстати или ће, у противном, једноставно нестати. Поред дистрибуције књиге важна је и помоћ издавачима, нарочито код финансирања капиталних дела.

Обезбедити наступе на престижним међународним сајмовима књига: Франкфурт, Москва и Париз. Исто тако, мора се одредити оквир делатности Службеног гласника и Завода за уџбенике. То би био посао Комисије за сукоб интереса.

Телевизија и електронски медији

У овој области се мора обезбедити транспарентност властичког капитала. Мора се знати ко је или ко су власници ког листа, радија или ТВ станице. Неопходна је измена појединих чланова Закона о радио-дифузији који су се показали тешко примењивим у пракси.

На пример, у будућем законском решењу, носилац претплате не би било домаћинство, тешко га је дефинисати у претплатничком смислу – као што је то у садашњем Закону

– већ власник или корисник стамбене јединице који поседује пријемник.

Јавни сервис и држава, кроз своје институције, морају да валоризују или први пут изнесу на светло дана теме као што су династије Лазаревића, Бранковића, српски корпус у Дубровнику, Трсту, Срби Будима, Сентандерје и Темишвара.

Национална култура је историји и народу остала дужна одговоре на неколико важних питања која познајемо углавном кроз фалсификате и манипулације империјалних медија. Та питања су:

Шта се стварно догодило у Вуковару? Шта је заправо била опсада Сарајева и како је страдало више од 5.500 Срба у том граду? Шта се догодило у Сребреници и око ње? Свакако прво питање модерног доба: Шта је то концентрациони логор Јасеновац?

На та питања морају да одговоре релевантна уметничка дела, телевизијске серије и филмови – они медији које имају највећу перцепцију публике. Нота бене, ти пројекти не коштају ништа више него текуће серије које се ових година снимају, али политика је ценила да те теме нису занимљиве „зато што се истина зна“.

Збиља, да ли се зна? Да ли садашње генерације знају, као што су наши преци знали, да „Латини су старе варалице“. Знамо ли ко су данашњи Латини? Колико се пута морамо саплести о исти камен да бисмо спознали истину? Без одговора на ова питања, национална култура у Србији роптаће под хипотеком злог и одљуђеног народа. Већина оног што су досадашњи режими произвели у култури је била једна врста самоповређивања и ружења властите нације.

Музеји, архиви, библиотеке – чувари највреднијих предмета и уметничких дела једног народа

„Само је прошлости извесна, садашњости не јостоји, а будућности је неизвесна“.

Јован Дучић

Наведене установе представљају стожер културне прошлости српског народа. У њима су сакупљени и сачувани сви докази српског постојања, битисања, борбе, правилних одлука, заблуда. Они се са правом могу звати ризницом српског блага.

Ове установе су по свом опредељењу – рецимо простим народним језиком – место где се чувају у великој већини старе ствари.

Зато се повремено у јавности чују мишљења да су ове установе превазиђене или пак непотребне. Чује се питање: „Коме су потребне старе хаљине, капе, папири, књиге, новине, часописи? Има држава пречих проблема да решава него да троши новац на превазиђене и одбачене старине“.

Са оваквим мишљењем не вреди полемисати. Глувом не вреди говорити. Али како се слична мишљења по правилу јављају на почетку новог века, занимљиво је изнети неколико мисли о музеју Николаја Фјодорова, руског мислиоца који је живео у 19. веку а умро у првој деценији 20. века.

Ово је написано на почетку 20. века, значи пре сто година. Писао је о музеју, али се његове мисли могу применити и на друге установе.

„Музеј није могуће уништити, он као сенка прати живот, као гроб стоји иза свега што живи. Сваки човек носи у себи музеј, носи га и против своје воље, као мртви додатак, као грижу савести. Јер, чување је закон исконски, закон који претходи човеку и који је деловао и делује пре и независно од човека. Чување је својство не само органске, већ и неорганске природе, а надасве то је својство карактеристично за људску природу.“

Музеј је колекција свега преживелог, мртвог, непотребног. Али управо због тога он је и нада века, јер само његово постојање показује да нема коначних ствари.

И никако да се наш век већ једном тргне и схвати да ће и он сам једном постати предмет историје, а музеј – место које ће враћати у живот жртве прогреса”.

Задатак музеја је да чува, заштити, обради предмет и покаже га посетиоцу. Предмет је разлог зашто музеј постоји. Ако нема предмета, нема потребе ни за музејем. Запослени у музеју су само сервис између предмета и посетиоца. Све остале тезе о улози музеја су обична наклапања.

Организација

У суштинском смислу, данашња организациона шема у којој постоје централне или матичне установе које брину о установама на локалном нивоу је принципијелно солидна и ту неке велике промене нису потребне. Логично је да Архив Србије буде матична установа за све локалне архиве у Србији. То може бити од обостране користи. Локални архиви добијају неопходну стручну помоћ, подршку, могућност усавршавања архивских радника, као и обогаћивање сопствених збирки и фондова преузимањем одређене грађе са подручја своје надлежности, а који се налазе у матичној установи.

Слична је ситуација са библиотекама и музејима. Оно на чему би требало радити и што ће бити приоритет је следеће:

1. даље развијање и унапређење технолошке базе наведених установа. Што брже сређивање збирки, фондова, слика, фотографија за интернет презентацију. Заинтересованима омогућити приступ претраживању података преко интернета;

2. посебна брига о стручном усавршавању и материјалном положају радника (архивиста, кустоса, библиотекара, препаратора, књижничара, конзерватора, документариста, административног особља, обезбеђења). Редовна материјална примања стручног особља морају бити повећана и у потпуности усклађена са њиховом одговорношћу. До сада, сем вербалних говора, и то само онда кад дође до какве невоље – пожара, крађе, поплаве, влаге – о одговорности наведених радника и стресној ситуацији којој су изложени мало се у јавности зна. Поред бриге о материјалном стању већ запослених радника, морају се запошљавати, и то без одлагања, нови стручни радници. Логично, то ће у већини случајева бити младе, факултетски образоване и технолошки потпуно обучене особе, али неће бити заборављени ни стручњаци са великим искуством, који су из разноразних разлога просто гурнути у запећак. Брига о материјалном положају стручњака, као и омогућавање да у оквиру своје установе – преко плаћених специјалистичких програма - преносе искуство заинтересованима, биће приоритетни задатак.

На примеру кустоса музеја може се схватити мукотрпност и сложеност послова радника – архивисте, библиотекара – у свим наведеним установама.

У музеју раде стручњаци – кустоси. Кустос је стручњак коме је поверен надзор над музејом, односно збирком у оквиру музеја. Да би неко постао кустос, мора прво да заврши одговарајући факултет, после кога долази вишемесечна практична специјализација у којој се учи како се чува, штити, обрађује и евидентира предмет у музејски картон.

Посао кустоса није предвиђен за велике подвиге, већ за обављање ситних свакодневних послова који су темељ музеја и без којих је опстанак једног музеја немислив. Прича о Индијани Џонсу је филмска. У стварности тешко остварљива.

Поред основних задатака (пријем предмета, процена вредности, очуваности, реткости, квалитета израде, лепоте, описа предмета, уписивања детаљних генералија предмета, фотографисања, конзервације, и смештања у збирку), кустос је обавезан да ради и каталог збирке за коју је задужен. Шта нам вреди предмет који стоји у збирци ако за њега нико не зна? Културно благо једног народа мора се том истом народу и саопштити. Музеј је само чувар блага, а не тајна и од очију јавности сакривена шкриња.

Обавеза кустоса је да организује изложбе. Изложити оку посетиоца највредније предмете из збирке, укомпоновати их хронолошким, тематским или неким другим редом, значајно и визуелно показати део културног или савременог стваралаштва. Успех изложбе зависи од имагинације и стручности кустоса. Зато се кустос са пуним правом назива аутором изложбе.

Косово и Метохија

Косово и Метохија су саставни део државе Србије. Ово је сваком Србину јасно. Све што је наведено односи се на целу државу Србију, а тиме и на Косово и Метохију. С обзиром да се део српске територије налази под окупацијом војно-политичког блока који се зове НАТО, и део културног програма биће прилагођен тренутној ситуацији.

Основни приоритети деловања у култури одвијаће се на неколико планова.

Први је изнаћи техничке могућности да се омогући квалитетан пријем програма РТС на целој територији јужне српске покрајине. Како РТС има сателитски програм, то се лако део програма може прилагодити гледаоцима са Косова и Метохије. Други начин је пренос програма преко кабловских оператера.

Други план деловања се мора ослањати на просвету, културу, уметност, књижевност. Важно је да Срби не забораве шта је за њих Косово и Метохија. Борба за незаборав је основа свих других акција. Ако ми Срби, односно наши потомци, заборавимо на Косово и Метохију, Косово и Метохија ће бити заувек изгубљено.

Трећи план је организовање акције „Косову и Метохији у походе”. У акцији би учествовали глумци, писци, певачи, сликари, вајари. На Косову и Метохији би се организовале премијере филмова, позоришних представа, ликовних изложби. Народно позориште из Београда могло би да изведе неку премијерну драму у позоришту у Косовској Митровици или у Дому културе у Штрпцу. Премијери би присуствовала и српска културна и политичка елита. Нека се поједине премијере, позоришне, филмске, музејске изложбе, ликовне смотре, и то првог реда, одрже прво на Косову и Метохији и у другим градовима у Србији, па тек онда у Београду. Све је лако изводљиво само је потребна воља и жеља.

Култура националних мањина

Држава, у складу са највишим европским стандардима, Уставом и Законом о заштити права и слобода националних мањина, посебну пажњу мора да посвети чувању, развијању, неговању културног стваралаштва и културног наслеђа националних мањина. Културне различитости и специфичности представљају највећу вредност и Влада Србије има обавезу да те културне различитости подстиче и да помаже развијање, преношење и јавно испољавање националне, етничке, културне, верске и језичке посебности националних мањина.

То подразумева употребу матерњег језика, школовање на матерњем језику, службену употребу језика и писма, право на неговање културе и традиције.

Припадници националних мањина имају право да оснивају посебне културне, уметничке и научне установе, друштва и удружења у свим областима културног и уметничког живота. Држава је обавезна да учествује у финансирању тих друштава и удружења у складу са својим могућностима.

Музеји, архиви и институције за заштиту споменика културе чији је оснивач држава, обезбедиће представљање и заштиту културно-историјског наслеђа националних мањина са своје територије.

(Р. Павловић је писац, Д. Антонић је етнолог)

Здравље у функцији развоја и напретка Србије

Пише: др Паја Момчилов

1 Увод

1.1 Здравље је општа друштвена вредност од посебног значаја код свих народа и култура. У традицији српског народа, здравље се сврстава у сам врх свих вредности. Тиме се објашњава историјска брига српског народа за народно здравље. У Уставу Кнежевине Србије из 1838. године, постављени су темељи организације здравствене службе у Србији. Санитетско одељење, формирано на основу тог устава, имало је задатак да предузима све мере за заштиту здравља народа. Те мере су укључивале организацију карантина против уношења и против ширења куге и других опасних заразних болести, старање о лечењу и раду болница, раду здравственог особља, лекара и бабица, отварање јавних апотека и спречавање злоупотребе лекова.

На првој Међународној здравственој конференцији у Паризу 1851. године, здравствена служба Србије је добила високе оцене и истакнута као пример другима.

1.2 Србија је међу првим земљама у Европи законски регулисала организацију и рад здравствене службе. Само четири године након усвајања првог Закона о здравственој заштити у Европи (Уједињено Краљевство), у Србији су 1879. усвојена два закона:

- **Закон о чувању народног здравља**
- **Закон о уређењу санитарске струке**

Ове законе предложио је Народној Скупштини др Владан Ђорђевић, тадашњи начелник санитарског одељења, каснији министар просвете, председник Савета министара, председник града Београда, дипломата и оснивач Српског лекарског друштва.

1.3 Србија је била скромна у ресурсима, али богата у умовима. Међу њима, трајни печат развоју здравствене заштите у Србији, али и шире, дали су др Милан Јовановић-Батут и др Јован Суботић. Први председник Скупштине Светске здравствене организације (СЗО) др Андрија Штампар, у свечаном говору поводом пријема у ту светску асоцијацију, истакао је следеће: „Сретан сам што сам у својој земљи имао једног великог учитеља, проф. др Милана Јовановића-Батута, најсветлији пример учитеља, који је сматрао да лекар мора посветити више времена проучавању и просвећивању народа него било чему другом. Та идеја је основа савремене социјалне медицине“. Он је у једном свом раду рекао да је „професор Милан Јовановић-Батут највећи стручњак у здравственим питањима, не само у земљама словенског југа, него и широког света. Он је поставио правилне основе здравствене политике, давно, пре сада признатих великих имена у медицинској науци у свету“.

1.4 У бившој Југославији, здравствена служба Србије је предњачила. Закон о здравственој заштити из 1968. и Закон о здравственом осигурању и обавезним видовима здравствене

не заштите из 1970. године налазе се међу експонатима најбољих европских закона у Регионалном уреду СЗО. У Документу СЗО који је послужио као основ за израду концепта примарне здравствене заштите, наводи се општина Ивањица као један од неколико успешних модела улоге локалне заједнице у здравственој заштити.

У припремама за Међународну конференцију о примарној здравственој заштити 1978. године прихваћен је предлог Србије као платформа за ставове југословенске делегације.

1.5 У раду СЗО представници Србије у југословенској делегацији имали су кључну улогу код усвајања Глобалне стратегије „Здравље за све до 2000. године“ (1979) и европске стратегије (1984).

Бивша Југославија, према стручним критеријумима, имала је право на 9 стручњака у СЗО. Средином осамдесетих било их је 38, од тога 21 из Србије.

1.6 Санкције Савета безбедности Уједињених нација тешко су погодиле здравствену службу Србије. Ванредни конгрес лекара Србије 1993. године предложио је стратегију рада здравствене службе у условима санкција. Главни циљ био је да се очува биолошки интегритет народа и постојећа мрежа и капацитети здравствене службе, уз очување достигнутих права на здравствену заштиту.

Захваљујући доследној примени стратегије и огромном пожртвовању здравствених радника, последице санкција на здравље народа биле су блаже у односу на тежину њиховог удара. Томе је свакако допринео и високи здравствени потенцијал народа остварен у време пре санкција.

2 Садашње стање и проблеми у области здравствене заштите у Србији

2.1 Здравствено стање становништва Србије је лоше и оно се и даље погоршава. Озбиљно је угрожен биолошки интегритет народа јер је репродукција становништва испод нивоа који обезбеђује његово природно обнављање. Погрешна су објашњења надлежних да је низак наталитет искљу-

чиви разлог за такво стање. Угроженост биолошког опстанка нације последица је ниског наталитета, али и енормно високе стопе општег морталитета. Штавише, раст општег морталитета у већој мери је утицао на пад природног прираштаја него низак наталитет.

Од 2001. до 2005. године стопа наталитета се одржава на 10,5. Стопа општег морталитета се повећавала од 13,2 на 14,0, што је довело до пада природног прираштаја са 2,7 на 3,5 на 1.000 становника.

Према узроку, у структури умрлих око 80 одсто чине превентабилне масовне незаразне болести код којих би се смртност могла смањити до 50 одсто у периоду од 10 година, као што је то учињено у скандинавским земљама. Уколико би се код нас смртност од ових обољења смањила за 25 одсто, што би било могуће у периоду од пет година, општа стопа морталитета смањила би се на 10,5 одсто, односно на ниво постојеће стопе наталитета, чиме би се елиминисао негативан природни прираштај. Научно је доказано да се мера прамарне и секундарне превенције то може постићи.

2.2 Здравствена служба Србије, овако како тренутно функционише, није ни усмерена ни оспособљена за такве мере. Оријентисана је на ублажавање последица које се иначе могу успешно спречити. Од око 28.000 лекара, 80 одсто су специјалисти, а од 6.300 лекара у ванболничкој служби 4.200, или близу 70 одсто, су специјалисти. У 1.524 организационе јединице опште медицине ради 3.300 лекара од којих су 45 одсто специјалисти.

Са таквом структуром кадрова и оријентацијом здравствене службе, здравствено стање становништва не само што се неће поправити, већ ће се и даље погоршавати, а ограничена финансијска средства нерационално трошити.

У својој изборној платформи 2000. године, тадашњи ДОС је обећавао суштинску реформу здравствене заштите са оријентацијом здравствене службе на унапређивање здравља и превенцију болести. Ниједно од датих обећања није испуњено.

Уместо да се ојача биолошки интегритет народа, што су била предизборна обећања, здравље нације је угрожено више него што је било пре осам година.

Средином осамдесетих година, Србија је показала да је могуће смањити смртност и обољевање од водећих незаразних болести, које у највећој мери угрожавају здравље народа. Данас Србија предњачи у Европи по смртности и разбољевању од тих истих болести.

2.3 Требало је скоро шест година да се донесу Закон о здравственој заштити, Закон о здравственом осигурању и Закон о коморама здравствених радника.

Уместо модерних закона који су очекивани, Србија је добила мешавину лоше преписаних законских решења земаља у окружењу. Изостали су најбитнији поступци који су препоручени у Глобалној и Регионалној стратегији СЗО „Здравље за све”.

Закони су усвојени без широке јавне расправе, као и без Документа Народне Скупштине о здравственој политици, што је требало да буде предуслов адекватне законодавне активности. Србија данас има законе, али нема здравствену политику, придружујући се на тај начин малом броју земаља у свету које такође немају здравствену политику.

Кад нема здравствене политике и утврђених приоритета, спроводе се мере без научног утемељења, нема потврде позитивних ефеката, која би уследила да је успостављен ефикасан реферални систем са одговарајућом здравственом технологијом за сваки ниво здравствене заштите.

Највећи део средстава за развој иде за софистицирану опрему високоспецијализованих установа, што не само да не доприноси решавању здравствених проблема, већ, напро-

тив, енормно увећава нерационалну потрошњу. Уместо да се оспособи примарни ниво здравствене заштите како би се успешно решавао највећи део здравствених потреба становништва, као што је то случај у већини развијених земаља, средства се усмеравају претежно на терцијарни ниво. Недовољно искоришћен примарни ниво непотребно оптерећује секундарни, а овај терцијарни. То је основни разлог што је здравствена заштита неефикасна и недовољно квалитетна у целини.

Међународне организације указују на наведене проблеме здравствене службе Србије који се негативно одражавају на једно од основних права грађана – право на здравствену заштиту. Указује се и на друге негативне појаве, пре свега на високу корупцију у здравству. Све ово има забрињавајуће размере, посебно у светлу чињенице да се велики део средстава за развој обезбеђује путем међународних кредита.

2.4 Средства за здравствену заштиту у нашој земљи неспорно су недовољна у односу на потребе становништва, али она нису мала. Суштинско питање јесте – како се та средства троше?

У Глобалној стратегији „Здравље за све” коју је СЗО усвојила још пре скоро 30 година, препоручено је одвајање средстава за здравствену заштиту од најмање пет одсто друштвеног производа, али се препоручује таква дистрибуција тих средстава којом ће бити првенствено покривене потребе примарног нивоа здравствене заштите, уз обезбеђење услова једнакости у остваривању здравствене заштите. Пракса коју примењује Завод за здравствено осигурање, а која не даје позитивне ефекте на здравље становништва је дистрибуција средстава за ванболничку специјалистичку службу, леве и болничку службу, без прецизно утврђених мера и очекиваног њиховог исхода.

Најозбиљнији проблем је неусклађеност између здравствених потреба и трошења средстава. Велико истраживање о здравственом стању, здравственим потребама и коришћењу здравствене заштите које су 2000. године финансирале Светска здравствена организација и УНИЦЕФ, дало је потпуни увид у све аспекте истраживања. Министарство здравља Србије узело у обзир тај драгоцени материјал при изради законских прописа. Уместо тога, ангажовало је стране стручњаке и широко користило законска решења неких других земаља, што је за последицу имало дискрепанцу између стварних здравствених потреба и законских одредби које регулишу здравствену заштиту.

Изостало је поштовање традиције српске медицине која је била цењена у свету и која је јасно и прецизно, још пре 170 година дефинисала појам, смисао и посебне вредности народног здравља, предлагачи нових закона су увели термин „јавно здравље” који не одговара ни духу нашег језика, ни ономе што народно здравље суштински значи.

2.5 Нови закон о здравственом осигурању утврдио је право на потпуну здравствену заштиту свих грађана, а подзаконским актима уведена су бројна ограничења. Једно од највећих ограничења је лично учешће у трошковима за здравствену заштиту, које тек у последње време ослабаја од личног учешћа најугроженије категорије грађана за поједине видове здравствене заштите. Заиста је нејасно из ког разлога није коришћено искуство појединих земаља да основ обавезног здравственог осигурања буде „основни пакет здравствене заштите” којим се утврђују здравствени приоритети, односно посебно рањиве групе становништва, као и обољења чијом превенцијом и здравственом заштитом се обезбеђује очување биолошког интегритета народа.

Такви пакети су уграђени не само у здравствене законе земаља у развоју, него и најразвијенијих земаља. Организа-

ција здравственог осигурања није у духу Устава и опредељења за модел којим управљају осигураници. Завод за здравствено осигурање је сведен на извршни административни орган у коме осигураници немају чак ни симболичну улогу и без икаквог су утицаја на његово функционисање.

2.6 Здравствено стање становништва Србије веома је лоше и стално се погоршава. Оптерећено је здравственим проблемима који се могу ефикасно решавати једноставним ефективним мерама и то претежно на примарном нивоу остваривања здравствене заштите. Повратак у СЗО 2001. године и учешће у раду њених органа нису утицали да надлежни здравствени органи прихвате и примењују заједнички усвојену здравствену политику и остваре реформу здравственог система у духу усвојених међународних стандарда и стратегија. Већ осам година европске земље примењују стратегију „Здравље за све до 2020. године”. Поред тога, три године примењује се и Европска стратегија превенције и контроле незаразних болести.

У Србији се ова документа ни не помињу.

Издак из међународне изолације из времена санкција није донео очекиване промене. Поновно чланство у СЗО омогућило је повратак у међународни SINDI програм, али за то није постојао интерес Министарства.

Без јасне здравствене политике, са неадекватним законима, Србија је суочена са изузетно тешком здравственом ситуацијом и безнађем да се ишта може учинити у правцу промене оваквог стања. Озбиљно је угрожен биолошки интегритет народа, чему у првом реду доприноси лоша организација здравствене службе и неадекватан начин финансирања здравствене заштите.

Хвалоспеви министра здравља на састанку Регионалног комитета СЗО о „успешно извршеној реформи здравственог система”, доводе у заблуду међународну стручну јавност јер у Србији није било искрених намера да се реформа здравства заиста спроведе.

Реформа би требало да има прецизно утврђене циљеве здравствене политике, чија реализација би довела до суштинске и позитивне промене у институцијама здравственог система. Како то до сада није учињено, Србију тај посао тек очекује, иако времена за чекање више нема.

3 Основни ставови и принципи за усвајање здравствене политике и реформе здравственог система

3.1 Садашње стање у области здравствене заштите у Србији је у тој мери лоше да га није могуће мењати само корекцијом законских прописа и парцијалним мерама. Неопходна је суштинска реформа здравственог система на основу дугорочно постављених циљева здравствене политике, у складу са реално процењеним потребама нације, коју би усвојила Народна скупштина Србије.

Предуслови да се изради и усвоји Документ о здравственој политици постоје. Познато је стање здравља народа, познати су фактори који на то стање утичу, познате су ефективне мере којима се стање може брзо и ефикасно мењати. Документ о здравственој политици, поред оцене стања и проблема, треба да садржи глобалне и специфичне циљеве које треба остварити до 2020. године, мере за остваривање циљева, уз процену расположивих ресурса и постизања њихове максималне ефикасности у свакодневној пракси. Специфични циљеви требало би да буду квантификовани, уз прецизну динамику остваривања. На основу тог документа који ће усвојити Народна скупштина, Влада би требало да донесе оперативни програм за његову примену укључујући стратегије, програме, законске прописе, као и кроз мониторинг и евалуацију.

Код утврђивања здравствене политике мора се имати у виду да је најважнији циљ развоја једног демократског друштва благостање његових грађана, да је мерило тог благостања квалитет живота људи, а да је здравље врхунска друштвена вредност и мера квалитета живота.

Документ о здравственој политици треба да доведе у склад здравствене потребе становништва са реалним могућностима друштва.

Србија као земља чланица СЗО требало би да циљеве и мере своје здравствене политике усклади са глобалним и специфичним циљевима ове организације, у мери и на начин који одговара нашим потребама и могућностима.

3.2 Једнакост у правима и остваривању права на здравствену заштиту је универзално прихваћени принцип који смо и ми, као земља чланица Уједињених нација и СЗО, прихватили. То је трајни циљ и он се може остварити путем утврђивања здравствених приоритета у којима су једнака права за све. Томе може помоћи израда и усвајање националног „основног пакета здравствене заштите” који би садржавао здравствене приоритете који би се остваривали под једнаким условима за све.

С обзиром на ограничена материјална средства, у садашњим условима одговарао би нам основни пакет који би садржавао:

- мере унапређивања здравља, спречавања и сузбијања болести и повреда и раног откривања болести које највише угрожавају здравље становништва;

- дијагностику и лечење болести које непосредно угрожавају живот;

- дијагностику и лечење одређених заразних болести, дијализу, лечење оболелих од тешких менталних поремећаја.

Потпуну здравствену заштиту за:

- жене у току трудноће, порођаја и годину дана након рођења детета;

- децу до навршених 15 година живота;

- особе изнад 70 година;

- физички и ментално хендикепиране особе.

Лица обухваћена основним пакетом здравствене заштите била би ослобођена личног учешћа у трошковима здравствене заштите.

Све мере у основном пакету здравствене заштите се квантификују у смислу гарантованих права која се ниједним актом не могу ограничавати. Те мере су саставни део „основног пакета здравствених услуга” и служе као основ за обезбеђење и дистрибуцију потребних средстава.

3.3 Реформа здравственог система у првом реду подразумева оријентацију здравствене службе у целини на унапређивање здравља и превенцију болести, при чему њена организација почива на принципима примарне здравствене заштите као основног и централног дела укупног система здравствене заштите.

Неопходан услов за ефикасно функционисање здравствене заштите у целини је успостављање рефералног система који чини примарни, секундарни и терцијарни ниво. За сваки реферални ниво се утврђује које мере здравствене заштите обезбеђује и коју здравствену технологију примењује.

Најважнији циљ рефералног система је да обезбеди да примарни ниво у потпуности буде оспособљен да решава највећи део здравствених потреба.

Реферални систем обезбеђује да оболели и повређени добију континуирану здравствену заштиту зависно од потребе, благовремено и уз највиши могући квалитет, а све у оквиру јединственог и повратног информационог система.

3.4 Реформа здравственог система је процес који се одвија на основу политичке одлуке и спроводи организовано од

врха до примарног нивоа. Сви законски прописи и програми морају бити усклађени са циљевима и мерама Документа о здравственој политици. Међутим, то су само оквири у којима се реформа одвија. Суштински значај реформе има њено прихватање од здравствених радника и грађана. Јавност мора бити адекватно информисана о циљевима и мерама реформе и укључена у њено остваривање.

Реформа подразумева и усклађивање планова и програма едукације и усавршавања здравствених радника који треба да се оспособе да разумеју и примењују нова схватања, мере и технологију повезане са реформом, али и добру и правовремену информисаност грађана о томе која су њихова права и како се остварују.

Усвајањем докумената, програма и прописа, стварају се законодавни и други услови за примену реформе. Најтежи посао је њена примена у пракси. Мотивација здравствених радника и грађана је веома важан предуслов за успех реформе.

3.5 Улога локалне заједнице до сада је била систематски занемаривана, а управо она има огроман потенцијал. Створени су законски услови да локална заједница добије доминантну улогу у примарној здравственој заштити. Та улога се не може исцрпљивати у оснивачким правима ванболничких установа. Улога локалне заједнице је, пре свега, да мобилише све заинтересоване факторе, да путем мултисекторске сарадње учествује у решавању здравствених проблема популације на својој територији. Мере унапређивања здравља, као основног сегмента здравствене заштите, не могу се остваривати без учешћа локалне заједнице. Активан однос у остваривању здравствене политике је права улога локалне заједнице, а не пасивно спровођење законских прописа из њене надлежности.

3.6 Код утврђивања документа о здравственој политици, Народна скупштина треба да се определи какав систем здравственог осигурања највише одговара нашем друштвеном и политичком систему. Постојећа организација здравственог осигурања представља административно-финансијски орган дистрибуције средстава која се прикупљају на основу обавезног доприноса. Ако смо и даље за класични систем здравственог осигурања, онда би његову организацију и рад требало прилагодити таквом систему, уз јачање улоге осигураника у одлучивању. Могућ је и прелаз на национални систем здравствене заштите у коме се остварује највећи степен солидарности јер се средства прикупљају путем пореза. Овај систем подразумева наглашену улогу државе и њених органа. Он би знатно више одговарао улози локалне заједнице, јер би средства за здравствену заштиту добијала из буџета и са њима располагала. Сада локална заједница има одређена овлашћења, али не располаже средствима.

3.7 Дуго је најављивано увођење породичне медицине, а у закону стоји недоречено решење „изабраног лекара“. Постоје јасни и прецизни ставови усаглашени између СЗО и Међународног удружења за породичну медицину, где су дефинисани појам, смисао и садржај породичне медицине. Ако се она прихвата у нашој пракси, онда би је требало дефинисати у складу са међународно прихваћеним стандардима.

3.8 Једно од нерегулисаних питања реформе здравственог система је који би то аспекти здравствене заштите требало да буду у надлежности државе, а који се могу препустити приватном сектору. По правилу, приватном сектору се препушта оснивање здравствених установа и разни облици приватног осигурања.

Садашња законска решења то нису решила. Приватни сектор у здравственој заштити, у пракси је ван здравственог система и у највећој мери функционише на допунском раду здравствених радника запослених у државном здравству.

Први корак у решавању тог проблема је да се здравствене установе приватног сектора изједначе са државним, под условом да обављају исте послове и под истим условима као и државне. Други корак је да се разграничи рад запослених у државном и приватном сектору.

Примарни ниво здравствене заштите пружа велики простор за учешће приватног сектора. У многим земљама са националним системом здравствене заштите и системом здравственог осигурања, носиоци здравствене заштите на примарном нивоу су приватни лекари, односно групе приватних лекара. За оспособљавање примарног нивоа за његову комплексну функцију, велике су и кадровске и друге потребе. Укључивање приватног сектора у функцију примарног нивоа не би битно утицало на поремећај у финансирању здравствене заштите, јер тај ниво треба да добије приоритет у будућој дистрибуцији средстава.

Држава мора да обезбеди обавезно здравствено осигурање, док би приватно здравствено осигурање могло да покрије шира права, изнад обавезног здравственог осигурања, као и боље услове од стандардних.

У области здравствене заштите Србије постоји један парадокс – бележи се раст друштвеног производа и трошкова за здравствену заштиту, а погоршава се здравствено стање народа. То значи да здравље није у функцији друштвено-економског развоја, нити се рачуна на допринос здравља том развоју.

У регулисању система здравствене заштите учињени су велики промашаји, чија је последица озбиљно угрожен биолошки интегритет народа. Још већа кривица је у лошој здравственој заштити него у нарушеним демографским кретањима. Стање је алармантно, а нема знакова да надлежни органи имају намеру да нешто предузму. Изашли смо из међународне изолације, а понашамо се горе него у време изолације. Стратегије, стручни ставови и препоруке СЗО чији смо члан од оснивања, као да за нас не важе. Без утврђених циљева и мера здравствене политике ради се конфузно, стихијски и наслепо, а резултат је све лошије здравствено стање народа. Нико до сада није за такву небригу одговарао, а време је да се барем на изборима положе рачуни. Народ би морао да зна зашто му је све горе, ко је за то одговоран и ко за то мора да одговара.

(П. Момчилов је доктор медицинских наука)

Брига о будућим мајкама – у закону све у најбољем реду, у пракси:

Цене папрене, а од европских стандарда – ни трага

Будуће мајке у Србији, према искуствима и проценама, у просеку треба да издвоје бар 1.000 евра како би своју трудноћу изнеле до краја, без обзира на то што према закону скоро све прегледе и интервенције покрива здравствено осигурање! У државним болницама због гужви не могу на време да ураде поједине анализе, па одлазе у приватне амбуланте где све папрено плаћају. Неке специјалистичке прегледе раде само две или три клинике у Београду, па у њих долазе труднице из целе Србије. Зато се неретко дешава да будуће маме на интервенцију чекају и по неколико месеци. Свако вађење крви и преглед урина у приватним лабораторијама кошта око 1.000 динара, вагинални и цервикални брис такође коштају око 1.000 динара, преглед плодове воде (амниоцентеза) кошта између 300 и 450 евра, док се двоструки и троструки тестови крећу око 2.000, а четвороструки тест кошта и до 6.000 динара. Све ове анализе саветују се неким трудницама како би се отклонила сумња да постоје аномалије на беби.

Искуство труднице из Новог Сада, Мирјане М. (30) уверљиво говори какав третман имају труднице, од здравствене установе до фирме у којој раде. „Ово ми је прва трудноћа, имам пуну подршку породице и супруга, факултетски сам образована, имам стални посао. Трудноћу водим код лекара

у приватној пракси. Због дугог чекања код лекара опште праксе у државној установи и компликоване процедуре (нпр. лекар ради од 14 часова, али у 7 ујутру мора се оставити књижица и добити број, па поново доћи после подне и слично), своје здравствено стање контролисала сам у приватној ординацији и приватним лабораторијама. У четвртном месецу трудноће констатовано ми је постојање *placenta previa marginalis*. Моје стање подразумевало је отварање боловања и строго мировање. Извештај лекара приватне праксе није валидан за отварање боловања, а након 30 дана потребно је да трудница иде на лекарску комисију како би наставила боловање и остварила своје право на 65 одсто зараде”, наводи ова мајка и додаје: „На првостепеној лекарској комисији у Новом Саду чекала сам четири сата да ми доктор испише извештај о наставку боловања, иако сам на књижици црвеним словима исписала **трудница**. Чекаоница је била пуна и седела сам на радијатору. Један члан комисије је рекао да не могу одмах да ми дају извештај јер доктор опште праксе није написао добро шифру мог здравственог стања, па сам се вратила у Дом здравља и након шест сати чекања, добила извештај комисије. Други месец, након истека још 30 дана, на комисију сам послала своју сестру, али трећи пут сам желела да идем, па сам породилско боловање отворила

најраније што сам могла, тј. 45 дана пре датума порођаја, како бих избегла још једно чекање”.

Мора ли овако? Наравно да не мора. У време технолошких достигнућа, СМС порука, телефона, интернета, како је могуће да ниједној државној кући није пало на памет да олакша трудницама, омогући им заказивање контрола и прегледа путем, на пример, СМС порука, или телефоном, уместо бескрајног малтретирања у загушљивим чекаоницама? У приватним ординацијама трудноћа се води и у електронском облику, прегледи заказују. У државним је све као у време наших бака. На послу, када будућа мајка саопшти послодавцу да ће због материнских обавеза одсуствовати неко време са посла, „герор” администрације долази до пуно изражаја.

Искуство наше саговорнице из Новог Сада је обесхрабрујуће: „Почетком трећег месеца трудноће саопштила сам послодавцу да сам трудна, због природе свог посла и обавеза које је требало да преузме неко од колега. Првих тридесет дана боловања 'падају' на терет послодавца. Послодавац ми је редовно са другим запосленима исплатио зараду. За наставак боловања, моја зарада 'пада на терет' социјалног и исплаћује се на крају месеца за текући месец, и касни. Проблем је настао када сам желела да искористим годишњи одмор из претходне године. Према тумачењу персоналне службе, могла сам да прекинем боловање и искористим годишњи, а по тумачењу финансијске службе, то није било могуће. Резултат 'сарадње' ове две службе био је да сам, упркос сталног запослења и гарантованог права на годишњи одмор и зараду, за два месеца, у октобру и новембру, добила износ од 65 одсто своје зараде за само један месец (обавезни прегледи УЗ, праћења трудноће и др. коштали су више од плате за та два месеца), а поред тога износ од 65 одсто своје зараде био је нижи од републичког просека.”

Дакле, трудница је „кажњена” нижом накнадом, али и кињењем од стране администрације – од здравствене установе до фирме у којој ради. Тек недавно је озаконљено да породиље имају право на пуну накнаду, односно 100 одсто просечне зараде у претходном периоду, али та законска одредба, на предлог Министарства здравља, ступа на снагу тек 2009. године!

Србија нема стратегију о заустављању пада natalитета

Јавна је тајна да је готово немогуће наћи трудницу која није платила за порођај, иако лекари и медицинско особље за то већ примају плату.

Пре неколико месеци, дневни лист „Политика” је пренео речи министра здравља проф. др Томице Милосављевића

који је апеловао на труднице да одбију да плате услуге које су већ намирене кроз плату која иде из државне здравствене касе.

Парадоксално је да је министар осудио плаћање порођаја, али је подржао увођење „таксе за присуство” порођају за очеве, коју је увео др Душан Станојевић, директор Гинеколошке болнице „Народни фронт”, а да за то у закону нема основа. Јавност је тада веома бурно реаговала. Др Станојевић је објаснио да је цена од 15.000 динара, колико износи тај намет, заправо покушај „заstraшивања” (!?) очева, како би одустали од намере да присуствују доласку на свет свог детета, јер, како је рекао, „сметају у породилишту”. Сајтови готово свих медија били су затрпани оштрим негодовањем и коментарима.

Брига о здрављу жена, стратегија о заустављању пада natalитета, у Србији суштински и не постоји. Процене да се годишње у Србији обави око 200.000 абортуса – податак је који много говори. Свака 10. жена у централној Србији и свака 13. жена у Војводини једном годишње насилно прекину трудноћу. Какве су последице, довољно је погледати статистику. Сваке године у Србији од рака грлића материце обולי 1.400, а умре око 500 жена. Према стопи оболевања од ове врсте карцинома, наша земља је прва у Европи. Недостатак превентивних прегледа разлог је што се наша земља по броју оболелих налази на првом месту у Европи. Истраживања су показала да само 30 одсто жена у Србији одлази на преглед код гинеколога и када нема никаквих тегоба. Тужно је сазнање да нисмо довољно еманциповано друштво. Здравље жена, материнство и рађање, нису у жижи интересовања здравственог система, али ни друштва у целини. Говорећи без икакве патетике, чињеница је да у том поновљивом чину доласка на свет има нечег заиста узвишеног. Мали човек који се рађа морао би да има и оца и мајку. Зашто оба родитеља не могу да поделе радост доласка свог детета на свет у тренутку када се то и догађа? Сама идеја будућег оца да, када већ не може да подели порођајне муке са мајком свог детета, у најважнијем часу за целу породицу, жели да буде на месту догађаја, племенита је у својој основи. У томе има правог витештва. Нажалост, изгубили смо саосећање за најдирљивији тренутак у животу жене, али и сваког човека. Тренутак када се рађа нови живот. Онако како га поштујемо тако нам и враћа. Нових беба у Србији, нових људи – све је мање. Обесхрабривање и онемогућавање очева да присуствују порођају заправо је кршење основних људских права. Најтужније је што је то подржао директор здравствене установе у којој деца долазе на свет, али и министар здравља, који је, између осталог, отац троје деце.

Р. В. С.

Здравствена заштита деце

Брига о деци – брига о будућности

- *Опадање natalитета у Србији је драстично, али још увек је висока и стога смртосна одојчади*
- *Обим имунизације деље популације није на задовољавајућем нивоу, посебно код маргинализованих популационих група*

Аналитичари кажу да се квалитет здравствене заштите огледа у неколико значајних статистичких параметара, међу којима је стопа смртности одојчади један од најважнијих.

Иако често слушамо да ништа пре петог октобра 2000. године није ваљало, судећи по статистичким подацима, није баш тако. Наиме, релативно највеће смањење смртности одојчади, према званичним подацима Института за јавно здравље „Др Милан Јовановић-Батут“, забележено је у периоду од 1991. до 2001. и то са 21,8 промила, на 11,7 промила. Треба напоменути да су у ове податке урачунати и статистички показатељи са Косова и Метохије. Упркос побољшања, Србија и даље заостаје у односу на многе европске земље у којима је стопа смртности одојчади на веома ниском нивоу, чак испод пет промила.

Опадање natalитета у Србији је драстично: пад броја живорођене деце (са 78.101 на 70.997), односно пад стопе живорођених на 1.000 становника, са 10,4 у 2002. на 9,6 промила у 2006. години, морало би забринути свакога ко жели будућност овом народу.

Стопа смртности одојчади у Србији и даље је у опадању – стопа опада са 10,1 у 2002. на 7,4 у 2006. години, а најчешћи узрок смрти одојчади су стања у порођајном периоду са 61,71 одсто умрле одојчади.

Имунизација целокупне дечије популације је обавеза државе и она се углавном добро спроводи. Проблем настаје код маргинализованих популационих група, посебно у периоду од 2002. до 2004. године, када је углавном међу Ромима, избеглицама, интерно расељеном децом и децом из социјално угрожених породица, откривено 36.611 деце узроста 0-14 година која никада нису вакцинисана. Ова деца била су у повећаном ризику да оболе од превентабилних заразних болести. Анализом њихове здравствене документације и вакциналног статуса, утврђено је да је 13 280 деце раније било комплетно вакцинисано (36,3 одсто). Од 23.330 деце која су планирана за вакцинацију, вакцинисано је 12 088 деце или 51,8 одсто. Остала деца нису била обухваћена, и то су деца родитеља који често мењају место боравка и деца чији су родитељи одбијали вакцинацију из верских и националних убеђења, иако су били обухваћени кампањом социјалне мобилизације.

У сарадњи са општинским центрима за социјални рад, школским органима и представницима основних школа, здравствене екипе откриле су 648 деце школског узраста која нису уопште похађала наставу. Сва деца су укључена у одговарајући ниво образовања, у зависности од претходно завршених разреда. Нажалост, касније нема података колико је њих наставило да иде у школу после акције вакцинације, јер нису рађена додатна истраживања.

Једини начин да деца маргинализованих популационих група (првенствено Роми, избеглице и социјално угрожени) равноправно користе превентивну и другу здравствену за-

штиту, јесте шири друштвена акција и социјална мобилизација која превазилази оквире здравственог система. Поддршка од стране локалних медија (ТВ и радио станице, штампа), као и локалних политичких структура била би од велике користи, али она, нажалост, није испунила очекивања.

Министарство за рад и социјалну политику протекле године је објавило забрињавајући податак из једног истраживања – око 200.000 деце има само један оброк дневно. Дакле, добар број малишана у Србији гладује! Деца из сиромашних породица у великом су ризику да оболе, пре свега због лоше и неадекватне исхране, али и услова у којима живе. Држава би морала да се побрине за њих и нађе начин да им посвети више пажње и бриге у будућим активностима.

На сајту Министарства здравља наводи се да је знатан број деце изложен не само лошим хигијенским условима, већ и аерозагађењима која битно утичу на њихово здравље. Пример Панчева, где огроман број деце болује од бронхијалне астме и тешких хроничних бронхитиса, уверљиво говори о немару државе да натера загађиваче да се одговорно понашају.

Нажалост, скоро сва деца (97,4 одсто), изложена су и секундарном пушењу у кругу своје породице!

Деца су све мање физички активна, само трећина (33 одсто) свакодневно се бави неком физичком активношћу, док две трећине њих проводи време седећи, уз телевизор, компјутер... Последице, скоро 13,5 одсто деце до 19 година је умерено или знатно гојазно, што за резултат има све већи број малишана и школараца који оболевају од дијабетеса.

Протеривање дуванског дима и психички активних супстанци из школе, засад, даје јако скромне резултате. Дрога је све присутнија код све млађих узраста, па би убудуће морала здравствена служба, али и шири друштвена заједница, озбиљно да се позабави овом пошасту новог доба.

Р. В. С

У Србији недовољан број геријатријских установа

Брига о старима – огледало друштва

Према проценама Центра за демографска истраживања Института друштвених наука, данас у Србији живи 1 274 155 особа са 65 и више година, што чини 17,1 одсто укупног становништва. Чак 157 од 161 општине у централној Србији и Војводини спадају у општине са старим становништвом (подаци из истраживања др Мирјане Рашевић, Институт друштвених наука).

Са оваквом демографском сликом, Србија је једна од пет демографски најстаријих европских држава, уз Италију, Немачку, Бугарску и Шведску.

Према проценама, број особа старих 80 и више година, за пола века утростручиће се – са 143 на 414 хиљада и представљаће четвртину укупног броја старих, односно удео најстаријих у укупној популацији повећаће се са 1,9 на 6,2 одсто. Ова демографска експанзија, где треба имати на уму и скоро петину сиромашне популације, намеће надлежним државним органима и институцијама озбиљне захтеве за безболно интегрисање овог друштвеног микрокосмоса у друштвени простор у којем се срећу све генерације и представници различитих друштвених слојева.

Национална стратегија о старењу 2006-2015, у чијој су изради учествовали емигрантни стручњаци (између осталих и М. Рашевић, М. Јањић, П. Манојловић, Ј. Козарчанин и др), а коју је Влада Републике Србије усвојила 21. септембра 2006. године, добра је полазна основа за решавање бројних проблема старења и старости у Србији.

Тренутно, један од проблема који нараста је недовољан број установа за смештај и лечење старих особа. Постоји мрежа различитих установа у области геронтологије, али оне све теже задовољавају различите потребе ове социјално и културно издиференциране, али све бројније популације. Иако према речима проф. др Младена Давидовића, начелника Клинике за геронтологију КБЦ „Звездара“, старост није болест, угрожено здравље старијих суграђана јесте један од ургентних проблема друштва и његових здравствених капацитета.

Клиника за геронтологију КБЦ „Звездара“, једна од најстаријих установа ове врсте у Србији, располаже релативно ограниченим смештајним капацитетима – само 96 постеља, док су реалне потребе далеко веће. Процењује се да би 40 постеља на 100.000 становника једва подмирило реалне потребе за геријатријским постељама код нас.

За ванинституционалну здравствену заштиту референтни центар у Београду је Градски геронтолошки центар који има пет организационих јединица са 1.217 корисника, што је 12,6 одсто укупних капацитета у Србији.

Осим ове установе, КБЦ „Др Драгиша Мишовић“ има геријатријско одељење са малим бројем постеља, док у болници „Др Лаза Лазаревић“ функционише одсек психогеријатрије. Постоје и мања геријатријска одељења у разним здравственим установама, неколико стационара при геронтолошким центрима и домовима за старе. Наравно, популацији старих, углавном у градским срединама, на располагању је и мрежа здравствених установа примарне и секундарне здравствене заштите. Треба знати да је велики број остарелих особа у тзв. самачким домаћинствима, без подршке породице и у стању одређене социјалне изолације. Многи од њих чекају на смештај у неком од домована за старе и пензио-

нере или збрињавање на неки други начин. Мада је данас геронтолошких капацитета у Србији више него пре двадесетак година, потребе су много веће.

Тренутно, у Србији има 45 државних установа са преко 9.600 постеља и девет установа које пружају услуге психички оболелим и старим лицима. Од пре пар година појавиле су се и приватне установе, којих је највише у Београду и околини. Један број приватних домована чека на одобрење за легализацију. Нажалост, према неким оценама, више од половине таквих установа ради полулегално под различитим називима и услови смештаја нису задовољавајући.

Већ дуже време размишља се о новим приступима, новим облицима заштите и збрињавања старих особа. Остаје, међутим, свакодневница стотина хиљада људи који живе у нашем окружењу, бројних генерација које су тек ступиле у треће доба, све већег броја људи који су у периоду праве старости, дакле старијих од 80 година, који очекују мало пажње, уважавања, равноправан третман, понекад неку малу привилегију, на пример, да не чекају у реду на лекарски преглед, у пошти или банци.

Нажалост, бројне „ванстандардне услуге“ које су одскора део свакодневне праксе у државном здравству, ставиле су у неравноправан положај старе људе, јер огромна већина њих припада нижим социјалним слојевима и живи са ниским месечним примањима, па су им те услуге недоступне.

Наше доба, нажалост, није пријатељски наклоњено старости и старима. Постоји култ младости, која је сама по себи једна врста моћи и свет јој се непрестано улагује. Пример Јапана и скандинавских земаља, где стари људи имају посебан третман и много погодности којима друштво настоји да им олакша „треће“ доба, пример су који би и Србија требало да следи.

Р. В. С

Постизање равноправности полова, побољшање положаја жена и очување породице у Србији

- „Постизање демократије претпоставља постојање стварног партнерства између мушкараца и жена у вођењу друштвених послова, у коме они раде у условима једнакости и комплементарности, узајамно се обогаћујући својим разликама.”

(Универзална декларација о демократији; члан 4)

Пише: Елена Божић Талијан

Фундаменталне, цивилизацијске вредности уграђене су у темеље програма Српске радикалне странке. Једна од тих вредности је **једнакост**. Једнака права и могућности морају да буду обезбеђени за сваког појединца, за сваку жену и сваког мушкарца, за сваку девојчицу и сваког дечака. Развој друштва и висок степен демократије није могуће остварити без апсолутне равноправности полова и омогућавања свакој јединки друштва да оствари свој пуни потенцијал, исказа своје вредности и да свој допринос друштву. Равноправност полова је основно људско право, и као такво је део многих међународних правних аката, као и националних устава, па тако и Устава Републике Србије. У члану 15 пише: „Држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности”.

Сви морамо да постанемо свесни чињенице да постизање равноправности полова није „женски проблем” и „женско питање”, већ друштвено питање. То је, такође, и етичко питање. Како једно друштво може да дозволи и толерише да један део популације има мање могућности, мање права или да му се угрожавају и крше основна људских права? Важну улогу и одговорност у процесу остваривања једнакости и равноправности имају мушкарци.

Српска радикална странка ће посебну пажњу посветити доношењу мера које ће обезбедити очување породице. Веома су опасне тенденције (које су већ очигледне) усмерене ка разградњи породице. Опстанак овог друштва могућ је једино ако породица опстане и остане основна ћелија друштва. Зато је од суштинског значаја доношење подстицајних мера за рађање.

Приоритет у политичком деловању Српске радикалне странке у области равноправности полова је елиминација свих облика насиља над женама. Случајеви насиља представљају повреду људских права. Насиље над женама води кршењу права на живот, сигурност, слободу, достојанство и интегритет жртве. У друштву не сме да постоји ни минимум толеранције према насиљу над женама.

Српска радикална странка ће се интензивно борити за побољшање положаја жена и елиминацију сваке врсте дискриминације, као и за спровођење истоветних мера и активности ако су дискриминисана права мушкараца.

1. Садашње стање области равноправности полова

Шта је до сада урадила тзв. демократска власт у спровођењу политике равноправности полова? Њихов досадашњи

рад јасно показује да су они, који себе представљају као једине и неприкосновене борце за увођење европских стандарда, суштински апсолутно незаинтересовани да учине било какав напор на плану развоја друштва, обезбеђивања поштовања људских права у потпуности сваком појединцу и достизања високог степена демократије. Њихова активност се своди на пуко декларативно залагање. Нису они никакве присталице Европске уније и европских стандарда, већ обични еврофолиранти који на празним причама покушавају да дођу до политичких поена.

Овај режим, за пуних осам година своје владавине, није успео да обезбеди главни институционални механизам за спровођење равноправности полова – Закон о равноправности полова, а да не говоримо о осталим пратећим механизмима. До пред крај 2007. године није постојало тело које је у Влади Републике Србије задужено за спровођење политике равноправности. Био је образован једино Савет за равноправност полова као стручно саветодавно тело Владе, 2004. године. И ако занемаримо професионалну стручност и велике пропусте у раду Савета, остаје чињеница да Влада финансира Савет чији су чланови разноразни тзв. стручњаци, представници невладиних организација... итд, али њихове предлоге и сугестије уопште не прихвата. Потврђивање или реизбор Савета обављено је у септембру 2007. године. Такође је образован и Сектор за равноправност полова, као тело које је задужено за спровођење политике равноправности.

Актуелни Савет је једно гломазно тело, које чине 23 особе, а од тога само двојица мушкараца. Прво, поставља се питање да ли је уопште постојала потреба да се поново бира Савет и да се издвајају паре, када је већ формиран Сектор, поготово зато што је Сектор једноставно преузео све што је радио Савет, као и њихове предлоге неких докумената које је Влада требало да усвоји.

Друго, чињеница да су чланови Савета готово искључиво жене, јасно показује да они професионално нису способни да се баве овом облашћу јер уопште не разумеју суштину равноправности полова. Равноправност полова није неко „женско питање” и постизање равноправности није могуће без потпуне укључености мушкараца у овај процес. Еврофолиранти, наравно, не поштују ни основну препоруку европских и међународних институција да у свим телима која се баве равноправношћу полова, па чак и у делегацијама које посећују семинаре о равноправности полова, а које организују међународне институције, буду равномерно заступљени мушкарци и жене.

Савет за равноправност полова је 2006. године израдио „Национални план активности за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности (2007 - 2010)”. Када је формиран Сектор за равноправност полова, Сектор је преузео поменути план и променио му назив у Стратегију, и наводно нешто радио на њеном побољшању. Према извештају који је представник Сектора поднео члановима Одбора за равноправност полова, Стратегија обухвата апсолутно исте области као и претходни план, и није планирано да буде свеобухватнија. Међутим, од 2006. године до данас, Влада није усвојила ниједну верзију плана или Стратегије.

О професионалној нестручности и неспособности оних који су се у Влади бавили равноправношћу полова, сведоче и „Закључни коментари Комитета за елиминацију дискриминације жена Уједињених нација” од 14. маја 2007. у чијој надлежности је праћење спровођења Конвенције о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW), која је за нашу земљу обавезујућа јер смо 2003. приступили Опционом протоколу CEDAW, као што су обавезујући и Закључни коментари.

Закључни коментари Комитета представљају оштру критику дотадашњег рада Владе и указују на многе пропусте, па чак и то да ни сам Извештај који је Савет поднео Комитету о дотадашњем раду и резултатима у области постизања равноправности и спровођења CEDAW, није написан како треба, у складу са захтевима и стандардима Комитета. А у извештају Савета који је поднет Одбору за равноправност, истакнуто је да су чланови Савета пролазили кроз посебну едукацију како би Извештај за Комитет био написан како треба.

Комитет, пре свега, позива државу да се без одлагања усвоји Нацрт закона о равноправности полова, као и да се обезбеди да овај закон садржи институционалне и оперативне аспекте потребне да би се обезбедила заштита жена од свих облика дискриминације у складу са захтевима међународног акта – Конвенције о елиминацији свих облика дискриминације жена. Комитет изражава забринутост што Конвенција није добила централни значај као правно обавезујући инструмент људских права за елиминисање свих облика дискриминације жена и унапређивање равноправности полова, иако већ представља део домаћег правног поретка.

Када је израђивао Национални план, Савет уопште није узео у обзир специфичности овог региона, на пример, запостављени су социјални програми, утицај ратних сукоба и других конфликата на жене. Комитет је препоручио да се у Националном плану приступи и решавању проблема жртава рата, нарочито избеглих и расељених жена.

У Закључним коментарима Комитет посебно наглашава да је неопходно да држава као приоритет постави елиминацију свих видова насиља над женама, нарочито насиља у породици, као и да усвоји свеобухватне мере за решавање проблема насиља у породици. Ово су само неке од теза из Закључних коментара Комитета, али довољно јасно показују да режим од 2000. године ништа није урадио у области равноправности полова.

1.1 Економски положај жена

Анализе показују да се економски положај жена погоршава у земљама у транзицији (тако је и у Србији), поред осталог и због стереотипа у схватању улоге жене у породици и друштву, слабе кредитне способности – високе камате и мали проценат жена које имају власништво над некретностима, ниског нивоа образовања и информисаности жена у руралним областима, рестрикција буџета у правцу смањења издвајања за здравство, образовање, смањење права везаних за породилско одсуство, дечју заштиту и пензије, повећање сиве економије, што појачава експлоатацију и дискриминацију жена, унутар породице, на послу...

У Србији су, када је у питању запошљавање, посебно угрожене жене преко 45 година, домаћице, младе жене, жене које се баве пољопривредом, избеглице, и жене из вишеструко дискриминисаних група. Основни проблеми у запошљавању жена су дискриминација по старости, недовољан степен квалификације, фаворизовање мушкараца при запошљавању, притисци ради одлагања родитељства, сексуалне уцене...

Када су у питању запослене жене, ту је видљива дискриминација у обављању руководећих и највише плаћених послова, подела занимања на „мушка”, више плаћена, и „женска”, мање плаћена, жене масовно раде на „сиво”, женска радна снага претежно је ангажована на ниже плаћеним пословима, жене су изложене сексуалном узнемиравању, итд.

1.2 Доступност образовању и технолошка писменост жена

У Србији је изражен пад квалитета образовања, чему доприноси смањивање издвајања за образовање, пад ученичког и студентског стандарда и погоршање услова школовања. Такође се смањује доступност образовању услед снажног пораста друштвених неједнакости. Према Извештају Владе Републике Србије, на нижим нивоима образовања полна неједнакост је готово елиминисана у већинском становништву, али се задржала у неким мањинским групама. Последњих година се уочава повећање броја неуписане женске деце у основну школу, као и прекидање школовања, у првом реду због сиромаштва.

Стереотипи у односу на полне улоге условљавају вишу технолошку неписменост жена, што их додатно маргинализује на тржишту рада. Вертикална сегрегација међу студентима још увек постоји на нивоу последипломских и докторских студија.

1.3 Систем здравствене заштите

Према подацима који се наводе у Националном плану, у Србији је дошло до драстичног урушавања система здравствене заштите становништва, а терет бриге и старања о болеснима пребачен је углавном на жене. Урушавање здравственог система праћено је нарастањем приватне праксе, која се развијала без адекватне нормативне регулативе. Једна од озбиљних негативних последица је пораст корупције, која посебно погађа жене, с обзиром на њихову слабију економску моћ. У оваквим околностима нагло је порасла неједнакост у остваривању права на квалитетну здравствену за-

штиту, што се посебно негативно одражава на жене изложене двострукој и вишеструкој дискриминацији.

Према подацима Министарства здравља из 2003. године, два основна узрока умирања и разбољевања жена су кардиоваскуларне и малигне болести, које се могу спречити мерама примарне превенције (промоција здравља, развијање здравих стилова живота...) и мерама секундарне превенције (рано откривање болести, нарочито болести репродуктивних органа...)

1.4 Насиље над женама

Насиље над женама је сваки акт насиља заснован на полним разликама који доводи, или ће вероватно довести, до психичког, физичког или полног угрожавања или патње жена, укључујући и претњу таквим делима, принуду или произвољно лишавања слободе било у јавном или приватном животу, укључујући и насиље у породици, злочине почињене у име части, злочине почињене у име страсти, трговину малолетним и пунолетним женама, насиље у вези са комерцијалном сексуалном експлоатацијом, као и економску експлоатацију.

Насиље над женама је један од најтежих облика кршења њихових основних људских права. Малолетне и пунолетне жене подвргнуте су физичком и сексуалном насиљу мушкараца у породици, на радном месту или у друштву, између осталог – силовању, пребијању, инцесту, сексуалном злостављању, раном или присилном браку, насиљу у вези са комерцијалном сексуалном експлоатацијом, укључујући трговину, као и економску експлоатацију и друге облике сексуалног насиља.

Постоје посебно рањиве групе жена које су веома угрожене насиљем, као што су жене избеглице и расељена лица, жене које живе у сиромашним и сеоским удаљеним срединама, жене без средстава за egzистенцију, жене са инвалидитетом, старије жене, женска деца, Ромкиње.

У многим случајевима насиље над женама и женском децом дешава се у породици или у оквиру домаћинства, где се насиље често толерише. Занемаривање, физичко и сексуално злостављање, силовање женске деце и жена од стране чланова породице и других чланова домаћинства, као и појаве злостављања од стране брачног друга и других лица, често се не пријављују и зато су тешки за уочавање. Чак и када се такво насиље пријави, често изостаје заштита жртве или кажњавање или адекватно кажњавање починиоца.

1.5 Учешће жена у политичком и јавном животу

Жене су у пракси искључене из институционалне политике. Нису адекватно представљене на вишим нивоима власти, посебно у извршној власти и на руководећим позицијама. У Србији нема равнотеже између друштвеног утицаја жена и мушкараца и тиме су сужене могућности друштва. Равномерно учешће и подела одговорности жена и мушкараца у политичком и јавном животу је темељ демократског друштва.

1.6 Улога мушкараца

Већ смо нагласили да се постизање равноправности полова погрешно дефинише као „женско питање” и да се маргинализује као проблем који од многобројних „великих и судбоносних тема” никако не успева да исплива као приоритетно питање. Улога и учешће мушкараца у процесу постизања равноправности полова је од суштинског значаја. Постоји отпор код мушкараца да се укључе у овај процес, који је последица многих разлога – стереотипа о „мушким” и „женским” улогама у свим друштвеним сферама, сексизам, одржање моћи, привилегије у постојећим односима и позицијама, давање предности мушкарцима

2. Основе за спровођење политике равноправности полова

Постизање равноправности полова не сме да зависи од политичке воље, већ представља обавезу за сваку власт, јер је равноправност полова као основно људско право гарантовано и Уставом Републике Србије.

Узимајући у обзир да до сада готово ништа није урађено у овој области, неопходно је донети свеобухватне мере и законе за побољшање положаја жена и постизање равноправности полова. Институционалне механизме (у форми тела) на свим нивоима неопходно је нормативно уредити.

Пре свега, није могуће начинити ниједан корак без доношења Закона о равноправности полова. Израда Националне стратегије за постизање равноправности полова, као и измене у појединим законима који третирају ову проблематику, такође су од суштинске важности јер се на тај начин обезбеђују механизми за постизање једнаких могућности и права жена и мушкараца у пословној, породичној и друштвеној сфери. Политику равноправности полова треба да спроводе сви субјекти државне и локалне власти, уз неопходну сарадњу и координацију свих актера те политике.

Смањење сиромаштва жена и мушкараца и економски развој је основа за повећање запослености и бољи и ефикаснији систем социјалне заштите.

2.1 Постизање равноправност полова и обезбеђивање једнаких могућности, права и услова при образовању, запошљавању и на тржишту рада

Друштвена улога жене, њено образовање, занимање и положај на тржишту рада, уско су повезани. Закон о равноправности полова треба да регулише питање запошљавања, рада и приступа свим облицима ресурса и да забрани дискриминацију на основу пола у раду и радним односима. Неопходно је да се обезбеде:

- једнаке зараде за рад једнаке вредности или за рад које се приписују једнаке вредности за оба пола;
- једнакост жена и мушкараца у погледу запошљавања, професионалног напредовања на послу, стручне обуке и услова рада;
- једнака заступљеност жена и мушкараца на пољу научног и техничког истраживања;
- онемогућавање дискриминације жена због трудноће, порођаја или коришћења права на породилско одсуство, као испрекавање сваког облика директне или индиректне дискриминације.

Неопходно је да се обезбеде програми обуке и преквалификације незапослених жена, укључујући и маргинализоване групе жена, кредите за жене које желе да се баве предузетништвом, и оне које желе да покрену сопствени посао.

Од суштинског је значаја обезбеђивање једнаких услова и права на образовање – стварање једнаких могућности и равноправног приступа образовању мушкараца и жена на свим нивоима образовања, као и једнак приступ у употреби и обуци у области информационалних и комуникационих технологија.

Посебна пажња мора да буде усмерена на остваривање једнаког приступа образовању за маргинализоване групе жена и девојчица. Неопходно је обезбедити програме описивања и стручног оспособљавања за старије и непписмене, и за друге маргинализоване групе жена које су у сличној ситуацији.

2.2 Постизање социјалне сигурности за све чланове друштва

Обезбеђивање једнакости жена и мушкараца у погледу социјалне заштите подразумева и доношење посебних мера за заштиту социјално најугроженијих категорија, као што су програми:

- за заштиту самохраних мајки;
- за децу са посебним потребама;
- за особе са инвалидитетом уз уважавање специфичних потреба жена и мушкараца;
- за заштиту жена и мушкараца у позним годинама;
- за побољшање положаја жена и мушкараца у руралним подручјима;
- за побољшање положаја избеглица и расељених особа;
- за побољшање положаја жена и мушкараца који живе на Косову и Метохији;
- за омогућавање одређених предности и права за здравствену рехабилитацију, психолошку и правну помоћ цивилним жртвама рата (посебно жртвама сексуалног насиља);
- за психосоцијалну помоћ мушкарцима са психозичким последицама трауматских ратних искустава.

2.3 Постизање равноправности у области здравствене заштите

Здравље је темељ квалитета живота сваке особе. Здравствена заштита је обично условљена економском ситуацијом. Неопходно је доношење свеобухватних мера за подизање нивоа здравственог система који је у Србији испод свих европских стандарда. Један део подстицајних мера за рабање обухватају мере које је потребно донети у области здравствене заштите. Неке од посебних мера за очување и побољшање здравља жена и мушкараца су:

- мере у циљу побољшања сигурности, здравствене заштите трудница, породиља и дојиља;
- мере за сузбијање високог нивоа смртности одојчади;
- мере које се тичу здравственог осигурања труднице – накнада за време боловања;
- програми у којима је приоритет дат превенцији и раном откривању болести;
- финансирање пројеката који се односе на специфичне здравствене потребе жена и мушкараца (на пример, рак грлића материце и дојке код жена, простата код мушкараца);
- мере за унапређење доступности услуга здравствене заштите женама током читавог њиховог животног циклуса, у свим подручјима у земљи;
- мере за побољшање доступности услуга које су у вези са репродуктивним и сексуалним здрављем жена и мушкараца;
- мере за повећање доступности информација о планирању породице (едукација о контрацептивним средствима како би се смањило број абортуса који је преовлађујући метод планирања породице, и др);
- мере за смањење ризика од сексуално преносивих болести;
- стратегија за пружање здравствене заштите особама са различитим степенима и облицима инвалидности.

2.4 Елиминација свих видова насиља над женама

Приоритетан циљ је елиминација свих облика насиља над женама, нарочито насиља у породици, као и доношење закона и мера које ефикасно сузбијају насиље над женама, а које обухватају законодавни, судски и полицијски аспект, мере превенције и образовања и мере које се тичу пружања адекватне социјалне, економске и психолошке помоћи же-

нама, жртвама насиља. Навешћемо неке од мера за решавање проблема насиља, а које имају за циљ да обезбеде:

- услове за кривично гоњење и адекватно кажњавање починиоца;
- довољан број склоништа за жртве која би била доступна свим жртвама, а која би требало да укључују посебно обучене здравствене раднике, рехабилитацију и пружање савета. Службе за помоћ жртвама насиља треба да буду доступне и женама на селу и оним женама које живе у изолованим заједницама;
- праћење и примену критеријума за прихватање који се користе у сигурним кућама за жртве насиља у породици, како би се обезбедило да се ти критеријуми спроводе без икакве дискриминације;
- успостављање програма саветовања и рехабилитације за починиоце насиља над женама;
- доношење мера и успостављање механизма за сузбијање трговине људима јер је Република Србија и даље држава транзита, порекла и одредишта за жене и девојке жртве трговине људима.

2.5 Постизање равноправности полова у политичкој и јавној сфери живота

Равноправност полова мора да постане део сваке политике, на свим нивоима и у свим сферама. Остваривање демократског друштва није могуће без пуног и активног учешћа жена и мушкараца у свим аспектима живота, па тако и у политичком и јавном животу – у доношењу одлука и креирању политике на свим нивоима власти. Зато је неопходно донети мере које обезбеђују повећање учешћа жена у одлучивању о јавним пословима. Посебним мерама треба решити проблем учешћа у јавном и политичком животу вишеструко дискриминисаних жена.

2.6 Улога мушкараца у постизању равноправности полова

Од суштинског значаја је доношење мера које промовишу улогу мушкараца и укључују их у процес постизања равноправности полова. Неопходно је предузети акције како би се мушкарци укључили, јер равноправност подразумева унапређење односа између жена и мушкараца и постизање баланса у расподели моћи, ресурса и одговорности.

Одговорност мушкараца у питањима равноправности полова обухвата огроман број друштвених и економских области и питања: рад и приступ ресурсима, породица и родитељство, дом, сексуалност, насиље, образовање, здравље, спорт, организација, моћ и одлучивање и др.

Посебну пажњу треба посветити истраживању о утицају и улози очева у развоју личности и васпитању деце. Неопходно је радити на промовисању очинског породилског одсуства и бриге о деци. Веома су значајне посебне мере које обезбеђују једнако право жена и мушкараца на усклађивање професионалног и породичног живота (нпр. повећање капацитета служби дечјег старања и старања о старима).

Постизање равноправности полова подразумева спровођење истоветних мера и активности ако су дискриминисана права мушкараца, као у случају када су дискриминисана права жена. Узимајући у обзир специфичне околности нашег региона, неопходно је креирати програме за психосоцијалну помоћ мушкарцима са психозичким последицама трауматских ратних искустава.

Када је у питању проблем насиља, потребно је креирати програме за психосоцијални третман мушкараца који примењују насиље у породици, као и програма за психосоцијалну помоћ мушкарцима жртвама насиља и трговине особама.

Системска борба против наркоманије

Пише: др Гордана Пауновић

Србија је једна од свега неколико земаља света која није усвојила национални документ – Стратегију за борбу против дроге Републике Србије.

У Београду је 26. 7. 2007. године обележен Светски дан борбе против злоупотребе дрога, а у Србији нема тачних података о броју зависника од дрога. Наркоманија се и даље посматра као ниски приоритет од стране Владе и заједнице.

Српска радикална странка сматра да је неопходно да се развије и спроведе свеобухватни систем заштите у борби против наркоманије, а који је заснован на аргументима, који је делотворан, прихватљив и одржив. Српска радикална странка сматра да ће, уколико уђе у Владу, адекватно подржати и финансијским и у људским ресурсима борбу против наркоманије.

Наркоманија се тиче свих нас. Инвестирање у ментално здравље основа је за социјални и економски развој. Уз постојеће ресурсе потребни су нови да би се подржао процес реформи, посебно успостављање даљег развоја лечења и заштите менталног здравља у заједници. Ментално здравље је национални капитал, а наркоманија нарушава ментално здравље. Да би се смањио број наркомана, неопходно је да се већа пажња посвети превенцији и унапређењу борбе против наркоманије у оквиру националне политике, законодавства, доношења одлука и додељивања средстава.

О наркоманији

Наркоманија као облик зависности од хемијских средстава укључује неодољиву употребу средстава која изазивају и зависност од дроге, а карактеришу је:

1. неодољива жудња за настављањем узимања дроге – психоактивне супстанце (супстанце које мењају стање свести, расположење и понашање), природног или синтетичког порекла;
2. дугим узимањем дроге долази до пораста толеранције, па се количина дроге повећава ради постизања одговарајућег фармакодинамичког и психолошког ефекта;
3. психичка или физичка зависност, или и једна и друга;
4. апстиненцијални синдром након престанка узимања дроге;
5. штетне последице за појединца и друштво.

Наркомани нису свесни да се зависност успоставља брзо и да се из ње излази веома тешко. Као што је рекао Емонс: „Навика је, како најбољи слуга тако и најгори господар”.

Ширење злоупотребе дрога може се протумачити на неколико начина. Последица је ширења и јачања међународног криминала, са повећањем производње и понуде, променом квалитета живљења и повећаним захтевима које друштво ставља пред човека.

Гледано са психолошког аспекта, наркоманија је симптом болести, а не посебан ентитет. Са социјалног аспекта ипак је треба класификовати као посебну болесну реакцију јер су њене асоцијалне последице специфичне.

Особе које узимају дроге условно се могу поделити у две групе. У првој се налазе тзв. успешни конзументи који узимају дроге у сврху стимулације и смирења, а служе им као помоћ у трци за материјалним циљевима (каријера, зарада новца). Другој групи припадају они који беже од стварности јер мисле да су неспособни за живот, неуспешни и недовољно поштовани.

Подаци о броју зависника

Средства којима се систем бори против проблема наркоманије су скромна, неефикасна и примерена ситуацији од пре 20 и више година, када практично проблем наркоманије није ни постојао.

Подаци о броју зависника морају се узети са резервом јер се до података може доћи само посредно, преко регистрованих зависника у медицинским институцијама, преко смртних случајева изазваних предозирањем, или путем регистрованих криминалних активности. Процењује се да у Србији има између 30.000 и 100.000 зависника од дроге. Алармантан податак да је 750.000 становника Србије пробало неку врсту дроге указује да је неопходно побољшати борбу против наркоманије. Регистрованих наркомана у Београду има око 6.000, а у Србији више од 10.000. То би међутим требало помножити неколико пута како би се добио стваран број наркомана у земљи.

Према подацима из градова у којима постоје регионални центри за лечење зависника, 70 одсто пацијената јавља се због зависности од опијата, од којих око 65 одсто чине интравенски корисници дрога.

У односу на укупан број становника општина Београд, највише регистрованих наркомана има у Лазаревцу, на Звездари, Савском Венцу, Палилули и Обреновцу.

Од 1.700 анкетираних ученика из свих основних и средњих школа на подручју 6 општина Јабланичког округа, њих 4,3 одсто је пробало екстази, а 1,2 малолетника стално користи тај опијат. На другом месту по употреби јесу хероин и кокаин.

На основу анкете, утврђено је да се тешке дроге користе готово у свим средњим школама у Лесковцу, Власотинцу, Грделици и Вучју, као и у неколико основних градских, али и неколико школа у сеоским срединама.

Званична статистика је у Београду 2004. године евидентирала 4.013 наркомана који су се обратили за помоћ здравственим установама. Док су пре више од 10 година предњачиле централне градске општине, последњих година су подаци приближно слични и у приградским насељима и рубним општинама. Једна од анкета, извршена у Обреновцу, је утврдила да се током викенда у највећој обреновачкој апотеци прода дневно око 200 шприцева, углавном млађим особама. Већи део младих у Обреновцу уживање марихуане не сматра наркоманијом. Анкета је утврдила да су разлози за раширеност наркоманије у Обреновцу велики број наркодилера, велики број радника који су доведени из руралних крајева, чиме су издвојени из традиционалног начина живота и стављени у урбану средину, и нешто бољи стандард радника у Електрани.

Време почињања конзумирања психоактивних супстанци у просеку се померило на око 15 година, чак се код све млађих адолесцената, код деце од 10, 12 или 14 година, успоставља зависност или злоупотреба узимања дрога.

Злоупотреба дроге присутна је у свим добним групама, али је ипак најризичнији узраст адолесцентно доба. „Кривци” за то су нови начин забаве, трендови, позитивни ставови према дрогама, материјалистичка филозофија, хедонистичка оријентација према животу, поводљив адолесцентни карактер, итд.

Осећај инфериорности и недостатак самопоштовања, лоше социјалне прилике у породици, недостатак родитељске пажње и љубави доприносе вероватноћи да ће адолесцент погнугнути за дрогом.

Недостаци садашње борбе против наркоманије

1. Недовољно развијена превенција

Превенција наркоманије представља организован систем мера и активности којима се држава и њени органи, али и сви грађани у друштву, супротстављају овом друштвеном злу. Превенција заузима примарно место у борби против наркоманије. Она представља један свеобухватан систем контроле и преваспитавања којим се настоје спречити неповољни узроци, њихово непосредно дејство на појединца и друштвене групе код којих постоји већа могућност зависности од дрога, с обзиром на обележја њиховог друштвеног статуса, узраста и других социопсихолошких обележја

2. Недовољна ангажованост породице

Родитељи по правилу касно приметите да им је дете зависник од дрога. Деца користе дрогу и по неколико година, а њихови родитељи то сазнају тек у последње време. Осим што су заузети и преокупирани борбом за осигурање egzистенције, најчешће су родитељи слепи за промене у понашању код своје деце. Штавише, родитељи обично негирају промене у дететовом понашању. Породица као основ сваког друштва, постала је преслаба да обавља своју основну функцију васпитања детета. Окренути себи, каријери и стицању материјалне добити, родитељи често занемарују своју примарну улогу у породици, те себично својој деци, уместо љубави и пажње, поклањају скупе играчке и некомпромишне уступке.

У недостатку контроле и надзора, деца су препуштена сама себи и разним негативним утицајима спољне средине. У таквим условима без снажних моралних смерница лако се стварају услови за насилничко и криминално понашање. Велики део деце и омладине се све чешће упушта у конзумирање наркотика, што се, најалост, веома често завршава фаталним исходом.

3. Незадовољавајућа контрола школских радника

Између осталих обавеза, школа има и васпитну улогу. Вечан тренд у школском васпитању је сузбијање дрога и сузбијање агресивности код ученика. Ове две опасности у развоју младих, посебно у периоду транзиције последњих година, су ескалирале и озбиљно запретиле не само образовном сектору, него и будућности наше Србије.

Знатижеља, незадовољство и младалачка побуна против света, жеља за прихватањем у друштву које им импонује, несигурност и недостатак самопоуздања, само су неки од стотину разлога због којих млади почну да конзумирају дроге.

4. Недостаци у здравству

Лекари опште медицине на нивоу примарне заштите немају довољно знања и вештина из психијатрије, а посебно из области болести зависности. Услед тога често нису у могућности да адекватно дијагностикују, лече и упуте пацијенте. Сарадња секундарних и терцијарних служби са примарном здравственом заштитом је неадекватна.

Не заступа се принцип територијалне заштите, пацијенти се шаљу у удаљене градове на лечење, уместо близу свог места боравка.

Сарадња између установа које се баве болестима зависности, као и између споменутих институција социјалне заштите, која је неопходна за налажење адекватних решења по питању смештаја, третмана и континуиране неге наркомана није увек добра.

Недовољан број центара за лечење наркомана, како у Београду тако и у Србији.

Недовољно је развијено истраживање, нарочито недостају епидемиолошке студије.

Планиране активности Српске радикалне странке у борби против злоупотребе дрога:

Превенција

Злоупотреба дрога, наркоманија, представља насиље над здрављем и веома често и насиље над појединцем или друштвом.

Српска радикална странка осуђује свако насиље над здрављем појединца или друштва. Право на здравље човека је његово фундаментално право. Право на здравље не сме ничим бити угрожено.

Без добро разрађеног, добро координираног и континуираног вођења програма немогуће је успешно спровести превенцију и борбу против наркоманије.

Програм мора да буде свеобухватан, а то подразумева:

1. свеобухватност у погледу покривања целокупне популације Програмом и покривање високоризичних популационих група посебним програмима;

2. свеобухватност у погледу предузимања свих мера и активности које могу да помогну да се психосоцијалне здравствене и криминогене последице превенирају;

3. свеобухватност у погледу ангажовања свих снага земље у спровођењу Програма, и то са подељеним, јасно разграниченим и добро повезаним и координираним улогама, задацима и одговорностима.

Сваки програм превенције наркоманије који полази од медицинског модела осуђен је на неуспех. Произвођачи дроге су материјално стимулирани. Гајење мака, канабиса и коке, без обзира на ризик, веома је уносно. Са друге стране, све док је потражња за дрогом велика произвођачима је лако. Поред тога, савремена дистрибуција дроге је у рукама међународног организованог криминала. Да бисмо се успешно супротставили оваквим организацијама, потребна је интегрисана акција свих заинтересованих чинилаца (безбедност, медицина, законодавство, правосуђе, социјалне установе, просвета, породица).

С обзиром на то да се наркоманија у односу на узраст помера према све млађим годиштима, активности у оквиру примарне превенције треба усмерити на потпуно здраву популацију, а посебно на децу и адолесценте. Ако посматрамо узроке поремећаја, онда ће активности примарне превенције бити усмерене на породицу, школу и целокупно друштво. Да би се ефикасније супротставили проблему у који су укључени сви сегменти друштва: родитељи, ученици, школе, законодавство, полиција, здравство, сви морају имати јединствен став, а то су следеће поруке:

1. коришћење дроге је штетно и опасно;
2. ризик од узимања дрога је велики;
3. истицати могуће утицаје узимања дроге на целу заједницу;
4. спречавањем проблема везаних за употребу дрога спречавају се даље последице;
5. треба помоћи особама да то разумеју и да решавају ове проблеме.

Превенција злоупотребе дроге и план активности:

1. процена потреба специфичних ризичних група;
2. развој програма усмерених ка превенцији злоупотребе дрога ризичних група (план за заштиту деце и младих, лечење зависника од опстанци);
3. кампање за едукацију, едукативни семинари;
4. штампање и дистрибуција Приручника о штетном дејству дроге;
5. развој програма за едукацију лекара и сарадника опште медицине у области наркоманије и њихово прилагођавање захтевима заштите од наркоманије у локалној заједници;

6. извођење програма едукације лекара и сарадника примарне здравствене заштите;

7. успостављање служби за борбу против наркоманије у локалној заједници / центри за болести зависности;

8. процена потреба специфичних ризичних група;

9. развој програма усмерених ка превенцији менталних поремећаја унутар ризичних група;

10. селективна превенција са фокусирањем на групе под ризиком за развој наркоманије;

11. универзална превенција усмерена на општу популацију;

12. подржавање истраживања о наркоманији, посебно епидемиолошких и статистичких;

13. доношење и примена етичких кодекса у истраживању из области наркоманије;

14. информациони системи, треба их развити и применити процедуре и софтверске програме за регистрацију и праћење зависника у свим службама менталног здравља, уз непосредну сарадњу између служби;

15. јавна едукација, кроз информисање и подизање јавне свести друштва против наркоманије;

Превенција подразумева и благовремено откривање болести зависности, њихово дијагностиковање и мотивацију за ресоцијализацију.

Ради превенције, требало би све предузети да се побољшају општи услови живота и морал младих.

Примарна, секундарна и терцијарна превенција болести зависности треба да буду важнији део заштите менталног здравља. Показано је да превенција доводи до побољшања општег здравља, радне и друге способности.

Породица

Породица, као примарна друштвена група, представља основну ћелију друштва. Породица је основа, како здраве тако и болесне личности. Улога породице зависи од друштвено економских и историјских услова и културних утицаја. У савременом друштву улога породице је мања у односу на раније историјске епохе. Од свих улога породице, три су најважније:

1. биолошко-репродуктивна, продужење врсте;
2. старање о деци у периоду њиховог одрастања и сазревања;
3. емотивна улога, задовољење афективних потреба чланова породице.

Наркомани често потичу из породица са изразито поремећеним односима, из непотпуних, дезинтегрисаних, несређених породица и разведених родитеља, где су расли у неповољним емоционалним и васпитним условима. Наркоманија обично почиње у адолесцентном периоду, када су врло изражени конфликти са родитељима. Млади наркомани у 50 до 80 одсто случајева потичу из породица са поремећеним брачним односима, што код деце ствара осећање напетости и несигурности.

Специфични фактори ризика за појаву наркоманије условљене породичним поремећајима су разрушена породица, лоши односи у породици, прекомерна употреба алкохола, прекомерно пушење и употреба седатива од стране родитеља, потцењивање сопствене личности, недостатак амбиција за будућност.

План активности на јачању здраве породице:

1. превенција развода бракова довешће до јачања личности детета и спречавања настајања наркоманије која је последица лошег родитељства и конфликтних односа међу родитељима;
2. код родитеља радити на бољем информисању, ангажованости у информисању деце, адекватним односима у породици и на улогама у хијерархији;
3. родитељи треба деци да поставе разумне, јасне грани-

це њиховог понашања и да их уче да буду одговорни за своје понашање;

4. васпитавати децу тако да им помажете да се суоче са свим тешким изборима њиховог одрастања;

5. родитељи треба да помогну деци да разумеју друштвена ограничења и шта је неприхватљиво понашање за њихово и опште добро;

6. родитељи треба да задовоље потребу деце за експериментисањем и новим сазнањима без узимања дроге;

7. родитељ треба да буде добар слушалац када је дете у проблему, дајући му тачну информацију о последицама коришћења наркотика;

8. има много социјалних притисака који утичу на младе, а који се не могу контролисати, али родитељ може помоћи свом детету да открије сопствене личне потенцијале и да га одврати од коришћења психоактивних супстанци ради задовољства или за решавање проблема;

9. понављајте детету: „Дрога не решава проблеме него их ствара“;

10. стварање саветовалишта за чланове породичне мреже који имају зависника од дрога у свакој локалној средини. По програму саветовалишта, породично-социјална мрежа идентификованог зависника мотивише га да дође на третман. У саветовалишту раде едуковани здравствени радници и сарадници и саветовање се заснива на породичној терапији. Циљ оваквих саветовалишта је да се „развије“ заблуда да се наркоману који неће да се лечи не може помоћи. У саветовалиште може да дође свако ко је заинтересован за лечење идентификованог зависника: супружник, рођак, родитељ, деца, сусед, итд;

11. родитељи треба да прате развој и промене код деце и да одржавају складне односе са њима;

12. међусобно споразумевање треба да буде спонтано и отворено, а конфликти у породици да се отворено решавају;

13. чланови породице треба да буду задовољни својом улогом у њој, а интерперсонални емоционални односи су повољни.

Школа

Истраживања која су рађена у Београду, у Заводу за болести зависности, у периоду мај/јун 2001. године, показала су да оне ко узима дроге највише може да помогне породица, здравство, полиција, а школа најмање (3 одсто). Ученици су изјавили да би се за помоћ најпре обратили родитељима, саветовалишту за младе, школском психологу (8 одсто), а наставнику мање од 1 одсто. Ученици сматрају да се дроге користе због радозналости, породичних проблема, наговор другова. Већином сматрају да је за узимање дрога најодговорније друштво у целини, родитељи и другови који их наговарају на узимање дрога. 30 одсто ученика зна где се може купити дрога, 70 одсто њих познаје неког ко узима дрогу, а 45 одсто је чак присуствовало том чину. 2 одсто испитаника је дувало лепак са почетком од 9 до 12 година. Марихуану је пробало 16 одсто испитаних, највише њих између 12. и 15. године. Око 30 одсто њих је било на рејв журкама и у 25 одсто случајева им је понуђена дрога.

Школа готово да је изгубила своју васпитну и педагошку улогу. Дрога је присутна и доступна, готово да свако познаје неког ко узима дрогу.

• Потребно је веће ангажовање професора у просветно-педагошком и васпитном раду, са много бољим познавањем адолесцентне психологије и специфичних проблема везаних за узимање дроге.

• У школском васпитању треба радити на сузбијању злоупотребе дрога и сузбијању агресивности код ученика.

• Васпитање треба да се заснива на већој одговорности ученика, радној дисциплини, марљивости и самоконтроли.

• Потребна је већа контрола и надзор деце од стране про-

фесора како не би били препуштени разним негативним утицајима спољног света.

• Код деце и омладине јачати моралне смернице како би се смањило насилничко и криминално понашање.

• Школа је врло важан субјект едукације и васпитања, после породице.

• Потребна је већа едукација наставног кадра, не само о појавним облицима наркоманије, већ и о особеностима, узроцима, као и видовима испољавања и последицама коришћења психоактивних супстанци, како би благовремено могли да уоче симптоме и препознају прве знаке наркоманије, односно на који начин могу да се идентификују и збрину особе под ризиком. Једино је таквим приступом могуће стати на пут прогресивном развоју наркоманије, те ублажити последице и спасити живот великог броја младих људи.

Како идентификовати ученике под ризиком од наркоманије:

1. треба регистровати сваку наглу или драматичну промену која утиче на успех детета, присуство у школи или понашање;

2. смањено интересовање за уобичајене активности;

3. узнемиреност, напетост, страх;

4. општи пад успеха у школи;

5. смањена активност у школи;

6. неприкладно понашање у учионици;

7. неоправдани или учестали изостанци;

8. честе промене расположења;

9. облачење и спољна обележја зависника;

10. руменило лица, чудан сјај очију, попуцали капилари у очима, неприродна величина зеница;

11. неразумљив говор;

12. подрхтавање руку;

13. дрска, неуобичајено вулгарна комуникација;

14. повраћање, бледило, ожигљци од инјекционих убода у пределу лакта и надлактице;

15. прекршаји који укључују интервенцију полиције и малолетничко насиље.

Ако професор, наставник или школски педагог препознају било који од ових знакова, треба да алармирају тим школе, укључујући и обавезан контакт и комуникацију са родитељима и да припреме исцрпну процену детета, с обзиром на то да ови знакови обично указују на озбиљан проблем са наркоманијом.

Наркоманија није гром из ведре неба: „ризични“ млади људи пружају особама око себе довољно упозорења и прилике да интервенишу.

У превенцији наркоманије школски кадар се суочава са великим и значајним изазовом у којем су следећи елементи најважнији:

1. идентификација ученика под ризиком од наркоманије и настојање да му се пружи помоћ и подршка;
2. приближавање младим људима кроз разговор и разумевање, едукација и пажљиво посматрање раних наговештаја наркоманије, било у изјавама ученика или у њиховом измењеном понашању, обраћање пажње на изостанке из школе;
3. већа сарадња школе са породицом, полицијом, правосуђем и центрима за социјални рад;
4. радити на идентификацији нарко-дилера у близини школе и око школе и пријављивању истих надлежним органима.

Полиција, правосуђе и законодавство

Опојне дроге доводе до криминалитета и то:

1. примарни – кривична дела предвиђена члановима кривичног законика;
2. секундарни – дела која се врше под утицајем дрога или да би се до дрога дошло;
3. терцијарни криминалитет који подразумева организоване групе које се баве кријумчарењем и трговином наркотицима.

Наркомани најчешће чине следећа кривична дела: крађе из куће (изношење одеће, техничких уређаја и друго), крађе у школама од вршњака (узимање новца из новчаника у учионицама, свлачионицама, за време одмора, узимање сатова, патика, мобилних телефона, предмета од злата); крађе из пословних простора (трафика, продавница, бутика, итд); разбојничке крађе, разбојништва, изнуде, уцене и готово увек продаја наркотика, а веома често и проституција. Веома је значајно напоменути да поседовање наркотика представља кривично дело за које је забрањена оштра кривична санкција. Најчешћи облици делинквентног понашања наркомана су управо они који су у директној вези са набавком дроге и контактима са препродавцима.

Кривична дела у вези са наркотицима регулише Кривични законик, и то: неовлашћену производњу, прерађивање, продају, куповину ради продаје, држање или преношење, или посредовање у куповини или продаји, или на други начин стављање у промет супстанци и препарата који су проглашени за опојне дроге или неовлашћеном прављењу, набављању, поседовању или давању на употребу опреме, материјала или супстанци за које се зна да су намењене за производњу опојних дрога. Тежи облик овог кривичног дела постоји ако се удружило више лица или ако је организована мрежа препродаваца или посредника. Омогућавање уживања опојних дрога је кривично дело под које спада, навођење другог на уживање опојних дрога, давање другом опојних дрога на уживање, стављање на располагање просторија или на други начин омогућавање уживања опојних дрога.

План деловања:

1. анализа постојећег законодавства и процедура у борби против наркоманије;
2. формулисање Нацрта Закона за заштиту од наркоманије, такав закон не постоји у Србији;
3. организовање јавних расправа и кампања како би се осигурало учешће релевантних група и заинтересованих страна у коментарисању Нацрта Закона;
4. ревизија постојећег законодавства;
5. усвајање Закона;
6. развој и примена механизма за спровођење Закона на свим нивоима;
7. успостављање међусекторских одбора на нивоу релевантних министарстава: здравља, полиције, правосуђа, социјалне заштите, просвете који ће координирати и осигурати свеобухватну борбу против наркоманије и лечење наркомана;
8. акције свих поменутих министарстава треба да буду трајне и ефикасне како би заштитили људско здравље и живот, спречили друштвене последице, криминално понашање и догађаје, разарање друштва, посебно код рањивих група као што су деца и млади људи. Реформе у области наркоманије у будућности морају бити равноправан део реформи горе наведених министарстава;
9. борба против наркоманије мора да буде свеобухватна, мултидимензионална, у складу са међународним искуством и стандардима;
10. борба против наркоманије има за циљ, између осталог, да омогући особама под ризиком да повећају контролу над сопственим животом, развојем личних вештина и отпорношћу и оснаживањем људи и заједнице;
11. у оквиру опште сврхе кривичних санкција, сврха мере безбедности је да се отклоне стања или услови који могу бити од утицаја да учинилац убудуће чини кривична дела. Законску процедуру која регулише меру безбедности обавезног лечења наркомана требало би ревидирати и поопштити;
12. мера обавезног лечења наркомана не може се изрећи наркоману ако није учинио кривично дело, односно ако се вештачењем не установи да постоји опасност да ће због наркоманије поново вршити кривична дела. Овакав став је последица озбиљних кривичноправних и грађанскоправних разлога (могућност злоупотребе), али посматран са ширег социјално-психијатријског аспекта често представља породично-друштвени проблем јер има доста наркомана који не врше кривична дела, али својом наркоманијом упропашћују свој живот и породицу. Овде треба напоменути да о овој мери треба размислити, јер наркомани могу само добровољно да се лече, а по постојећем закону о здравственој заштити не могу присилно да се лече уколико нису учинили кривично дело. Мере безбедности и хуманост то изискују, али како спречити да ове особе и убудуће не угрожавају своју околину, себе или друштво уопште? Да ли је права хуманост ако се заштите извршиоци, а не заштите и жртве? Како ће изгледати живот ако се толерише да по градовима и селима наркомани угрожавају живот својих ближњих? Очигледно је да законодавац мора да се постара да нађе решење и за ово питање.

Здравство, лечење наркоманије

Прави наркоман је изузетно тежак болесник са малим изгледима за излечење, као и ризиком смртног исхода. Грубо речено, права наркоманија је хронично, односно субакутно самоубиство. Лечење правих наркомана је отежано због непостојања праве мотивације зависника за лечењем. Све већа зависност и потреба наркомана да стално уносе у организам све веће количине опојних средстава, нагони их често на низ малверзација да би до њих дошли. Уколико до дроге теже долазе, утолико постају све више окупирани бригом да је набаве. Временом њихово осећање морала све више тупи,

али проналазе рационална објашњења за своје поступке и не презају ни од фалсификата, проневере, крађе, па и издавања службене или војне тајне само да би наставили са уживањем наркотика, односно да би избегли апстиненцијалне кризе.

Наркоман у токсикоманској фази није у стању да управља својим поступцима, или је та способност битно смањена, али само за дела директно везана за употребу, односно прибављање опојних дрога. У таквим случајевима треба покушати са лечењем наркомана, односно са применама мера безбедности. За сва остала кривична дела, она која нису у непосредној вези са набавком дроге, способност њиховог схватања и управљања поступцима није смањена. Уколико се уочи опасност расипања имовине у циљу прибављања дроге, као могућа мера долази у обзир делимично или потпуно лишавање пословне способности.

Код пацијената који имају снажну мотивацију за излечењем, апстиненцијални синдром се успешно санира. Свако озбиљно лечење наркоманије треба започети хоспиталним третманом, а наставити га ванболничким лечењем. Тек после тога наставља се неизвесна борба за стварно излечење, тј. социјализацију бившег наркомана. После санирања апстиненцијалног синдрома сваки бивши наркоман треба да се подвргне групној психо и социотерапији да би му се омогућило емоционално сазревање. Позитиван ефекат такве терапије може да спречи рецидив наркоманије, ако се пође од теоријске поставке да је свака адолесцентна наркоманија само један вид испољавања адолесцентне кризе.

Предлог здравствених мера у борби против наркоманије:

1. Наркоманија прати менталне поремећаје и поремећаје понашања. Наркомани пате тихо и сами, искључени из својих породица и социјалног окружења. Они постају инвалиди и оптерећују социјално осигурање. Многи од њих покушавају или изврше самоубиство. Због свега тога унапређење лечења наркоманије је од кључног значаја за сваку заједницу. Наркоманија је често повезана са дуготрајним лечењем, одсуствовањем са посла, незапослености и смањењем продуктивности, што све утиче на емоционално и економско стање чланова породице који негују оболеле, као и на повећање трошкова заједнице. Зато лечење треба да буде свеобухватно и мултидимензионално, а да се већа пажња посвети превенцији;

2. недостатак установа за лечење наркомана у Београду и Србији је велики проблем, тако да и они наркомани који хоће да се лече често не могу да се лече због оскудног броја специјализованих установа за лечење наркоманије. Сем повећања броја кревета за лечење наркоманије, потребно је и развити ванболничке центре у свим локалним заједницама (домовима здравља) који су едуковани за наставак лечења наркомана. Лекарима опште медицине на нивоу примарне здравствене заштите морају да буду довољно едуковани да на време открију особу са ризиком од наркоманије и да је упуте у адекватну здравствену установу. Потребна је већа сарадња примарне здравствене заштите, домовна здравља, са секундарним и терцијарним службама како би се наркоман континуирано лечио и пратио;

3. потребно је територијално лечење наркомана (пацијенте не треба слати у удаљене градове на лечење, већ сваки град (општина) треба да има центар за лечење наркоманије). Поред тога, у локалној заједници треба да постоје и службе за рехабилитацију и професионалну оријентацију наркомана;

4. едукација студената медицине и специјализација будућих психијатара сада није у складу са потребама савремене борбе против наркоманије, као ни са принципима превенције, тако да наставни план из области наркоманије треба ре-

видирати. Истраживање наркоманије на нивоу земље је недовољно развијено, нарочито недостају епидемиолошке студије;

5. у нашој земљи не постоје удружења за борбу против наркоманије, па је неопходно да се она оснују у свакој локалној средини;

6. постоје клубови лечених зависника од дрога при неким психијатријским установама, али је овај број минималан, тако да је потребно да се у оквиру сваке примарне здравствене заштите у локалној средини (дому здравља) оснују клубови лечених наркомана, као и саветовалишта за наркомане и њихове породице;

7. потребна је ефикаснија процена специфичних ризичних група и њихова идентификација;

8. развој програма усмерених ка превенцији наркоманије унутар ризичних група;

9. индикована је превенција за особе под високим ризиком који показују предиспозицију за наркоманију или поремећаје понашања;

10. ревизија постојећих програма за едукацију стручњака у области наркоманије и њихово прилагођавање захтевима заштите менталног здравља у локалној заједници;

11. развој програма за континуирану едукацију лекара опште медицине на пољу наркоманије, као и континуирана едукација стручњака за наркоманију;

12. развој критеријума и процедура за акредитацију стручњака и установа за лечење наркоманије;

13. развој процедура за праћење и надзор учинка;

14. потребна је стална едукација преко медија да коришћење опојних дрога и свих осталих психоактивних супстанци опасно угрожава здравље човека. Такође треба едуковати младе и све ризичне групе преко летака, приручника, програма, да уношење наркотика носи стални ризик од предозирања, тровања, инфекције ХИВ вирусом или вирусом хепатитиса Ц;

15. обележавање Светског дана борбе против наркоманије и сиде у свим локалним срединама – давати промотивни материјал и савете заинтересованим грађанима;

16. едукативни семинари треба да се одржавају на нивоу локалне заједнице, а ради едукације, како здравствених тако и радника по здравственим установама из области болести зависности. Ове едукативне семинаре треба бар једном недељно, као један час, држати и у основним и средњим школама;

17. изненадне лекарске контроле у школама, тестирање мокраће (тестови за откривање дроге), тестирање на ХИВ вирус и тестирање на хепатитис Ц;

18. потребно је да се у Заводу за здравствену заштиту у свим локалним срединама уведе могућност да се сви заинтересовани тестирају на дрогу бесплатно.

(Г. Пауновић је доктор медицинских наука)

Верска, етничка и национална различитост

Једнаки у правима и слободама

- Само друштво засновано на равноправности и поштовању свих људских права и слобода, загарантованих Уставом Србије и међународним споразумима и конвенцијама, може донети просперитет и стабилност државе
- Српска радикална странка се залаже за истинско демократско друштво, за поштовање етничког, културног и верског идентитета сваког грађанина

Пише: Марина Томан

Србија је држава свих нас који у њој живимо. Без обзира што се међусобно разликујемо по националој, етничкој и верској припадности, језику, култури, традицији, сви имамо иста права, али и исте обавезе према њој. Нико не може да нас дели и да нам говори да неко више а неко мање воли Србију, овде смо се родили, школовали, неговали своју традицију и културу. Само друштво засновано на равноправности и поштовању свих људских права и слобода, загарантованих Уставом Србије и међународним споразумима и конвенцијама, може донети просперитет и стабилност државе.

Српска радикална странка се залаже за истинско демократско друштво, за поштовање етничког, културног и верског идентитета сваког грађанина. Залаже се за слободу вероисповести свих традиционалних верских заједница.

Заговорник је стварања одговарајућих услова који омогућавају мањинама и етничким групама да изразе, очувају и развију свој идентитет. У условима свеопште глобализације, када се тежи затирању свега што је национално и различито, неопходно је да се омогући културна разноликост која ће обогатити свако друштво и унапредити узајамно поштовање, разумевање и сарадњу међу свима који живе на територији Србије, без обзира на њихову националну и верску припадност.

Изражавање, чување, неговање, развијање, преношење и јавно испољавање националне и етничке, културне, верске и језичке посебности је неотуђиво право сваког грађанина Србије. Српска радикална странка жели заједно са свим грађанима Србије да гради државу која ће бити пример остварења најширих мањинских права и верских слобода, у којој ће припадници националних мањина и разних конфесија бити у свему изједначени са већинским православним народом. Националне мањине треба да буду укључене у све државне структуре и да увек буду консултоване у процесу доношења најважнијих одлука за државу.

Правна регулатива

Домаћим прописима националним мањинама зајамчена су права и њихова заштита која превазилази оквире заштите који налажу међународни стандарди. Међутим, на правном пољу, небригом проевропског режима, и даље постоји низ недостатака.

Савезни закон о заштити права и слобода националних мањина (примењује се и након распада Државне заједнице) није усклађен са другим законима који регулишу права националних мањина у разним областима. Оснивањем националних савета националних мањина држава је заузела став да се у решавање питања националних мањина превише не меша.

Године 2006. усвојен је нови Устав Србије (у изради учествовала и Српска радикална странка), који регулише права припадника националних мањина. Припадницима националних мањина гарантују се индивидуална и колективна права у складу са међународним уговорима. Учествују у одлучивању или сами одлучују о питањима из области културе, образовања, обавештавања и службене употребе језика и писма.

Устав Србије садржи одредбе које се односе на забрану дискриминације националних мањина, равноправност у вођењу јавних послова, забрану насилне асимилације, право на очување посебности, право на удруживање и на сарадњу са сународницима, развој духа толеранције.

Међутим, недостају пратећи закони који би конкретизовали поменуте уставне одредбе.

Људи у Кули који ме познају све се мање чуде откуда Мађар у радикалима. Српска радикална странка жели да обезбеди нормалне услове за живот сваком грађанину Србије. То је све јасније и Мађарима, као и другим националним мањинама.

(Ласло Кајџајић)

У чланству Српске радикалне странке у Кули заступљено је 10-15 националних заједница и међу њима нема никакве разлике. Српска радикална странка се увек залагала за поштовање различитости, унапређење културе и неговање традиције националних мањина. Поносам сам на своју странку због политике пријатељства са земљом мог порекла, Русијом.

(Александар Черейовски)

Срби и Буњевци су 1918. године заједно на Дунаву бранили и сачували границе Србије. Зашто их не бисмо заједно чували и данас? Дуг низ година Буњевцима је онемогућавано изјашњавање, да можемо да кажемо да је Србија наша матична држава и ниједна друга. Српска радикална странка једина не дозвољава да се манипулише том чињеницом и само она има конкретан програм према националним мањинама и етничким групама.

(Др Балло Бабић)

Српска радикална странка ушла је у историју Рома, направивши преседан када је у питању остваривање права Рома и њихова интеграција у политички живот једне земље. Јован Дамјановић био је први министар Ром у историји човечанства. Његово именовање било је светска вест дана. Српска радикална странка и Дамјановић успели су да направе огроман помак у решавању многобројних проблема који муче Роме: комуналних, проблема школовања, запослења, становања. Прозападни режим након петог октобра, упркос томе што се представљао као велики заштитник људских мањинских и етничких права, није имао вољу да реализује идеју Српске радикалне странке и њеног председника да се на Филолошком факултету оформи Катедра за ромски, на којој би се поред језика изучавала и ромска традиција и култура. „Једино се Српска радикална странка истински залаже за права свих грађана без обзира на њихову веру и нацију. Питања мањина и етничких група се врло често политизују. Да је све постало политика показује и чињеница да је држава одредила да Декаду рома у нашој земљи спроводе људи који су политички подобни, а који немају никакве везе са Ромима, нити су икада ишта учинили за њих. Док се прозападне странке турски постављају према Ромима, Српска радикална странка поставља се као њихов партнер и залаже се за укључивање мањина у све државне и друштвене институције система”, каже Дамјановић.

Устав, по природи ствари, не може све детаљно да уреди. Он поставља правне и политичке оквире који се конкретизују законима и другим актима. Управо у одсуству додатне правне регулативе, положај припадника националних мањина често зависи од бирократске самовоље или политичких калкулација.

Као фундаментално начело, Устав Републике Србије предвиђа принцип равноправности или принцип забране дискриминације. Тај принцип се огледа у томе што су сви грађани једнаки пред законом и имају право на једнаку заштиту.

Ниједан грађанин не може бити доведен у неповољнију правну позицију по основу: расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, верописповести, политичког и културног уверења, инвалидитета и другог релевантног личног својства.

Од принципа равноправности, Устав предвиђа одступање када је реч о националним мањинама. Полази од тога да је због специфичне фактичке позиције у којој се налазе, а ту се пре свега мисли на њихову малобројност, националним мањина неопходно обезбедити нека додатна права и неке привилегије које нема већински народ. На тај начин припадници националних мањина не би били само формално, већ би били и фактички изједначени са већинским народом.

Међутим, овде се поставља питање ко може и како да припадницима националних мањина обезбеђује додатна права и привилегије. Може ли се то право заснивати на одлукама разних тела, организација, појединаца, ако за то не постоји законска регулатива?

У члану 75 Устава стоји да се та додатна права националним мањинама јамче у складу са Уставом, законом и међународним уговорима. То значи да националне мањине, у погледу неког конкретног права, могу бити привилеговане у

односу на већински народ само ако је то нешто предвиђено у Уставу, законима или то проистиче из међународног уговора.

Управо због неусвајања пратећих закона које доводи до проблема нормативне надлежности, Уставни суд је укинуо Упутство РИК-а које предвиђа мањи број потписа за мањинске листе.

„Републичка изборна комисија је на седници од 18. марта 2008. године донела Упутство за спровођење Закона о избору народних посланика. У члану 28, тачка 8 поменутог упутства стоји да се приликом подношења изборне листе Републичкој изборној комисији, уз изборну листу, између осталог, обавезно прилаже и најмање 10.000 судски оверених изјава бирача који подржавају изборну листу, односно најмање 3.000 ако листу подноси политичка странка националних мањина или коалиција политичких странака националних мањина”, истиче др Дејан Ђурђевић потпредседник Републичке изборне комисије из редова Српске радикалне странке.

Он наглашава да је оспорена одредба Упутства у очигледној супротности са чланом 43, став 1 Закона о избору народних посланика. Закон предвиђа да ће се изборна листа сматрати утврђеном ако је подржало, својим потписима, најмање 10.000 бирача. Ниједна друга одредба Закона о избору народних посланика, нити другог закона, не предвиђа да је за утврђивање изборне листе странака националних мањина довољно 3.000 потписа.

„Српска радикална странка сматра да националним мањинама треба олакшати улазак у парламент. То није спорно. Споран је правни пут, изборно право, активно и пасивно, зајамчено Уставом, који у члану 52 каже да се оно остварује у складу са законом. То значи да само законодавац може прописати услове за остварење бирачког права. Само зако-

Више нико не може српским радикалима да плаши моје сународнике Мађаре и припаднике других националних мањина, јер је Српска радикална странка показала и доказала да је гарант стабилности, развоја и неговања добрих међунационалних односа, што је од великог значаја у мешовитим срединама. Српска радикална странка пружила је руку националним мањинама да заједно са већинским српским народом учествују у доношењу свих важних одлука по државу, покрајину, локалну самоуправу. Обавеза свих нас је да очувамо добре међунационалне односе јер само они су гарант стабилности и просперитета државе.

(Ојто Киш Марјон)

Ми представници словачке национале мањине, у држави Србији видимо једину отаџбину. Наши преци, долазећи на ове просторе, остварили су нераскидиву везу са српским народом и националним мањинама које ту живе. Све нас муче исти проблеми. Данас када је у држави коју смо сви заједно градили, све уништено и распродано, када многи од нас немају посла, новца да школују своју децу, морамо да се удружимо и заједно кренемо у решавање проблема. За разлику од других странака, Српска радикална странка мањинама нуди партнерски однос. Жели да их укључи у све државне структуре и процесе одлучивања. Ја као Словак желим да будем питан и да могу да одлучујем и о приватизацији, здравству, локалној самоуправи.

(Јанко Обер)

Тешка економска криза која разара Србију подједнако се одражава на све нас. Били ми Румуни, Срби, Словаци, Мађари итд, жртва транзиције је све више. Људи су без посла, живе веома сиромашно. Данас је појединац препуштен сам себи. Међутим, морамо такво стање да променимо. И мене као припадника румунске националности то исто погађа. Морамо да се ујединимо не би ли покренули ствари набоље. Морамо се сложити око најважнијих питања за државу и у томе морамо да будемо јединствени. Нека и даље свако од нас негује свој језик, културу, традицију, поштује своју историју, али када је држава у питању, мора постојати јединство. Управо такав став заступа Српска радикална странка и због тога је у њеним редовима све више не само мојих сународника, већ и припадника осталих националних мањина које живе на овом простору.

(Др. веј. сјец. Симо Балаш)

Много је чланова Српске радикалне странке који су различитих националности и вероисповести, али сви се међусобно добро разумемо и делимо заједнички интерес – да нам Србија, у којој живимо, напредује. Никада нисам осетио да ме било ко у странци другачије гледа због тога што сам муслиманске вероисповести. Тврдим да је Српска радикална странка искрено одана идеји равноправности и једнакости људи, без обзира на све националне, верске и културне различитости.

(Сулејман Сиџо)

нодавац може прописати ко има право да гласа (активно бирачко право) и ко може да се кандидује (пасивно бирачко право). Републичка изборна комисија није надлежна да прописује услове за кандидовање. Зато је упутство РИК-а противуставно и противзаконито и РИК је изашао из оквира својих надлежности”, тврди Ђурђевић.

Проблем заштите мањинских права у правној држави мора се решавати на легалан начин у оквиру институција система. Ако је режим желео да обезбеди националним мањинама лакше услове за кандидовање, морао је да се промени закон. Режим то не чини, већ лицемерно, преко својих представника у РИК-у, доноси незаконито упутство. Подмукло, као и много пута пре тога, сваљујући кривицу на неког другог.

Једнака права при запошљавању

Наведени пример одсуства пратећих закона и незаинтересованости прозападног режима за њихову израду није усамљен.

Тако, на пример, Устав налаже да се при запошљавању у државним органима, јавним службама, органима аутономних покрајина, градова и општина, у срединама у којима живе националне мањине, води рачуна о одговарајућој заступљености националних мањина. Санкције за кршење ове обавезе, као и начин њеног остварења, не постоје пошто Устав није непосредно уредио ову област, већ само поставио правне оквире. У одсуству закона, цела ствар није конкретизована до краја. Али изгледа да прозападном режиму, коме су уста увек пуна слободе и заштите људских и мањинских права, такво стање не смета.

Скупштина је морала да донесе нове законе и да допуни постојеће, како би се омогућило да националне мањине буду ефективно заступљене у државним органима, јавним службама, органима аутономне покрајине, градова и општина.

Српска радикална странка такође упозорава да, како и у случају већинског народа тако и када су националне мањине и етничке групе у питању, код запошљавања треба елиминисати утицај политичких странака.

Политизација права националних мањина

Небрига прозападних странака, које се лажно представљају као заштитници људских и мањинских права и слобода, видљива је на сваком кораку.

Према Савезном закону о заштити права и слобода националних мањина, створено је законско право да нацио-

налне мањине формирају своје савете. Међутим, поменути закон само оквирно дефинише надлежности националних савета и регулише само привремено правила њиховог избора. Иако је држава била у обавези да донесе закон о надлежностима и избору националних савета, то није учинила. Правна регулатива је и овог пута изостала, што је довело до многобројних проблема. Чијом грешком? Управо оних који себи дају за право да се именују у једине легитимне заступнике права националних мањина. Њихово намерно нечињење и бахато понашање управо доказује супротно.

Савети би требало да посредују између мањинске заједнице и државе и да заступају интересе мањина. Међутим, врло често су национални савети исполитизовани од стране владајућих странака. Због политизације националних савета националних мањина, неки се од њих намећу као једини посредници између мањина и власти, док се други заобилазе. Често национални савети доприносе и централизацији власти унутар самих мањинских заједница.

Због неадекватних законских решења у погледу оснивања националних савета, неке националне мањине нису успеле да оформе своје савете.

Канцеларија за питања националних мањина

Поред неопходности доношења закона, Српска радикална странка иде корак даље и истиче неопходност формирања, у свакој општини где живе националне мањине, Канцеларије, за питања националних мањина. Овакво решење се намеће као једино логично пошто савети за међунационалне односе (Закон о локалној самоуправи) нису заживели у локалним самоуправама. Не постоји јединствена пракса у њиховом избору, делокругу рада итд. Од укупног броја формираних савета само неколико њих је заиста радило. Упркос уоченом проблему, није пружена никаква помоћ локалним самоуправама да премосте тешкоће у раду и формирању ових савета. Канцеларија за питања националних мањина омогућила би грађанима да без политичких посредника изнесу своје проблеме или сугестије, затраже помоћ. Канцеларија би била у обавези да сарађује са органима локалне самоуправе, покрајинском, републичком администрацијом и националним саветима националних мањина. Нужност формирања ове канцеларије произилази из непостојања органа у Србији који би се бавио координирањем мањинских питања. Одсуство таквог органа доводи до многобројних проблема, а један од њих је и немогућност националних мањина да ступе у контакт са одговарајућим органима власти.

Према већ поменутом савезном закону, било је предвиђено оснивање и Фонда за унапређивање социјалног, економског културног и општег напретка националних мањина. Међутим, фонд није основан.

Фонд, који би учествовао у финансирању активности и пројеката из буџетских средстава везаних за побољшање положаја и развијање културног стваралаштва националних мањина, помогао би у решавању многобројних проблема. Спречио би замирање културних активности националних мањина и побољшао социјални положај најугроженијих финансирањем разних пројеката из ових области.

Неговање културне посебности

Изражавање, чување, неговање и развијање националне, етничке, културне, верске и језичке посебности је неотуђиво право националних мањина. Држава, у складу са највишим европским стандардима, Уставом и Законом о заштити права и слобода националних мањина, посебну пажњу мора да посвети чувању, развијању, неговању културног стваралаштва и културног наслеђа националних мањина. Културне различитости и специфичности представљају нај-

већу вредност и Влада Србије има обавезу да те културне различитости подстиче и да помаже развијање, преношење и јавно испољавање националне, етничке, културне, верске и језичке посебности националних мањина.

То подразумева употребу матерњег језика, школовање на матерњем језику, службену употребу језика и писма, право на неговање културе и традиције.

Припадници националних мањина имају право да оснивају посебне културне, уметничке и научне установе, друштва и удружења у свим областима културног и уметничког живота. Држава је обавезна да учествује у финансирању тих друштава и удружења у складу са својим могућностима.

Мора се зауставити гашење културних активности националних мањина, посебно културно-уметничких друштава. Културно-уметничка друштва се углавном финансирају, и то симболично, из буџета локалних самоуправа.

Средства никако не смеју да се додељују по политичкој подобности.

Припадници националних мањина имају право на слободу изражавања на мањинском језику, такође морају да имају приступ средствима јавног информисања без дискриминације. Радио-телевизија Србије као јавни сервис дужна је да емитује програм и на језицима националних мањина.

Школовање на свом језику

Припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања.

Посао државе се не завршава тиме што је припадницима националних мањина дато право да се образују на свом матерњем језику. Она никако не сме да показује инертност када је у питању оспособљавање мањинског наставног кадра, његово едуковање и усавршавање.

Дефицит наставника који предају на језицима националних мањина је константан проблем.

Држава мора помагати стручно оспособљавање и термилошко усавршавање наставног кадра за потребе образовања на језицима националних мањина.

Законска одредба која предвиђа на факултетима организовање лектората на језицима националних мањина, где би студенти припадници националних мањина могли да савладају стручне термине и на језику националних мањина, мора се последније примењивати.

Већа пажња мора се посветити и катедрама и факултетима у којима се на језицима националних мањина или двојезично образују васпитачи, учитељи и наставници језика националних мањина.

Држава мора да предузме додатне мере на побољшању ефикасности у издавању уџбеника и збирки на језицима националних мањина како би се спречило њихово кашњење у издавању.

Неопходно је покренути процес интеркултуралног образовања у којем ће лица која припадају различитим културним, етничким заједницама да уче једни о другима.

Бити различит а једнак у правима и слободама је принцип чијем остварењу тежи Српска радикална странка. У интересу бољег живота, Српска радикална странка нуди сарадњу а не туторство, слогу а не раздор, свим грађанима Србије, без обзира на њихову верску, етничку и националну припадност. Српска радикална странка се залаже и залагаће се за изградњу државе по мери сваког човека. Једина странка која у човеку види само оно људско, без обзира на његово порекло, је Српска радикална странка. Она грађане не третира као гласачку машину, нити их претњама и уценама тера да за њу гласају. На то нико нема право, па ни прозападне странке. Јер у таквом поретку ствари нема места за демократију, слободу и равноправност.

Лек за оздрављење српског спорта

Пише: мр Борислав Пелевић

Да бисмо област спорта у Србији уредили и унапредили могућности његовог развоја, морају се јасно дефинисати циљеви, као и средства и механизми за њихову реализацију. Реч „спорт“ потиче од латинске речи „disportare” – разносити, а на енглеском означава забаву или игру. По нашем закону, спортске активности обухватају физичко вежбање (обучавање, тренинг и рекреативна активност) и спортске приредбе (спортска такмичења и спортске манифестације). Постоје разне дефиниције спорта, али се, мање-више, све своде на претходно тумачење спорта.

Спорт има неколико основних циљева: побољшање физичке и духовне спремности, дакле побољшање здравља нације, постизање врхунских такмичарских резултата, као и промовисање наше земље у свету кроз постизање високих такмичарских резултата.

Спорт је за Србију важан из неколико разлога:

1. Код већине грађана Србије, спорт има изузетно важно место и висок углед. Успеси наших спортиста представљају понос и наду у бољу будућност свих нас, а истовремено и доказ целом свету да Србија, иако мала, у ствари јесте велика спортска земља.

2. Спорт је једини извозни производ Србије који препознаје цео свет. Наши тенисери, ватерполисти, одбојкаши, кошаркаши, кикбоксер, каратисти и други, представљају Србију у најбољем светлу у Европи и свету.

3. Нажалост, неправедне економске санкције у прошлој деценији, бомбардовање Србије од стране НАТО пакта, дугогодишња изолација и економска криза која нас прати скоро две деценије, оставили су негативан утицај на развој нашег спорта. Смањено је улагање у спорт и спортске објекте, понестало је донатора, рекреативни спорт је постао скуп и недоступан за већину грађана, а млади успешни спортисти и успешни стручњаци одлазе у свет, где добијају много веће накнаде.

4. Систем лиценцирања тренера је на ниском нивоу, јер уместо да се школују на високошколским установама, лиценце им, по ниским стандардима, издају грански савези. На тај начин лиценце спортских савеза се стављају изнад академских диплома високошколских установа у спорту, што је апсурд новог Предлога Закона о спорту. Исто је и са спортским лекарима и здравственим установама спортске медицине, лиценцирањем спортских објеката и др.

Који су најважнији циљеви развоја спорта у Србији?

Пре свега, брига о здрављу и правилном развоју деце и омладине, развој рекреативног спорта за све узрасте, као и постизање врхунских резултата на домаћем и међународном нивоу.

Спорт је сигурна гаранција да наша деца неће кренути странпутицом и изазовима модерног живота (дрога, алкохол, криминал, лоше друштво и сл.) јер вежбају у спортским организацијама које генерално представљају здраву средину за одрастање, уз развијање позитивних амбиција да се такмиче и постижу добре резултате.

Закон који регулише област спорта у Србији

У Србији је на снази Закон о спорту који је донет пре 12 година (објављен у „Службеном гласнику РС” бр. 52-96) датом 1996. године. Тај закон је умногоме превазиђен у сваком погледу, а припремљен је Предлог новог закона о спорту који још није усвојен и који у неким решењима представља још гору варијанту уређења спорта у Србији. Треба навести

само неколико примера из овог предлога који га чине неприхватљивим, макар без многобројних амандмана који би учинили да Србија добије прави, савремени и прихватљив Закон о спорту.

Прво, Предлог закона говори о „спорту за све” уместо о рекреативном спорту. „Спорт за све” је део олимпијског покрета који за основни циљ има постизање врхунских такмичарских резултата, а „рекреативни спорт” има за циљ одржавање и побољшање физичког и духовног стања грађана. На крају, нико не може изузети рекреацију из Закона о спорту и увести термин који заправо ништа не значи.

Друго, врло неспретно је дефинисан појам спортске активности, који је преузет из Европске повеље о спорту, где се помиње, поред осталог, и „стварање друштвених односа”, што нема примарну важност у дефинисању спорта.

Треће, Предлог закона помиње „професионално спортско такмичење” где се такмиче искључиво спортисти. Недопустиво је правити такву разлику између аматера и професионалаца, када се зна да и на Олимпијским играма имају право учешћа и професионалци и аматери. Шта су у том случају фудбалери, кошаркаши и др, аматери или професионалци? Како ће нас на Олимпијади представљати Новак Ђоковић и наше тенисерке (професионалци) који се боре и за аматерску репрезентацију Србије?

Даље се налаже спортским организацијама да спортистима аматерима редовно исплаћују новчане и друге накнаде, смештај, исхрану, набавку спортске опреме и др, што је у овој економској ситуацији за спортске организације немогуће, јер откуда клубовима из борилачких, атлетичарских и других спортова (осим најјачих фудбалских, кошаркашких и још неких ретких спортова) новац за такве накнаде аматерима?

Много је примедби на овај предлог закона о спорту, али треба истаћи да он предвиђа да националну стратегију развоја спорта у Србији доноси Министарство омладине и спорта, што није прихватљиво, јер такав документ који представља законску основу за усвајање Закона о спорту, може донети само законодавни орган, а то је Народна скупштина Србије.

Постоји још неколико закона који регулишу материју из спорта, посебно Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, итд.

Дакле, потребно је да, прво, Народна скупштина Србије усвоји Националну стратегију развоја спорта у Србији (краткорочну, средњорочну и дугорочну стратегију) коју ће изградити представници – експерти Министарства омладине и спорта, Олимпијског комитета Србије, Спортског савеза Србије и експерти високошколских установа из области спорта, а одмах затим да се на основу тога изради (или доради постојећи) Предлог Закона о спорту који ће усвојити посланици Народне скупштине, и то по хитном поступку.

То је сада најважнији задатак, уколико желимо да радимо на развоју спорта.

После тога, треба донети праведан Закон о приватизацији у спорту који ће онемогућити разне тзв. менаџере, тајкуне и оне са неспортском и криминалном прошлешћу да преузму спортске клубове и спортске објекте.

Треба донети нови Закон о спречавању допинга у спорту, као и измене и допуне Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама.

Неопходно је и формирати Суд спортске части при Олимпијском комитету Србије и при Спортском савезу Србије.

Врсте спорта

Предшколски спорт

У Србији постоји 1670 предшколских установа (од тога 10 на Косову и Метохији) са укупно 173.203 деце, око 9.000 васпитача, 3.000 медицинских сестара и око 400 стручних сарадника. (Подаци Републичког завода за статистику).

Проблем је у томе што деца недовољно времена проводе напољу, у дворишту, а нема ни простора (сале) за спортске активности. Недостатак стручњака за физичко васпитање је главни разлог што деца предшколског узраста немају адекватно физичко ангажовање, тако да се не може говорити о физичком васпитању ове деце. Деца на селу, којих најалост има све мање, имају чак боље услове за нормалан физички развој од градске деце.

Школски спорт

Нажалост, морамо констатовати да школски спорт готово и да не постоји, јер свега 15 посто деце школског узраста се бави спортском активношћу кроз школска такмичења.

Не постоји јединствени Спортски школски савез Србије.

Постоји само Савез за школски спорт и олимпијско васпитање Србије који се бави организацијом школских такмичења.

Најгоре од свега је што систем школовања у Србији диктира да основци и средњошколци имају у просеку мање од 2 сата недељно физичког васпитања, што значи око 8 сати месечно, или око 15 минута дневно, под условом да час траје пуних 45 минута, што је реткост.

Шта је последица оваквог немара државе према школској деци?

Преко 25 посто деце пати од гојазности која обично остаје за читав живот, са свим здравственим и психичким последицама.

Преко 90 посто деце пати од деформитета кичменог стуба, а преко 60 посто деце од равних табана, што такође производи дуготрајне и тешке последице.

Студентски спорт

Србија, односно Универзитетски савез Србије је добио организацију универзијаде 2009. године у Београду, дакле највећег студентског спортског такмичења на свету. С друге стране, студентски спорт у Србији готово и да не постоји, јер је 1998. године укинута настава физичког васпитања на универзитетима у Србији, а готово и да нема студентских такмичења. На факултетима не постоје физкултурне сале, осим на неким високошколским установама за спорт.

Како решити проблем предшколског, школског и студентског спорта

1. Основати Школски спортски савез Србије.
2. Успоставити директну везу путем радних експертских ресора Министарства за омладину и спорт и Министарства просвете, ради унапређења предшколског, школског и студентског спорта.
3. У предшколским установама успоставити спортске часове, односно спортске играонице са основама физичког вежбања. Опремити предшколске и школске установе потребним реквизитима за физичко вежбање. У школама реновирати спортске сале, а тамо где их нема изградити.
- 3а. Ангажовати квалификоване тренере из спортских клубова да држе макар једном недељно часове у основним и средњим школама и на високошколским установама.
4. Установити семинаре (најмање једном месечно) за васпитаче у предшколским установама за стицање знања из области физичког васпитања.
5. Установити што више малих такмичења и игара у предшколским установама.

6. Повећати број часова физичког васпитања у основним и средњим школама на 5 часова недељно.

7. На факултетима и високим школама увести обавезну наставу физичког васпитања, односно успоставити студентске лиге, такмичења и купове у разним спортовима.

8. Врхунским спортистима, студентима, омогућити посебна права приликом похађања наставе, испита, уписа и др.

9. Медијски промовисати, посебно преко ТВ емисија, предшколски, школски и студентски спорт, како би заинтересовали што више младих за бављење спортом.

Рекреативни спорт

Постоји неколико назива за рекреативни спорт који се данас користе: рекреација, спорт за све, фитнес, велнес итд. Реч „рекреација” потиче од латинске речи „гестео – recreare” што значи обновити, а у антрополошком смислу значи регенерацију физичких и духовних способности човека. Најпримеренији назив је рекреација јер под њом сматрамо активности које човек спроводи ради релаксације, разоноде и забаве, као и унапређења здравља и својеврсног психичког опуштања и одмора. Још 1996. године, законом је укинута постојање друштва за спорт и рекреацију и она су се морала организовати као удружења грађана или као предузећа. Тако су од трим кабинета настали фитнес и велнес центри. Углавном је приватна иницијатива постала доминантна, где приватници изградњом балона, фитнес центара, теретана, тениских терена и сл. организују аеробик, мали фудбал и сл. правећи бизнис. Нажалост, цене вежбања у тим објектима су високе за већину грађана. Само у Београду је преуређено много склоништа, подрума, али је и никло преко 320 нових тениских терена и око 45 балон-сала, али су углавном оспособљене за тренинг на високом нивоу.

Потребно је регулисати правила по којима ће се лиценцирати оснивање и рад ових објеката и организација које се баве рекреацијом грађана.

Неопходно је школовати кадрове за рекреацију на високошколским установама како бисмо добили квалитетан кадар.

Такође треба пропагирати рекреацију као активност која омогућава подизање нивоа здравља целе нације, али и учинити све да се рефундирањем и смањењем цена закупа тих објеката смање цене тренинга, како би што више грађана могло да се бави рекреацијом.

Врхунски спорт

По закону, врхунски спорт је област спорта која обухвата спортске активности које дају изузетне и врхунске такмичарске резултате.

Највећи део буџетских средстава одлази на врхунски спорт, али, нажалост, последњих година, врхунски спорт не оправдава та средства, пре свега лошим резултатима на међународном нивоу. Лоши резултати у фудбалу, кошарци и неким другим популарним спортовима то јасно говоре. Одлазак младих и успешних такмичара и тренера у иностране клубове је само један од разлога. Други разлог су многобројне афере које потресају неке спортске савезе, а трећи разлог је недостатак истраживања у спорту, као и нешколовање тренера на високошколским установама и усавршавање у иностраним спортским установама.

Потребно је стимулисати успешне спортисте и тренере да остану у земљи, или макар да се са њима постигне споразум о учешћу у репрезентацији Србије на европским и светским такмичењима.

Данас имамо ситуацију да се поносимо тенисерима и тенисеркама који су у самом светском врху, али заборављамо да су се током тренажног процеса, углавном финансирани средствима својих родитеља, а не државе.

Потребно је да се уради следеће:

1. стручно оспособљавање тренере националних селекција;
2. правилно усмеравање новчаних средстава из буџета за врхунски спорт;
3. оснивање тренажних центара за припрему врхунских спортиста;
4. стварање нове категоризације спортских савеза и спортиста, пошто је постојећа превазиђена;
5. дефинисање статуса врхунских спортиста и стручњака у смислу награда, пензијског и социјалног осигурања и др;
6. стварање услова и погодности за бављење спортом врхунских спортиста.

Параолимпијски спорт – спорт инвалида

На првенствима Европе, света и на Параолимпијским играма у атлетици, стоном тенису, стрељаштву и пливању, наши инвалиди остварују врхунске резултате и у самом су светском врху. Рекло би се да је то последица улагања државе у њихов тренажни процес, али, нажалост, није. То је пре свега последица њиховог личног рада, рада њихових тренера и ангажовања њихових рођака и пријатеља, као и ретких спонзора.

Не постоји системско финансирање спорта инвалида, већ је то стање хаотично. Мора се рећи да велику кривицу носе и разне асоцијације ових спортова које немају јединствену асоцијацију која би директно комуницирала са Министарством, Спортским савезом Србије и др.

Велики проблем је што не постоје специјализовани спортски објекти за ова лица, а постојећи су углавном физички неприступачни особама са инвалидитетом. Недостатак стручњака у овој области, недостатак потребних реквизиата и др. су проблеми који још увек нису решени.

Шта је потребно урадити?

Потребно је системски решити спорт инвалида и остварити бољу комуникацију са спортским институцијама Србије. Установити систем домаћих такмичења и донети јасне пропозиције такмичења.

Школовање и оспособљавање стручног кадра.

Направити евиденцију ових спортиста по старосној структури, врсти инвалидитета и територијалног присуства.

Направити центар за припреме врхунских спортиста за оне гране спорта где постижемо најбоље резултате.

Направити најужу сарадњу између ресорних група Министарства за спорт, Министарства за социјални рад и Министарства здравља у вези са унапређењем спорта инвалида.

Спортски објекти

Спортски објекти у Србији, осим неколико новоизграђених или одржаваних, налазе се у веома лошем стању. То је углавном последица економске ситуације у земљи у последњих 20 година.

Шта је потребно урадити?

1. пре свега, устројити електронску базу података о броју и стању спортских објеката;
2. на основу те базе података и анализе, направити краткорочне и дугорочне планове за обнову и реновирање спортских објеката;
3. решити питање власништва спортских објеката;
4. решити питање издавања спортских објеката разним предузећима која немају везе са спортом;
5. направити анализу потреба Србије за бројем и величином објеката. Пример је београдска „Арена“ која сада служи углавном за концерте и страначке митинге, а не за првобитну намену – спортска такмичења.

Спречавање насиља у спорту

Закон о спречавању насиља и недолучног понашања на спортским приредбама донет је 2003. године. а донете су и измене и допуне овог закона. Основни проблем је што се он не примењује, или прецизније речено, не примењују се у потпуности казнене одредбе. Закон треба допунити и поштрићити казнене одредбе. Сваке године, насиље на спортским такмичењима, пре или после њих, однесе по неколико младих живота, на стотине рањених и повређених навијача и полицајаца, као и велику материјалну штету (разбијене столице, киосци, продавнице, кола итд). По томе смо, нажалост, чувени у свету.

Потребно је оштрим казним мерама обезбедити уклањање хулигана са стадиона и направити јасну разлику између правих навијача и оних који долазе на утакмице ради насиља. Треба створити услове да читаве породице одлазе на утакмице, без бојазни за сигурност своје деце, као у Енглеској.

Неопходне мере:

1. поштравање казних одредаба усвајањем измена и допуна Закона о спречавању насиља на спортским приредбама;
2. стриктно примењивање казних одредаба закона од стране тужилаштва и суда;
3. остваривање боље сарадње између клубова и полиције, посебно код мера превенције;
4. формирање базе података о насилницима и учесницима изгрда на утакмицама и забрана таквим лицима приступа спортским објектима;
5. едукација деце о последицама насиља на такмичењима;
6. непосредна сарадња Министарства спорта и полиције.

Финансирање спорта

Финансирање спорта се врши углавном из буџета Србије, АП Војводине, локалних самоуправа и пореза од игара на срећу.

Други начин финансирања је спонзорство и донаторство, као и комерцијално пословање клубова преко својих предузећа, продајом улазница, угоститељских услуга, сувенира и сл. Овај начин финансирања није уређен и извор је многих махинација у спорту, што није законски решено.

Разне махинације у вези с продајом, односно трансфером играча, тек сада избијају на светло дана, а питање је колико других махинација, које су јавности и надлежним органима недоступне, постоји у спорту. Постојање криминалних структура у врховима неких клубова је евидентно. Преко десет председника фудбалских клубова у Београду је убијено, па чак и генерални секретар Фудбалског савеза Србије. Мотив није тешко докучити – трансфери, дакле новац.

Неопходно је успоставити јавност финансирања спорта и онемогућити тајне канала прилива и одлива новца спортским институцијама. У том смислу, надлежно Министарство спорта је дужно, да у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, успостави инспекцију која ће контролисати финансирање спортских институција.

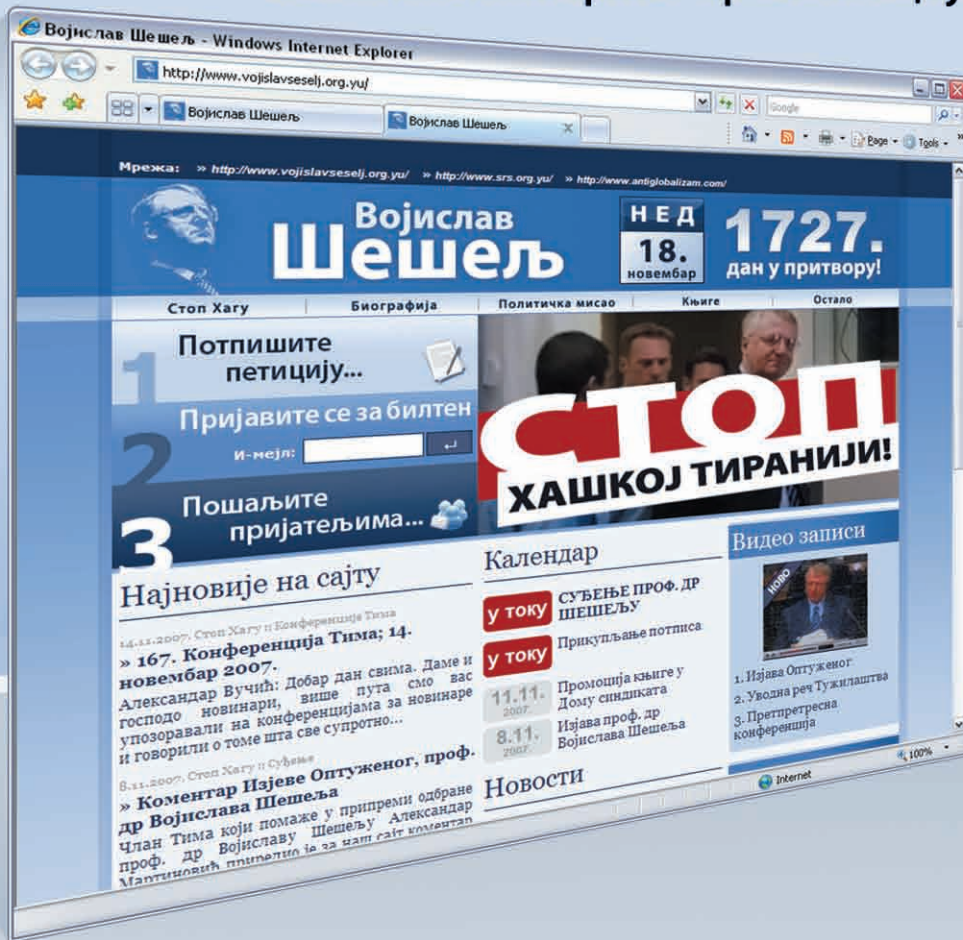
Закључак

Стање у спорту није добро. Нема добрих резултата као пре неколико година, велики је број афера, убистава и повређивања навијача и полицајаца, финансирање је недовољно, али и нетранспарентно. Зато је неопходно што пре усвојити националну стратегију о развоју спорта, а на основу ње и нови закон о спорту. У Министарству треба при свакој врсти спорта оформити Комисију или Савет који ће бити у сталном контакту са представницима гранских савеза. Спорт поново мора бити понос Србије код нас и у свету.

(Б. Пелевић је магистар економских наука)

Војислав Шешељ

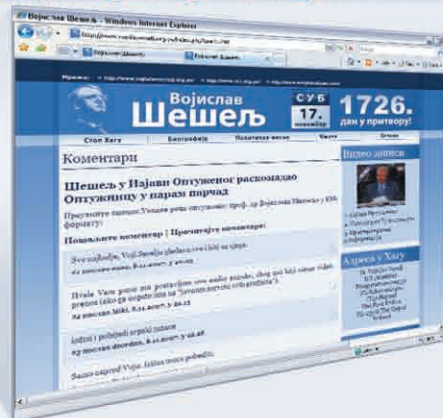
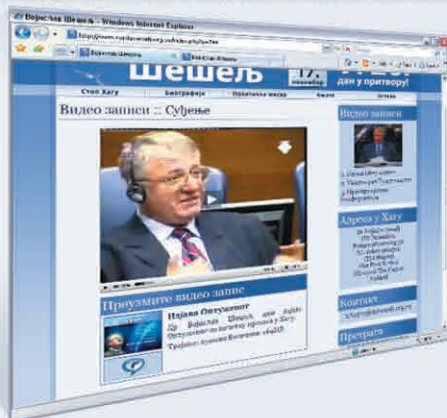
званична интернет презентација

Српска радикална странка представља вам преуређену интернет презентацију проф. др Војислава Шешеља, прилагођену потребама благовременог и истинитог информисања јавности о процесу који се води пред такозваним Хашким трибуналом. На интернет адреси www.vojislavseselj.org.yu имате могућност прегледа и коментара најновијих вести и најавна догађаја. Можете погледати или преузети видео записе суђења, прочитати поднеске, транскрипте статусних конференција и упознати се са активностима Тима за одбрану.

Сви посетиоци сајта могу бесплатно преузети електронске верзије књига проф. др Војислава Шешеља, међу којима посебно издвајамо капитална научна дела „Идеологија српског национализма“ и „Римокатолички злочиначки пројекат вештачке хрватске нације“.

Уколико до сада нисте били у прилици да потпишете петицију за директан пренос суђења на РТС-у, то можете учинити на овој интернет презентацији.

VOJISLAVSESELJ.ORG.YU

Сабрана дела проф. др Војислава Шешеља

Преко 65.000 страница сабраних дела проф. др Војислава Шешеља представљају чисти концентрат његових мисли и дела, од дисидентских дана до тренутка када је постао неоспорни лидер свих српских патриота. Овде се, на једном месту, налазе његови научни радови, скупштински говори, телевизијски мегдани, интервјуи које је дао штампи, радио емисије и различити политички и научни скупови у чијем раду је активно учествовао. Ту су и судски процеси, а нарочито место заузима збирка хашких докумената, објављена у чак 15 књига.

Својим пером, ова оригинална личност српске политике објашњава узроке и механизме политичке делатности усмерене против српскога народа и његове државе, али читаоца не оставља у мраку песимизма попут већине хроничара народног страдања.

Његово сагледавање прошлости и садашњости представља научни метод за пројектовање реалне визије будућности, што је, у ствари, одговор на најтежа питања данашњице. Често намерно погрешно схваћен и још злонамерније тумачен, на овим страницама не оставља простор за било какву дилему – све је објашњено, свака реч је у контексту, догађај лоциран, а правни акт протумачен.

По општој оцени целокупне српске јавности, а нарочито њеног научног дела, у овом обиљу историјског, правног и политичког материјала нарочито се издваја његово, по много чему капитално дело, „Идеологија српског национализма”.

У својој најпознатијој књизи, проф. др Војислав Шешељ, на хиљаду страна текста, синтетизује све научне чињенице, филозофске парадигме и теоријске постулате на којима је саздана идеологија српског национализма.

Ово дело др Војислава Шешеља се одликује критичким приступом и бриљантном анализом, а аутор се и овде потврђује као ерудита и стрпљив истраживач, који је у току вишегодишњег рада проучио огроман број историјских, лингвистичких, филозофских, социолошких и политиколошких студија, дела водећих научних ауторитета у разним дисциплинама и областима, селекционишући њихове врхунске резултате и доводећи их у хармоничан облик.

Др Шешељ је ову обимну студију довршио проширујући своју претходну монографију „Научно и публицистичко дело проф. др Лазе Костића”. Српски народ је тако добио компактно, систематизовано и комплетно дело у коме су обрађени сви значајни аспекти српског национализма, његова природа, циљеви и систем моралних судова. Пред нама је први прави уџбеник српског национализма.

Др Војислав Шешељ

**ПОНТИФЕКС МАКСИМУС
САТАНИСТИЧКЕ ЦРКВЕ
ЈОВАН ПАВЛЕ ДРУГИ**

СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА
БЕОГРАД 2006.

Др Војислав Шешељ

**АНТИХРИСТОВ НАМЕСНИК
ЗЛИКОВАЧКИ РИМСКИ ПАПА
БЕНЕДИКТ ШЕСНАЕСТИ**

СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА
БЕОГРАД 2006.

Четири књиге др Војислава Шешеља које раскринкавају антисрпску природу папства и римокатоличког клера у целини.

Концентрат истине на 4000 страна који јасно доказује да је за све ратне злочине на територији бивше Југославије крив римски папа.

Др Војислав Шешељ

**ВАТИКАН ГЛАВНО
САТАНИНО ГНЕЗДО**

СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА
БЕОГРАД 2006.

Др Војислав Шешељ

**РИМСКА КУРИЈА
ВЕЧИТО ЖЕДНА
СРПСКЕ КРВИ**

СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА
БЕОГРАД 2006.

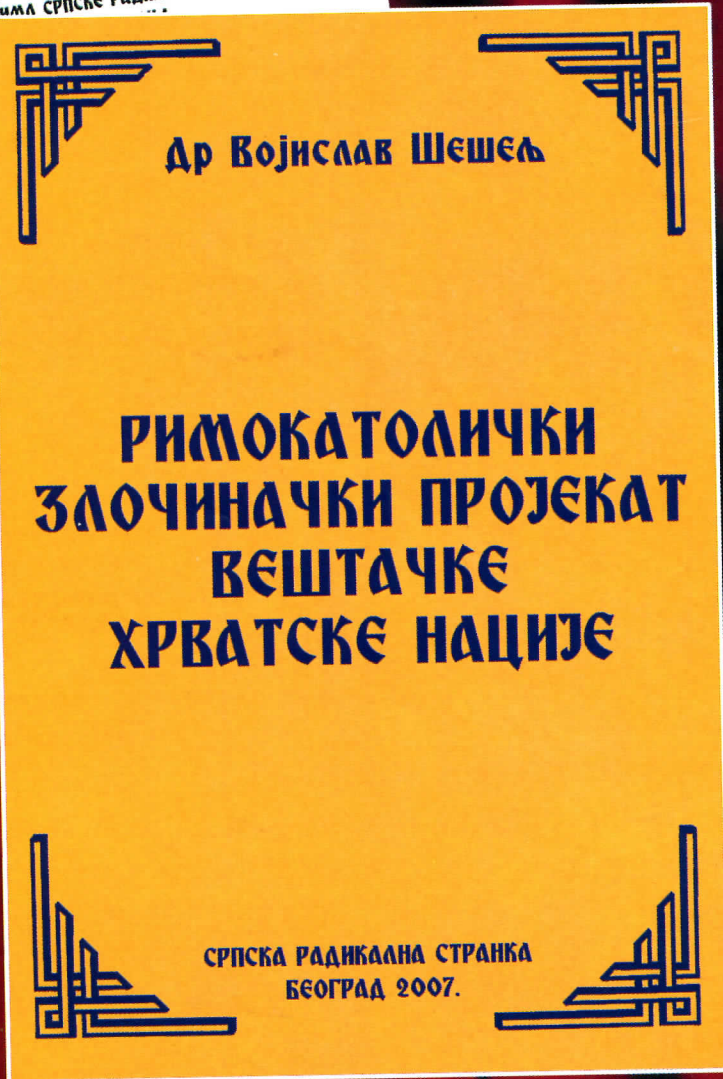
Капитално дело

Проф. др Војислава Шешеља

ОБУ СЌИМ
МОЈИМ РАТ
ДОБРОВО
ЈУНАЧКИМ
КОЈИ СУ
НА ОСТАР
БРАЊЕТИ
ДИВИМ С
КЛАЊАЗУ
СТИАМА
ШТО НИ
ДА ПОД
УТОЛИК
ДА ДО
НАСТА
НАСТА...

ОБУ КЊИГУ ПОСВЕЋУЈЕМ
МОЈИМ РАТНИМ САБОРЦИМА И ПРИЈАТЕЉИМА
ОСТАРА СРПСКЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ.

Научна истина о Римокатоличкој цркви и Хрватима Сензационално дело настало за четири године хашког тамновања проф. др Војислава Шешеља

Чињеницама потискујући емоције, аутор научно доказује да је данашњи „хрватски народ“ вештачка креација Римокатоличке цркве, унапред замишљена као инструмент њеног злочиначког пројекта, утемељеног на тежњи да се српски народ уништи унијаћењем, покаатоличавањем или потпуном физичком ликвидацијом, како више не би представљао препреку даљем прозелитском продирању на источноевропске просторе.

Рачунајући на беспштедну и аргументовану критику, проф. др Шешељ анализира бројну научну и публицистичку литературу и тако доказује своју основну тезу истакнуту у самом наслову ове књиге.

Јединствен научни рад на преко хиљаду страница који разобличава пакт Ватикана и Вашингтона који је жигосао Србе као највећи светски проблем и тако се сврстао на страну традиционалних српских непријатеља.